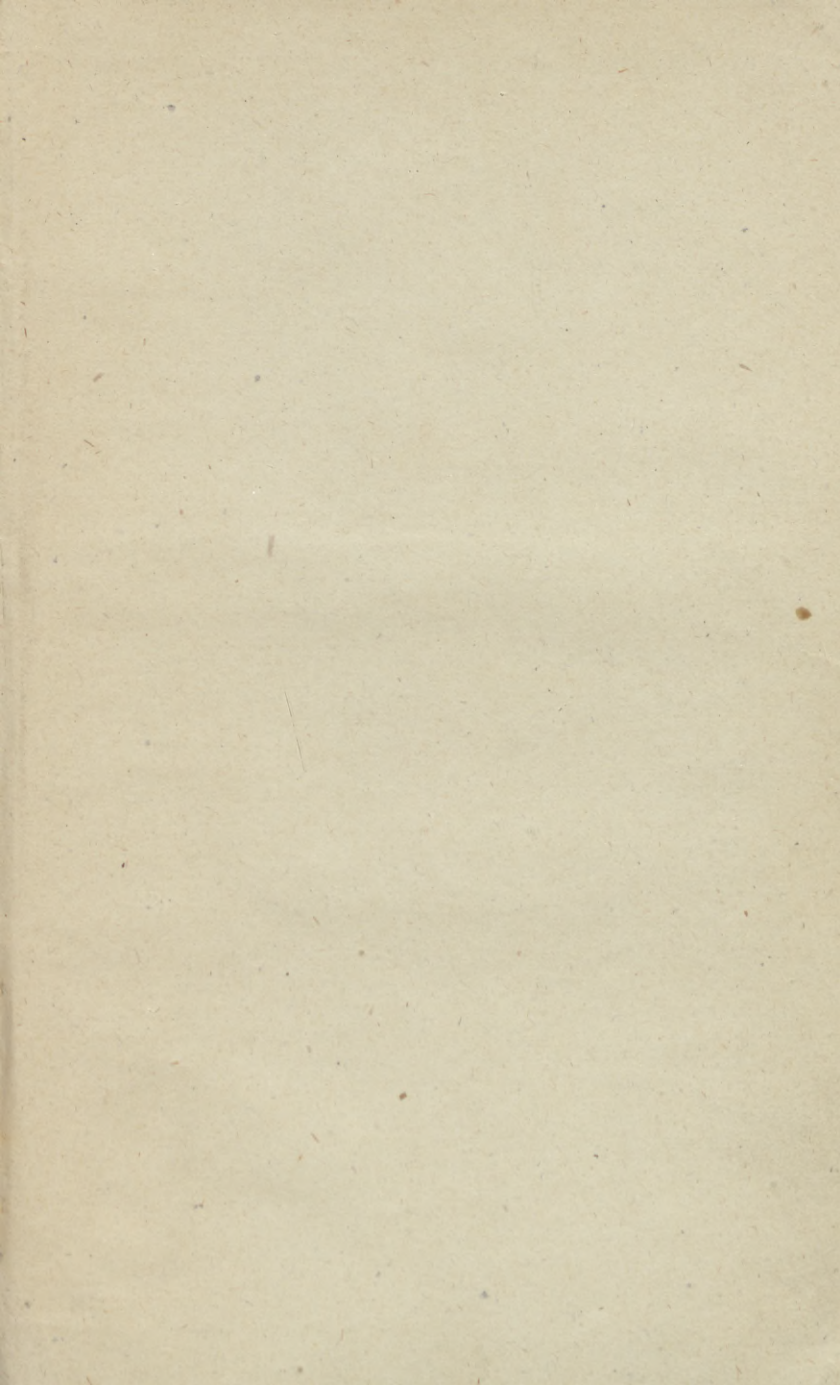

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 291.

חמדה גנוזה.

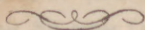
מחברת ראשונה

חכיל כמה מאמרים יקרים ספונים, בענינים נפלאים לראשי גדולי
דורות הקדמונים, אשר עד היום היו מעין רואי צפינים וטמונים,
בנכבדי אוצרות ספרי כתיבות ירות אקספרד וכגבולות שונים:

הועתקו כולם על ידי ולא על ידי אחרים,
ונוסף עליהם בקורות והגהות והערות ובאורים,

ממני

הק' צבי הירש עדעלמאן, איש חן טוב.

קאניגסבערג

שנת ובחרת בחיים לפ"ק.

וניתן מוצא לכסף ההדפסה מאת אחי המופלג ונכבד בעמו
השלם מ' שמואל חן טוב, עדעלמאן בקוראי שמו,
חושב ואזרח העיר מקום ההדפסה.

Königsberg, 1856.

Gedruckt bei Gruber & Euphrat.

רשימת הענינים הנקבצים ובאים תוך החוברת הזאת

הקדמה, מאת המוציא לאור.

מאמר בקורת, על כל המאמרים הבאים בגוף הספר ועל מחבריהם.
 לוח הציונים, מראה מקומית לדברי רז"ל בעלי ההוראה, במאמרים
 אחדים שלא נתבארו בהם במקומם.

הגהות ותערות ותקונים, לאלו המאמרים האחדים שלא נלוו גם
 הם שם במקומם.

מאמר מיוחד, בחזק דברי מרן הרמב"ם באגרת השמד, מדברי
 רז"ל בעלי התלמוד וההוראה, ונלורה כתיבו קוטב
 הענין כלשון הקודש חיוצא מתוך הדברים האמורים כלשון ערכי,
 במאמר, אגרת הר"י מימון אביו על אודות השמד הזה אשר היה
 בימיהם.

(כל אלה כראשית המחברת, מאת
 המוציא לאור, המצויין במספר רומי).

(חוכן עניני הדברים ממאמרים שונים
 לגדולי ישראל הבאים בגוף המחברת).

מאמר על הנפש, לר' שלמה בר' יהודה בן גכירול.
 מכתב מתרמב"ם, למר יוסף בן גאביר מאנשי בגדר.
 אגרת השמד, להרמב"ם, בדון ונהוג דורות השמד.

שאלה ע"ד האנוסים, לר' סעדיה בכה"ר מימון אבן דאנאן.
 שני

מכתב, (שלוח להרמב"ם) מהר' יוסף אבן עקנין (תלמידו),
 ותשובה אליו ע"ז מהרמב"ם כהוספה ונוסחא יותר
 הוגנת מהנדפס כבר ע"י החכם מונק בפאריו.

שני מכתבים מר' הלל מווירונא, כוללים ענין דברי הריב ושטנה
 שעברו על ספרי הרמב"ם בימיו
 וקודם לזה, ומה שעלה והגיע בעונשן של בעלי המריבה, והחרם
 הנעשה בימיו על ידו מן הנשיא ברמשק כנגד כל מי שידבר תועה
 על הרמב"ם וחכוריו.

מכתב ר' אנטולי, להרמב"ם. ותשובת הרמב"ם אליו, הנדפס
 כבר בס' נובלורז חכמה לה"ר יש"ר מקאנדריאה
 שלא בשלימות ובשניאות, מצד העתק חסר ונוסחא בלתי הוגנת.
 שנודמן לפניו.

מאמר ע"ס הדורות, דור ודור וחכמיו ממקבלי התורה, לר'
 סעדיה בכה"ר מיטון ו' דאנאן.

תשובת א' מחנו', בדיון הקורא לחבירו עבד כו'.
 באורים מר' הלל מווירונא, לשלשה מאמרים מס' המדע והמורה
 להרמב"ם.

העקת שלשה מאמרים מחנו', מספרו תגמולי הנפש, א) הקדמתו
 אל הספר הזה, ב) מאמר מאמצע

דבריו בו בחקירתו על מה חלה המיתרה למין האנושי, ג) מאמר
 נכבד להורות חלוקת דברי רו"ל כתלמוד ככלי לששה חלקים ופרטי
 כל חלק וחלק, הנמצא ג"כ תוך ספרו זה.

מגילת סתרים, מכתב המיוחס למרן הרמב"ם, אשר שלחו לתלמידו
 ר' יוסף ו' עקנין.

מאמר במתות הנפש, לאבונצר אלפראבי.

הקדמת המוציא לאור

אל הקורא, ידעתי גם ידעתי כי יפלא בעיניך הדבר, מה זה ועל ועל מה זה, ארכו ימי הריון המחברת הזאת, ואזני חשמענה מאחריך דבר לאמר. הן זה ימים רבים אשר עיניך הרואות זכרונה, בתוך שארי חבורי אשר יצאו לאור בנתיים במשך הימים ההם, ומדוע ולמה אחרו פעמיה לצאר ע"פ תכל החוצה. אמנם הסכת ושמע דבר אמת מפי מכל הקורות אחי, והסכות אשר השתרגו עלו על צוארי, והם הם הסכו בדבר לאחר גמר הדפסתה עד עתה, ושא נא וסלח לי קורא נעים, כי ארחיב אמרותי ואדלג מענין לענין כאשר יאלצני הגיון לכבי ויתרוצצו בקרבי פרטי דברים אחרים להגיד בשער ולתת ספורות מעט בקורות מראש. — אני הגבר אשר מעודי מיום הייתי לאיש כחיתי לשבת אוהל ולהיות עמל ויגע בתורת ה' ולהשכיל ע"ד אמת, גם בהיותי כארץ מולדתי, ולא נגרע חכלי כהון ורכוש לא מעט, ולא מטת ידי מלגבור חיל בעסקים וקנינים, ככל אלה לא נפתה לכבי ע"ז ורוכי עתותי היו קודש לה', ומשמרת כהונתי היתה עבודתי להקטיר מיטב חלבי ודמי על מזבח המדע והתושיה. וכמו כן גם אח"ז אחר באה עלי תמורת העיתים ומקרים לא טובים קרוני כרפיון הכריאור והזק ואכרון רכוש, וההכרח אלצני לעזוב ארץ מולדתי (מקום אשר עיני תושביה אל למוד ההוראה וידיעת דיני התורה), לקיים דבר הו"ל כמאן רביש ליה כהאי מתא ליוול למחא אחרינא, (ובאתי כנבולור אשר אצל יחירי תושבירה גדלה אהבת המחקר והבקורת מגופי תורה), גם כנודי בדרכי לא פניתי עצמי לדרוף לבקש עזר ולבקש על יד לאסוף שנית מעט כסף, או לקחת חבל כשירות וכהונה אחת אשר תביאני למצוא שנית הון ורכוש, אפס נעמה לי המרגיע והשעשועין כלמודים והגיון תושיה המתשת כחו של אדם ומשפיקו להחיות עצמו בלחם צר ומים בלחץ, ובאו כדפוס ממני איורה חבורים מועילים אשר מצאו הן בעיני המתכוננים ע"ד אמרה וצדק. וכאשר הביאני עמל שלימור מלאכתי לשום עיוני ומכטי גם כספרי אחרוני זמנינו זה, וארא ואתכונן על גודל ההפרש וההכרל אשר לספרי הראשונים המטולאים בתורה והכמה והשכל ויראת ה' גם יחד, וכל דבריהם באמת וצדק וראיות מכריעות והוכחות מכריחות ככירורם, למול ונגד אלה המה הנז', כי מהם אשר כם יראה ואין

חכמה, ומהמהם אשר כם חכמה ואין יראה, ומהמונם אשר אין כם לא חכמה ולא יראה, אפס מליאים עמל ומלאכר רעיונות ילדי שוא אשר נולדו על ברכי דמיונות והשערות כוכור והיות היוצאות מלכם לפיהם ומפיהם אל כתבם ככל העולה על רוחם^(*). הביאני המראה הזאת אשר התכוננתי אליה עם אהבתי לתורת אבותינו מעודי, להעמים על שכמי לפנות עצמי להעתיק דברי קדמונינו ולהוציא מאפיליה לאור ספרי ראשי גדולי ישראל באמת בימים מקדם, המונחים צפונים וטמונים באוצרות כתבי יד בגבולים שונים, ולא מנעתי ההשתדלות ע"ז עד מקום שירי מגעתי, ובטרם מצאה ידי להשביעני די חשקי בהעתיק גרולות ונכבדות, לא החדלתי את מתקי, וראיתי להעלות על מכבש הדפוס ספר מפואר קדמון, הוא ס' כפ"פ הגדול, אשר נודע לשם בעמו, ופני כבודו לא נראה אלינו, ולא נמצא ממנו בעולם אף מספר מועט, כפי ערך הנמצא גם מהעתיקות ספרי כת"י, (כי כנראה היה הס' הזה לשריפת אש מיד אחרי צאתו לאור עולם באיטליאה בשנת ש"ד בפקודת האפיפיור יוליו), וכאשר ידעתי כי בעיר אקספרד נמצא ממנו כתב יד, וגם שם אוצר נפתח לס' בני עמינו היותר גדול ונכבד בעולם, ובו ימצא לפני כל הנצרך לשלימות מלאכתי זאת, שמתי מגמתי פני נוכח בריטאניא המדינה, ותהי ראשית בואי במישור לעיר הגדולה לינדון, ובטרם עלה בידי ללכת אל מקום חפצי בה אקספרד העיר קרייז ס' ואוצר גדול לס' בני עמינו, גם שם מצאה ידי להציל לי איזה חמורות מאוצרות הס' אשר בעיר הגדולה הזאת, אפס בכ"ז לא הונח לי ובכל עון השחדלתי ואלקי אבותי היה בעורי, ובאתי שלום אל המקום אשר עיני ולבי היו עליו (אוצר הספרים אשר בעיר אקספרד), ובו שכנתי ימים ושנים אחדים תחרה משא ככד ועמל נורא מאד, כל הערז אשר בית האוצר הוא פתוח, לא שכערה נפשי לשום עין עיוני ומכתי אל החמורות וכל יקר הנמצא בחוכו, ולהציל לי איזה העתיקות יקרות אשר נכספה וגם כלתה נפשי אליהם, עדי כי לא יכולתי להשבית ולהאציל לי אף רגע אחת מכל העת ההיא אל שלימות המלאכות

המלאכות

(*) וזה כעניוים נזר דברי פת"ח באוץ אהבתי הגאון הווסולר בתורה ומכונה בו' כש"ת ווסה"ר בעדוש ווייל כ"י האכר"ק קראקא, וכעת בווארשא עיר הגדולה, בווסכמו אלי כתיב חיים א' לידה אלול העבר, ז"ל, ומודתי גרובה ושחורה לידדי כ"ו כ"ו וואשר יקרתי בעיניו לכנדי כוכחת הספרים, ויותר מהמה על ענולו להוציא חאפלת הכסיה, לאור גדול ספרי גאוכיו אכש חופת, ולניס חוייני ארומת עפר יקינו ושפתותם ידובכו לקול הסוגים בתורתם סולת נקיה, כי לא כיויים האלו אשר הווסכדים יחוקקו כל העולה על דומם בעט הדפוס והגם יפולו לקושש קש ומנן מוור הכר — היויים הדאש וכיים אשר פרים היה לנאכל ולתרוסה, ולנכח יהיה לשוט ווכרס מאות נפש, עכ"ד;

המלאכורה אשר היו לרגלי, וכשוכי לעתותי הערב לכיתי חלש ועיף כריפיון ידים ואונים נגשתי לבחור מכתבי ההעתקות שלי הנאות ומוכשר לתת מהם לאור עולם, ובהיותי בארץ האי הזאת ולא נמצא בתוכה אנשים מסדרי האותיות לדברים הנאים כדפוס בלה"ק רק אנשים אשר לא מבני עמינו, או מאחינו אנשים ספרדים הכלתי מבינים לקרות הכתב הנהיג אצלינו, אנים הייתי לעשות גם העתקה כל הערוך ומסודר ממני להביא על מכש הדפוס ככתב אשורית תמה ומרובעת אשר הוא טורח רב ויגיעה נפש להכלתי מורגלים בה, וגם עמל ההנחה, ושלימות המלאכה בהגהות והערות ובקורת, הכל היה למעמסה על שכמי לכרנדה, (כלי יכולתי למצוא איש עוזר לי בשום ענין קל במלאכתי) ובשעות שאינם לא יום ולא לילה, כי גם לילה לא שכב לני ולילות עמל מנו לי, לבקש תחבולות למצוא איות הירווחה למחיית נפשי ע"י מרוצת מכתבים עם אנשים נכבדים מאחינו ב"י הספרדים ילידי מחוז אפריקא אשר נמצאו בעיר הגדולה לונדון במסחרם, ולקבל מידם איוה הדפסת ספרים בעדם ולמענם בערי אשכנז, אשר אין כח כפי עישי להגיד ולבאר הטורח והיגיעה אשר היה לי מזה נוסף ונלווה על הטורח התמידי חנ' דבר יום כיומו, ונוסף עוד העמיסו עלי טורח יחידי נכבדי בני עמינו מנכילור שונות להעתיק להם איוה דברים ועינים שונים אשר לא יכולתי להשיב פניהם ריקס*.)

ובכל אלה עם עוצם חלישר גווי ורוב רפיון בריאותי מעורי, אורתי עוז במחני ונצחתי וגם יכולתי, להציל לי כמשיך השנים האחרים הללו בערך חמישים ספרי כח"י מלבד אשר בא ממני כדפוס כמה וכמה הדפסות באותן הימים**). ואי לואת קורא נעים, אחרי הודיעי

* לאיוה יחידים כעמתי והעתקתי להם חנם אין כסף ככל הנדרש וואתם, ולאכס ומוקף א' כדנתי להעתיק עבורו, סדר ההושגנות וסידור הוטייחס לר"ם גאון, ואיה שליחות, וגם שיר אדון הווחיך כמה ידיעות ודב להלל בד רב נתכאל גאון (אשר אכסם זולתי לא היו ווהיריס בהעתקתו, אף כי לא פכה אלי כווישור לכקשי ע"ו, רק ע"י אים זולתי הכוויש אס עורדי כדשמי ע"ו בשווי, והיה שכרי, כי בהעלותו כספר זכרון וזה, ודברי ההעתקות הללו, לא קרא שווי ע"ו, ואף כוככת להכיד תודה לי על עמלי לא כמכדתי מווכו.

** חוץ חוספר כפתוד ופרח הגדול הכדפס על ידי, ולא חוועעים הווס ההוספוט כו לשליחות הוולאכה וווכי, הכגלה לכל דואי, בא כדפוס וווכי איוה הדפסות שונות, ונחנת גכוי אקספרד ח"א, ודרך טובים, ודברי חפץ, וגדולת שאול וכיר לדוד, (ונחנת הזאת לכד יגיעת עוולי כהדפסתה היה לי עמל כודל כוורזת ווכתבים לוואות כוודינות שונות לגדולי וחכוי יעדל ודאשיחס להוויא לאור חוויחס אס כגלה להס כדנ ויה כעכין זה), וקוכטרס תהלה לי שדיס, ואיה עכנייס חוופודיס כעלי העימיס, וגם קוונך כדריס הכאים עתה כוונחנת חוודה ככוזה הזאת, ואת כולס הודות להחוכן לאדם דעת, לא שלחתי אותם דקניס על פני תכל החוזה, ונכלתי לחוסף עליחס הקדווח ונקודת והוסות והערות ככוונת, יאמות ויוואלו חן כעכוי כל חושכיל על כדנ אמת.

הודיעי אותך את כל זאת, אקירה על נכון אשר כצדק תשפוט את עמיך, לי אני עכרך העבד העברי, כי חפצתי להקל מעלי טורח העתקת המאמרים ככתם אשורית ועמל ההגהה, ושלחתי קובץ דברי המחברת הזאת להדפיסם שלא בפני, בעיר קעניגסברג, באמצעות אחי הנכבד המופלג והנבון החכם והשלם מוה"ר שמואל הן טוב נ"י תושב ואזרה העיר הזאת, אשר ידע לכלכל ענין ההדפסה במשפט הראוי והנכון, ואנכי אמנם שלחתי לו הרבה העתקים שונות והוא יבור לו מהם הטוב בעיניו, וחשבתי למשפט כי ימהר להודיעני הנבחר אצלו, ואז אעלה ציוני מ"מ ואיוה הנהות והערות להעלותם במקומם, אבל מאת ה' היתה זאת כי באו הכתבים לירו כשעה כלתי מוצלחת והוגנת, והוא נטרד לבקש מזור ותרופות למצוא רפאות תעלה לחולאים ומכאזכים אשר מצאו קו למו אצל ב"כ, ולא יוכל פנות אל ההדפסה באותיות וגם מיאן להאדיב רוחי להודיעני הקורות אותו, ולא ידעתי זמן ועדן אם החל ההדפסה או כבר נגמרה ע"י מבלי לשאול מפי דבר, עדי הציקותי לו פ"א בדברי, וימהר הוא להדפיס מאמרים הראשונים אשר כהר בם, וישלחם לירי למען אראה כי נגש הוא אל ההדפסה, ולסכה הזאת נעדרו בשנים מאמרים ציוני המ"מ וההגהית וההערות במקומם, (והנהו באו בקונטרס מיוחד להשלים הנדרש המכוש), וזאת היה דבר העיכוב הראשון אשר מצא אל הדפסה הקובץ הזה לא מצירי, ואמנם גם על ידי באו שני עכובים (כלי עון ופשע לי) לאחר מלשלחו ע"פ תכל, האחד כי לבי הלך לקראת דברי אדונינו באגרת השמר הזה באמרו. ומיום שגלינו מארצינו בעוונותינו ובע"א לא פסק ממנו שמד, כי מנעורינו גדלנו כאב ומכאן אמנו ינחנו והוסיף בחווקם בדבריו באגרת תימן על פסוק כלל כלי יוצר עליך לא יוצלח וכלל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי כי נרמז בו ההבטחה שלא יועילו ויצליחו העמים בכל ההשתדלות הנעשה מהם להביא להאומה הישראלית אל השמד, לא כחרב וכזרוע, ולא כהסתת דברים, אשר זאת התחבולה האחרונה לא סרה גם היום (*), ועוד

בימינו

(* האות עד לעמוד, כי התחבולה הזאת לכדעה היא לא תכלה כל חלומה, ומונולס לא ילאו אכנים וישראל וכלל הדם חופאת כי כתבו חתוך דברי הוויכות להאמין כי יחליטו וימיו דתם דתם אחרת יותר הוגנת וטובה, אבל הודת הדת לאדם וישראל לא כנעה מונולס, כי אם לו חליט החפץ לכות בכל החידות והשדרות הכתובים בידו העניים מושלי הארץ, ויעזוב עמו ולקין אשר יביאם למונע חבלו בכל יקר וכבוד, והיותו מונע לכדד יסכן וכגוים לא יתחש, או חליט יבני אשר לחטוהו רעבון כפשו לספות רעב, כי יחליק כפיו ולא חלבו לכותני לחווי ויחיו כי ככס הוא בדנית אנוכס, (וידענו היטב וזוהי שקרה לכני עמונו מוגרשי ספדר בהיותם בלחץ רעבון, כי קווי אכשי הסחון אשר לא חבני עמונו ויקחו בידם אחת לחם וזון, וכירס השנית ספרי וחוקקיהם, ויקדאו נקול לאמר. הווקב לים אנוכס

כימינו אלה זה לא שנים רבות, אשר יצא לאור הדפוס כמחברת נקראת בשם נתיבות עולם, דברי חרפות ונאצות גדולות נגד ר"ל בעלי התלמוד, להרבות להאשימם כי היו רודפים אחר הכבוד ושונאים את הבריות ובעלי הנף וחלקקות, ולגנוב לב הבריות החליקו בדבריהם לכתוב לפעמים דברים טובים אבל תוך כדי דבור ימצא להם סתירתם, כ"ז העיו האיש המ"ל לענות כמחברתו הנ"ל, ואנכי אמנם כצאת המחברת הזאת לאור, אפרתי אסורה נא ואראה מה כפי האיש הדובר בה, כי אמנם הנני גבר היודע תהלוכות עולם ונאמן באהבת הבריות, והאותה האמת לאמיתו, ואם נמצא בתוך דברי בעלי התלמוד שמץ מקצת ממה שהזכיר מהם איך לא הרגשתי כזה מעודי, והנה אדע כי עכרתי פעמים רבות על דבריהם ומעולם לא ראיתי מדבריהם כי אם ההיפך מדבריו, ע"כ העמסתי עלי חובה לעבור שנית על דברי המחברת, וגם בדברי ר"ל, להוציא לאור דבר אמת, ואולם אחרי העיון על נכון ומשפט האמת והצדק, מצאתי בכל המקומות שהביא ראיות לחיזוק דבריו הם כמו מי שיבוא ראיה מדברי התורה שכל אדם מישראל מחוייב לעבוד אלקים אחרים מפני שכתוב בתורה, והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' וכתוב אח"כ ועבדתם אלהים אחרים, והאיש הזה לא ידבר שקר כלל כי הדברים שהביאם לראיה המה כתובים באמת בתורה, אבל האיש אשר ישא עיניו אל המקום הזה ויראה מה שהשמיט ודילג מדברים הכתובים בתורה, ימצא בחיפך דבריו כי התורה אסרה עבודת אלהים אחרים, והזהירה עליהם שז בדבריה לפני זה באמרה השמרו לכם פן יפתח לכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים, והאיש ההוא או בערמה דלג הדברים הקודמים והמאחרים שיבררו ענין האמור אם הוא מצוה או אזהרה לא תעשה, ואם כן הוא איש רע החפץ להכחיד האמת ולהרבות השקר, או בהכרח שהוא לא ראה ולא עיין דבר, רק שמע מאדם אחר אשר הגיד לו כזאת והוא היה כפתי המאמין לכל דבר אשר לא יראו עיניו, וע"ז העמיד וכנה יסודורו והנחות כוזבות מחיפך אל היפך, וזה אינו כ"כ רע אבל סכלות גדולה והואפן האחרון אנכי מאמין ביותר שקרה לדברי המחברת הנ"ל, (והרואה יראה בקונטרס מאמר מיוחד ממני בחיזוק דברי מרן הרמב"ם באגרת השמר שם ימצא תשובות איוה דברים מדבריו, ויכתן דבר אמת), וע"כ גם אנכי כעבד המדבר לאדוניו אדבר עמו בדברי ריצוי וידידות,

כלי

יורדו וחייתם, והנליתו בזה להוציא וזן הדת דבית וזהם כלי עגור וסיוע מדברי ויבוחים),
 אבל כל תועלתה כזיוף להיות כמות עינים על החולסוים הדת לכל יודעי הדבר, כי רק
 אנוסים הוה, וזו בהערה הזאת.

בלי ריב ומדון לי עמו בעולם החולף הזה, יחיה הוא בנעימים נוצרי, ואנכי עברי, ורק כמעורר ע"ד אמת אדבר דברי, ואם יכיר ויודה האמת אאמין כי אז גם יטייל בנעימים בעולם שכולם ארוך, כדבר המוסכם מפי רז"ל, כחשלוש שכר מאת הקב"ה לכל עושה טוב יהי מי שהוא מאומות העולם, הנעלם ממנו מקום מוצא הדברים ונגלים לי, (אשר יתבררו גם מדברי מרן הרמב"ם באגרת השמד שלו הנמצא במחברתי המדרג גנוזה הזאת, וביותר ביאור כהוספת דברי בחיזוק דבריו), ואחרי אשר עלה בידי להוציא לאור דברי אמרתי אמרתי בלבבי, לתת מקום להם חוץ מחברתי זאת, כי כאן מקומם, ולסבה הראשית הזאת אחרתי ימים מה להעריכם בערך הראוי לדברים הכאים בדפוס ע"פ הכל החוצה, אבל כהיום אחרי רואי כי ירבו הדברים ואין די להכילם לצרפם אל מחברת אחרת, אנוס כאין א"א ומוכרח נסוגתי אחור, עד ירווח לי ה' ותמצא ידי לזה להדפיס כל הדברים במחברת מיוחדת, ורק דמיון מעט מדברי ימצא הרואה בקונטרס ממני הנז', כי לא הייתי כמתחלל ומתפאר במה שאין בי, כי החלק יעיד על הכלל: וזאת העיכוב האחד הבא מידי בלי אשמת דבר, ועוד השני ג"כ היה על ידי הראשון בהכרח מעט, כי שמעתי לאמר, אחרי אשר נדפס ע"י המאמר מאגרת השמד בחוץ מאמרים נחמדים האחרים, אשר הנהו יוצא לאור בקונטרס מיוחד ע"י חכם א' ראש קהל ועדה עדה ה' כברעסלויא העיר כ"ש חרא"ג נ"י, וכן גם הוגד לי כי איש אשר ראה וידע את כל הנדפס על ידי, וידע סיבת עיכובי הראשון למחברתי מלצאת לאור, כי כמתכוון להזיק מסר העתקה דברים אחרים לאיש א' שימחר להוציאם לאור כמוקדם ממני, וע"כ חשכתי למשפט היותי אנוס בדבר לראית בראשונה טרם שלחי מחברתי ע"פ תכל' החוצה דבר מה יצא על ידי זולתי, וטוב לי כי אפסיד המעט להדפיס דברים אחרים תמורתם מלהקל ערך כל המחברת בעיני הקונים, אולם הנה הודות לאל בענין אגרת השמד מצאתי ראיתי כי יתרון רב להעתיקה הנמצאת לפני, ובכלל היא יותר הוגנת, עד אשר כירור הדבר בעיני כי גם החכם המ"ל העתיקה הראשונה ישמח מאד לקראתה, ואם באה לידו אז הירד גם הוא ממחר להוציאה לאור, אם להראות לעין כל אשר הרבה דברים מהערותיו והגהותיו ימצא כאן מתוקנים כמו שהגיה הוא מדעתו, ואם בעבור יתרון המקומות ואחרות אשר המה כאן מתוקנים, ובהעתיקו נמצאו בלתי נכונים, והוא העיר כצדק עליהם במקומם, ואף כי לא קלע בהגהותיו כם אל המטריה הנכונה לפי אמתתו, ככ"ז לא הרחיק מלהעלות השערות המכוון על נכון לפי הנוסחא המשובשת הבאה לידו, אשר מי יוכל לשער מדעתו הנוסחא

המתוקנת כאשר יצאה מן המחבר טרם נשחתה ע"י המעתיקים, ובלעדי זאת הן להמאמר הזה באו מירי הרכה הערות והגהות והוספות בחזק דבריו, ומכלל צד מצאתי נכון להחזיק במקומו לנכון רצון מחברתי זאת: ובענין דברים אחרים מספרי זה אשר הוגד לי כי קדם צאתן לאור ממקום אחר, קול ענות חלושה שמעתי, כי ת"ל מכל המאמרים הנקבצים אצלי לא יצא מהם לאור כי אם שני דברים קטנים, הא' מכתב מהרמב"ם למר יוסף בן גאביר הנמסר מהחכם כרמולו להמ"ל ס' טעם וקנים, (ואמנם אם יראה הרואה בשני ההעתיקות ובהגהות והערות עליו ממני ימצא יתרון לא מעט להנדרפס ע"י), והב' מכתב א' מן שני מכתבים מר' הלל מווירונא הבאים במחברתי והוא נמסר ג"כ מיד החכם הנ"ל להמ"ל ס' הנו', אבל ההעתיק בא לידו מיד איש אחר, (איש לא ידע כושפת לנשת לרוש במופלא וכמכוסה ממנו), אשר ידע כי המכתב הזה בא ברפוס כבר על ידי, ובמכוון מסר ממנו העתיקות אחדות למען להזיק לי אולי יצא עי"ז מידי אחרים טרם יצא מידי, והנה כמאמר הבקורת שלי ע"ס המאמרים והמהכרים למחברתי זאת, שם בהנוגע לדברי המכתב הזה ישא בחסרו הקורא עיניו, ויראה אשר דברתי וכררתי על אודות ההשחתה הגרולה הנעשה ממנו בהעתיק ענין קטן כזה, כי המציא בו השמטות כמרו מלות והסרון תיבורת רבות יותר משמונים שגיאות עצימות, ועוד בסוף מחברתי ימצא קונטרס קטן ממני בחובת המעתיקים, ובו יתבאר עוד השחתת מחברת שלימה ס' מצרף לכסף לר"ע האדומי אשר יצאה לאור ע"י האיש הזה, ומראשיתה ועד אחריתה אין מתום בה, ושם דברים אשר לא היו ולא נבראו כפי המחבר מכוון מההיפך אל ההיפך, וצר המקום מלהכיל בדברי הקדמתי למחברתי זאת משפט ובקורת על ענינים הבלתי נוגעים אליה, (והרואה יראה אמרי פי בקונטרס מיוחד הנו' כי בו ימצא להועיל, וללמד תועי דרך בינה), והנני להעיר הקורא עוד, כי לסיבת ראות עיני השחתת הנעשה ע"י מעתיקים נמהרים, זאת הכיאני לקרוא את שמי מעתה על כל הנעתק ממני בעצמי ואומר מראש הועתיק ע"י עצמי, כי ערב אני בדבר אשר לא ימצא שום שינוי אף בקוצי של יו"ד מגוף דברי הכת"י אשר ממנו העתיקתי, ולא מרוב חכמתי על כל זולתי אחפאר עצמי כזה, אבל מפאת כי אקדיש עתות מספיקות די הצורך לכל מלאכה אשר אתחיל בה, ואין רצוני לכלותה בעמרי על רגל אחת, ולערכב מלאכות רבות ושונות המטרירות ומבלבלות זא"ז, וכנשתי להעתיק איוה כת"י, (אשר רובן אינן בכתיבה תמה ומאושרה), ארגיל עצמי ואחכונון ימים רבים לחטונת המכתב להיות נמהר ורגיל בו, ולא אעבור משורה אחת לשורה אחרת אם אראה כי אין דבריה

הקדמת המוציא לאור

מוכנים מכלי להתכונן מיר. אם לא יכולע מה מצירי, וכפרט ככתבי
 הספרדים אשר נמצא בהם הרככות וחכור משנים ושלשה אותיות
 ונראים בעיני הרואה כאות אהר, וכן בהיפך מזה מה שיצויר בעיני
 הרואה כי הוא כ' אותיות ואינו באמת רק אות א', וכ"ז אם לא יחוש
 ע"ז המעתיק בעת העתקתו, אח"ז לא יועיל כל מאומה, כי שכשתא
 כיון דעל על, ולפי הנחת הדברים הכוזבים אשר העלה ברוע העתקתו
 יוסיף עליהם שגיאות לכאר הדברים בהשערות כוזבות להמציא איזה
 מוכן אל הדברים שנבראו מדעתו לחלותם כשם מי שלא עלו מעולם
 על לכו לאומרם, ובזאת אכלא אמרי שפתי בהקדמתי כי אירא פן
 אחיה למעמסה ברוב דברים אף אם יהיו חדלים מכל פשע, וכשגם
 כי אדכר בעת אשר לא יתנני הזמן ורעיון בינתי לבקר את כל היוצא
 מפי עיטי ולהלבישם במעטה צחות ההגיון, והנני ברוב רפיון הכריאות
 ושררות עסקים בלתי מרווחים ובלי מנוחה ומרגוע כשלטול דרכים,
 ולא אכזב כי אומר, מחזיקנא טיבותא לימיני וללשון עמי דמגרמא
 עכרו שליחותיהו, ולא ייעפו ולא ינעו גם כי אעמיס עליהם משא
 עיפה, וכחסדי ה' אקוה כי גם עתה אם אמרי לא ינעמו ברוב
 מערנים עכ"פ לא יחסרו מלח ותכלין, ויהיה מטרה כוונתם מכואר
 ומכורר מוכנים אל הקורא ככל הנדרש בהוראתם, והודות להנותן
 ליעף כח, ומאתו ישאו ברכה וימצאו עזר וישע כל דורש טיב ודובר
 אמת ושלום, כעתירת העכר העברי הנרצע ונרצה לאהבת יוצרו ועמו
 ותורתו.

הק' צבי הירש עדעלמאן איש הן טוב.

גמרא

מאמר בקורת

מאמר על הנפש לרשב"י בן גבירול, המאמר הזה אשר

נחתי חוץ מחברתי

וארז, העתקתיו אני בעצמי, טכתב יד עתיק יומין מאד אשר
הובאה ממדינת אפריקא, ונמכרה באמצעותי אל האדון דר' פיוזי
(Dr. Puijy) בעיר אקספרד, ואין ספק בעיני היותו הוא מאמר א'
מתוך ספרו מקור חיים המדבר כענין הנפש, יען מצאנו ראינו
להראב"ד הלוי בעל ס' אמונה רמה שכתב על רשב"ג בהקדמתו שם,
שהוא התעסק בספרו מקור חיים לעשות הקשים כו', והרואה יראה
חוץ המאמר הקצור הזה ג"כ היותו כלול מהקשים רבים, ובדרך כלל
הראב"ד הנז' הזכיר ארז ספרו גם אותו לא לשבח בדבריו שם,
ובהיפך מזה ימצא הרואה בהקדמתי למחברת גנזי אקספרד ח"א
שדברתי שם מעט מה על אודות האדם הגדול הזה, והבאתי
מה שמצאתי להראב"ע כשטה אחרת ממנו כת"י לס' בראשית (הנמצאת
שמה) מזכירו לשבח, וז"ל: והנה עתה אגלה לך סדר הגן והנהרות
והכתנות ולא מצאתי לאחר מן הגאונים זה הסוד רק לר"ש בן גבירול
בעבור שהיה חכם גדול בסוד הנפש: ושם בהקדמתי העתקתי כל
מה שהביא הראב"ע בענין זה הסוד מדברי הר"ש בן גבירול, ונוסחא
משובשת מאד נזדמנה אז לפני, ואמנם בזה הכת"י שהעתקתי ממנו
זה המאמר על הנפש מצאתי בו שנית העתקה מאלו הדברים והנוסחא
מתוקנת מאד, ולערך מצוא כי יהיה ה' בעזרי להוציא לאור הרבה
דברים שונים ממנו הנמצאים ת"י, אהן מקום שנית להמאמר הזה
עם מה שמצאתי בכאורו בכ"י תק"א' ממפרשי הראב"ע, ואם אמנם
אין כאן מקומו לדבר דבר כאריכות על האיש הנכבד וגדול בעמו
הלזה, כל אמנע מלהעיר ולחוסוף בחיזוק הדברים, אשר כבר נגעת
בהם בהקדמתי למחברת ג"א הנז' (לכרר אשר נמצאו מרשב"ג שירים
לזמן ד"א ת"ח), כי כן מצאתי ראיתי בין כתביו באקספרד קינה
בקצרה ממנו על מורה רב האי גאון (הובאה גם באוריענט לשנת
1841) זה ענינה.

„כבו עמים חגרו שק והכל, ושברו כל כלי נבל ונבל
 לרב האי אדונינו אשר מת, פליטה נשארה בתבל
 למי נככה ונגוד בתחלה, ועל מי נעשה מספר ואכל
 אלי ארון אשר נגנו בציון, ואם לזה אשר נגנו ככבל.“

ואנחנו נדע כי הוא נאסף אל עמיו בשנת ד"א תשצ"ה, וכן מצאתי
 לו איזה כתבי שירים ותפילות אשר נמצא בס' עוד זכרון שנת תתכ"ח
 והלאה וזה ישפיק לברר כיטול הדברים הנאמרים בס' תחכמוני שער
 י"ח. אשר בן תשע ועשרים ככה נרו ועד השלשים לא בא. אחרי
 אשר כבר היה לאיש בשנת תשצ"ה ומצאנוהו חי עוד תתכ"ח והלאה,
 והרואה יראה שם מה שהבאתי מהעתקת המאמר ע"ס הדורות לר"ס
 בן דנאן הנמצא תוך מחברתי זאת היותו רשב"ג מגדולי תלמידיו של
 רבינו נסים בן ר"י אבן שאהן ושאר הדברים כי אין רצוני לכפור
 ולשנות דברים שנאמרו כבר, ודי בזה:

חשובה להרמב"ם ז"ל, למר יוסף בן גאביר מאנשי

בגדר, המכתב הזה העתקתי אני

בעצמי באקספרד מקובץ כת"י באוצרות ס' ר"ד אופנהיים (פאליא 254)
 ואין ספק על אמיתותו, וזמן כתיבתו מהרמב"ם היתה אחרי אשר חובר
 מאתו כבר ספרו היר החזקה, כי נמצא במכתבו הזה כבר זכרון
 איזה מקומות מדבריו בס' היר, וגם נזכר בו ממה שהשיב לר"ש ראש
 ושיבה על מה שהשיגו כענין ההתרה בתליכה בנהרות שמימיהם הרבה
 בשבת, והחשובה היא נמצאה ג"כ לפנינו כהיום ברפוס בס' אגרת
 הרמב"ם, והרואה יראה מה שהעירו שם לעיין בדבריו בס' היר בכירור
 הענין: והמכתב הזה כבר היה למראה עיני הרב המגיד (יעיין פ"ז
 מהל' סוכה הלכה ז') והרב בעל כסף משנה, (יעיין בהגהות והערות
 ממני ע"ז), והנדה להרחיב דברים על סדן הרמב"ם ז"ל אין כאן
 מקומו ולא הזמן גורם, ובזאת לבד אעיר את הקורא כי למלאות
 מבקשו מעט בזה, ירודה צמאנו במאמר ע"ס הדורות לר"ס אבן
 דנאן הבא במחברתי זאת, שם ימצא דברים נכונים עליו ועל אביו
 ר' מיטון. גם הנני להעיר בזה ממה שנזכר בדבריו ספר שהכר
 בתפילה אבן גאסוס נ"ע תלמיד רבינו נסים ז"ל. ואמנם עוד נחתי
 תוך מחברתי זאת מאמר מסנו יכונה בשם **אגרת השמר**, והוא
 מאמר יקר מאד, העתקתי ג"כ אני בעצמי באקספרד מקובץ כת"י
 (כרשימרה אורי 280 פאקאק), ואין ספק באמיתותו כי נמצא אם
 נבקש לדעת בין דבריו בחבוריו האחרים הרבה מדבריו כאן, והרואה
 יראה בס' היר החזקה הלכות יסודי התורה פרק ה' מתחלת הלכה ה'

עד סוף הלכה ד', והלכה יו"ד וי"א מפרק זה, והלכות עכו"ם פ"ג ה"ו, ובאגרת תימן ממנו, כי אינו כראי להעתיק דברים שכבר באו בדפוס, ומי שלא יסגיר עיניו ימצא הדברים מכוונים, גם נזכר המאמר הזה כריב"ש תשו' י"א, וגם התשכ"ץ סימן ס"ג מביאו (אפס כי הוא קוראו בשם מאמר קידוש ה'), ויעוין בהגהות והערות ממני, ותראה היותר מכרחת לאמיתתו, היא כי בזמן מוקדם כמו ת' שנה נמצא להר"ם אבן דאנאן (בשאלת ע"ד האניסים הבא ג"כ רז"ק מחברתי זאת) זה לשונו שם: וכבר כתב הרמב"ם בזה הענין באגרת השמר מה שלא יוכל אדם להוסיף בחווקו ובראותיו הברורות, עכ"ז לפי קוצר לשוני ודעתי אכתוב בזה מעט כו' מה ששאבתי מטפסוף מטרו כו': ומעתיק והולך שם הרבה מאד מדבריו אלה האמורים בזה: והאריכות הוא אך למותר, ואמנם האגרת הזו הוא היה הראשון מחבוריו, כי נכתב ממנו על אודות השמר שהיה בימי אביו במדינת פאס, אשר הוא ואביו באו שניהם מקורטבה לשם ללמוד תורה מהגאון ר' יהודה כהן ולא האריכו ימים כי נחרג הגאון הזה על קדוש ה' ויחודו, וברחו אז שניהם משם לאכסנדריא של מצרים (יעוין כ"ז בחתימת המאמר ע"ס הדורות לר"ם אבן דאנאן הנמצא במחברתי זאת), והעת היא נאמר באר באגרת השמר בלשון ערבי מר' מימון אביו, היותו אתע"א לשטרות שהוא ערך ד' אלפים תתקכ"ב לב"ע, והרמב"ם היה אז בן כ"ה שנה, ובמשך ח' שנים אח"כ בשנת ד"א תתקכ"ח השלים פירושו על המשנה בהיותו בן ל"ג שנה, ובשנת תתקל"ז (משך ט' שנים אחר חבור פי' המשנה) השלים ספרו היר החוקר בהיותו בן מ"ב שנה, ובשנת תתקמ"ה (משך ח' שנים אחר חבורו היר) השלים ספר המורה בהיותו בן חמשים שנה, ובנתים ואח"ז כתב שארי מאמריו ותשובותיו, כמו המאמר החירי המתים שהשלימו לזמן שנת תתקנ"ב לב"ע (משך ז' שנים אחר חבור ס' המורה) ואיזה מחבוריו האחרים, והרואה יראה מזה כמה גדלה גדולת מרן הרמב"ם בתורה וחכמה ושלימות המדעים גם בהיותו עוד צעיר לימים ושנים, ואנכי העבד העברי הנרצה ונרצע לאהכת משה עבד ה' נאמן בירי תורתו מרן הרמב"ם לא אצא חפשי בדברי אלה על אודות מאמרו זה, ועוד אייחד לו מדור בפני עצמו, בכאור וברור כל דבריו באגרת השמר הזה להראות לעין כל כי כל דבריו בהם הם גם דעת רז"ל בעלי התלמוד וההוראה ואשר דעתו מתאים לדעתם, והנמצא בדבריהם מה שיש בו די להוסיף בחיווק דבריו, ונלוה לזה הנני להעלות בלשון בני עמינו קוטב ותכלית הדברים הכאים באגרת השמר לר' מימון אביו בלשון ערב, ויראה הרואה ויתענג גם על דברי אביו הנאמרים בהשכל ודעת ומוסר שדי ויראת אלקים, וידעו

כל בית ישראל למקטן ועד גדול שורש דברי הרוח שקר אשר נמצא כפי מהפיאי שוא הווכרים על צדיקים עתק בחסרון ידיעה, ויהיה לנו זאת לכד די לערוצ מכרעת כי אין כל אחד ממריבי הרמב"ם על איזה דברים בספר המורה ובס' המרע אשר ערב לכבו לחפית עליו שום שמץ דברים מכיוצא בזה, (אשר לא נמנעו כעלי מריבה נגד אחרים שהיו בנעוריהם מהאנוסים, כמו מהר"י בירב והרלב"ח), ודבר שפטים בזה אך למחסור. ואמנם הצלתי לך חוך ספרי זה עוד שתי פרידות טובות מאדונינו הרמב"ם, וזב אינם בדברי תורה, ככ"ז נונה להם ואור גדול כהיות רוח הצחית והמליצה ותפארת לשון הקודש מרחפת על פניהם, ויהל לנגד עינינו גם את כחו הגדול וידו החזקה גם בזה, וכבר ראו נכונים וחכמים את הוד יפים, ויחמולו עליהם לגאלם משחרת בלאות, הראשין האדם הגדול הר"ר יש"ר די למדינו אשר הציל חוך ספרו תעלומות חכמה מכתב ר' אנטולי למרן הרמב"ם ותשובות הרמב"ם אליו, ואף כי לא מצאה ירו העתקה שלימה ומדויקת, והשני לו החכם הנכבד מוהר"ש מונק אשר הציל מכתב הרב יוסף בר' שמעון הלמיד מרן הרמב"ם אליו, ותשובות מרן לו ע"ז, ואף גם אותו כמקרה הראשון קרהו ולא היתה העתקתי שלימה ומדויקת, ועתה אחרי כי הנני אלקי אבותי ומצאתי דברים מדויקים והעתקה שלימה ככוד אומר כולה בלי מגרעת שום דבר, מי לא יודת כי צדקתי בהעלותי כהיום לאור הדברים, דברים ככתבם ובמלואם בלי מגרעת, וכל משכיל ע"ד אמת יחזיק טובה לי ע"ז, כי לא נחתי שרידי דברי אדונינו הרמב"ם לאכדון, והעליתי לנגד עיניו, **שני מכתבי הרמב"ם**, הנחמדים הנזכרים, בתשיבה לכעליהם, ביחד עם הדברים שנאמרו לו מהם בראשונה, כי רק על פיהם יודע על נכון נפלאות דבריו כחשובותיו, וגם כי האנשים האלה אשר ערכו דבריהם אליו גדולי נכבדי ישראל המה, הן הר' יוסף בר' שמעון הלמיד המוכהק, והן הרב ר' אנטולי שניהם אנשי מיפות וכצמא ישתו הכאים אחריהם ארז דבריהם, ואמנם כשפט ההעקות הללו כששפט האחרים, נעשו על ידי, בעיר אקספריד, והם מקובץ כת"י (73 פקאק ברשימת אורי), וכ נמצא גם המכתב מר' אנטולי ותשו' הרמב"ם אליו שם ממקום אחר באוצרות ספד המנוח מוהר"ר חיים מיכל*). ועוד הצלתי ממרן הרמב"ם חוך ספרי זה מאמר מתייחס אליו הנקרא **מגילת סתרים** אשר הערתי עליו במקומו, וגם אייחד לו

(* אין כעת רשימות ס' אונדות חיים לפני להגיד כניכוד ווקוס הקובץ הוא כאלו, אפס זמא הוא בנכודי כי הוא בקובץ גדול אסיפת שידים ווואוולד אחד וויניד טרעושה בספרד.

לו מדור בפ"ע בדברים אחרים, ככאן בכקורת אח"ז ע"ס המאמרים אחרים עד הגיעי אליו, וכוה השלמתי המעט עד מקום שדי מגעת.

שאלה ע"ד האנוסים לר' סעדיה בכה"ר מימון אבן דנאן, המאמר היקר הזה עם **מאמר על סדר הדורות**

דור ודור וחכמיו מקבלי התורה, ועם **השובה אחת בדין הקורא להבירו עבר כו' הכאים תוך מחברתי זאת,** שלשה המאמרים הללו מאתו העתקתן נעשה על ידי ולא ע"י זולתי מקובץ גדול כת"י הנמצא בעיר אקספרד (נומ' 108 באדל. כרשימת אורי), והקובץ הזה כולל עוד כמה וכמה מאמרים בלה"ק, (וממנו העתקתי לי פירושו וכאורו לפרשה הנה ישכיל עכדי הנמצאת ג"כ תוך הקובץ הזה), ואיזה מאמרים בלשון ערכי באותיות עברית, וזה מקרוב הובא קובץ כזה ממדינת אפריקא אשר היה עד העת האחרון ביד בני בניו וניניו, ונמצא בו באיזה מקומות כגיליון הספר השגות והערות מהם על דבריו (יעוין בהנהות והעירור ממני להמאמרים הנז'), וגם גדול כבוד בית הקובץ הזה בהוספות איזה מאמרים כתוכו אשר לא נמצאים בהקובץ מאקספרד, וע"י באמצעותי נמכר הס' הזה להארון וויללעהם הענרי בלאעק מעיר לונדון, וגם הקובץ הזה היה למראה עיני להשוות ההעתקות הכאים במחברתי מתוך שני הקובצים כ"י, והן מהארם הגדול הזה נמצא כבר איזה דברים ברפוס כס' פאר הדור להרמב"ם, שם מסימן רכ"ה ואילך באים קצת חשובות ממנו, וגם מאמר מיוחד כבירור סדר מלכי ישראל ויהודה, (והוא אינו מבורר באמת), וכסופו חתם דבריו, וכתבתיו בכתב ידי, אני סעדיה בר' מימון, בר' משה בר' מימון, בן כבוד החכם הדיין ר' משה בר' מימון זלה"ה אבן דנאן, והיה זה ביום ג' כ"ב תמוז יה"ל שנת רמ"ה בעיר גראנטה, ואמנם כבר העיר בדבר בעל שב הגדולים כי הוא איננו מורע הרמב"ם ואביו, רק אלו השמורה רגילים כהו הדברה ב"א כמדינת המערב, והוא ממשפחת נ' דנאן, (יעוין כס' וועד לחכמים מהנז'). ואנכי מצאתי ראיתי בספר היוחסין כת"י הנמצא בעיר אקספארד כי משמר טולטילה וברצלונה ומיורקא ברח הר' מימון אבי ר"ס הנז' בשנה קנ"א, עם הריב"ש והתשבץ וכאן לאלגויר, ואמנם כבר הכארי בהקדמתי למחברת גנזי אקספרד צד XVII בהערה שם מה שכתב הר"א גאבישון בספרו עומר השכחה על אודות ר"ס בר מימון הנז', זה לשונו: אח"כ ראיתי כי הרב הגדול ר"ס אבן דנאן בעל הערוך כי נראה מתוכו שלא הניח מקרא ומשנה תלמוד רבה ותחומא שלא למד, גם עשה שרשים על כל העשרים וארבע, ואע"פ כן מצאתיו כשיריו כמה וכמה דברים הנוגעים לגופיים, וגם הרב מוהר"א כמותו

כו', וחלילה לייחס להקדושים הללו שום חשד כנראה מפשרי דבריהם כי כל החומר בהם כו' ושיר השירים קודש קדשים כו' עיי"ש, והנה טאת ה' היתה זאת והספר השרשים הורה אשר היה ג"כ עד הערת הזאת כידי בני בניו וניניו, כן הובא מאפריקא, ובאמצעתי נמכר לבירת אוצר הספרים כאקספרד, והקובץ הזה היה למראה עיני והתכוננתי בו, ועשיתי ממנו איורה העתקתו, ע"כ אהשוב למשפט להעלות בזה איורה דוגמאות ודברים אחדים, ואדלג אחת הנה ואחת הנה להעתיק מדבריו, מזה שאמצא נאות לתכלית המכוש, ואעז ואומר בתחלה, משפט הספר הזה ומעשהו. הספר הזה הוא הוראת שרשי לשון הקודש ובאורם בלשון ערבי באותיות עברית. והנני מציב לדמיון העתקת שורש אחד מדבריו.

אפה, ומצות אפה כבו, ואמא תפיני ואן כאן מן הרא
אל אצל פתו מרכב כמא קאל אל סלף ז"ל תאפה
נא מי תניכך נירה פאן תלך אל רגאף כאנר תניכך
קלילא פי אל תנור תם תהשם ותניכך פי אל טאבק.

ובראשיתו נמצא ההקדמה ארוכה מאד להורות דרכי השיר והמליצה בלשון הקודש, מה שהעתיק מהקדמתו בלשון ערבי והוסיף עליה, בעבור התלמידים הלועזים שחלו פניו לעשותו כן, והשלים הקדמתו ביום בשבת י"א לחדש סיון המכובד שנה אלף ותשפ"ד לשטרות, (הוא ד"א רל"ב לב"ע), ומן דברי הקדמתו זאת כל אמנע מלהעלות העתקות דברים אחדים מדבריה, אשר באורם יתנו אור לנו על ענינים שונים. (א) מצאתי ראיתי הוך דבריו זה לשוננו: „וכבר בקשתי וחפשתי הרבה ומצאתי כי לפני חרוזי הרב הגדול ר"א הקליר ז"ל לא ירענו ולא נשמעו לנו חרוזים באומתינו, ואע"פ שהיו *), ואחריו החזיק ראש הישיבה הגאון ר' סעדיה ז"ל, ואחריו

וחזיק

* ונתון תארו את ר"א הקליר בשם הרב הגדול אבו לודין כי לא הוחזק אללו לאחד מן המלכים או האווראס, ורק לאחד מן הדוכן כנוראס, הקדוים להגאונים שהיו אחיהם, כי אוחס הוא אלבר קודם מוון לר"ס גאון כאמרו כאן, ואחריו החזיק ר"ס גאון, וכך הוא זה אנות כדורו שהקליר קדם מוון, כי הר"ס גאון כפידושו לס' יצירה בלשון ערבי הכנולל בלוקספרד, וחזיר ודברי הקליר כפיוס אכסיכה וולכי לר"ה, ואוחס אבו דואס כחו כן שלא כנבלם ויר"ס דכאן שהיו חרוזים ופיוטים באומותינו גם קודם הקליר, אלא שלא כודיעו ולא כשוענו באומותינו כי לא כתקבלו, ולכן ספק שכוונתו על ר' יכאז ועוד איות אחרים לפניהם וירדי החכם ווהר"ל דוקינס כ"י העתיק ג"כ בספרו כהל קדוים דברי ר"ס ד' דכאן הללו וזה שנסמתי לו העתקת הדברים, אבל השועיט כס שני וולות אלנו: ולף גפס"י שהיו, ויג"ב יאל לרון יעליו סס בהערה ווהה שלא אכיר כדבריו ווד' יכאז אשר היה לפני ר"א הקליר כנבל פיוטים הנכזר כשבוהי הלוקט סימן י"ח שוכיל ודברי דפינו גרסון ווה"ג סק ימו לר' יכאז ווד' הקליר (הנוכאס) כמולדות הקליר הערה (14) וכן וזה שועל הוא ג"כ למלומדי דונס כנער הנך כן, ואוחס באנות לרעתי סין ספק שרנוו יעליו כשני וולות הללו כאוור, אלא שלא החיב הדבור וואס שלא כתקבלו דבריו אלל בני יעווינו.

החזיק אדינינו הנשיא הנאון רב האי ז"ל, ובימיו קמו המשוררים בארץ ספרד ובמערב, והמתחיל היה ר"י חיוג המדקדק הראשון, ודונש בן לכרט הכבלי, ושניהם היו מעיר פאס, ומר אבין בן שרדה, ומנחם בן סרוק המרטושי, ור"ש הלוי הנגיד, ור"צ בן גיאות, והחכם ר"ש בן נכירול, ור' משה בן עזרא, והרב הגדול ר' יהודה בן גיאות, והרב ר"י הלוי, וחבריהם הרבה, וכולם ספרדים, ועד היום לא פסקה המלאכה הזאת מאומתינו, והנה היא במורה ובארץ הצבי אלא שהספרדים נתעסקו בה יותר ועשו חרוזי הנזי והצחורה כמעשה הישמעאלים, ואני ראיתי כי אין כזאת המלאכה תיעלת כ"כ, אבל החכם הגדול ר"י בן עקנן ז"ל שהוא התלמד החשוב של הרמב"ם ז"ל כתב בספרו רפואות הנפשות כי לומדי התורה צריכין ללמוד זאת המלאכה וכי היא תועלת, ואנכי לא ידעתי. עכ"ד. (ב) עוד חמיתי ראיתי בהקדמתו מידי דברו כהדרך אשר כחר בספרו, זה לשונו: אם יראה איש תוספת ענין בשורש על מה שמנינו, היא מהתחלף הפירושים ואיננה לפי דעתנו, ואם יראה כי עברנו ע"ד המדקדק הגדול אבואל וליד אבן גאונה הנקרא כלשונינו ר' יונה, וע"ד המעתיק דבריו הר"ד אלקמחי ז"ל כמו וירב כנחל שכתבוהו בשרש ריב והם ז"ל כתבוהו בשורש ארב, או לאלה ולשבעה שכתבנהו בשורש איל והם ז"ל כתבוהו בשורש אלה, או לא תשא ארץ שם י"א לשוא שכתבנהו שורש שי לכד והם ז"ל הביאהו בשורש שוא, היודע צירוף הפעלים יראה במחרה כי מה שכתבנהו הוא הנכון, וא"א שלא ראה זולתינו לפנינו מה שראינו אנחנו, וכבר כתב אבן המדקדקים הרב ר"ש הלוי הנגיד ז"ל כי שורש וירב כנחל ריב והביא ראיות ברורות, עכ"ד בזה. (ג) עוד רואה אנכי לתר העתק איורה משיריו הגופנים אשר ירמוז עליהם בעל עומר השכחה הנז', אל עין הקורא, כי הוא זה:

צבית חן כתוף חיקי, והכנור כתוף חיקה

מננת בידיה, והורגת ביד חשקה.

גכות צביה קשתות דרכו, לירות כחץ עינה ללב חושקה

דלק לנשק את שפתה ואש מלחיה דלקה בלב דולקה.

יעלת חן פוצעה, כנרוד אם תמרחי

על שחין עכרך כרוק פיד רעי כי בו יחי.

ועוד

(ד) ועוד הנני להעלות משיריו אשר דבר שם נגד אנשי זמנו, זה לשונו:

אמת יהנה חכי לדור דוברי כזב,

ואוכח ולא פנה, ואחכים ולא שעה.

אבקש שלום אנשי זמני וריבוני,

ואחשוב עליהם טוב והם יחשבו רעה.

ואראם עצת נפשי ויתלחשו עלי

ואקריב וירחיקם לככם אשר תעה.

פרצו נקלי עם אשר אין כם מוסר ואלה תולדות פרץ

איך תעמוד ארצם ואין להם מלך כמשפט יעמיד ארץ.

(ה) ועוד אתן כזה העתק דברי השיר אשר כתב כסוף ספרו, והוא:

יתד וב' תנועות יתד ותנועה ברלת וכן כסוגר:

להבין נשמעו דברי לבכי, להשכיל אוהבי נכתב כחבי

להתכונן בניב עברי ארמי, ובמדבר יהודי כערבי

ובמדבר ימיני נטעה גן, להוגי דת ולמפטיר בנביא

וקראתי לכל אחי ועמי, לתלמידיו ולזקני ושבי

ארו מורי ירידי עם כשמי, שתי ייני אהובי עם חלבי

וכה אשקה ככל עת את חברי, וכה אמטיר על רעי כעבי

ואנהם ככפיר על כל מקנאי, ואשאג על נציביהם כלביא

ומי הוא זה אשר יעמוד לפני, ומי הוא אשר יסכול להבי

והשטן אשר יעמד ירופף, לנצבי ויגיע אליו להכי*

ואין מלה בפיו אם לא התולים, ואין זכר כפנקסו להביא

ואמנם כי אני איש אל ענקי, ולא ילד לצחק עם חגבי

ולקרב למדו ידו ועטי, ולא אערך לנמהרים קרבי

אבל כל תאות נפשי להועיל, בדורי שונאי עם נאהבי

ולקבוץ מפניני התכונות, וזה כספי ומשכיות וזהבי

ואל עוזרי יתן שכרי, וירצני ויהיה עם לבכי.

ואחריו נאמרו אלו הדברים בלשון ערכי, הם הדיון אל כתאב באל
תאליף פי יום אל ארבעון כ"ט לשאר אכילות תנין אלף וסכע מאינון
ואחר

* להכי ה' מן להכת אש, והכ' מן ויכא הכנכ אחר הלככ.

ואחד ותמנין לתאריך אל שטרות והי תנין הרכ"ח ליצירה, ועינינו
הרואות בזה כי השלמת ספרו בלשון ערכי קדם לזמן העתקתו את
הקדמתו ללה"ק כמשך ד' שנים, וזוה השלמתי יד"ח להגיד את אשר
ירעתי על אודות האדם הגדול הזה, וכנראה היה גדול כבודו בכל
מדינות אפריקא, ואנכי ראיתי קיבוץ גדול כתב יד על קלף סליחות
כמנהג פאס ככה"כ בן דנאן, ואיני זוכר עיד ככירור אם נקרא שם
שמו ככירור ע"ז, או הוא אולי לאיש אחר ממשפחת בן דנאן:

ר' הלל מווירונא, אדם גדול בתורה ובמדעים ומצויין בדורו
בחכמת הפילוספאה והרפואה ונאמן וטיב עם
אלקים ואדם, ממנו נחתי לפניך הקורא תוך ספרי זה איזה מאמרים
שונים הכוללים ענינים יקרים ומועילים וידובר בהם נכבדות וגדולות
ועתה הנה באתי להעלות עליהם הביקורת לפי סדר קדימתם עם
הספר, ומתיכם יתבאר פרטי מהותו, וזמן היותו, והרבה מעניניו.
א שני מכתביו בהשכל ודעת על אודות שוטני ספרי מרן הרמב"ם
והקורות אותם אשר באו ראשונה בספרי זה, הם הועתקו בהשגחה
נכונה ע"י ולא על ידי אחרים מכתב יד עתיק יומין מאד, הנמצא
באוצר הספרים אשר בכית המדרש לבני עמינו בלונדון עיר הגדולה,
ואם אמנם לא העלה לא זכרון אכותיו ולא זכר שם מקום מולדתו
בחתימת דבריו כם, בכל זאת מאשר נאמר כאר שם כדבריו, כי
הוא הוליד בן לזקנו הבן אשר לא ימות ותוא ספרו אשר חבר ויכנהו
בשמו: תגמולי הנפש: וגם ספרו זה בא למראה עינינו בעיר
אקספרד, ובראשיתו בהקדמתו שם נאמר: אמר המהמר הלל בן
החסיד הרב רבי שמואל בן הגאון רבינו אלעזר מווירונא:
ירענו עתה בזה היטיב להגיד עליו מי הוא זה ואיזה הוא, ורק מצד
הענה סיים מכתבו כדבריו. אמר הלל החסר: במקום הנחוג אצל
בני אדם לומר דברי הצעיר או הקטן, ואין זה תואר וכינוי כלל,
ולא נמצא שם גם מהמעתיק רשום שם דברים כאלו. אגרת ר'
הלל החסר (א). והנה מכתביו אלו נשלחו מאתו לחכם אחד אשר
במכתבו הא' הזכירו בשם ר' יצחק רופא לכד, ובמכתבו השני הוסיף
להזכירו

(א) אחרי אשר ארכו הימים ויגת כשלא הדפסת הוחדרת הולת עד יום שלחי איתם פתח
ע"פ תכל המוצא, כנתיים יאל לאור וכדפס כס' טעם וקניס העתק וכתב הא' ונשי
וכתבי ר' הלל הכו', ועליו כדפס בלתימות גדולות. אגרת ר' הלל החסר, פאלו זה וון
הסס או כינוי המואר שלו? ואחכס ידעתי גם ידעתי כי הוכתב היה כחוסר וולת החכס
כרוולי להו"ל את הספר הכו', וגם ווידי חי הגייב הדינתק לידו, כי הול לא כוולל בלוולו,
ולא הול העתיקו וון הווקוס אשר הול כוולל סס, דק כווסר לידו וולת איש א' הככח
כגיכיו לתת כדלשו בעטרה שאיכו הולחמו. ולשר עיכיו כשוולות לעסוק דק כדכדיס שאיכו
כולותיס לו כעככו, ולא יספיקו לפכיו כל ספרי כתיבי יד הכווללס כולולות סוכיס כעולס,
וכל יכעס לו להוליק לאור דק הדינתקות והדפסות הדיגשות ע"י אכדיס, למוחר שלל סז כו

מאמר בקורת

להזכירו גם בשם אביו, ר' יצחק בר' מרדכי, ונרשם עליו מדי הסופר המצטיק כחכ ששלח ר' הלל למאישטרו גאון, ובכל אלה אין כוונתו עוד לרעת כבירור מי הוא החכם הזה, ואמנם לרעתי מצאתי גם כזוה פשר דבר להגיד לך על נכון, כי הוא הרב ד' יצחק קמחי בר"ט אשר הורה מרבני פרוכינצא הנזכר בס' זועד לחכמים מהנאון אזולאי וכתב עליו שהיה בזמן הרשב"א, ומביא בשם מהריב"ל בחלק א' סימן י"ח שראה בקובץ תשובות כ"י שהרשב"א טכברו ומנשאו בתשובות שהשיב לו, והוא שחבר אזהרות הנהוגים ורגילין בהו כד' קהילות בקצה צרפת בקונטריו די אביניון, ונרפס במחזור שלהם, עיי"ש

לדפוסים הוא נטרם לאמס לאור ג"י העוסק בחלאתם חוכבר, יען זה כי לעצוק אהב ודרכו להיק, ולא יפלא מוכו דבר ולא יכבר עליו חלאתו רבות וענינים טובים אשר לרגליו, עם דרישת המותרות אשר הוא מוכנעו ועם ההתעסקות בחריבות עם הדנים אשר מועדנים הוא לבסוף, ובכל אלה לא ינצר מוכו דבר להיות החכם השלם חוסי עצמו, המוציא לאור, והמגיד וסגיד החד פים, (הכל חוסי ולא חוסי לחזים), וחבר באותם לאש... ודאש ואכ למכרה נשקר, וזרן לעשות חלאתו וחלואות טובות כדוח פיו בלי שום כלים אמצעים הנכרכים לכל אונן העולה בחלאתה, והאיש הזה הוא אשר חסר העתק האגרת הנו' לר"א ברוחלי אחרי אשר ירע כי כבר נרפס הוא על ידי, אולי ילא עי"ז לאור ג"י איש אחר קודם שיאל הדפסתי לאור, למוען בלי ולהזיק לו. ואמנם זאת ה' היתה זאת כי כפתה לבנו לנשת לענינים אשר העתקתן נעשו כבר ע"י איש זולמו, למוען ימכרה רוב מוכוליו ומסרין ידיעתו בלמועות הזאת. ואמה עמה הקורא נעים. אם חנ' אומך גם' ונינם זקנים, שא עיניך אליו ודאש והכט אל המכתב הקטן הזה, ומספור ומונה השגיאות הרבות החלואות במאמר קטן כזה כי יעלו לערך שמונים ויותר, והטורה והצמל כזה אינו כדאי לבאר כולם, ואפס מועט מועד הנכי לבאר לך לרונא ולרמיון, מחת אשר כאמר בדברי ר' הלל כשמוע אזכי בו' ובהילך ונכר מבינך ויאר מועדכי, כאמר מוכו כשמוע אדוכי ובהילך חוד ויעד מועדכי. ומחת ורפו טבעי כאמר בו וספ. ומחת, ועליך לזוות אפלי לשאור, כאמר בו, ומליך לזוות אלי. ומחת, והייתי חוסר בכל כוחי בעוד גופי ואגרומי לעיני השמש כביעור חוץ, כאמר בו, והייתי חוסר בכל כחי כבישר בעיני ואגרומי לעיני השמש בניאור ארך. היס מוכן בדברים כאלה, ואין יוכל איש לקחת לו רישון להעתיק מה שאינו כמור לכניו, ולכלע ולהשחית כוונת המוכן, עוד, מחת והכליו ושקריו כאמר בו ועקריו. ומחת, ואל מחוש לחן המישים, כדנה בעיניו ללג ולחן וכאמר בו ואל מחוש המישים, ומחת, האמוד נשקתי את ידו נעת הפרדה ובדרכי ורכב, כדנה לו ובדכי עקב. ומחת דרכיו כי הקשות בו' הם וחסרונ ידיעה ונעמוד ונחשבל על אומת בו' יפכה לו הדרך ולא תקשה לו קשיא, כדנה לו, ולא תקלה ולא קשיא. ומחת, ואכי הקטן כדנה אכטרף עמוס אם אהיה ראוי לכך בעיניכם, כדנה לו, אכטרף עיניכם אם אהיה לכך. אבל יותר מזה שכלומר כאן ינואל אשר ישא עיניו אל תוך שני העמקות הללו, ויראה חסרון כוונה ופלות ושגיאות אחרות החשחיתים הכוונה והכה גוף הקונץ אשר מוכו נעשה העמקתו והעמקתי איכנו דק בחוקים אחר באור ס' בת"י כתי הדרך דק' לוכדן, והכתיבה העמיקת יוון וחד לא נואל בה עם חמק ומיקון וההנה מן הד, גם היס גם חלפני יוים קדושים, ואם זאת חלק ענין קצר כזה, ואשר הוא בכתיבה מונה והוגנת, וזה יוכל להיות חבל כחלת העמקת ספר שלם ובכתיבה כדנה ובלתי מוכרפס הנעשה גל יד איש כזה. ואמנם דרך האיש הזה בהעמקותיו וחללי פוגמיותיו כי רבו לאין ספורות לא כפולת היא מוכי, כבר געודתי על הובתו ונכספתי ג"ד אומת, אחר אשר כפתה לבנו להוציא לאור הם' ונרף לכספ חור"ג האדוני, באשר כוננו בו כי אכבי עולמי בהעמקתו, וזה לפני שני העמקות והספר הזה, וסדרתי על כנון ונרפתי אליו מועדבת הנהות והינדוט ובאודים וגם השגות, וימחר הוא בחסון לשלוח איש א' להעמקתו, וימחר לשלוח ג"פ תכל הסולה בערם יאל הספר הזה לאור על ידי, למוען מה לא למוען להמעיב בההרחה אשר ינואל בוכייתו, אפס ככלל לבלי ולהשחית כל הספר הזה וספ רגלו ועד קדקדו, והרואה יראה דכרי מזה בהקדמותי, כי קצר הווצו והשתרע לענין כזה כהערה בשולי הידועה.

עיי"ש בדבריו, וגם נמצא ממנו בס' מנחת קנאות לר' אבא מרי הירחי (שם מכתב צ"א) מכתב גדול ורשום עליו זה הכתב השוכר אלי מן החכם המובהק ר' מרדכי בר' יצחק הדר בקרפאנטרץ, ועוד כמה פיוטים וחפילות נמצאים ממנו במזוזור וסדר ד' צומות מנהג קהילות הללו:

והנה עוד עלינו לדון בדבר ולהעלות זמן ומיעד כתיבת שני המכתבים הללו, וכאשר עינינו הרואות מתוך דבריו במכתבו הא': כי זה ששים שנה אשר נתעוררו בו' וכל אשר נצמח מזה בשריפות ס' המורה וס' המדע בעיר פאריש, וכן בשריפת התלמוד וספרים שם בארבעים יום אח"ו ונתערכו אפרם עם אפר ס' המדע והמורה: וכפי הנידע לנו מפי ספרים וסופרים נאמנים כי שריפת התלמוד והספרים בעיר פאריש היתה בשנת ד' לאלף הששי, נמצא אנו למדין שזמן כתיבתו יעלה ויבוא לשנת ס"ד, וזמן מכתבו הב' כשנתים ימים אח"ו ויגיע לשנת ס"ו, ולפי הנוכח בו שנתעוררו אז חכמי כבל ונשיא דמשק לכבוד רבינו הרמב"ם בו' יהיה החרם מהנשיא מדמשק כנגד שוטניו נעשה בשנת ס"ו, ולא קודם לכן, ואמנם במהכרת כרם המד חלק ג' (צד 169) כבר בא לאור הדפוס העתקתו, ובו מנואר הוא לזמן מוקדם בעשרים שנה לשנת מ"ו, ולפי החשבון המבואר בזה לפנינו יתייחס אליו השגיאה והצורך להגיהו בו שנת הס"ו במקום שנת המ"ו. ושגיאה כזאת יתכן לבוא באמרה על נקלה שהמעתיק חשב אותה הס' לאות מ"ם סתומה (הקרובים זה לזה בדמיות) ותיקן מדעתו תמורתו מ"ם פתוחה. וקצת ידים מוכיחות יש לדבר ממה שנמצא בדברי נוסח החרם הזה הנדפס בכ"ה הגו' (ב), שכבר קודם לזה בזמן אמר להחרים ולנדות את כל מי שידבר תועה על ס' הרמב"ם בו' ושלה גם למקומות אחרות והסכימו עמו בדבר, ועתה אחרי שהקדים לקיים אין עונשין אלא א"כ מזהירין ובראותו כי מאן המערער לשמוע ע"כ לא יוכל עוד להתאפק ונדה בשם (הוא השם המפורש) את כל איש בו', עכ"ד. וכן אנו מצאים בס' מנחת קנאות הגו' בסופו ג"כ זכרון מתרם הנעשה מהנשיא בדמשק בשנת ה'.

(ב) ונוסח החרם הזה והכתיב ודווקא הכתב בס' כרם חוד הכו' ונלמתי גם אני בענין א' קספדר העתק ומוכו, והוא ונוסח וותאים עמו ככל דבריו ופרטיו כלי גרעין ותוספת, רק ה"ל יותר ודויק ונוקס ותייחס שגיאות הנוסחות בנוסח הכתב, אם מולד הדפוס או מולד הסופר המעתיק אשר הוא לא נזהר, והכני כזה להענין רק על הסוגור שם (ד' 170) ואז הוטרנו והס' ככונו, כי ל"ל והחרימו כנו שהוא מוכרח בחוקו כאלו ידעה המועיין להלכה בדבריו שם, ובעל הסוגור שם (ד' 172) בדברי קהל חכמי צפת. ועמדנו על קנה הגאון ז"ל יצחק ווקלט ווח כווי יבכו, כי כנוסחא אשר לפני כתוב עם ווקלט וחכמי צפת, וזה יותר הגון, כי כנוסחא הרמב"ם הוא קבול בטעמיה, הסמוכה לצפת, וע"כ קהל וחכמי צפת הלכו לשם ועמדו על קנה עם ווקלט וחכמי צפת שהם חכמי צפת וקדשו שם הסכמות החרם שלהם, וזה שרחוק להיות אשר חכמי צפת יבכו וצפת בלו לשם וחכמי טבריא בני העיר אשר ווקס ונוסחא עמדו ונגדו בענין זה.

ה' אלפים וחמישים, ע"כ יתכן הכרעת הדבר בעינינו, כי הנז' בס' מנחת קנאות היה הראשון, והנזכר בכרם חמד הוא היה האחרון. אפס לבי מהסס בדבר, ממדו שזוכר עוד מר' הלל במכתבו הא'. וכן נדונו כקציצת לשונות ונחתכו יותר מעשרה לשונות של טובי הכת המורה כמורה כו', והנה שגור בפי כל שתי בשמים פיהם ולשונם תחלך בארץ. ואנו רואים בס' מלחמות ה' דפוס ווילנא מדברי ר' אברהם בהרמב"ם מה שאמר שם, ולא ידענו הדבר על כוריה עד אשר באה אלינו מעכו כו' בשנת צ"ה לפרט אתקמ"ו לשטרות מגילת ספר כו' הגידה לנו מעשה שהיה כו' וגם שריפת הספרים כו' ונקמת שופט העולם כו' וסכבו שריפתם בכריתת לשונם ככתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלוה, וסיום דבריו בשיר א' ראשיתו קמו מירי שוא, ואחריתו כחירו, שתי בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ²) הנזכר גם מפי ר' הלל הנ"ל ושהוא מורגל בפי כל כנ"ל, ונמצא לפ"ז מעת קמו המערערים הראשונים ונדונו בכריתת לשונם עד שנת ס"ד אשר רצונו לייחס לו זמן מכתבו הא' של ר' הלל יגיעו סך איזרה שנים יותר מששים, ואין מקום לתרץ דבריו: אם לא שנאמר שלא חש לקטחיה של המאורע הנעשה כמונפשלייר במדינת צרפת מהמערערים ועונשם בכריתת לשונם שם, ודבריו. זה ששים שנה, יסובו רק אל הנעשה בעיר פאריש ע"י הרב הגדול ר"י והנצמח מזה בשריפת התלמוד והספרים. ואולם לפ"ז דבריו במכתבו ימצאו בלתי מסודרים. או שנאמר בתיפך מזה שדבריו: זה ששים שנה: עולים מכוונים על ראשית המערערים, ומונה והולך כל הנצמח להם עי"כ, והנמשך מזה בזמן מאוחר קרוב לעשרה שנים אח"כ מה שנתעוררו שנית בדבר בעיר פאריש בשריפת ס' המדע והמורה ומה שנצמז שם עי"ז משריפת התלמוד והספרים כמקום ההוא, אבל לא היה זה הכל בזמן אחד. ולפי זה יתכן היות חרם הנשיא ברמשק בשנת נ' לאלף השישי לזמן הנז' בס' מנחת קנאות שהוא כמו ס' שנה להתחלת המערערים, ואין להרחיקו עוד עד שנת ס"ז, ויתכן שהחרם הראשון הנז' בדבריו שאמר מקידם זה כבר לגרות ולהחרים כו' זה הורה ממנו בשנת מ"ו, ואחר ד' שנים הוסיף שנית לחוקי ולגרות העובר בשם . . . ה', והמעתיק אשר רשם כחרם האחרון שנה

המ"ו

2) הציור הזה הווצב בדברי הר"א בהלכות"ס אינו הוא הווצברו, כי וזאתו באגרת להנשיא יסודת ואלההם הלויס בני חסדאי אשר גרבוהו אל הרבנים ווקבלות כאברה ולדנון קסטילא וליאון, תחלתו: גר ותי לכבי תשכני גר ותי, גורה וקייסה וחסכותי גרדי לשוכי גרדי שפתי אלס לא עכשיו אינתי, קונו הוד והרעיון וחסה הגיליון, ואל תווכנו עצמיכם ון הסגיון והוכתב הזה עם שארי וכתבים רבים בעניני דברי הדין ע"ד ספרי וזן הדומ"ס הויגמקו מחת השגמתי באקספרד בנזות והנזות שכיבו (אני והש"ס) להנשיא בנזות ס' לאוד גולס לעונג הווצביליס.

המ"ו היה כוונתו על החרם הראשון מהנשיא יען כי בעיניו לא בא זה האחרון רק לחזק את הראשון. אבל בין כה וכה לא ימצאו דברי ר' הלל במכתבו מספיקים ומבוררים היטיב ומורים לכך, אמנם והיו הדברים איך שיהיו הרווחנו מזה לדעת הזמן בקירוב אם לא בכירור, אשר החכם ר' הלל הורה נולד זמן מה קודם התחלת אלף השישי כנראה מכותלי מכתבו, אם ממה שהזכיר כם היותו תלמידו של הרב הגדול הר"י כברצילנא, ור"י נאסף אל עמיו לדעתו סמוך לשנת ד' לאלף השישי (7), ואם ממה שהזכיר עוד כי בארץ עניו וגלותו הוליד בן לוקוניו כו', הוא ספרו אשר חבר ושמו נקרא: תגמולי הנפש: וידענו כי השלימו בשנת ל"א לאלף השישי כעדות הארון וואלף ברשימת הס' שלו, (וגם בעיר אקספרד נמצא הס' הזה שלא מכתבת יד המעתיק והסיפר המעתיקו שנית השלימו בשנת ל"ח), והנה אם שנת ל"א ייחסו המחבר לוקוניו, אין ספק על הולדו זמן מה קודם לאלף השישי, וכי בעת כותבו מכתבו אלו כבר היה מופלג ביקנה ושיבה, להיות הערץ היא לפי החשבון הקדום היתה לפחות כמו כ' שנה אחר חתימת ספרו זה, וארץ המעט אשר מצאה ידי להעלות בבקורת אל הנוגע לדבריו הללו הראשונים תוך ספרו זה.

הנה

ד) הדבר גלוי וידוע אשר בת הר' יוכה היתה אשת ר' שלמה בן הרשב"ן והמליטה זכר וזוה הרשב"ן שהיה קרא ע"ש זקינו אבי אמו רבינו יוכה ע"ד וזאת השנה וגומור, וכן היה כונה שכתב הרשב"ש בתשו' סימן רל"א. (והביא זה גם בעל שם הגדולים) ולא לנד כי הר"י כאסף לעמיו וזון וזה קודם הרשב"ן, רק גם קודם כסעו של הרשב"ן לארץ ישראל אשר האריך ימים גם שם כונה שנים, וביניו ראו ולא זר איזה קונטרסים שכתבו ומוזכר בל"י, וזהם לזון שנת כ"ד לאלף השישי, וזהם בשנת כ"ח לאלף הזה, ואין ספק לפני בזמן חתימת הר"י שהוא סמוך לשנת כ' כאמור בדבריו. ואחכס הוא היה גם ש"ב של הרשב"ן, והיה תלמידו של הר' שלמה מוונקסלייר, והלך ביצת רבו זה אשר שלחו לנדידת זרפת ליערנגד על ספר הורדע וס' המורה, ור"י כלחה הדינה הזאת והרשיפתן בעיר פאריס או כאמור כאן חופי ר' הלל בכותבו הס', ואזכי אחכס חלפתי וח"ל כי חו"ד השענה והמשעמיה עליו וזה הענין קמו אחשי כונה קהילות להטיל וזם בקדשי שמים ולמת פגם ופיסול אל בני משפחתו לפניו, אשר ככלל בזה גם הרשב"ן והרב ר' יוכה גרודכי שני ש"ב לו, ות"י וזה הענין הדכה וכתבים וחלף קבלו כנגד המוערערים והסוגנים בקדשי שמים, וזהם וכתב ח' וחלף אשר כל על החתום הכותב ברובע וזהם בר כחון, ומוכידי בכותבו וזה הערעור הזה על חשפחת הר"י, וכי הדבר כונג גם לשני גדולי ישראל וזלמו ש"ב הרשב"ן ו"ל וש"ב הר"י בר' יוסף הזני (כי הראשון הר"י הוא בר' אברהם והוא והב' היו שני בשני זה לזה), וגם אליו בתינתו מושפחה הזאת, ובעלי הערעור היה וקהל בדרש, והרווחכו וזה לדעת כי היה ג"כ רשב"ן שכי בלומה וזקוס ועיר בזון מועיב אחר הראשון, וכקוס הזי כללל בידך כי הר' יוכה הז' הוא בכה"ר אברהם, והר"י הב' הוא בכה"ר יוסף, ולהפדים בין שניהם השתמשו הכאים אחרים כביאור וחספיק ע"ז, להוכיח הז' בשם הרב הגדול מונקסלינא, והב' בשם הרב ר"י לנד בלי תואר הגדול, (והכה הציג דברי אלה היו ערובים ומוני טרם כלות הדפסתי ס' כפ"פ ושם בקונטרס וברון שם אלת הר"י הערתי בזה ואחרתי אשר הוא היה סכה לשריפת המורה והודע והיה בן דורו של הרשב"ן ונפטר קודם לו קרוב לעשרים שנה כו', והעירדות לביין ע"ז וחקרת חדרה גנוה הוללת לאור ע"י, והדואה ורדא שם וזה שהחליף המוגיה (המגיהים) והיגלו עם בדברי, והיה בן דורו של הרשב"ן מתת הרשב"ן, בלי להתעורר להרגיש בדבר כי ווי שהיה סיכה לשריפת ספרי הרשב"ן וזון רב אחרי וותו אינו באפשרות שיזיה נפטר עשנים שנה קודם לו, וזאת היא הזנחת חכס (חכמים) בהנהגה בדבריו וזלמת בימים האלו בזמן הזה):

ב הנה נתתי לפניך הקורא אח"ו מהחכם הנז' כאיר לשלשת מאמרים סתימים וחתומים מדברי הרמב"ם בס' המדע וס' המורה, העתקתי אותם ג"כ אני בעצמי, בעיר אקספרד מקיבוץ ספרו כת"י לר"ד אופנהיים שם נימ. 939 ברשימתי, ומאמרו בכיאר הנז' יקרו מאד בעיני, מצד הנודע, כי החכם הזה גדלה מאד ידיעתו בדברי המורה וחכמת הפילוספיארה כנאמר בעדותו מפי עצמו במכתבו הנז'. כי תהלה לאל חי אני אומר באמרו כו' שאין היום בישראל איש שידע כל סתרי המורה כו' יותר ממני, וזה בעבור שהספרים שהם שרשיו ויסודותיו כמו חכמת הטבע וחכמת האלקירה ידועים אליהם ופירושיהם מפי רב מובהק, וכן מצאתיו אומר בספרו תגמולי הנפש ו"ל. וכך אמרתי בכחותי בכהמ"ד בהיותי לומד בספרד לפני הרב שלמדני חכמת הטבע כו' וישרו דברי ומצאו הן בעיני כל כו', גם ר' אברהם אבועלפיא בהקדמת ספרו אוצר הגנוז כתב אודותו, וז"ל: ואני בעיר קפואה קרוב לרומי מהלך ה' ימים מצאתי שם איש נכבד חכם ונכון פילוסף ורופא מומחה ושמו ר' הלל ואתחכרה אתו ואלמדו לפניו מעט מחכמת הפילוספיאה ומיד נמסקה לי מאד, (נזכר ג"כ בס' בית המדרש הדר ג' עיי"ש), ומי הוא זה ואיזה איש משכיל אשר לא ינעם לו לראית באור מחכם מכין מפאר כמותו למאמרים סתימים מהרמב"ם, ואני באתי עוד להעיר הקורא בזה על היותו מזכיר בדבריו כבאר המאמר א' כי נעשה ממני פירוש כאורך ע"ד עוסק הפילוספיארה על שיר השירים, ולא נשמע זולת זה דבר ממנו עד הלום, וכן כל אמנע ג"כ מלהגיד בזה כי עוד נמצא לו לר"ה הנז' פירוש על כ"ה התקדמות לס' המורה מהרמב"ם, והוא באוצרות ס' כתבי יד בעיר המלוכה וויעו, וע"י אמצעית ידידי ואוהבי החכם מוהרי"ל דוקעס, הגיעני העתק ראשית ואתרית דברי הפירוש שהוא הנמצא שם מאת החכם שטערין המ"ל ס' הפרחון, והנני נוהג במ טוברת עין לחת העתקתם בזה לפניך הקורא, בראשיתו כא שיר קטן וזה העתקתו:

אישים כסוד אישים בעיו חכעיו
דרשו אבי סוכו וכדשנו תחיו
תתפארו בזה בהדר תחיו
תזכו ואחרי מות קדושים תחיו

אישים דרשו בכ"ה הקדמות
ורשו בזה שתי עולמות
כי תחעלו על האדמות
וקדושים תהיו אחרי מות

ואחריו יבואו דברי הספר, וזה תחלתו - אחי חחי רוחך ויגדל כחך, שאלת ממני לפרש לך הכ"ה הקדמות וחפץ רצון ממני כפי כחי בעת הזאת אליך, ודע אחי כי צריך לך ולכלל מבין בביאור אלהי ההקדמות שני ענינים, הא' פירוש כל הקדמה בעצמה ר"ל פירוש נוסחת ההקדמה, והב' כוונת כל ההקדמה ר"ל אל איזה תכלית ביוון בה הרכ ז"ל והעיון המבוקש הנוכח ממנה, וחלק הביאור אפרש לך בקצרה, אבל חלק הכוונה ג"ל שאינו צריך פירוש לאיש משכיל להיות ידוע מאד מתוך דברי הרכ ז"ל בפרקים הבאים אחרי ההקדמות, ולכן לא אכתוב לך באותו החלק דבר, ועוד כי יראתי לעבור על מצות הרכ ז"ל שצוה בדרך השבעה בתחלת הספר שלא יפרש שום דבר באותו חלק לזולתי, ואעפ"י שלא נראה שביוון הרכ ז"ל באותה השבועה אלא להחמיר בציוארה כי אין ההשבעה מחייבת אלא א"כ יקבלנה המושבע מפי המשביע ומודה בה, כמו שאמרו ז"ל משביע אני עליכם שאם אתה יודע לי עדות כו' ואמר אמן, עם כל זה יש לירוא מאד ממצותו ולחוש מפני רצונו, אמנם אני מצאתי בעצמי רשיון לפרש נוסחת ההקדמות בעבור שכולם הם דברי אריסטו ואינם שיטתו בהן רק הסדר או בתוספת ומגרעת קצת מלות, ולכן שמעתי לקולך וכתבתי אליך בפירושם מה שיכולתי ובקצרה, ועם היותי מקצר לך לא זכרתי לך די ההשגה, אעפ"י שלא אפרש לך עתה כל הענינים הגדולים כאלה ההקדמות עם כל זה תשיג תועלת גדולה וזולתי כהזכירי אליך מהם ראשי פרקים, כי בזה תפקחנה עיניך ויאירו רעיונך על ענינים נכבדים שלא הניגשו כהם אפילו אותם שלמדו בודה הספר כל ימיהם, ואולי לימים עוד אועד אליך או אני אין חכם אחר גדול ממני שיעמידך על תכלית אמרוכם וסגל נפשך מאד, ותחלת דברי אודיעך מה הוא ענין הקדמה וגורה, אמרו חכמי ההגיון שההקדמה היא מה שמחייב מציאת הנשוא אל הנישוא כו', זאת הוא מה שמצאתי מספיק להעתיק מראשית דבריו. ואלה דבריו בהשלמת ספרו באחריתו: ובכאן השלמתי לך כלל פירוש החמשה ועשרים הקדמות, אמנם כונת הרכ ז"ל בהן היא מבוארת מאד בפרקי הספר לכל הקדמה מהם ואינך צריך לפירושי זה כל שכן שכבר הקדמתי לימר לך בתחלת המאמר, שאין ראוי לי ולכמוני לפשוט יד בזה, ומחזה שרדי תחזה, ואחה אחי חכם לכך אחת יודעת כי אלה הדברים אשר דבר משה רבינו אל כל בני ישראל דבר לא כמדרכה ולא רק ליחידים השרידים אשר ה' קורא וקרא ה' בשם להיותם כצל אל נשואם לכם לקרבה אל הערפל אשר שם האלקים עד יעברו ממנו לראות יח בארץ החיים, ואם יקשה בעיניך ממך בפירושי אלה שלחתי אלי ואוסיף עוד בביאור, ואעפ"י שהכרחתי עצמי לכאן לך

כפי היכולת. ואמנם לכך זה מצאתי באוצרות כת"י, כמה מאמרים וכאורים שונים ממנו לדברי הפילוסופים הראשונים אריסטו ואפלטון וגאלינוס ואבונצר ואחרים, והמה מפורדים ומפורדים לרוב כל ארע לכנותם בשם:

ג. עוד האצלתי לך כרכה בזה שלשה מאמרים יקרים אחרים מהאדם הגדול הזה, ואלה הם: (א) הקדמתו לספרו תגמלי הנפש, כי נעימים כל אמרותיה, יגידו וילמדו תכונת הספר ומחברו ותכלית כונתו ומגמתו בו, והסברה אשר הניעהו לכך. (ב) העתקת דברים מאמצע ספרו כציון א' מחלק השני, יען דבריו אלו מכיאים איר נונה על מה שנוכר ממנו במכתבו השני מכ' מכתביו לר' יצחק בר' מרדכי הנז' אשר נעשה ממנו מאמר לכאר על מה חלה המיתה על מין האנושי, וכי בו נתברר שלא חלה עליהם בעון אדה"ר והוא לכדו בחטאו מרז וכל צאצאיו מתים בטבע, והוא אלו לא חטא אפשר שהיה חייו לנצח אבל אל כל הדורות הוא ענין טבעי ומוכרח היותו, אשר זה נראה בהשקפה ראשונה מוזר ומתנגד אל המוסכם אצל הבריות, ומתוך דבריו אלו יתבאר כי לדעתו זאת קרובה דעת הרבה מרז"ל בעלי התלמוד, ואנכי בארתי אחריו ומלאתי ארז דבריו שם בהערה במקומו מה שיש בה די להוסיף אומץ להם ולחזקם, ומשם יראה הרואה כי אין רצוני לכפול דברים, וישיכל ויבין כל איש מתבונן ע"ד אמת כי העתקת המאמר הזה נאות ומוסכם ונכבד לחיתו לאור עולם. (ג) העתקת דברים עוד מציון ב' מחלק השני מספרו הכוללים מחקר נכבד מאד במיני החלוקים שנחלקים בהם דרז"ל חכמי התלמוד, והוא יקר הערך למאד, ואינו עלובה העיסה שהנחתים מעיד עליה שהיא טובה ומשובחת, ודי לנו ערות מספקת ע"ז מפי מחברו (כמכתבו הכ' לר"י בר' מרדכי הנז') כאמרו וז"ל: ובזרה הנתח הוצרכתי להביא מיני החלוקים שחלקתי בהם כל דברי רבותינו ע"ה והוא מחקר נכבד צריך מאד: וגם אנכי אחשוב למשפט כי יגילו וישישו כל נביני דעה נגר דבריו אלו. והנני להעיר עוד ארז הקירא כי נזכר לו בחתימת מאמרו זה שחבר ספר מיוחד ע"ז הנקרא מארזו מאמר הדר כן וכו' האריך מאד בכאור הענין, ועם זה כל אמנע מלהעלות זכרון שעות גדולי עולם וחבורים הזכרים כספרו אחת הנה ואחת הנה אשר מצאתי אני מידי עכרו עליו, (ואציגם על הסדר שבא זכרונם תוך הספר ולא על סדר קדימת הומנים ולא לשמיתם על סדר אלפ"י בית"א), ואלה המה: יצחק הישראלי בס' היסוד, אפלטון, אריסטו בס' השמים והעולם, רבינו משה זצ"ל בהקדמתו (הם כ"ה החקרמית לספר המירה) ובס' המירה, בן רש"ד בראשון מן השמע, ובס' עצמי השאים, מצאנו

כס' הפירוימיניאש (לפ"ד הש"ש צ"ל פירר הרמיניאש והוא מיוחס לאריסטו), מאמר גאלינוס, אכונצר כס' התחלות הנמצאות, בן רש"ד נפירוש לס' הנפש, כמדרש הנקרא ס' הכהיר, תמסטיוס, בן רש"ד בשם אלכסנדר, אגושטינו, אלכסנדר מאחרוני האלמשיין, גאלינוס כס' הנקרא מלאכה קטנה, וכס' תחכולות הכריאות (ולפ"ד הש"ש צ"ל האברים), ודבר ארכיגאנוס כרפואות חולי המוח, אריסטו כס' בעלי חיים, וכס' המאמרות, הרב שלמד ממנו חכמת הטבע בספרד (וכבר נזכר זה למעלה בדברינו), עיד נמצא ממנו בעיר פאריש בכת"י ספר א' על חכמת הנתוח הנקרא ספר הכריתות עין אוריענט לשנת (1848). ובוה נשלם המעט אשר מצאה ידי על אודות האדם הגרול ויהל אור לנגד עינינו על תכונתו ועניניו:

מכתב מגילת סתרים המתיחס למרן הרמב"ם, כבר הערתי במקומו עליו כפי מה אשר מצאה יד בינתי, ומתוך הדברים הללו יתכונן המשכיל לדון עליו לפי דעתו אחרי אשר ידע ברור ענינו, ודבר שפתים אך למותר (אף אם נקבל אמונת הדבר היותו ממרן הרמב"ם) להגיד בשער דברים על אודות איש ידוע לכל כמוהו, וגם כי לא יכילם ספר, ואנכי לא אמנע רק מלהגיד בזה, כי העתקתיו ג"כ אני בעצמי מאוצר הספרים אשר בכית המדרש לכני עמינו בעה"ג לונדון, והכתב יד הוא עתיק יומין מאד מזמן מאה הראשונה לאלף השישי:

מאמר במהות הנפש, לאכונצר אלפראכי, המאמר הזה יקר הערך הוא ואם הוא לאיש אשר לא מכני עמינו, אמנם שרירי ימים קדמונים הוא, ומפי איש ידוע ומפורסם, אשר האיר עיני רבים בחבוריו חשונים, ובה זכרונם הרבה מגדולי בני עמינו, וגם ממין הרמב"ם, ואין ידי משגרת לכאר כל אודותו וענינו, וגם לא יכילם יריעות אחרות כי אם ספר מיוחד על זה, והנני רק להעיר בזה כי העתקתיו ג"כ אני בעצמי מאוצר ספרי בהמ"ד לכני עמינו כלונדון עה"ג, ונתחבר הס' כלשון ישמעאל, והועתק ע"י זרחה בן יצחק הספרדי ללשון עברי, והוא הנקרא ג"כ בכינויו חניו, וממנו נמצא שם עוד העתקת ספרים אחרים מלבד הנז' בפתיחתו אל המאמר הזה.

ובזאת תם מאמר הבקורת.

לוח הציונים ומראה מקומות אל מאמרי רז"ל
 אשר לא בא להם הציונים על מכונם במקומם*.)

דף ד' ע"א שורה ה' מסיף הרף, כמו שאמרו ז"ל נכתב במקומו,
 חולין ק"א ב':

ד' ה' ע"ב שורה ד' בראשית הרף שאמרו אין בו כו', כרכות י"ז
 א'. שם, שורה י' כמו שזכרנו בחכור, רמב"ם ח"א
 הלכות תפילה פרק ב' הלכה י"ד. שם, שורה י"ד מסוף הרף וכבר
 בארנו כו', שם פ"ד הלכה ד'. שם, שורה י"א ונתלו באמרם אין
 כו', מגילה כ"ג ב' כל דבר שבקדושה כו':

ד' ו' ע"ב שורה ט"ו שאמרו חז"ל כל המורה כו', קדושין ט' א',
 חולין ה' א', הוריות ח' א', ועוד. שם, שורה י' מסוף
 הרף מדבריו חז"ל כו' שהיו משתחיים לצלם ולהיכל, יומא ע"ז א',
 קדושין ע"ב ב', מדרש שיר השירים פסוק אל תראוני, ואמנם בכל
 אלו המקומות נאמר שהיו משתחיים לצלם ופורעין עצמן כו', אבל
 אין ספק בדבר שמצד הכבוד שינה מרן הרמב"ם כאן על צד הכינוי
 לומר כן ודי בזאת למכין:

ד' ז' ע"א שורה י"ב וכן אמרו ע"ה, ערובין נ"ג ב', חנחיתא פ'
 כי תשא, ומדרש רכה בראשית פ"שה כ"ד. שם, שורה
 י"ג מסוף הרף שהמפורסם בדבריו רז"ל, ששית רכה כ"ח. שם,
 שורה ט' וכך אמרו ע"ה כו', במדבר רכה י"א. שם, שורה ו' ואמרו
 ע"ה דם מילה ודם פסח, כריתות ט' א', ושמי' רכה י"ט, ומכילתא
 בא ה'. שם, שורה ה' ואמרו ע"ה שהם קלקלו כו', ספרא אחרי
 מות פרק י"א, יומא דף ע"ה א', ויקרא רכה כ"ג, ועיין הגהות
 והערות ממני ע"ז:

ד' ז' ע"ב שורה ב' כמו שכארו ע"ה החושד כו', שבת צ"ז א'.
 שם, שורה י"ד וכל זה מוכן לרז"ל כמדרש חוית ברבה
 לשיר השירים (נקרא כן ע"ש תחלתו בפסוק חויר' איש מהיר וגו')

פסוק

* לדבר הזה יסלח לי הקורא, כי לסיבת האוויר בהקדומי כללתי שם שאמרו דפיס אחדים
 בנחמתי זאת שלח בלוי בהם ונדחה וקום לדרו"ל בעלי התלמוד יגל וכוונתם בנחמתי
 (וכן ההגהות וההערות ההכרחיות) אשר לא כרת שאלו דברי הוהבנת הולת אשר הכל יגל
 וקומו יבוא בשלום, והכני בא להשלים הכרע בזה בידיעה ויחודת הולת, (וכן יביאו
 ההגהות וההערות בנוקטרים ויחוד), ואולם אם גם פסוקים אחדים ויהווקדאות נשאלו בעדדי
 הזין בדפיס הללו, אחשוב זאת לכלמי הכרחית, ייגן וזליית הודלה וקומוות היא וולאכה
 ולינה חכונה וס' התכ"ך והנלך לוח הולת חז"ל כ"ל, אונס נא כן הולת ש' התלמוד
 והנלך לכן, זאי הולת ילמתי בזה ידי חובתי.

פסוק אל תראוני. שם, שורה ט"ו מסוף הרף שהרנו מנשה כמ"ש
 ע"ה, יכמות מ"ט ב', סנהדרין כ"ג ב'. שם, שורה י"ג הרחיקו האל
 יתברך כמ"ש, סנהדרין צ"ג א'. שם, שורה ב' כמו שאמרו וירח
 אה ריה כגדיו אל תקרי כגדיו אלא כוגדיו, סנהדרין ל"ד א' :

ד' ח' ע"א שורה ה' כמו שאמרו ע"ה טמש הא ומתק הא, קהלת
 רבה ע"פ טובה חכמה עם נחלה, מס' עבודה זרה י"ח
 ב' בשינוי קצת כגוף העובדא ועיין הערות והנהגות ע"ו. שם, שורה
 ט"ז וזה המעשה הוא במדרש קהלת כו', הוא שם ע"פ כל הדברים
 יגיעים, ובמס' ע"ז י"ז ב' בשינוי קצת ועיין הערות והנהגות. שם,
 שורה ג' מסוף הרף וכן אמרו ע"ה הם לא עשו אלא לפנים,
 מגילה י"ב א' :

ד' ט' ע"א שורה ו' לפי מה שאמרו חז"ל, תענית כ"ה ב'. שם,
 שורה י"ד וכן אמרו החכמים ע"ה כו', נזיר כ"ג ב'.
 שם, שורה י"ט ובארו החכמים כו' ואמרו כיום א' כו', כבא בתרא
 ט"ז ב'. שם, שורה י"ב מסוף הרף כמ"ש ע"ה אין בן דוד בא כו',
 רש"י ז"ל מכיבא זה ע"פ אחר כבוד שלהני כשם מדרש אגדה הדברים
 הללו כמו שהם כתובים כאן, ואנו לא אדע מקומם כדד"ל על זה
 הפסוק כי אם ממה שה' א נזכרנו שנאמרו בס' תרכ"א אשר איננו
 כערה ת"י, אבל כיוצא בהם נמצא לד"ל במס' כבא בתרא יו"ד ב'
 ע"פ כיבוש קצירה וגו', ובאזה ס' התלמוד מהרפואי החדשים נשטו
 הדברים מאיזה טעם מה. שם, שורה יו"ד וזה דבר החכמים ע"ה
 אין הקכ"ה כו', פסחים קי"ה א', נזיר שם, וסנהדרין שם :

ד' ט' ע"ב שורה י"ג מסוף הרף אמרם כאלו הנשרפין כו', אינו
 פרק זה אבל הוא בפ' בן סורר ומורה והוא סנהדרין
 דף ע"ד ב'. שם, שורה ו' וזה טורף לשונם בענין זה שם שם ע"א.
 שם, שורה ג' ושורה ב' וכך אמרו כו', שם שם ב' :

ד' י' ע"א שורה י"ג וכך אמרו כיומא רנב"י אמר כו' שם פ"ו א'.
 שם, שורה ט"ו ואמרו עוד, ושורה י"ט וזה מאמר רב,
 ובסמוך לזה וכ"כ מאמר ר' יוחנן, ושורה ט' מסוף הרף וכך אמרו
 ע"ה כו' הכל שם שם :

ד' י' ע"ב שורה ז' כמו שאמרו כו', יומא שם דד"ל ע"פ ולוזה
 שפתים וגו' הרחק עצמו מן הכיעור והדומה לו. שם,
 שורה ח' כמ"ש ע"ה אחד שוגג כו'. אבות פרק ד' בשנה ד'. שם,
 שורה יו"ד וכך אמרו און כו' ושורה י"ב כמ"ש ע"ה כל כו', ושורה
 ט"ו וכך אמרו ז"ל הכל במס' יומא שם. שם, שורה ג' מסוף הרף
 ואמרו החכמים ע"ה, שיר השירים רבה ע"פ השבעתי אתכם :

ד' י"א ע"א שורה ה' וכך אמרו ע"ה במקום כו', פסחים נ' ע"א . שם , שורה י"ג וכך אמרו בתלמוד , וסמוך לזה וברוב

המקומות , נדרים כ"ז א' , בבבא קמא כ"ה ב' , ע"ז נ"ד א' ועוד . שם , שורה י"ט מפני שאמרו חכמים ע"ה , סנהדרין ע"ד א' . שם , שורה ה' מסוף הדף ועם כל זה לשון המשנה כו' , נדרים כ"ז ב' :

ד' י"א ע"ב שורה א' ואמרו חז"ל כו' עד ולא שימות בהם , סנהדרין ע"ד א' , ע"ז נ"ד א' ועוד . שם , שורה ח' כמו שאמרו

בתלמוד כו' , תענית י"ח א' , ראש השנה י"ט א' , מעילה י"ז א' ועוד : **ד' י"ב ע"א** שורה י"ב וכבר הזהירו רז"ל שלא ידור אדם כו' , לא ידעתי מקום מוצא מאמר כזה ועיין הגהות והערות :

ד' י"ב ע"ב שורה ח' מסוף הדף וכבר פירשו רז"ל כו' , מכלתא משפטים י"ג , תוספתא בבא קמא פרק הכונס , מדרש משלי ע"פ לא יבוזו וגו' . ובכל התלמוד אומר שמדא כו' , כתובות ג' ב' ושם נסמן למקומות אחרים :

ד' י"ג ע"ב שורה ט' ואומר כי כתוב בפ"ב דבימות , שם דף כ"ב א' . שם , שורה י"ג ובגמרא פירש כו' , שם שם .

שם , שורה ט"ז מסוף הדף וכן פסק הרמב"ם , הלכות יבום וחליצה פ"א הלכה ו' . שם , שורה י"א וכתוב בתלמוד יבמות כו' , דף ט"ז ב' . **ד' י"ד ע"א** שורה כ' כמו שדרשו רז"ל , קדושין ס"ח ב' ועוד .

שם , שורה כ"א כמו שדרשו רז"ל כי יסיר כו' , שם שם , ויבמרה י"ז א' , כ"ג א' . שם , שורה כ"כ אמנם מה שכתב הרמב"ם , עכום פ"ב הלכה ה' . שם , שורה ה' מסוף הדף כמו שדרשו רז"ל הטא ישראל כו' , סנהדרין ט"ד א' :

ד' י"ד ע"ב שורה י"א מסוף הדף ולמה האשימו רז"ל כו' , סוטה מ"א ב' . שם , שורה ט' וכיוצא בהם אמרו רז"ל ,

סוטה כ"ב א' . והדברים הללו הם כשיבוש כאן , יעויין שם הנוסחא וכך צ"ל כאן ראטין מגושא ולא ידע מאי ראטין תני תנא ולא ידע מאי דתנאי :

ד' ל"א ע"א שורה י"א גרסינן בקדושין הקורא לחכירו כו' , שם דף כ"ח א' . שם , שורה י"ג וממקומות אחרות

שואמרים רז"ל כו' , בבא מציעא צ"א א' , סנהדרין כ"ז ב' , חולין ג' א' , תמורה ב' א' :

ד' ל"א ע"ב שורה י"ג כמו שדרשו את אשת רעהו וגו' , סנהדרין פ"א א' . שם , שורה י"ח כמו שאמרו רז"ל כ"ד

מכין כו' , יבמות צ' ע"א , וסנהדרין ט"ז א' :

הגהות והערות ותקוני שגיאות

דף ד' ע"א שורה א'. תחלה מה שאתה צריך לידע כו' שאינך עם הארץ אלא תלמידינו ואהוכינו אתה וכל מי שמבקש להרבך בתלמוד תורה ואפילו הבין פסוק א' כו' ואין הפרש להמבין אותו הענין מלשון הקודש או מלשון ערבי או מלשון ארמי הכוונה היא הכנת הענין כו'. דבריו אלו יתבררו מתוך דברי חז"ל במסכת מנחות צ"ב ב' אר"י משום רשב"י אפילו לא קרא אדם כו', ושם ורבי אמר כו', ומתוך דבריהם במס' מגילה י"ח ב' והרואה יראה ברש"י ות"ס' וגם במס' ברכות דף י"ג ובמס' סוטה דף ל"ו:

שם שורה י"א. גדולי החכמים התחילו הלימוד והם גדולים בשנים, בש"ס במקומות רבות נתכרר מהלל, ורבן יוחנן ב"ז, ור"א בן הורקנס, ור' עקיבא בן יוסף, וכן עזאי, וכיוצא הוא מכואר במס' ארר"נ. סתי התחילו למודם ואיך הצליחו בו. ומשם ידרוש הרואה כי נסמן אצלם מקום מוצא הדברים בתלמוד:

שם שורה ט"ו. ואיני רוצה בשום פנים להוציאו בלשון ערבי כו', החכם כרמולי בתערת דבריו לקבוץ הכא במ' טעם זקנים כתב ז"ל. והחכם ר"ש בר יוסף אבן איוב הספרדי בהקדמת ס' המצורה לרמב"ם אשר העתיק בעיר בדרש כשנתה ה' אלפים ליצירה מזכיר התשו' הזאת בלשון זה. והנה מצאתי תשובות שאלות לרבינו הרב המחבר וכתוכן תשובת שאלה אחת לו וזה שאחד מאנשי ככל שלח לו ספרו וחלה בו פניו להשיב לו ס' משנה תורה ללשון ערבי מפני שהאיש ההוא לא הירא מבין לה"ק כו', ואנכי אמנם כבר הזכרתי במאמר בקורת ממני אל דברי המכתב הזה, מה שמוכא מדבריו בהרב המגיד והכ"מ בפ"ז מה' סוכה וא"צ לכפול הדברים:

שם שורה י"ג מסוף הדף, וכבר חכרנו כזה הענין מאמר כו', הוא מאמר תחיית המתים ממנו הנדפס פעמים רבות במקומות שונות: **שם שורה ט"ו.** ואמרנו שאלו הי"ג ברייתא כו', ואמרו צ"ל, והוא טעות נפל בדפוס:

דף ד' ע"ב שורה י"ד מסוף הדף, וכלי ספק שהגיע אליכם השאלה כו' וראיייתנו ע"ז תפיסתה וקישורה כו' ותשובתו השנית כביאור מה כו', מלת ותשובתו היא שגיאה מטעות הדפוס וצ"ל, ותשובתינו, וגופי הדברים בענין זה מדברי הרמב"ם ותשובות

הראש ישיבה ע"ז, ומרה שהשיב ע"ז הרמב"ם כסתירת דברי הר"י
 וחיוק דבריו, הכל נדפס כבר באגרת הרמב"ם:

שם שורה ו' א שתעשה, צ"ל או שתעשה:

ד' ה' ע"א שורה ו' מסוף הדף, והשכנו עליו כו', עיין פאר הדור
 סימן ז' מה שהשיב כזה כי שם מקומו:

שם שורה ז' כבר אמרנוהו במה שחברנו, הוא במאמרו תחיית
 המתים הנז':

שם שורה ד'. או ידמו עליו שהוא גשם כמתחילים, בכ"י אשר
 הירד לפני נאמר ולא ידמו עליו שהוא גשם המתחילים,

ואנכי הגהתי בדפוס כאמור, יען כי זה מוכן מעצמו שכן צ"ל:

ד' ה' ע"ב שורה ט"ז. ואנחנו אין דבריהם כו' אלא תוספת ההדס
 מצאנוהו כחוב ר"ל ההושענא, אין ספק בעיני שכך

צ"ל בדברי הרמב"ם כאן בכל ההושענא וכוונתו על כל אגודת ג'
 מיני הלולב הנקראים הושענא (כמכואר במס' סוכה דף ל"ז א' בענין

ר"ג שאמר לאוגרי ההושענא כו' יעווי"ש) שאין להוסיף רק בהדס
 שמצאנו היחר התוספת שלו כתוב במקומו (במס' סוכה ל"ד ב') כי

לדעת הכל מדין תורה סגי בחד, ואף ר"י מודה שם כזה, ובכ"ז
 אנו לוקחין ג' בשביל לנאותו עיין כ"מ והמגיד הלכות סוכה פ"ז ה"ז,

ולדעתי יש להגיה בדברי הכ"מ שם מה שהביא מדברי האגרת הזה,
 והעתיק מדבריו אך בהדס מוסיפין מפני הושענא, שצ"ל ממיני

הושענא, עוד אפשר לדעתי להגיה שצ"ל דל"ה הושענא ומלת דל"ה
 הוא ראשי תיבות דלאו הכי, והבקי כטיב ההעתקה ידע כי שתי

ההגהות אלו יתכנו היטיב:

שם שורה י"ב מסוף הדף. אין רואה כו', אני רואה צ"ל, ובכת"י
 לפני נאמר אם רואה, מה שאין לו מוכן כלל, ואנכי הגהתי

אני, ואמנם בדפוס נפל הטעות הנז':

ד' ו' ע"א שורה א'. ואנשיהם היודעים. בכת"י לפני נאמר
 ואנחנו הם, והרואה יראה צודק הגהתי בדפוס כאמור

כי זה מוכרח ומוכן מאליו:

שם שורה ג' ע"ס שורה ח'. שיש מי שמדבר עלינו רעורר והוא
 מבקש להתכבד בקלוני כו' ושמענו שאתה מחית כו' אל תעשה

דבר זה שאנו מוחלים כו' ולא יזיק לנו אנחנו וכופין על מדת סרום
 זה נהנה וזה לא חסר, עכ"ד. כל קבל די ביה רוח ענוה יתירה דבר

מדברים האלה, והפריו על המדה, כי המתכבד בקלון חבירו אין לו
 חלק לעוה"ב, ואם לזאת יקרא זה נהנה, אם אדם מאבד חיי עולם

בעבור כבוד המדומה בעולם הכללי, וחולף אשר אם יעלה לשמים
 שיאו כגללו לנצח יאבד, וכל אדם מישראל מצווה על השכת מטונן

של

של אדם, וכש"כ אבירות גופו, ועאכ"ז אבירת נפשו, וגם חובה הוא לקנאות לכבוד הת"ח, ולמחות ביד בזויהם המכזים גם מי שצווה על כך להיות זהיר בכבודם ומוראם, כדמיון אי"ז המכזה שוטר וממונה מלך בו"ד אשר יובא בפלילים על כי הקל בכבוד מי שהקימו ממונה ושומר, ואך למותר רוב דברים בזה:

שם שורה י"ד. שכל מי שמבקש להעלים מה שגלהו, לא כו', חסרון דברים יש כאן מה שנשמט בדפוס, וכך צ"ל, שכל מי כו' מה שגלהו, אמנם מוסיף לו גלוי, ויותר מזה שאתה מביא על עצמך מריבות ורעות שאין בהם צורך, ואנחנו, לא כו', והקונרה יסלח אם לא העליתי דף נדפס מחדש בעבור החסרון המועט הזה, כי לא לאשר חסתי על הוצאה הוא סה"ד, כי אם נלחץ הנני לכלות ההדפסרה כמקדם האפשרי מענינים נחוצים וע"כ לא יכולתי לעשות זאת:

שם שורה ז' מסוף הדף. וכטלוהו הקב"ה, יבטלוהו צ"ל: **ד' ו' ע"ב שורה ח'.** איך גנו רעי איוב אותו בהרבות לדבר ואמרו כו' כהעתקת הרא"ג נמצא כאן גם פסוק הרוב דברים לא יענה ואם איש שפתיים יצדק מה שהוא לא נמצא כהעתק אשר לפני:

שם שורה ט"ז. אצל ההקש הזה, כן הוא בכת"י, אבל הדבר נראה לעין שצ"ל העקש הזה:

שם שורה ט' מסוף הדף. שהיו משתחווים לצלם ולהיכל ע"ד כפירה, כן הוא בכת"י באקספרד, ואמנם כהעתקת הרא"ג הנוסחא יותר הוגדרה היא, ונוסף שם אחר מלות, שהיו משתחווים לצלם ולהיכל, אלו הדברים. ולא היה הפרש אצל זה המפרש במי שהיה משתחווה לצלם ולהיכל. ואין ספק שהמעתיק מהעתקת אקספרד דלג הדברים הללו לפי שהיה בזכרונו היותו עומד כהעתיקו כחתימת מלות לצלם ולהיכל, וקפץ מן לצלם ולהיכל הא' עד הכ', וכבר עמדתי על המבחן וראו עיני שני העתקות מדברי רב האי גאון וכאחת מהן נחסר דף שגם מה שדלג מעתיק א' מהם בסיבת כי לא הרגיש בדבוק ב' דפים ביחד, והחיתמתן היו שוה בענינם:

ד' ז' ע"א שורה ג'. יאמינו כמו כן כהם ולא יורו לו בשליחות, כן הוא בכת"י באקספרד, ויש לפי נוסחת הדברים הללו

ג"כ מוכן לפי הענין המדובר כאן, אבל כהעתקת הרא"ג כתוב כאן, יאמינו כמו כן שהם ימותו, ומכואר שם בהוספותיו בשם החכם טונק, כי גם על הנוצרים עבר כוס שם, והכריחו אותם לקבל אמונת הישמעלים והם מיאנו ובחרו למורת על חיזוק דתם, והרשיעו בעת

ההיא הערכיים לבשלם חיים, והדבר נראה לעין מחתימת דברי הענין כאן כי נוסחא זו יותר הוגנת ע"כ לא מנעתי מלהעלותה כזה: **שם שורה י"ט.** ביד איש שישלוט, שישוט צ"ל והוא מטערת הרפוס:

שם שורה כ'. והפיל במ, והאפיל צ"ל והוא ג"כ מטעות הרפוס:

שם שורה כ"ב. שנפל הענין הזה, העני צ"ל, וג"כ כנו':

שם שורה כ"ג. והנה רעות כו', וקנה צ"ל, וג"כ כנו':

שם שורה ה' מסוף הדף. ואמרו שהם קלקלו בעריות כו', בהיפך מזה נמצא לרז"ל (מררש רבה ויקרא פרשה ל"ב) בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא כו', ולא נמצא ביניהן אחד פרוץ כערוה כו' אחת היתה ופרסמה הכתוב, ועוד בכ"מ אמרו רז"ל שהיו גדורים מן העריות, ואמת כי במס' יומא דף ע"ה ע"א נמצא חד מאן דאמר על פסוק וזכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם שהוא עריות אמנם אפילו אליבא דהאי מסיק שם הגמ' דהנך דאסירי להו לא פרצי בהו, אמנם כלוח הציונים הראתי מ"מ גם ממקום אחר, ככ"ז לא חזינא מאי אולמא דהאי דוכתא משאר מקומות לרז"ל המתנגדים לענין זה, ואמנם בעיקרא דמלחא כבר נמצא לרז"ל דרשות כמקומות רבות ע"פ אחרים, וירעו אותנו המצרים, או הנסה אלקים לבוא לקחתי לו גוי מקרב גוי וגומר, כצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועו שקלקלו ישראל במצרים וילמדו שם ממעשיהם הרעים, ומטרת הוכחת מרן הרמב"ם כאן היא נכונה כל"ז:

ד' ז' ע"ב שורה ד' מסיף הדף. ולא ידע כו', כן הוא ככת"י, אבל לפ"ד צ"ל ואלו ידע:

ד' ח' ע"א שורה א' והלאה, שר' מאיר נתפס בעת שמד כו' ואמר להם אוכל כרצון כו', הרואה יראה במס' ע"ז י"ח ב', ושם הספור כאופן אחר, וגם במד"ר קהלה שממקום הזה הביא מרן הרמב"ם הספור הזה לא נמצא שאמר להם אוכל כרצון ובגוף הענין אין ספק שאם היו רוצין בעת שמד להכריח לר"מ שיאכל דבר אסור שהוא הורה מוסר עצמו ליהרג על קדוש השם, וגם כענין הגוים עצמו היה מיוחזק בכך כמו שמבואר שם במד"ר שאמרו אלו הוה ר' מאיר לא הוה עכיד כו', ובעצם העובדא של ר' מאיר יראה המעיין וימצא הפרש גרול בדבר בין מי שיכריחוהו להעביר על הדת, ובין מי שיתראה כעושה דבר האסור לישראל בשביל הצלת נפשו שלא יהרג, ואף לעשות איסור גמור התירו כמה גדולי ישראל כימי ההריגות והגזירות ע"י שיתחפש אדם מן ישראל וילבש שעטנז על שעה קלה למלט נפשו ממות ע"י שלא יכירהו הגוים שהוא יהודי,

אבל

אבל כנוף הנדון צדקה דעת מרן הרמב"ם כדבריו לדין, וע"כ לא ילך לכבי להרכות דברים להשיגו כזה, ודי בהערה זאת:

שם שורה ח'. ונגלוי והסתיר, הסתיר צ"ל.

שם שורה ד' מסוף הדין. עון ודיא ע"ז, עוברי צ"ל:

ד' ח' ע"ב שורה ח'. מלשון מילים, מלשין צ"ל:

שם שורה ט"ו. שהישמעאלים יש להם ע"ז במכה*) ועיי"ש ההגהה ע"ז, עיין בס' לקח טוב כמדבר כ"א כ"ט שאמר שענין כמוש

הוא אכן שחור כדמורה אשה אשר המואבים עובדים אליו, והוא

בלשון ישמעאל מכה ע"ז שהיא כמדבר והולכים אליה עמים רבים

וא' מאלף אינו חוזר וכבר התחיל להבטל, וגם הראב"ע לדניאל י"א

ל"א אומר שיש במעקא שקוץ עד היום והוא מרקולים שאליו יחוגו

כל ישמעאל ממזרח ומערב כו', ועוד אחרים זולתם חשבו כן כימים

קרמונים, וזאת הביא ג"כ לזה האיש לחשוב כן, אבל אדונינו הרמב"ם

אשר היה במדינת הישמעאלים ידע באמיתת הענין כי אינו כן, (וכן

גלה דעתו בס' אגרת הרמב"ם בתשו' להגר צדק על הישמעאלים

שאינם עע"ז), או כי ידע בכירור לפחות כי ביטוי אינו כן עוד:

שם שורה י"ב מסוף הדין. והוסיף בדבריהם, כדברים צ"ל:

שם שורה א'. ותעשה לו כך, כת צ"ל:

ד' ט' ע"א שורה י"א מסה"ד. שיטול עשו כבוד כו', שיטול

עשו שכר כבוד צ"ל:

ד' י' ע"ב שורה ו'. כשימנע עצמו מענינים מכוערים, בהעקרה

רא"ג נוסף כאן דברים הללו. אצל בני אדם ואף

על פי שאינם בעיניו מכוערים. ואין ספק שהמעתיק מכת"י

אשר באקספרד דלג מן מכוערים הא' עד הב', והרי זה בא ללמד

על יתרון הדבר היוצא לאור מחוך שני ההעתיקה, כי אם אמנם

בדרך כלל ההעתיקה הנמצאת באקספרד יותר נכונה ומשיבחת ויתרון

לה בכל דבריה כיתרון האור מן החושך הנה הצלת שגיאות אחדות

אשר נפלו בחיכה, ע"י העתיקה השניה אשר ע"י הרא"ג ישימו דבר

אמת כפי כל אותה אמרה לאמר. אלו לא יצאה לאור אלא

כשביל זה דיונו:

שם שורה ב' מסוף הדין. שעשו לי צכיונים ועשיתי צכיונים,

צכיוני ועשיתי צכיונם צ"ל:

ד' י"א ע"א שורה ב'. יהרגו ועל כו', ואל צ"ל:

ד' י"א ע"ב שורה ב'. לפיכך כל מי שנהרג כדי שיודה בשליחות,

לפי הענין צ"ל כדי שלא יודה, ואפשר כונתו לומר

שנהרג בעבור שמבקשין ממנו כדי שיודה, אבל אין זה מבואר

היטיב בדברים אלו:

שם שורה כ"א . לא יאמר עליו שהוא כו', יאמר עליו אלא שהוא כו' צ"ל :

ד' י"ב ע"א שורה י"ב . וכבר הוזכרו רז"ל שלא ידור אדם כמדינה שאין בה עשרה חסידים אנכי מצאתי להיפך בדבריהם כי צדיק אחד מגין על כל העיר , אבל זה אפשר הוא רק במקום שאין האנשים רעים וחטאים עד למאד שיתחייבו כליהם כסרום ועמורה , וכוננו הרמב"ם ז"ל הוא שלא ידור אדם כו' כמדינה של רעים וחטאים , וזה אמת נמצא לרז"ל , שאין פתוח מעשרה חסידים יכולים להציל , והוא נלמד מאברהם שלא התפלל כסרום עוד על תשעה ועיין רש"י שם (כראשית י"ט ל"ב) אבל בכ"ז אין הלשון ממרן הרמב"ם מדוקדק כאן :

שם שורה ט"ז מסוף הדף . וכן אמר דוד ע"ה כו' , וכן אמר כו' , וכן חייבים החסידים כו' , שגיאה נפל כאן בדפוס , בסדרן וקדימתן של המאמרים , והמאמר וכן חייבים החסידים כו' מקומו קדום לפני , וכן אמר דוד ע"ה , וכן אמר כו' , שהם לראיה על הדברים האמורים וכן חייבים כו' , וע"ז יסוכו דבריהם , ובל"ז אין להם יחס כאן :

ד' י"ב ע"ב שורה כ' . וכמותם אמר כו' , וכמותם צ"ל .
ד' י"ג ע"א שורה ט' . ונכנסו להמיר , ונאנסו צ"ל :
ד' י"ד ע"א שורה ה' . דאי הדר ביה , לענ"ד נראה שצ"ל , דאי הדר בריה :

ד' י"ד ע"ב שורה ט' . את בתו עמרי , בת עמרי צ"ל :
הערה , בגוף הענין הזה מהשאלה ע"ד האנוסים לר"ם אבן דאנאן הנמצא בספרי זה סוף י"ג והלאה , כל אמנע מלהעתיק מה שמצאתי בקובץ כת"י ממנו , (אשר היה ביד בני בניו באפריקא וזה מקרוכ הוכא משם ונמכר ע"י להאדון וייללע הם הענרי כל אק מלונדון כנזכר במאמר התקורת ממני) , הנהרה בגיליון הספר , מאחד מניניו , זה לשונו . אעפ"י שאני מזרע הרב הפוסק ולא מנקייה , וכ"ש תשוקתי להעמיד דבריו המצודקים , עם כל זה נצטערתי בעער ההוא מרבנן שחלק על הרב זקנינו ומצאתי און לו שכדבריו כתב רב יהודאי גאון (כמ"ש הרב המגיד ז"ל בשמו בפ"א מה' יבום) ועיין בשו"ת דרכי נועם באה"ע סימן צ"ט כתב בשם המרדכי ז"ל שכמה גאונים סוכרים כן , אבל הפוסקים כולם חלוקין עליהם , וכן פסק מרן בא"ה סימן קנ"ז ס"ד , ואין זה חימא על הרב זקנינו איד לא ראה המגיד והש"ע דבזמנו עדיין לא היה הרב המגיד ומכש"כ הש"ע ושו"ת דרכי נועם , מ"ט המרדכי נראה לכאורה שהיה בימיו שהוא קדמון הרבה שהכיא כמה להפוסקים שסוכרים כן , וודאי או לא ראה או

יש לרחוק שעדיין לא היה בימיו ואלו ראיה דברי המרדכי ווראי
 שהיה מחשיב לחולק עליו כחזקת חכם, לפיכך אני אומר למחלוקות
 הרב זקנינו עם ההיא מרכנן כמו שאומר בש"ס בתנאי, דנחלקו
 במחלוקות הגאונים ז"ל, אבל האמת כפשר זה גבן כמה שפסקו כל
 הפוסקים הנ"ל, ולפי צריך ליישב קשיית הרב זקנינו שהקשה לקמן
 ממלכי יהודה שנשאנו כנורת המשימדים אחאב ועמרי דא"כ יהיה
 המלך המשיח גר צדק, דאינה קישיא דיכולים שגיירות כבר וכמו
 מעשה כועז ראש הייחם שגיר רות והמלכים לא נולדו עד שנחגיירה
 אמם, ומה שהקשה מעתליה המרשעת נוכל לומר שגם היא נחגיירה
 וילדה בנים וכנירת ואח"כ חזרה לסורה כי היכי דלא תקשי על
 הגאונים שסוברים כדברי ההוא מרכנן, אני סעדיה ז' דנאן, ואני
 דור ה' להרב סעדיה ז"ל (וקנינו המחבר) אחר כמה שנים ראיתי
 במהרי"ק שורש פ"ה שנשאל על אדם כזה שנשאל בו הרב זקנינו
 ז"ל ואולי הוא הוא, והשיג שם דברי הנז' דכי נפלה לפני המומר
 פטורה מן החליצה והיכוס והטעם משום דאדעתא דהכי לא נתקדשה
 לכשר שתפול לפני המומר, וכל הפוסקים חלוקים על דבריו עיי"ש,
 ולפי טעם הגאונים שנתן מהריק"ו ל"ק מזה שהקשינו לעיל מה יענו
 הגאונים בראיית זקנינו ממלכי יהודה, דלעולם המומר ישראל מקרי
 ואפ"ה אינה זקוקה לו דאדעתא דהכי לא נתקדשה לו, וכמ"ש מהריק"ו
 ז"ל, עכ"ד ר"ס הנז' מזה שכ' בכת"י בגיליון הכת"י הנז', ובעיקר
 הענין אין דברי זקנינו צריכים שום חזוק והם ברורים ונכונים ככל
 צד, ויעוין עוד בדברי כמאמר מיוחד ממני בחיזוק דברי הרמב"ם
 כאגרת השמד שלו:

ד' ט"ז ע"ב שורה ט' מסוף הרף. חצובה כלה, חצופה צ"ל,
 ובכ"י כתוב חשובה:

ד' י"ז ע"א שורה ד' מסוף הרף. והנה אם נביאים כו', עם צ"ל:
 ד' י"ח ע"א שורה י"ד. מנר חכיונך, וילהט ברומי, נשמט
 בדפוס כאן אחר מלת חכיונך ג' מלות, ויאר מערבי
 ממזרחך, גם מלת ברומי היא כאן שגיאה בדפוס וצ"ל דרומי:
 שם שורה ט"ו. הפיתו בו, כי צ"ל:

ד' כ' ע"א שורה ט"ו מסוף הרף. ותסיר מתוכך ותלחם,
 מתוכך מוטה ותלחם צ"ל, ונשמט המלה הזאת בדפוס:
 שם שורה ו'. ידועים אליהם, אליהם צ"ל:

ד' כ' ע"ב שורה י"ג מסוף הרף. וכפופים עליהם, אליהם צ"ל:
 שם שורה ה'. אם לא יעשו, והיה, נשמט בדפוס מקורו כן,
 בין מלת יעשו ובין מלת והיה:

ד' כ"ב ע"ב שורה ט"ז, וכל מציאת, ועל מציאת צ"ל:

ד' כ"ה ע"א שורה אחרונה. שנת בתמ"ח ששה ימים כו', כת"י
 הב' מוסיף, ביום השבת ששה ימים כו':
 ד' כ"ה ע"ב שורה ד' מסוף הדף. לראש הישיבה עשר שנים,
 נשטט מלח בסורא אחר מלות לרה"י:

שם אות ג' הגהה. השמטת וערכוב דברים באו שם בדברי, ואנכי
 כך אמרתי, כי שנים רק היו מבניו של רבי כמותו כמבואר
 בכתיב דף ק"ג ע"א, ואין לומר שכוונת המחבר כאן לתלמידיו
 שאין בחייו, ואולי היו לו עוד בנים אחרים ומנה אותם בכללם,
 הרי יוסף לפני ושמעון אפרתי ג"כ היו תלמידיו ששמשו אותו בחייו,
 והוא אמר עליהם הם ישמשוני כו', ומתו בחייו סמוך למותו, ומדוע
 לא נמנו גם הם, ומדוע ישתנה דונם של אלו מאלו שלא נזכרו
 בכללם רק השנים מבניו שמתו בחייו, והמעתיק החגהרה שלי חשב
 בדעתו כי האריכות דברי אלה הוא ללא צורך, וכי כפי הנוסח אשר
 העלה הוא לכתוב כלשון החגהרה יהיה נכלל כל מה שרציתי להגיד
 כאריכות בתוך דבריו בקצרה, ואנכי לא הרגשתי כזה, ואמנם לא
 לחנם היו דברי הארוכים, והדברים כפי שהם הם שגיאה, ודי
 בהערה זו:

ד' כ"ה ע"ב שורה כ"א. עוד על חוקף, יעיד צ"ל:

ד' ל"א ע"א. מה שהעלה שם הרב ר"ס ו' דנאן בדבריו שם כדון
 הקורא לחבירו ענד כו', יראה הרואה בתשב"ץ חלק
 שני שאלה נ"א, מה שחביא שם בשם הרשב"א שרצה גם הוא להביא
 ראיה מכאן שמ"מ היא כמנין המלקות, והוא דחה שם דבריו שמכאן
 אינו ראיה מפני שהוא מדה כנגד מדה כו' כדברי הר"ס כאן, אבל
 הביא שם בשם הרשב"א עוד ראיה אחרת מסנהדרין דף כ"ו ב' בדון
 החשוד על העריות דאיתא שם עני מרי ארבעין ככתפיה וכשר וההוא
 מדרכנן היא שכ"כ רש"י שם. חייב מלקות הוא אעפ"י שאין בו התראה
 דאמר מר מלקין על לא טובת השמועה. וזו ראיה גמורה, והרצה
 לעמוד על עיקרן של דברים יעיי"ש באורך, וזוהי השלמתי מעטי
 הגהות והערות אשר לא נאמרו במקומן עם חקוני השגיאות, והחונן
 לאדם דעת הוא יחוננו ויאיר עינינו ויעמידנו ע"ד אמת:

מאמר בחיזוק דברי אדונינו הרמב"ם באגרת השמר שלו.

פתיחה, אמר המ"ל, האמת עד לעצמו, כי דברי מרן אינן צריכין חיזוק, וכל דבריו בהוראה הם מקור תורת ה' אל אחד אמרן, מפי אלקינו שבשמים נמסרו בע"פ, למשה עבדו נאמן ביתי, וממנו אחריו בכל דור ודור ממקבלי התורה בע"פ במסורת נאמנים מפי נאמנים זקנים ונביאים ושופטים ובעלי רה"ק וסנהדרין, עדי העת שראו חכמי האמת בכני עמינו, כי אזלת יד ישראל ונתפורזו בין העמים זה ככה וזה ככה כנכולות רבות וחששו לדורות הבאים אשר מרוב הגלות ועמל התלאות תשחכת תורה שבע"פ מישראל, והתירוה לעלות בכתב מטעם עת לעשות לה' הפרו תורתך, והתחילו להעלות הרברים בכתב לכלל חפוג תורה, ואמנם הראשונים העלו דבריהם לפי רוחב תבונתם ועומק חכמתם, והוצרכו לדורות האחרונים שנחמעטו הלככות וקצירה יד תבונתם, אל ברור ההלכות והשקלי וטריא הרבית להוציא לאור דבר ה' זה הלכה ברורה, ורבו החבורים אשר נצרך כל צמא לדבר ה' להגות בם טרם יוציא לאור הדיון לאישורו, ולזאת נתעודר וקם בעמינו דורש טובתם אדונינו הרמב"ם, ואחריו אשר מצאה ידו לעכור על כל ספרי המקבלים בעלי ההוראה, לא הניח לא תלמוד ירושלמי ולא תלמוד ולא ספרא וספרי ותופתות וברייחות ומדרשים עם כל הספרים לגדולי בעלי ההוראה הקודמים אשר היו לפניו אשר לא ראו עיניו, אז קם כגבור במלחמתה של תורה להושיע ולהיטיב להגדיל תורה ולהאדיר, אשר כל איש ואיש שאין יד בינתו רחבה או שתלאותיו מרובים, ולא יוכל להגות בכל החבורים הרכים האלה, אשר גם בלי טורה ועמל וזמן רב יוכה למצוא דבר ה', וידע כל פרטי המצורה מפי ה' בתורה שבכתב, והנאמר בכאורם הנמסר בקבלה לכל פרטי עניניהם, כי אין שום מצוה שנתבארה בתורה יותר מראשי תוצאותיה, כמו התפילין והציצית והסוכה ואיסור המלאכה בשבת ושבתה המועדים וכדומה, וכל פריטתן וענפיהן לא נחבררו רק במסורת בע"פ, ולחכלית טיבה הזאת ראה להעלות שני חבוריו, הספר המצות כמנין המצות שנצטוו ישראל מאת ה', והספר היד בכירור דיני והלכות כל המצות, כפי העולת מתוך שני החבורות שבכתב ושבע"פ, והעלת בם בלשון קל ומובן ובסדר

ובסדר נכון, שייקל לכל איש אשר לא יוכל להעמיק בכל החבורים הרבים לדעת כל תוכן הדברים היוצאים לדין ולהוראה כרורה מתוך ספרי מקבלי התורה הרבים כולם, והוא כדורש אמר לא העלה בספרו אלא מה שהעתיק מדבריהם בלשון קל ומוכן, אחרי אשר שם עיניו היטיב בכל דבריהם להוציא לאור האמת לאמיתו, לא כמו האיש הנפרד מן האמת הנשען בראותו מאמר א' או דעה אחת כאחד מן המקומות, מכלי לבקש להעמיק ולחפש אולי ימצא דעות רבות הסתנגדות כנגד הדעה ההיא, ועי"כ היא דחוייה מההלכה וההוראה באמת, (לדעתי ע"ז יסוב כוונת הכתוב האמור (משלי י"ח א') לתאווה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע, להעיר בדבר מה שהוא מדרך האיש אשר איננו מבקש האמת לאמתו, כי כשימצא מאמר א' יחדי מניחו ליסוד מוחלט כאלו היה המאמר ההוא מקור ההוראה, ונשען עליו מפאת היות דעתו הנמהרה והשערתו הכוזבת נוטה לכך, אף כי באמת אחרי העיון ברוב המקומות ימצאו הדברים להיפך, ורק מצד התרשלות האיש ורפיונו לבקש האמת ובכל תושיה יתגלע ע"כ נמצא לו מספיק מה שיבקש וימצא לתאות נפשו לכך, ואנשים כמו אלה אשר לתאווה יבקשו נפרד לא פסקה עוד אם מכני עמינו בעיה"ר*) ואם מאנשים אשר לא מכני עמינו, וגם נמצאים אנשים

פרטים

(* רבו כמו רבו אנשים כאלה בבני עמינו האוורדים לשונם עם סופר ומוחקקים נעט גדול ככל העולה על רוחם, ויחפשו בחפש וחופש לתלות דבריהם באינן גדול, וזה שלל היה ולא כנרא ונועולס לא יעלה ע"ד האיש הגדול ההוא כ"א ההיפך וזה, ויחפשו ארמות מתיבותיהם בדרך שכנשוה כבר אנשים כוונתם, דברים וזדורי ישראל אשר נדחו וחקלם ה' והנאישו ריחם בעיני אחיהם בני עוונם, כי יתאדורו חיל לנצוא חן בעיני העושים אשר כספחו אליהם, ויעצו וינילו הכוזב והסקר להתגולל בעלילות ברשע, להציג וזדברי דו"ל חלקי דברים שלהם באיזה וזאורד וזתחילתו וסופו, וידלגו שליוות כל הדברים האנצאנים אשר יתנו אור כונה על כוונתם האומית, ויבורר בס וזההיפך אל ההיפך, וזוה שיעניו פניהם ליענות בשום, ואולס לא וזטה ידי יודעי ודעי להקרות את שיניהם ולכרר שגיאותיהם והנליהם בכל דבריהם, אבל ווי יבלגי וזוני להשיב לדברי רוח אשר אין קץ לזו, והסכלים והפושעים כן ידכו וכן פרוזו בכל עם, וזוי יערב לבנו לצבור ע"ד דו"ל שלל להשיב דבר לפוקרי ישראל, ורק לזאת עתה הכה באתי להראות לבעי כל, איך חסדון מנוכות איש יתינוהו וזכי אורח הישר, (והנה זה בא עד הדאש להיות עד זנא לאגודת אנשים אחרים, אשר הריוזו גם וכשאו דגל וזלחונה ויענדו חלוצים לזלחונה כנגד ה' ותורתו, ויבקשו להדיח עם ה' ותורתו וחוקיו וזשפטיו אשר יצן חיים הם לזוחיקים גם, וזפאת היות התורה והחקים סזוי ופרי הוות לו ולאנשים כיגדכו, הכוטיס בתכונתם אחרי שרירות לבנם ותאותם הרעות, ובאשר נולדו וזתגדלו בארץ אשר תושביה הסכיכו לשזור דברי התורה והחקים, וינשו הוה ויכלזו להתוודע בתוכה לאלה אשר שליכו וזעליהם עגל התורה וזנות ה' ויראתו אז להויר כבוד חלקים חי, וזי"כ יזא להדיח את כל קהל ישראל וזתורה שני"ס והקבלה וזסיכי לחפות עגל ענזום באזורס כי זותרה הרצועה, ותפזג תורת חכמים וזנות ה' וזפני תורה חדשה אשר תזא וזן שזטיס שזוותם, זאת חכנות אנשים כאלה אשר באו לכלל חשא וכחקיים

פרטים אשר דרכם להטיל ספיקות בכל דבר חדש הבא לאור מבלי לחרוץ משפט אמת וצדק, אם הדברים ראויים למי שאומרם, ובהיות בזכרונם מאמר א' המתנגד בהשקפה ראשונה אל מה שיראו עיניהם יפילו ספיקות בדבר אשר יחברר לכל דורש אמת, ע"כ ראיתי אני והעמסתי על חובה להעלות מאמרי בחזוק דברי מרן הרמב"ם באגרת השמר שלו, יען הוא מעיין עמוק ומקצוע גדול, ללמד לתועי דרך בינה ולהשיב נדתי ישראל, ולהורות חטאים בדרך אשר ילכו בה להוציא יקר מוזלל, ועי"ז אקוה כולי האי ואולי יתקרבו לכבות איוה פושעים ונרחים להחזיק בדרך הנרצה לאבינו שבשמים הבלתי הפץ כמות רשע כ"א כשוכו מדרכיו וחיה, ולזאת אשא כפיי קודש לה', לקבץ איוה דברים מדרו"ל בעלי החלמוד הנוגעים בחיזוק האמור והנרצים

וכתקיים בהם דרו"ל אין אדם חוטא א"כ כו', ונבלי דעת לו להמבוכן ע"ד אמת בדברי גדולי ישראל, הוא בודה ונלבו דבר וישים כפי אחרים ויציגם בשער בשם א' הגדולים, ואמה קורא כעיס שא עיניך אל ונחברת ליון הכדפס בפסד"ו, כי אין הם' הזה כעת עומדי להעמיק דבריו כמתכו וכלשונו, זה שכים דבות אשר בא האיש לגלות תעלמוות נקרב הארץ, והעלה לפסיכו תכונת א' ונגדולי ישראל הנקרא בשמו ר' אהרן אל רבי ב"ח פידוש על התורה הנדפס בקושטודיכא בהסכמות גדולי העיר הואת עם פי"ר"ש אלמושיכינו ר"ח אלבילרה ר"י קניול, ובדבריו שם ונחמו ונחכות רוחו, יהללו בשעירים כי לא לבד היה איש אשר לא כשא פנים לחמיו התלמוד ויאל לעצמן כנגדם לפענוים, אבל גם לומר וזה ערבה לבני לענות על תורת מרע"ה אשר הועמקה ונלשון ערבי לעברי, והנה החכם הוההולל כומב קודות בני עמיו, דר. יאסט שם בהערותיו יאל לקבלות קבלת ה' גלות כנגדו וכתן בקולו עליו שם, לאור הזאת יתהלל גבר, והימתן אשר התורה הועמקה ווערבי לעברי, ולא היה כשומע וכודע לכל חוקרי ודוכסי קדמוניות וכל שוכני ארץ זולתי להוחכר הזה, ואם לוח יקרא דוכר אמת יעו"י"ש כל דבריו. ואווכס וזה הוא היסוד אשר כשען בו ואיפה ואל להוחכר הכו' כי כתב כן, הכסו וואשר הביא וודבריו שכתב להקשות על דרו"ל בפסוק ואקחה פת לחם וסיעדו לכס, לבכס אין כתב כאן כו', שאורו הם, זה בא להודות וזה שקודס שאכל ומה אדם יש לו שני לבנות לאחר שאכל ומה יש לו לב א', ואיך ימתן הוראת הכתוב לכך והלא באמת וולאכים היו שלא אכלו כלל, ועי"ז ירד שם לתרץ. ושח"י ע"ד כומב התורה שהעמיק הדברים ונלשון ערבי לעברי כאמרה דרו"ל. ומה בא להעיר ולעורר אותנו כי כן דעת הרב שהתורה הועמקה ונלשון ערבי, ועמה ווי האיש אשר עיני בינה לו בראשו ולא יראה שגמתו בדבר, ווי לא יבין זאת אשר כומב הוחכר ככונה דק להיות אברהם אבינו שלא ידע וזה היותם וולכים וכדוון בעיני אלכשים ערבים, ואחר להם רחשו גדליכס ולינו פה, (וכדחו"ל לפי שהעדרים ושמחויים לנכק שנרגליהם והקפיד שלא להכניס עי"ז בניתו), בלי ספק באורו אליהם ואקחה פת לחם וגו' בלשונם לשון ערבי דבר עמהם, וכומב התורה הוא שהעמיק בדבריו הספור הזה וודברי אברהם בלשון ערבי ללה"ק, (ואין ספק בדבר שכמה דברי ספורים הנאים בדברי תורה והכניאים שהם העמקת דברים ללה"ק וולשונות אחרות שרבו בו הוודברים כומכס וכחוקווס, כענין דברי וולך הדוס לאברהם, ודברי פריעה וולך ווגדים לאברהם ושרה, ואבינוולך וולך פלשמים לינאק ולכן ליעקב, ופריעה ליוסף ויעקב וכדוונה לאלו הדבה), אבל וועלם לא עלה ע"ד הוחכר הזה כי התורה עצמה כיתמה ראשונה בלשון ערבי, וכומב התורה העמיקה ונלשון זה ללה"ק, ודי בהערה זו להודות על יסודות של שוא ומתוה וכוהו הככללים בדברי אלם האכשים:

והנרצים למטרתו הטוב הזה, וה' ירצה את פועלי ועמלי, כי לא לכבודי ולכבוד בית אבות נגשתי אל זה, כ"א לכבוד האמת ולכבוד תורתו, והוא יחזיק במעוזי וישים דבר כפי אכ"ר:

תוכן המאמר בס"ד

הדין דין אמת שאין הישמעאלים עוכרי ע"ו, נתכרר גם אח"כ בס' אגרת הרמב"ם, מטעם ברור המוחלט, כי הם אינם מחזיקים את המחמד רק לנביא, ותמיד יענו בקול, ה' הוא האלהים ומחמד הוא נביאו, וא"כ בענין השמד הורה שהכריחו לבני ישראל להודות בו שהוא נביא מאת ה', מאחר שההודאה הזאת להחזיק מי שאינו נביא לנביא אינו ככלל ג' דברים, ע"ו ג"ע ש"ד, שאחז"ל בהם יהרג ואל יעבור, אין הדבר הזה צריך לפנים לרון בדבר, שמי שנאנס על כך אינו צריך עפ"י הדין להיזר נהרג כשבי"ל זה, ומכש"כ אחרי שאינו מאמין וזה כלבבו ע"ד אמת ואינו מקבלו כי אם אומר בפיו מפחד החרב המוטל על צווארו מה שהוא מבטל בלבו ואינו מודה בו, גם אין מקום להתעקש בדבר ולומר בשעת הגזירה שאני שאפילו על מצות קלה יהרג ואל יעבור, כי בשמד הזה שהרמב"ם דן עליו כבר נתכאר בדבריו שלא היו כופין בו כ"א על הדבור בלבד ולא יחייבוהו לעשות בו שום מעשה, וכבר העיר בדבר מרן הרמב"ם שלא נראו מדרו"ל שאמרו גם בשעת הגזירה שיהרג וא"י בדבר שאין בו מעשה, והוא נלמד מדרו"ל שכתב מ"ט א', שפעם א' גזרה המלכות שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו, והיה אלישע בעל כנפים מניחם ויצא לשוק וראהו קסדור א' כו' נטלן מראשו, ויעויין בת"ס' שם ד"ה נטלן מראשו מה שהעיר ע"ו מהא דאמרינן בשעת הגזירה אפילו על מצוה קלה יו"י ואפילו לשנוי ערקתא דמסאני אסור, וכתב לתרין בשם הר"ן דלא אמרו יהרג ואל יעבור אלא כשכופין אותו לעשות מעשה לעבור על מצות ל"ה אבל לא היכי כו', ויעויין גם כדף ק"ל א' שם בתוס' ד"ה א"ל כנפי יונה, ואעפ"י שכתב שם התוס' לתרין באופן אחר מהר"ן מדעת עצמו משום דבשינוי על דבר מתנהג כנכרי ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל כו', ולפ"ו יהיה מקום לרון קצת גם בענין זה, אמנם ראיות גדולות מוכיחות יש בדבר, כי במקום שיוכלו האנוסים לפי השעה לברוח אחרי כך למקום אחר ולקיים כל המצות, מפני מאורעות שעה שיהיה נראה כמוציא עצמו מכלל ישראל אין לאדם למסור נפשו ע"כ, יעויין פסחים נ"ג ב', מה ראה חמ"ו שמסרו עצמם כו', ובת"ס' ד"ה מה ראו, שפי' שלא ברחו, וגם שלא היה ע"ו ממש רק צלם אנדרטא של מלך, וכן יעויין ע"ו א' תוס' ד"ה שלא השתחוון, (וכן אמרו חז"ל בסנהדרין צ"ג א' שדניאל

ברח), ואף שאינו דומה ברומה לברוח קודם שיאנסו, מ"מ המעיין היטיב ימצא הדין מכורר כדין ענין מרן הרמב"ם שלא היה בו מעשה כלל ולא דבר שהוא נראה כעין משתחוה ומודה לע"ז, ומפני סניעת קיום המצות יוכלו אח"כ לברוח אשר הדין אמר וצדק שלא נצטוו ע"כ להיות יתרג וא"י:

בעיקר הדין בע"ז כבר ביאר מרן הרמב"ם פ"ב מהלכות עכו"ם הלכה ו' שכל המודה בע"ז אעפ"י שלא עבדה בו ויעוין שבה ע"כ ב' ושם כנז', מזה שנתכרר מדברי החוס' דבע"ז אפילו אינו מקבלו באלוה יתרג ואל יעבור וראיה שאמרו ע"ז ג"ע ש"ד יתרג ו"י, וכאן אינו מקבלו ורק מיראת מיתתו, אמנם כל זה לענין הדין שהוא מחוייב בכך, אבל אם עבר ולא נהרג הוא פטור ואינו חייב מיתתו כי הלכה מרווחת היא כדעת רבא במס' סנהדרין דף ס"א ב' דהעובד ע"ז מאהבה ומיראה פטור עד שיקבלנו באלוה, ויעוין רמב"ם פ"ג מהלכות עכו"ם הלכה ו', ובכ"מ שם מה שהביא בשם הריב"ש שפי' מיראה גם מיראת אדם ואעפ"י שאינו ירא שיהרגנו האדם רק שלא יזיקנו בכ"ז סוכר רבא בהכי יען שאינו מודה בה כלכו ואינו עיבד מרצונו אלא מאהבה האדם או מיראתו פטור הוא, ויעוין סנהדרין דף ס"א ב' חוס' ד"ה רבא אמר פטור, שלרבא אף ע"ג דחייב למסור עצמו להריגה לכתחילה מ"מ אינו חייב מיתתו אם לא מסר עצמו, ויעוין גם שבה ע"כ ב' חוס' ד"ה רבא אמר בו', והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעוין שם כנז' ובסנהדרין עוד דף ע"ג ע"א, ובמס' ע"ז דף נ"ד ע"א, וכרש"י במס' שבת שם על אמרם האי שגג בלי מחכוון היכי דמי, ויעוין בחשכ"ץ סימן ס"ג שגדולה מזה רצה להעלות כי הנשאר במדינה מהאנוסים לחמלת בניו וכיתוי שהוא פטור מטעם שהרי אינו מקבלו באלוה, אף שלדין יש חשובה לדבריו, וכבר הרגיש הוא בעצמו בזה, ואמנם אנכי מצאתי סעד לדבריו ממדרש רבה שה"ש ע"פ סמכוני באשישות ברז"ל ע"פ ויהונתן בן גרשם בן מנשה חבריא בעון קומי רשב"ג אמרין ליה כימר לע"ז והאריך כל אותן השנים, א"ל הן ע"י שהיתה עינו צרה בע"ז כיצר הוה בו' עד א"ל אנא נסיב אגרא ומסמי עינא בו', כי מי שעינו צרה באמר לע"ז אלא שטועה ונפתרה בלבבו שלהרווחת ממון רשאי לעמוד ולכהש בשפתיו, שאין דינו רע כע"ז גמור, ואולם לדעת הכל אין דין עונש העובד מיראה ואינו מקבלו בלבו גדול כדין העובד ע"ז גמור מרצון, יעוין מגילת דף י"ב ע"א הם לא עשו אלא לפנים (פי' מיראת נבוכדנצר הרשע בו'), אף הוא לא עשה עמהם בו', וכן במדרש רבה שה"ש ע"פ זאח קימתך אמר להם אם כדעתכם בו' אמרו לו אעפ"כ לא עבדו אותה בכלל לכם דכתיב כי

לא ענה מלכו, (עוד יעויין כמס' סנהדרין דף ס"ג א"ר יוחנן אלמלא ו' שנהעלוך נתחייבו שונאיהם ש"י כליה כו' א"ל רשב"י והלא כל המשתף ש"ש וד"א נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לברו, אלא מה ת"ל אשר העלוך שאיוו לאלקות וזרבה, ושם במהרש"א ע"ז לדעת ר"י האמינו בשיתוף ולדעת רשב"י האמינו במציאות הסבה הראשונה שהיא עיקר האלקות אבל ממנו נתנו כח לאלקות הזכה שהמה יהיו המנהיגים בעולם כמו שפי' הרמב"ם בה' עכ"ל ומוה ג"כ אנו למדין לענין מי שאין מייחסין שום שיתוף ומודים רק על מי שאינו נביא באמת שהוא נביא שאין דינם כע"ז גמור):

לענין קידוש ש"ש גם במקום שאינו מצוה על שורת הדין, אם בטוח בדבר שיוכל לעמוד, שהוא עושה מצוה, ומעלתו גדולה, והוא בכלל הרוני מלכות שאחז"ל עליהם (פסחים נ' א') במקום שהרוני מלכות עומדין אין כל בריה יכולה לעמוד, יש ראיות גדולות מוכיחות כדו"ל בעלי התלמוד, הא' הביאו בעה"הוס בסנהדרין שם ובמקומות רבות ממדכי היהודי שלא השתחוה להמן אף דהיה מיראה ולדעת רבא דמיראדה פטור, ועוד ראיות רבות כזה מגדולי החנאים כמו ר"י בן בכא (סנהדרין י"ג ב') שמסר עצמו להריגה כדי לסמוך זקנים בימיו שנזרה המלכות שכל הסומך והנסמך יתרגו, (ואמר לתלמידיו שירוצו הם ומזה נראה שלא נתחייבו כזה עפ"י הדין ורק הוא בשביל שהיה בטוח בנפשו שיוכל לעמוד מסר עצמו למיתה ע"כ), וכמו ר' חנינא בן תרדיון (ע"ז י"ז ב') שמסר עצמו למיתה כדי ללמוד תורה ברבים בשעת גזירת המלכות ע"כ, והרואה יראה (שם י"ח א') מה שא"ל ר"י בן קסמא אי אתה יודע שאומה זו כו' ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה כו', כי לא היה מחוייב בדבר, ורק שהיה בטוח בעצמו שיוכל לעמוד על קדוש ש"ש, וכן במדרש רבה ויקרא ל"ב, מדה לך יוצא לסקול על שמלתי את בני מה לך יוצא לישרף כו' מה לך יוצא ליתרג כו' מכות האלה גרמו לי להאבק לאבי שבשמים, ויותר מזה שהמתיירא שיעבירוהו על הד"ת ולא יוכל לעמוד על קידוש ש"ש רשאי לחכול בנפשו והוא מכלל המחיים על קידוש ש"ש, כמכואר כמס' גיטין דף נ"ז ב' בענין ד' מאות ילדים וילדורה שנשכו לקלון כו' אמרו אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי העוה"ב כו', וכמה גדולי החנאים מצינו שהחמירו ע"ע גם שלא לעבור ע"ד חכמים כענין ר"ע בבית האסורים שהחמיר עליו בענין נט"י ואמר מוטב שאמור מיתת עצמי כו', ובענין זה האריכו הרבה מגדולי האחרוני לכתר פרטי דיני הנהרג במקום שארז"ל יעבור ולא יתרג ואינו במקום קידוש השם וזמן הגזירה:

לענין שאין דין עובר ע"ז באונס כעובדה כדון וברצון כבר הביא

מרן הרמב"ם ז"ל בעצמו חיזוק לדבריו מדרו"ל בעצמו, (ואנכי בלוח הציונים שלי הוספתי ציוני מקומות אחרות ג"כ) ואין ספק בדבר כי חו"ל לכך נזהרו בדבריהם ג"כ לומר כל המורה בע"ז כו' ולא אמרו כל העובד ע"ז, שאם הוא אינו מודה בה אלא שעובדה מראה וכש"כ אנוס נשתנה דינו, וגם אם הוא עי"ז בכלל החוטא או הפושע מ"מ פטור מעונש מיתה ואינו נחשב כגוי גמור שיצא מכלל ישראל להיות מותר להאכילו דבר איסור ולהכשילו, כמו במומר להכעיס או במורה לע"ז ועובד ברצון, והרשב"א ז"ל העלה לדון שמומר מטמא באוהל, וגם הכהן מטמא למומר מקרוביו כשעושה מעשה עמו במקצת, וראיה לדבר מדברי רז"ל (קדושין דף ל"ו א' שם) וכי תימא כי לית בהו המנותא הוא דמיקרי בני כי פלתי לכומ"ז לא מקרי בני ואומר זרע מרעים בני משחיתים וכ"ה בני משחיתים מיקרו בני מעליא לא מיקרו ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, וע"י התשובה חוזר דינם להיות כישראל גמור ככתחילה בלי שיהיה משפטו כדון גוי עובד אלילים הבא לדת ישראל, וכבר העיר בדבר על נכון הר"ם אבן דאנאן בדבר הזה ממה שמצינו שכל מלכי יהודה הכשרים שהיו אבותיהם עע"ז ולא נקראו בניהם הצדיקים גרים, וכן מדרו"ל (סנהדרין מ"ד א') ע"פ חטא ישראל אף עפ"י שחטא ישראל, ואין הדבר צריך לפנים שזרעם שנולדו מישראלית שהמירה דתה ג"כ כשיגדלו ויעמדו ע"ד לחזור לדת ישראל, משעה שחוזרים יש להם דין זרע ישראל, ושחמומרים נותנים דין וחשכון ונענשים לפני מי שאמר והיה העולם על כל מה שיבטלו מן התורה ומקבלים שכר על מה שיקיימו ממנה בעוה"ז ובעוה"ב כמבואר בדבריו באריכות בפנים בספר, וראיה מפרהת יש לדבר מדרו"ל סנהדרין דף ק"ב ב', א"ר נחמן אחאב שקול הירי שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אחאב וגומר מתקיף ליה רב יוסף מאן דכתיב ביה רק לא היה כאחאב אשר התמכר וגומר ותנינא בכל יום ויום כו' ואת אמרתי שקול היה, אלא אחאב וותרן בממונו הירי ומתוך שהיה כו' כפרו לו מחצה, יעווי"ש מה שדרשו עליו הרבה לגנאי שם, ובכל אלה אמרו שהועיל לו זכות מעשה הטוב שלו, (ומכש"כ לפי דעת דורשי רשומות שם ק"ד ב' ע"פ לי גלעד ולי מנשה וגו'), וכבר נתבאר לרו"ל במס' תענית דף י"א א' בדרשחם ע"פ אל אמונה ואין עול כשם שנפרעין מן הרשעים לעוה"ב כו' וכשם שמשלמים שכר לצדיקים בעוה"ב כו' כך משלמים שכר לרשעים כו', וכן אמרו במקומות רבות אין עבירות מכבה מצוה (*), וגם נתבאר לרו"ל ערוכין כ"א

(* ולא אמרו חו"ל כו"ל ב"ש סנהדרין דף ק"ב א' עניניה וזכנה וזוה כנר נתבאר לגדול

כ"א כ' דרשחם ע"פ הראני ה' והנה שני דוראי תאנים וגו' הדוד
האחר תאנים טובורא מאד וגו' אלו הצדיקים גמורים והדוד אחד
תאנים רעורא אלו רשעים גמורים, ושם תאמר אבד סכרן וכטל
סכויים ת"ל הרודאים נתנו ריח אלו ואלו עתידים שיתנו ריח, ואם
אומר להעתיק כל המדרשים בענין זה לא יכילם ספר, והרבה נתבאר
בחדב"א זוטא מתקוורא פושעי ישראל שיהיו נדונים ברשעים כגיהנם
לדורות שלעתיד יענו אמן בכל כחם כו', ויהיה להם תקומה ויעלו
מתוכו, עוד נתבאר בו ובילקוט פ' לך לך ביותר שוב חזר הקב"ה
לרצות את משה א"ל כלום יש לפני משא פנים בין גוי בין ישראל
בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה עשה מצוה שכרה בצרה שנאמר
צדקתך כהררי אל וגו' אדם ובהמה תושוע ה', וכל מה שדברו רז"ל
כדיני המינים והאפקורסים מישראל כבר נתבאר הוא מתוך דבריהם
והביא הרמב"ם ז"ל לדין עכו"ם פרק ב' הלכה ה' כי הם התרים
אחרי מהשנות לבכם בסכלור דברים שאמרנו, עד שנמצאים
עוברים על גופי תורה להכעים בשאט נפש ביד רמה
ואומרים שאין בזה עון, וכן עוד בדבריו שם פרק יו"ד הלכה א',
אבל המוסרין והמינים מישראל מצוה לאבדן ביד ולהורידן עד באר
שחת, מפני שהם מצרים לישראל ומסירין את העם מאחרי
ה', אבל בדין החוטאים לנפשותם לבד מפאת שאין יכולים לכבוש
את יצרם כבר נתבאר בדבריו הלכות רוצח וש"ד פרק ד' הלכה י',
ישראל בעל עכירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה
עכירות להנאת עצמו כו' מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו,
וכן עוד בדבריו שם פי"ג הלכה ד', ולא ינחנו נוטרי למורה כו',
והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים
מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת שנאמר אמור להם
חי אני נאם ה' אלקים אם אחפוץ במורה הרשע כ"א כשוב רשע
מדרכו וחיה, וכל תפלתינו בימי הדיו מלאים בדבר כבקשת חשוכת
הרשעים וסליחה עיונותיהם, וכבר אר"ז סנהדרין ל"ט ע"כ שאין
הקב"ה שמח גם במפלתן של רשעי הגוים עובדי אלילים, וורשו ע"פ
ולא קרב זא"ז כל הלילה שבקשו מלאכי השרת לימר שירה בשעה
שהיו המצרים טובעים בים, וא"ל הקב"ה טעשי ידי טבועים בים,
וכן במס' ר"ה דף ל"ב אמרו שמטעם זה אין ישראל אומרים הלל
לפניו בר"ה, מפני שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, אף כי
במשפט יעמוד ארץ. והראיה החזקה לרעתי לדיני הרמב"ם הנז'
מדרז"ל

מדרו"ל מס' בכא מציעא פ"ג ב', בראבר"ש דהוה קא חפסיס גנבי כו' ושלח ליה ר' יהושע חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינז להריגה, שלח ליה קוצים אני טכלה מן הכרם, שלח ליה יבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו, ונחרג ע"י איש א' (שנידע לו שהוא וכני בעלו נערה מאורסה ביוה"כ) וקם תוזי זקיפא דהאי גברא וקא בכי כו' יעווי"ש באריכות כי הרבה יש ללמוד מדבריהם שם. ואם אמנם הוא היה ממנה עפ"י המלכות, וכוונתו הייתה לטובה שלא יהיו הצדיקים נתפסים חנם ע"י ממונים אחרים מתמלכות כמבואר שם, אמרו כן, אמן מה נעני אכתרייהו: וכן אמרו שם על ר"י בר' יוסי שהגיע למעשה כיוצא בו ואמר ליה אליהו כן, עד מתי אתה מוסר כו', וכן מדרו"ל בסנהדרין דף ל"ז ע"א, הנדו בריוני דהוין כשיככותיה דר' זירא דהוה מקרב לתו כי היכי דניחדרי בתשובה כו' כי נח נפשיה דר"ז אמרו עד האידנא כו' דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בליביהו ועכדו תשובה. וכי"ב בדברי רו"ל ברכות דף י' ע"א הנהו בריוני דהווי בשיככותיה דר' מאיר והוי קא מצערא ליה טובא כו', א"ל כרורא דכיתהו מאי דעתך דכתיב יתמו חטאים, מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, ועוד שפיל לסיפא דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים ורשעים עוד אינם. וגדולה מזו נמצא לרו"ל (שם דף) שהוא מינא דהוה בשיככותיה דריב"ל והוה קא מצער ליה טובא כו', סבר כי מטא האי שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניום אמר שמע טיניה לאו אורח ארעא למעבד הכי, ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב. ובמס' סנהדרין דף ט"ז ע"א נתבאר לרו"ל א"ר מאיר כומן שאדם מצטער כו', א"כ המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך ק"וח על דמן של צדיקים. גם במדרש הנעלם דף ק"ה א' אמר רבי מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגיהנם שנאמר ואני כחלותם לכושי שק וגו', ועוד שם ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם שאלמלא סלקו להקב"ה לתרח כשהיה עובד ע"ז לא בא אברהם אבינו לעולם ושכטי ישראל לא היו והתורה לא נתנה, וכל אותם הנביאים והצדיקים והחסידים והמלך דוד ומלך המשיח כו'. וכבר ארו"ל על כמה אומות עובדי ע"ז שנתחייבו כלייה למקום ונתלה להם זכות פירות טובות שעתידין לצאת מזרעם. ואבא לא מוכי ברא אבל ברא מזכיה אבא. וכבר ארו"ל באדר"ג ובילקוט ומדרשים ע"פ תורת אמת וגו' בשלום וכמישור הלך אתי ורכים השיב מעוון שנאמר באהרן, ואמרו היא כצד מלמד שהירה אהרן מהלך בררץ פגע באדם רשע הקדים לו שלום כו'. וכן נודע דרו"ל על

פסוק ואם תוציא יקר מזולל כפי חתייה. ולא לכד כל עוד שהרשע בחיים כי יש תקוה עליו שישוב עוד מדרכו הרעה, הנה גם ברשעים שמתו כבר מן העולם כמה מגדולי התנאים והחסידים השתדלו להרגיעם ולהצילם מדין גיהנם כענין ר"ע במדרש תנחומא ברשע א' שהרכה לחטוא והניח כן שלא מלו אותו בני עירו ולא למד תורה, וכאשר נודע לו שנפש הרשע המת שיהיה לו גאולה אם יתגדל בנו עפ"י הדת ויעלה לברך בתורה, ולא שקט ולא נח עד שבא לעירו ומל ארז בנו וגדלו עד שעלה לברך בתורה, ואח"ז נראה לו נפש הרשע הזה ואמר תנוח דעתך שהנחתי את דעתי. והרכה עובדות כי"ב נמצא לרז"ל. וגם באלישע אחר אמרו רז"ל (חגיגה דף ט"ו א') כי נח נפשיה דר"י פסק קוטרא מקבריה כו' יעווי"ש. וכן אמרו רז"ל על כמה מגדולי התנאים והחסידים שהיה רגיל אליהו לכזא אליהם, ונסחלק מהם בשכיל שהיו איזור רשעים בשכונתם שנתחייבו כליה ונענשו, והם לא התפללו עליהם. והרואה יראה במדרש רבה ויקרא פרשה י' דרז"ל ע"פ אהבת צדק ותשנא רשע, ר"י בשם ר"ע פתר קריא באבינו אברהם בשעה שבקש רחמים על סדומיים כו', אמר לפניו חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט, אם משפט אתה מבקש אין כאן עולם, ואם עולם אתה מבקש אין כאן משפט, את בעי תפוס חבלא בתרין ראשין, בעית עולמך ובעית דינא דקושטא, אם אין את מותר צבחר לית עולמך יכול קאים, א"ל הב"ה אהבת צדק ותשנא רשע, אהבת לצדק בריותי ושנאת מלחיבי, על כן משחך אלקים שמן ששון מחכריך, מהו מחכריך, א"ל חייך שיו"ד דורות שמנח עד אצלך עם כולן לא דברתי ועמך אני מדבר שנאמר ויאמר ה' אל אברהם לך וגו', והרי התפילה על אנשים רעים וחטאים כסדרם שהרכו חז"ל לספר ברוע מעשיהם, אמרו שנחשב לא"א ע"ה לזכות, והרואה יראה בס' ראשית חכמה שער הקדושה פי"ד כי הרבה לדבר שם מענין זה כגודל החובה ללמד זכור על רשעים והביא מאמרים רבים ע"ז מדרז"ל בכמה מקומות, ובפרט על רשעי ישראל שארז"ל עליהם (סנהדרין ל"ז א' ועוד) ע"פ כפלה הרמון רקתך אפילו רקנין שכך מלאים מצות כרמון, ואמרו עוד (במס' חגיגה דף כ"ז) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן כו', (וכונת דבריהם כי אין האור של גיהנם שולט בהם לכלותם, ואהרי שיקבלו דין עונש העבירות יבואו לקבל שכרם לעוה"ב^{*)}), וכן לדעתי זה כוונת דרז"ל סנהדרין

* טענת גדול טענו איוו וזונאי ישראל, וחשבו שאחזק ז"ל כאן וכן אחזק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב: יודו לתת יעוד טובה שלא כדן לאנשים ונכני נעוסי, כאלו כוונתם ז"ל הוא לומר שהאיש וישראל טובה לחיי העוה"ב בלי קבלת שום עונש על חטאיו ושלא

סנהדרין קי"א א' על פסוק, לכן הרחיבה שאל נפשה ופערה פיה
 לבלי חק, שהוא רק במי שלא עשה אפילו חק אחר, שרצונם לומר
 רק, שמי שעשה אפילו חק א' לא תרחיב שאל נפשה עליו, כי סוף
 סוף אחר נדונו שם לפי משפט הראוי על רוע מעשיו ימלט מתוכה
 לבוא לקבל שבר מעשה החק שקיים, אבל לא באו לומר כי ע"י

החק

יהיה נענש כלל, כי חלילה ויגולס לא עלה כן ע"ד רז"ל, אבל הם דברו בהווה להיות כל
 א' וישראל והוא החיובין באלקי השמים ושכמה תורה ומוכח להם, אף
 החוטאים בהם אי אפשר שלא קיימו איה הוצות כדו"ל שאפילו רקיץ שנה וולאים הוצות
 כדמון, ולכן החליטו עליהם לומר שכל ישראל יש לו חלק לנפשו"ב, וכונתם בזה הוא כי
 אחר שקבל האדם וישראל דין עונשו בניהם על רוע מעשיו אחר"ו יבוא לקבל שכרו על
 ויעשה הטוב שלו ויגיע לחלקו בנפשו"ב על הוצות שעשה, וכבר אמרו ז"ל שלעמית יהיה כל
 אחד כהווה וחופתו של חבירו, ולא עלה ע"ד ח"ו שיהיה כל א' וישראל זה לחבירו, ויש
 חלקו יהיה חייב, ויש שיהיה חלקו הדב, ויש שעונשו יהיה חייב, ויש שעונשו יהיה
 הדב כל אחד ואחד כפי רעיו ודקתו, וכן גם חן הגוים וי שיעשה ויעשה טוב, או
 שגור בשבט ווצות בני נח שהם הוצות שהשכל היה וחיבים גם אם לא באה עליהם הצינו
 ואת ה', כי אין ישובו של עולם וקיומו יוכל לעמוד בלא זה, יהיה להם חלק לנפשו"ב לכל
 א' בערך הראוי לו לפי מעשיו, אבל לא יוכלו לומר בכלל מוכח שכל הגוים (שהם בהווה
 כינוי אלם על חיי שלל ישורו גם ז' הוצות בני נח) שכל א' מהם יהיה להם חלק לנפשו"ב,
 כי יתכן אשר יוצא בתוכם (לפי מופש הגוים אשר דאו בנייהם) וי שהשחית את דרכו
 וכל וכל ולא עשה שום ויעשה טוב ביומי אשר יזכה באחרונה לבוא על ידה לחיי העוה"ב,
 וחי לא ידע וידע וזב הגוים שהיו בנייהם עובדי האלילים ומוכזים באלקי עולם,
 ויש וולכיהם כאשר הלחיתו החוקו ועמם לאלוה ויכופו דבים להשחנות לפסל דמות
 תבניתם, והיה להם לעונג להביעיר אש בעיר ולכזותם ולהתענג בראותם שריפת ואכזון
 הדג בני אדם וגם ויעווס ויעבדיהם, ועל האומה הישראלית בלי שום חוקם סלח וועטמה
 להם בעצם כגד גם שהיו רחוקים וזכונתם, ומכונתם היה לשבת בלדש אשר נתן להם
 אלקי השווים כחלה לרשת אותה, איש תחת גפנו ותחת תאמתו בעבודת אדמותו בלי לגורו
 להם, באו רק להדיחם ומורת ה' ונדיתו ועוהם, כעבדיו ק איום, ולאטוכם ביומי
 הבית השני שנקש להשכיחם תורת ה' ולהעבירם על חוקו לדובו, בעדות התפלה וואתנו
 ע"ז בניו חנוכה, והעמיד אלם בהיכל והעלה חזיר על מוצה ה' לועגן עשות המומבג בעיניו,
 ואחרים זולתם שגורו עליהם, שיבעלו כדות ויחללו שנתות ושלא יוולו כניהם ושיכחבו על
 קרן השור שאין להם חלק באלקי ישראל, ושלא יעסקו בתורה, וכל הסווד והכסוד יתגו,
 וחי שנטל את הולוב יהיה יוצא ללוב, וכל הווקיים אחת וווצות ה' יאס לסקילה ולשריפה,
 כי על גוים כאלה לא יתכן לומר בדרך כלל שיהיה לכולם חלק לנפשו"ב ואלקי השמים
 אשר ורדו בו, והרבו לנפשות הרע בעיניו ולשפוך דם כקי בקרב הארץ, ולא אמור לבד
 אשר אם כאלו חיי ווחוקי דמי הנודרים והישועאלים ויהיה מופש אשנים הללו כי
 לא יבטיחו להם חיי העוה"ב ע"ז, אבל אמור גם כי אם כשאל וכל וושכיל וונתן תהלכות
 עולם ונתין הגוים וולכיהם אשר בושפט יעמדו ארץ ווונתו זה, אם לא יעבו כולם כאחד
 בחרב ללאת לעקר ולשרש אשנים כאלה גם וחיי שיה, ולא יזכה להם כלל אף בעונתם זה
 שלא יהיה חלק לנפשו"ב, ואונתם כן חלילה וחלילה ויעונם לא עלה ע"ד רז"ל לומר על כל
 וי שיעשה איה ויעשה הטוב והישר בעיני ה' שלא יבוא על שכרו וואת אלקי השמים אשר
 אינו ווקטם שכר כל וונדיותיו, בין ישראל בין גוי בין עבד בין שפחה יהיה וי שהא

באמור, ודי בהערה זו :

מאמר בחיזוק דברי הרמב"ם

החק ההוא יהיה ניצל מכל עונש על שאר מעשיו הרעים, וכן אצלי
 זה גם כוונת אמרם ז"ל (קדושין ל"ט ב') כל העושה מצוה אחת כו'
 מטיבין לו כו' ונוחל כו', שמגמתם לומר כי יש לפעמים גם מצוה
 אחת שזכותה גדול להיות מטיבין לו ומאריכין ימיו בעוה"ז בשבילה,
 ולעתיד יהיה גם מנוחלי העוה"ב על ידה אחרי היותו נדון בראשונה
 על מעשיו האחרים. וכן אמרם ז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל
 לפיכך הרכה להם תורה ומצות, עולה לדעתי למטרת האמור, ורצונם
 בזה כי ע"י רוב התורה והמצות שנצטוו לא ימלט ששום אחד מהם
 יצא מן העולם כלי קיום איזה מצורו אשר ע"י יזכה באחרונה אחרי
 שיחיה נדון על מעשיו, לזכות בהם לחיי העוה"ב, מה שאינו כן גם
 באדם מישראל אשר ח"ו לא יעשה אפילו מצוה אחת ממצות ה' כל
 ימיו שלא יתכן זה רק ממי שכופר ואינו מאמין כלל באלקות שאור
 של גיהנם ישלוט בו לכלותו בעון רשעו, ולא יהיה בידו במה לזכות
 גם באחרונה, או ככני אדם החוטאים ומחטיאים את הרבים ומצירים
 ומריחים לישראל, שעונשם גדול שלא יבואו לחיי העוה"ב לעולמי
 עולמים, והם יקבלו שכר איזה מעשה טוב שלחם בראשונה בעוה"ז,
 וגופן יהיה כלה ונשמתן נכרתת ואוכרת בניהנם, אבל כל א' מישראל
 חוץ מאלו לא ירח ממנו נדח ח"ו באחרונה, וכעבור חטאיהם לה'
 מי שאמר והיה העולם הוא יפרע מהם וישלם גמול לכל איש, ואנו
 אין לנו רשות לעונשם ולכלותם ולהרע להם ככל דבר. וכבר הזכירה
 תורה במצות טעינה ופריקה לשונאו מישראל, אף כי לא יתכן השנאה
 מאדם מישראל לחבירו ואחיו, שאסרה תורה עליו ונצטוה בה לא
 תשנא את אחיך וגו', רק כמי שראה את חבירו עובר עבירה והוכיחו
 ע"כ והוא עומד ברשעו כד"ל, ובכ"ז הזכירה תורה עליו, ורז"ל
 אמרו (בכ"מ ל"א ב') אוהב לפרוק ושונא לטעון מציה בשונא כו',
 ובפירוש ארו"ל (פסחים פ' ב') כתיב אל תלשן וגו' וסמך ליה דור
 אביו יקלל וגו', משום דאביו יקלל וארז אמו לא יכרד אל תלשן.
 אלא אפילו דור שאביו כו' אפילו הכי אל תלשן מנא לן מהושע,
 והנה אין קץ להרכות העתקות דברים מדברי רז"ל אל חיזוק וראיות
 אמיתת ענין האמור בדברינו, אבל אני לא באתי לחיות כאיסתרא
 כלגינא קיש קיש קריא, להראות לעין זולתי מעוט ידיעתי כד"ל,
 וכן אדע אשר לא אניד חדשות רבות ליודעי מדע ותושיה, ונאמן עלי
 אבי שבשמים ושהדי בשחק, כי מגמת לכבי הוא רק למחות מלכות
 התועים מבני עמינו מאנשי ההמון, אשר מהם שנשרש כלבכם, כי
 כהכשל בני האדם לפעמים באיזה חטאים ועונות איכדו את עולמם
 בחיי העוה"ב, ולא יקבלו עוד שום שכר אם יעשו מעשים טובים,
 וזאת יביאם להחוטאים להיות נרחים לתרכות רעה, למלאות תאוותם
 לפחות

לפחור; לעונג חי העולם הכללה והחולף, (היפך מה שהורם חז"ל כאמרם אם עבר אדם עכירות הרבה יעשה כנגדם חכילות של מצות), ומהם הם אשר תועים להשעו ולכטוח במעוטי מעשי הטיב אשר בידיהם, ולא יחושו לנפשם להיורז והירים במשפטי התורה בערך הראוי והמחויב, ויכשלו בדברים שהן קלין בעיניהם ועכירות שהן דשין בעקביהם, והמה חמורות במשפט אלקי עולם, והללו והללו תועים מדרך הטוב ונוטים מתורת האמת בכלי דעת, ואי לזאת עתה הנה כאתי לא לכבודי ולכבוד אבותי, כי אם לכבוד האמת ולאהבת הבריות, לחזק ידיים רפות ולאמץ ברכים כושלות, ולאחוז בדרכי אדונינו הרמב"ם אשר קדמוני בזה, וכל דבריו אלה כאגרת השמד לא באו אלא לחזק ידי הנאחזים במצורה רעה להצילם מפח מוקשם ע"י אונסם, שלא ימוטו וידחה פעמיהם עי"כ מקיום המצות מכל וכל, וכן בתר רישא גופא גריר ולתכלית זה ראיתי גם אני להעלות דברי המועטים בחזוק דבריו, וכולי האי ואולי יעשו דברי אמת וצדק הללו רושם לטובה להקים ברכים כושלות ולהאיר עיני השכים באור תורה היוצא מתורת אמת מאת אלקי השמים והארץ אשר כל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום:

ואחרי הדברים האלה אשר הביאני מצב הענין להעלות דברים נגד דעות זרות שנשרשו בלבבות איזרה תועים מאנשים בכני עמינו בענין השכר והעונש להם בעוה"ב, כל אמנע בזה מלעקר ולשרש הדעה הנפסדה שנשרשה בלבב איזרה תועים אשר לא מבני עמינו, כי רז"ל בעלי התלמוד באו לגזול ולשלול האושר ועשות הטוב ותישר וחי הנצחים מכל זולתם בכל הגוים אשר על פני הארץ, והנני לבאר הנמצא בדבריהם מן ההיפך אצל ההיפך כפנה הזאת. והנה מלבד המקומות הרכות שנמצא בדברי אגרת השמד להרמב"ם, וכיותר באור בהוספות דברי בחזוק דבריו, ממה שנתכאר כם מדברי רז"ל בעלי התלמוד שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אפילו מהגוים שאינם טקיימים ז' מצות בני נח, כענין דרז"ל על נבוכדנצר שבשביל ד' פסיעות שרץ להקדים שם ה' לשם הזקיה כו', וענין עגלן מלך מואב ואחרים שנתכארו בדברינו, (ויותר מזה נתכאר לחז"ל סוטה מ"ו ב' אר"י אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה כו' שבשכר מ"ב קרבנורה שהקריב בלק מלך מואב זכרה כו'), וכן אמרו ז"ל מפורש (ע"ז יו"ד ב'), ולא יהיה שריר לביתו עשו, בעושה מעשה עשו, ולא כל מלכיה ולא כל שריה, ואמרו (שם) וגם דף י"ח א', בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה א', כענין קטיעא בר שלום וקלצנטירו של ר"ח בן חרדיון שיצאה כת קול ואמרה עליהם שהם מזומנים לחיי עוה"ב), הנני בזה להעלות מאמרים אחדים מהמעט

אשר הם כזכרוננו מרה שדרשו חו"ל בענין חסידיו ואומרת העולם, ירושלמי מס' ראש השנה פרק א', א"ר לוי כתיב והוא ישפוט תכל כצדק אה"ל הקב"ה דן את ישראל כו' ואומרת העולם כלילה בשעה שהם ישינים מן העבירות, שמואל אמר כשהוא דן את ישראל הוא דן את האומות, ומרה מקיים שמואל ידן לאומים במשרים כישרים שבהם מזכיר להם מעשה יתרו ומעשה רחב, ושם כמפרש גדונים לא לענין תרי"ג מצות כיון שלא קבלום אלא לענין ד' מצות שנצטוו בני נח שעליהם הם נדונים והקב"ה דן אותם ברחמים ואעפ"י שהם חייבים כלליה מצד עצמם שאינם נזהרים במצות האלה וזכר להם כשרים שהיו בתוכם, ואפשר שיבואו גם עתה אחרים כמותם כו', ועיין מדרש תהלים ע"פ ישוכו רשעים לשאולה וגו', וע"פ גערת גוים וגו', וע"פ והוא ישפוט תכל צדק ידן לאומים, ועוד שם דרשתי ע"פ פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ, וכן במ"ר רות פ' ג', וכלקוט פ' לך לך ע"פ צדקתך כהררי ארץ כו' אדם ובהמרה תושיע שחזכרנוהו למעלה, ויעויון ילקוט שמעוני רמז רצ"ו ע"פ כהניך ילכשו צדק אלו צדיקי או"ה, ושם רמז שכ"ז, וכתלמוד בבלי שלנו סנהדרין דף ק"ה ע"א שם מחלוקות ר"א זר"י, ומסקנת הגמ' בהכרעת הדבר כרעת ר' יהושע שם שלא ישוכו לשאולה אלא גוים שכחי אלקים, ולא כולם, והכיאי לראיה מדברי המשנה שנשנה בה בלעם הוא דלא אחא לחיי העוה"כ אבל אחרינא אתו, וגם רבי שסתם המשנה, כלי להגיד דעת מי הוא, מכרעת שכן גם דעתו כזה, ונתקבלה אצלו להלכה מרווחת, (וכבר הכאתי מדבריו (ע"ז יו"ד ב') מה שנחבאר שם דעתו כן בפירושו), ויעויון מד"ר שה"ש ע"פ חכו ממפקים:

ואמנם לא נכחד ממני טענת הטוען אשר לא מבני עמינו כאמרו במחברתו נתיכורה עולם אשר כנגד דרו"ל הללו בחסידיו אוה"ע שיש להם חלק לעוה"כ, נמצא להם מאמרים אחרים אשר יורו כם כי הנוצרים וההגרים אין להם חלק לעוה"כ, וכן שאין דין בן נח או גר תושב נוהג אצלינו בזמן שאין היובל נוהג, והכיאי לראיה ע"ז מדברי הרמב"ם הלכות תשובה פרק ג' הלכה ח', שהכיאי שם לדין ואלו שאין להם חלק לעוה"כ כו' המינין והאפיקורסין והכופרים כתורה כו', ואח"כ נתבאר בדבריו, ג' הם הכופרים בתורה כו' והאומר שהבורא החליף מצוה זו באחרת וכבר בטלה תורה זו אעפ"י שהיא היתה מעם ה' כגון הנוצרים וההגרים כל א' מאלו כו', ומדבריו הלכות א"ב פי"ד ה"ז ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג, ולפ"ז לא ימצא דין חסידיו אוה"ע להגויים אשר בזמנינו, גם אם יקיימו ז מצות, זאת חורף דבריו אשר כפלם עד למארה פעמים והמתיקם בצחות ההניון כמשפט הראוי להבא לאמרו את השקר, אבל לשוא

וחוזה היה עמלו בעיני כל משכיל ע"ד אמת, והוא יתן ערות כנפשו בדבריו אלה, כי מעולם לא ראה בעצמו ספרי הש"ס והרמב"ם ולא ידע דרך הלמוד כלל, והנני בזה לברר משפט התורה בכל דיני בני האדם עפ"י קבלת רז"ל, ויראה הרואה איך דבריהם נכונים באמת וצדק אין נפתל כם וכל דרכיהם דרכי נועם ונתיבותיהם נתיבות שלום: **ואען** ואומר כי הוא זה, בעיני רז"ל נחלקו כל מין האנושי לשלשה סוגים.

הא' אנשים שאינם מאמינים במציאת בורא עולם ושכר ועונש על כל טוב ורע, ער שאינם נוהרים גם בשכע מצות שהשכל הוא היה מחייבם לקבלם גם אם לא נצטוו עליהם בני אדם מפי הנבוכרה, והם עבודת אלילים, גלוי עריות, שפיכות דמים, אכילת אבר מן החי, ברכת השם, גזל, ודנינים, אשר אין ישובו של עולם יוכל להתקיים בלא זה, ואנו רואים שנחחייבו אנשי דור המבול ואנשי סדום ועמורה כלייה למקום בעבור רוע דרכם, כנאמר, וירא ה' כי רכדו רעת האדם בארץ, וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה, ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחמאתם כי כבדה, אף קודם שנחנה תורה מאת ה' מן השמים, ונענשו על חמאתם בדברים הללו שיש בהם השחתת ישובו של עולם, ואלו האנשים נקראו אצלם כהוה גוים או אומות העולם כסתם, לא שהוראת השמות הללו בלה"ק הוא לאנשים רעים וחמאים כי יתכן לומר גוי קדוש וגוי צדיק, וחסידיו אומות העולם וישרים שבהם אבל לפי שמימות עולם וגם כימיהם היו רובי הגוים או אומות העולם, אנשים אשר השחיתו את דרכם בכל הדברים המביאים השחתת העולם, והיו עובדי אלילים ושופכי דמים ועושי הרע בעיני ה', שלא להחזיק גם ז' מצות הללו אשר תלו בהם קיום העולם, ע"כ הונח אצלם שם גוים ואו"ה בתורה ובתמידות על אנשים הנשחתים הללו, שהיו הרכים בכלל הגוים, ומי שיצא מגדר זה הוסיפו עליו תואר נלוה, כן נח, או גר תושב, או חסיד אוה"ע, שהוראתן אחת היא על כן אדם המקיים אלו ז' מצות שיש בהם ישובו של עולם, ובכל זאת גם על אלו גוים ואוה"ע הנשחתים שהם רעים וחמאים בעיני ה' וחייבים כדן שמים ויש כירם השחתת ישובו של עולם, אמרו רז"ל שאין אדם מישראל רשאי להמיתם בידים, כי המשפט לאלקים הוא ויבוא בעל הכרם ארון העולם ויכלה את קיצו, ויענישם הוא בזמן שיתמלא סאתם* ורק אם אנו רואים ששלט כם

דין

* לדעתי טובע הדבר כי אולי גלוי לפני מוי שאמר והיה העולם הנתיבדים להעמיד פנידות טובות ונורעס, שאין דבר זה יכולים בני אדם לעמוד עליהם, וכבר ארז"ל וד"ר שנות מדעה ה' בנורע"ה בענין הוולדי שאלו ויסן כה וכה דלה מה עשה לו בנית ומה עשה לו כשה כו' וכ"ז אמרו רבנן יב"ט וידע כי אין איש דלה שאין תחלת של דניקים עומדת הימכ'

מאמר בחיזוק דברי הרמב"ם

דין שמים להמיתם שנפלו לבור, אין אנו חייבין להעלותם, ועליהם נאמר הדין לרו"ל לא מעלין ולא מורדין כי לאנשים כאלה רוצחים בטבע ורעים וחטאים המשחיתים ישובו של עולם אין אנו מצווים להשתדל כהצלחם, וכמו שלא יחויב בן אדם להעלות מן הבור זאב ודוב וארי הטורפים כ"א כן לא יחויב להעלות מן הבור אדם רוצח וטורף נמשל כמוהם נדמה, ורע מהם, והנה הרוואה יראה במס' ע"ז דף כ"ו ובתוס' שם ד"ה ולא מורדין, מ"ה שנחבאר שם שאעפ"י שסתם גוים עובדי האלילים הם ועוכרים על ז' מצות מ"מ אין מורדין אותם, ומ"ה שאמרו במס' סופרים טוב שכגוים הרוג כבר נחבאר בירושלמי קדושין שהוא רק בשעת מלחמה וראיה לדבר הביאו מויקה שש מאורז רכב בחור, ומהיכן היו מהירא את דבר ה', וכן יעוין במס' ע"ז דף ס"ד ב' ובתוס' ד"ה איורה גר חשוב וגם שם נחבאר שדין הגוים אשר לא מעלין ולא מורדין הוא כהגוים העוכרים ז' מצות כ"ג שהם רעים וחטאים וחייבים בדין שמים, ולכן העלה גם מן הרמב"ם לדין כן כפ"ד מהל' רוצח וש"ד הלכה י"א, אבל הגוים (והם העוכרים על ז' מצות) שאין בינינו וכינם מלחמה אסור כו', וכן העלה לדין בפ"י מהל' עכו"ם שאסור לאבד הגוי כשאינו עושה מלחמה ויעוין ככ"מ שם, וכל מה שדברו רו"ל מן הגוים כסתם הוא רק מן הרעים וחטאים כאמור: ובכל אלה לא ראו עליהם בעין איבה, רק לפי רוע מעשיהם שהם רוצחים ושופכי דמים הוהירו שלא להתלות עמהם כדרך, ושלא יתייחד עמהם, ושלא להתרפאות מידם, וראיה נכונה לדבר שזה הוא רק מצד חשש הנזק מידם, מענין הרפואה, שנחבאר לדין כי במקום שאין חשש רשאים אנו להתרפאות מהם, וכשמקבל שכר שרי לקבל רפואה מידו דחייש לפסידא דאגרא ולא קטיל ליה, וכרופא מומחה שרי דלא מרע נפשיה, וכדבר שאין בו סכנה שרי שיהיה ירא להיוק כי יכיר רשעתו, ואדם חשוב שאני שהוא ירא להזיקו, ור' אבוהו ור"י קבלו רפואות מגוים, יעוין כ"ו במס' ע"ז רפ"כ וברא"ש שם: ולא ראו עליהם בעין חמלה ג"כ לפי רוע מעשיהם והשחתת דרכם שצוותה התורה לא תחנם על אנשים בערכם, וגם דוד המלך אמר אל תחון כל כנדי און סלה, ואמרו שאסור לרפאותם בחנם, ובת ישראל לא תילד ולא תניק בן הגוי מפני שאסור להם לגרל עובדי אלילים ורעים וחטאים, ולחוננם, רק במקום חשש נזק לישראל משום איבה הותר הדבר מפני שאין להם לסכן בעצמם בשביל זה, ואמנם לא יחול מקום חשש נזק מפני איבת הגוי

הגוי על מי שלא תחרצה לעשות לו הדבר להניק בנו חנם, וע"כ לא הותרה הדבר רק בשכר ומשום איבה, כי אז יוכל להיות חשש נזק מהאיבה על הממאנת לעשות את הדבר, אבל לא יתכן שיגרל האיבה להביא חשש נזק על מי שלא יעשה דבר בחנם, ונס מאלו הגוים אסרו גזילת וגניבות ממנו, רק השבת אבירתו, וטעותו, ופטור תשלום נזק שור שננה לישראל, והוספת חומש על הקרן, מנעו מהם כי עמדו ע"ד התירה וארז"ל ע"פ ראה ויתר גוים, ראה ז' מצות בני נח שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום עמד והתיר ממונם לישראל, (ולדעתי גם לג"ת כי משפט אחד הוא) שאין אנו מצווים אלא להשיב אבירתו של אדם מה שהוא שלו, אבל לא אבירת הגנב והגולן שאבד דבר שאינו שלו, וכן לשלם ההיזק לאדם שהזיקו לו חפצו וממונו, אבל לא לשלם למי שהזיקו לו בדבר שאינו שלו רק גנוב וגזול הוא אחרו, ולא נרע הבעלים האמיתיים, וכן טעותו של איש כזה. ואין ספק בעיני שכל הממשלות אשר במשפט יעמידו ארץ, וחסידי אומות העולם כולם לא יאשימו לאיש שנכנס גנב וגולן ידוע בכיתו ואבד דבר מה בכיתו או טעה כחשכונו, והוא לא ישיב לו האבירה או הטעות, כי אין אנו אחראין אלא על קיום ישובו של עולם להשיב לאיש אשר זכרה בממונו כדון ומשפט, אבל לא להחזיק ידי רעים וחטאים המשחיתים ומזיקים לקיום העולם, ואין בזה משום שנאת חנם ושלא כדון מה. רק מתכונת רשעת האנשים הללו. וראיה מכרחת לדבר משפט חז"ל כדון הגונב מהגנב אף אם הוא אדם מישראל, וכל מה שדרכו חז"ל בענין הגוים הוא רק לאנשים כאלה, אבל לא לאנשים שיש בהם ישובו של עולם המקיימים המצות שישובו של עולם חלויה בהם, גם אם לא יקיימו שארי מצות שנצטוו עליהם ישראל כמו שיתבאר מיד בדברינו אודותם, ורק לאלו אסרו לכפור שלום כמו שנחבאר בדברי הרמב"ם (היוצאים ממקור דברי רז"ל), הלכות מלכים פ"י הלכה י"ב, ז"ל, וזה שאמרו חכמים אין כופלין להם שלום בגוים, לא בגר תושב, ואף על אלו צוו חכמים לבקר חוליהם ולקבור מתיהם כו' ולפרנס ענייהם כו' מפני דרכי השלום הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, וכבר נתבאר בר"ן גיטין לדרז"ל שם דף ס"א ת"ר מפרנסין עניי גוים כו' דלישנא לאו דווקא דהוא הדין כשימצאו סתי גוים לכד שמתעסקים בהם מפני דרכי השלום וכן לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם, ושכן מכואר בתוספתא ובירושלמי, ואמנם כן על האנשים הללו שסורן רע וטבעם לשפוך דם ולרצוח ולגזול ולעשות כל תועבות ה', אמרו כדון ומשפט, גוי ששכר חייב מיתה, לא שממיתין אותו, אלא שאנו מוריעין שהוא מתחייב בנפשו ע"ז, יען

כי לאנשים כאלה, היגיעה בדרך ארץ המשכחת עון נאה להם ונאה לעולם, (כמו שארז"ל שינה לרשעים נאה להם ונאה לעולם), ומה יעשו אנשים כאלה בימי השכיחה ממלאכתם, יגלו עריות ויגזולו ויחבולו ויהרגו ויעשו כל תועבות ה' בלי מעצור ככל העולה על תכונות רוחם וטבעם הרע, ושהדי בשחק כי רבות ראו עיני מן גויי זמנינו עם שבשרות הרקים מדעת ויבואו עפ"י הממשלה אל העיירות כיום הראשון לשמוע חוקי תורתם והדת שלהם, ועיני הממשלה עליהם לגרור בעדם ולהענישם בעשותם הרע, ובכל אלה כיום זה הוא יום המוכן לפורעניות אצלם ויוציאו ממונם בשכרות וסביאת יי"ש וחובלים ופוצעים זה כזה וחוטמים וגוזלים וגונבים ומגלים את העריות ויעשו כל הרע בעיני ה' ואדם, וכן אמרו בצדק ומשפט על גוי כזה העוסק בתורה כמשפט האמור, יען איש כזה שאפילו מצות שנצטווה מאת ה' והשכל מחייבם הוא עובר עליהם, ואין עסקו ללמוד לקיים שארי המצות והחקים שלא נצטווה עליהם והשכל לא יחייבם ותכלית מגמתו בלמודו הוא רק להתחכם בתהבולות וערמה שיוכל להגדיל ולהאדיר מעשים רעים, כי לאיש כזה אנו מחויבים להודיעו שמתחייב כנפשו הוא עי"ז, ויראה לי לעצמי שלא למוד התורה לכד נאסרה לו כי גם כל חכמה ומדע אשר יורהו לחוסיה תהבולות וערמה וחכמה שיוכל עי"כ לפרוץ מעשיו הרעים ולהתחכם להרע כטבעו, שגם הם יהיו אסורים לאיש כמוהו בדין שמים וגם בדין אדם משכיל ע"ד אמת, ואמרו למשפט שלגוי כזה אם חפץ לעסוק בתורה, יעסוק בראשונה בז' מצות שנצטוו עליהם כל הגוים, ואח"ז ישחנה דינו, כי אם יקיים המצות הללו שהשכל מחייבם, ויתנהג בחובת הדברים שישוכו של עולם תלוי בהם, אז ישחנה דינו, ויוכל ללמוד גם שארי דיני התורה והמדעים להוסיף שלימות בנפשו או לקיים ולקבל שכר, כדון כ"ג שנשתנה דינו בכל אלו כאשר יתבאר מיד בדברינו כאן. וכן בדין ומשפט ארז"ל שאם יהיה יד ישראל תקיפה שיכופו אחרים לקבל ז' מצות לסלק נזק השחתת העולם, ואין ככל העולם ממלכות וממשלות אשר במשפט יעמידו ארץ שיהיו ידם תקיפה לכופ בני אדם אשר ימצאו כימיהם שישחיתו את הארץ ויפסידוה ברעתם לרצוח ולשפוך דם נקי ולחמוס ולגזול ולעשור את כל הרע בעיני ה' ואדם, שלא יסכימו כאחד חברים גם כחבר לצאת לקראת אלה לעקרם ולשרשם מארצות החיים עד שיקבלו עליהם לעזוב דרך הרע, ואי שמים אקרא עד מה אויב לא בדעת ידבר, וישים דמיון והשתוות לאנשים הורגי נפשו נקיים שלא בדין ומשפט, אלא אנשים רופאים שיכופו את החולים לקחת סממנים לרפואתן שלא ישחת גופן או ימותו מחולים, ומכש"כ בחולי ומכה מהלכת אשר מניעת רפואת החולים ויכל לבוא

לרבים אחרים להשחתה ונוק, שחוכרה הכל הוא לכוף את החולים שיקבלו הסממנים לרפואות אף אם לא יומתקו כפיהם לפי תכונתה מוגם הנשחת, והנה להממשלה הישרה מכריטאניא אשר שלחה ספינות עם אנשי היל לעבור על הימים, לשלול ספינות השורדים העוברים בימים לגזול נפשות ולמוכרם לעבדים, להתיר השכויים ולשלחם חפשי יהיה משפט א' בעיני איש הוא, עם השורדים הללו, כי נשתוו כפעולתם שעשקו גם הם בחומסם העכרים מיד בעליהם השורדים, אבל ממי יצא משפט מעוקל כזה, להשוות המציל העשוק מיד עושקיו, והמונעים כורוע את הריצחים מלשפיד דם, עם אנשים רוצחי נפשות ושופכי דם נקיים חנם, ואין ספק בעיני שנעלם בעיני מידי דברו כמחברתו, מה הם ז' מצות הללו כ"נ שהחמירה דתורה בעונש העוברים עליהם, כי אז לא היה לשונו משולח להשוותם, עם כל אנשים שומרי חק ומשפט השכל האנושי ועושי הטוב והישר בעיני ה' במה שנצטוו עליהם ממנו:

הב' אנשים המאמינים במציאת כורא עולם ושכר ועונש, ושומרים הו' מצות הנז' אשר קיום העולם תלוי בהם, ונצטוו עליהם כל באי עולם מבני נח והלאה, מפני הגבורה, והם הנקראים כלשון רז"ל, חסידי אומות העולם, או בני נח, או גרי תושבים, ואלו נשתנה דינם מכל וכל, הרואה יראה רמב"ם בפ' יו"ד מה' עכו"ם הלכה כ', וימצא מכואר שכל מה שאמרה תורה בדין הגוים שהוחזרה עליהם לא תחנם, יצאו בני נח מכלל זה, ונקבע להלכה שם גר תושב (והוא כן נח) הואיל ואנו מצויים להחיותו מרפאים אותו כחנם, ובהלכות מלכים פרק י' הלכה יו"ד בן נח שרצה לעשור מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה, ואם תביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו ומפרנסין בהם עניי ישראל, אבל הגוי כו', כי כל מי שעושה הטוב בעיני ה' מקבל שכרו, והרואה יראה מה שנחבאר במס' קדושין דף ל"א א' מגודל שכרו של גוי א' באשקלון ודמא בן נתנה שמו מה שהגיע לו בשכר כבוד אב ואם, (ולא אמרו רז"ל אלא גדול שכר המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וזה דבר שהשכל יכריחו, כי המצווה שנענש אם אינו עושה בדין הוא שיקבל מעט שכר יותר ממי שאינו מצווה ואינו נענש אם אינו עושה, וזה יהיה גם כמשפט מלכי אדמה), ושם שם הלכה י"ב נחבאר, וכן יראה לי שנוהגין עם גר תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישראל*) שהרי אנו מצויין להחיותו כו', וזה שאמרו חכמים

אין

(*) דברי שטות הוא האמור כמחברת כתיבת עולם כי הדין הזה הוא וזהכרעת הרמב"ם בעצמו, ולא חזרתי בעלי המלמוד, וס' הרמב"ם גם כושלי כליו המצויים לכל דבריו אים וקודם כדל"ל עניינים בידי הכל, וללו ראה הוא בעצמו בתוך ס' אן ידע דק

מאמר בחיזוק דברי הרמב"ם

אין כופלין להם שלום כגוים לא בגר תושב, אפילו הגוים (הם האנשים הרעים וחטאים בעיני ה' וע"י הוא השחתת ישובו של עולם) ציוו חכמים לכקר חוליהם ולקבור מתייהם ולפרנס ענייהם מפני דרכי שלום הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, עכ"ד שם. ומי האיש היודע להכין דבר ועיניו הרואות הדברים האמורים, אשר יפול ספק בלכבו, כי האמור מפני דרכי שלום מוסב על בן נח שהוא הנקרא גר תושב, והרי ההבדל מבואר כאן שדרכי שלום הוא נאמר רק בגוי לא בג"ת, ובג"ת הוא מצד המצורה להחיותו, כמי שיש בו ישובו של עולם וטובת החברה, והרואה יראה גודל דברי השטירה הנמצא במחברת נתיבות עולם פרק ד' כמה שהשיבו וועד הרבנים בפאריז לנאפלאען על שאלתו אם בעיניהם הצרפתים כאחים המה להם, ובחדברים הנמצאים בס' החינוך לנערי יהודים כו', והמשפט מעוקל אשר בא להוציא מחסרון הכנתו, והרי וועד הרבנים הללו נשאלו על הצרפתים, שהם גוים המקיימים ז' מצות בני נח, ובצדק השיבו, שהם נכללו במצות ואהבת לרעך, כי יש בהם ריעות ומותרים אנו להושיבנו בתוכינו, דליכא למיחש ביה פן יחטאו, עיין רמב"ם פ"י הלכות עכו"ם ה"ו, והתורה אמרה וכי יגור אהך גר בארצו לא תינו אותו, כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים וגו', וזה מדבר בגר תושב לא בגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבר *), וכן בצדק נאמר כל האמור בס' החינוך ללמד נערי בני ישראל אשר בימינו הנחונים בין אוה"ע המקיימים ז' מצות, כי מצות ואהבת לרעך כמוך הונח בחורה על

בני

דרכי הלמוד, היה רואה ויודע כי דברי הרמב"ם יד אה ל, הוא מוסב דק על הכרעתו להתנהג עמוס כישראל בלי שום הפרש קדימה שנוסף לארס וישראל מוזד האחמה והיותו בעל דת אחת, (ואין ספק שהסדי אה"ע כשיבוא להם בעל דת אחת ואיש כולני לבקש חכינה שיתן קדימה להכונני), אבל בעיקר הדיון וזה כבר הוכרנו בדרכינו מקומוות דבות שאר"ל כן, ויתבאר עוד להלאה בדרכינו יומד וזה, וגם הכרעת הרמב"ם בזה לא ילאה מוטבטו ודעתו בלבד, דק וזה ששאל סעוד וסעך וודו"ל י"ו, ולדעתי הוא ווזה ששויבו לדו"ל כנ"ו ע"א א', י"פ א"ס כסף תלוה את עמיו את העני עמוך, שדרשו גוי ועמיו עמיו קודם, עני ועשיר, עניי עירו ועניי עיר אחרת כו', כי זה בא ללמד אשר חוץ וודין זה, הם שיש בזה שחייבה התורה להם, כי אל"כ לא הולכה תורה להודות על זה בפרט, ודי בזה לוי שרואה בעיניו סקוחות ויודע דרכי הלמוד :

(* הרואה יראה בנפ"י יכוונת וו"ז ב' דאי הדד ביה ווקדש בת ישראל ווונר קריבין ביה וקדשו קדשוין, וכיון דכישאל ווונר הוא לכך כשמתה דינו, א"ס דא א"כ לחור, להיות כדון כישאל המפר דת שיעושו חווד, ופסי שהככים עצמו בקשרי התורה וון השמים וקבלה על עצמו, ועתה הוא כוודד בולכו ואלקיו, ואין בזה שום חווד עליו וגריעון ערך מוזד היותו גוי כדאשונה, כי א"ס הכסוך הוא, ודי כהינה וו :

בני אדם אשר לא מבני ישראל, ואף גם על גוים שנאמר וכי יגור אתך וגו', כאזרח וגו', ואהבת לו כמיך וגו', ואין ספק שאם נשאלו רבני הוועד על הגוים הקדמונים שלא היו שומרים ז' מצות ב"נ שנצטוו עליהם כל גוי הארץ, אשר היו משיבים לו כדינם, אבל מי יכניסם להגיד למלך דברים שלא נשאלו ממנו, וכן בעל ס' החינוך, אין ספק שדבריו צודקים כי גם על הגוים שהם בני אדם שלא מבני ישראל הונח מצות ואהבת לריעך, שהרי כן הדבר בג"ת שהוא גוי ואינו מישראל, והמקראות אשר הביאו לראיה ע"ז יבררו כוונת דבריהם שהוא בג"ת במקיימי ז' מצות ב"נ, ולא ככל הגוים הכופרים ועושי רשעה, והמחבר הזה או שנמצא בספרו במקום אחר משפטם, או שחשב ללא צורך ללמד הנערים משפט אנשים אשר אינם נמצאים בימינו לפנינו, והטיב אשר דבר עליהם כי בכני נח לבקר חוליהם כו' הוא מפני טובת החברה, לא כמו אצל הגוים שאינם ב"נ שהוא אצלם רק מפני דרכי השלום, ורק לתת חיזוק בלבב נערים הביא הכתוב טוב ה' לכל וגו', שלא נצרך כלל לזה, ואם חפץ אויבינו פלילים לדעת משפטי בני נח בזמנינו ישוטטו לבקש דרו"ל בכל המקומות בש"ס וביחוד במס' ע"ז דף ס"ד, ויעוין ברמב"ם ח' מלכים פ"ז הלכה ה' שגם ז' עממין ועמלק אם קבלו ז' מצות יצאו מכלל ז' עממין ועמלק, והרי הם בכני נח הכשרים, וכן ארו"ל ירושלמי שביעית אר"ש בר"נ ששלח יהושע עד שלא נכנסו לארץ מי שרוצה להשלים כו' גבעונים השלימו, גרגשי פנה כו', ואף על הגוים הרעים עוד דרו"ל ע"פ אשר יעשו אותם האדם וחי כהם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם, הא למדת שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ואם כי זה רק בז' מצות (יעוין סנהדרין נ"ז ב', בפ"ק ל"ח א' מכות כ"ג ב', ע"ז ג' א') זה נכון בכירור, כי מי שאינו מקיים שום מצות אף ממה שנצטווה, והשכל מחייבם, לא ילמוד בראשונה מצות שאין השכל מחייבם, ואמנם המקיים ז' מצות ב"נ כהוגן בתחלה, ישתנה דינו אח"כ. ומרן הרמב"ם בתשו' הכריע כי מותר ללמד המצות ופירושם לנוצרים, מפני שהם מודים בתורה מן השמים כי היא בשלימותה כמו שהיא בידינו רק יגלו פנים כו', ואם יעמידם איש על הפירוש הנכון אולי יחזרו, וגם אם לא יחזרו אין בזה מכשול לישראל כי לא ימצאו בתורתם הפך תורתנו, עכ"ד. וגם יעוין בס' באר שבע סימן ע"ד דף צ"כ, מה שהעלה שם דמותר ללמדם תורה, (ואני אומר יראה לי שללמדם מותר אבל הם כעצמם לא ילמדו כי יעלו מהתורה היפך מה שנאמר בה מחסרון ידיעתם דרכי למודה), וכבר נתבאר מזה שיש בו די בדרו"ל ז"ל חולין י"ג ב', אין מינים באומות, וגוים שבחוץ לארץ לאו עובדי ע"ז נינהו כו',

ולענין הנוצרים נתבאר מפורש בסנהדרין כפ' ד' מיתות יעויין ברא"ש מש"ש, ועוד יש היתר בזה"ז כי נשבעין בקרשים שלהם ואין תופסין בהם אלקות, ואעפ"י שמזכירין ש"ש וכוונתם לישו הנוצרי, מ"מ אין מזכירין שם ע"ז וגם דעתם לעושה שמים וארץ ואעפ"י שמשתתפים ש"ש וד"א לא אשכחן דאסור לגרום אחרים לשתף ומשום לפני עוור ליכא דלא הוזהרו בני נח על כך, (וכן הוא לדיון, או"ח קנ"ו, יו"ד ע"ז, ויו"ד של"ה, ותר"ן ספ"ק דע"ז, ור' ירוהם נתיב י"ז, ותוס' ריש פ"ק דכבודות ד"ה שמא ועוד בכ"ט), וגם במס' ע"ז פרק א' נתבאר ברא"ש שם בשם הרשב"א בשם זקיננו רש"י דעכשיו אין הגוים שכנינו עע"ז ולא אזלו ומורו, (ובאזיל ומורה גזירת הכתוב היא, ושם אלהים אחרים לא ישמע על פיד), כדאמר פ"ק דחולין גוים שבחול"ל לאו עע"ז הם, ואין לאסור משום דבר שנאסר במנן שצריך מנין אחר להתירו דהא מהאי טעמא שרי לקמן כפ' בתרא דקאמר ר"י שדר קורבנא לאכודרנא ורבא שדר לכר שישך אמר ידענא כיה דלא פלח לע"ז אלמא מעיקרא לא היתה גזירה אלא לפי המקומות שעובדים ע"ז שם דהא כו', והשתא דחזינן דגוים שבחול"ל כו' אפילו ביום אידם יש להתיר, ודיון אין אישות לגוי כבר נתבאר סנהדרין ג"כ ב', שם בחוס' אף שאין מיתה, איסור איכא, אף בנוי עובר על ז' מצות טראצטרף רחמנא להתיר יפת תואר, ובגר תושב שהוא בכלל ריעהו והמייחדים להם נשים בקדושין וקשורין נשואים עפ"י חוקי הד"ת והממשלה ולא יוכלו לשלוח נשיהם בלי גרושין, אין ספק שישתנו דינם ממה שדרשו רז"ל מאנשים שהיו מייחדים להם נשים לזמן בלא חופה וקדושין, והיו משלחים אותם לרצונם בלי גרושין כמו שהיה נהוג זה בימיהם, ולא אדע למה חרה לו להאיש המדבר במחכרת נתיבות עולם על הרמב"ם במה שאמר שקודם מתן תורה הנה אדם פוגע אשה בשוק כו', וכי לא היה בארצות רז"ל גם אחר מתן תורה יותר מזה, שהיו מייחדים להם נשים בלא כתובה וקדושין, ובכל עת שרצה האישה לשלחה היה מוציאה מכיתו בלי שום גרושין ושלוחין, ואין ספק שעל צד שורת הדין לא יהיה עונש הבא על אשה כזו שזה עם עונש הבא על אשת חבירו הנשואה לו כדיון וכמשפט, וכן דין ישראל שהרג גר תושב שאינו נהרג בכירה דין אינו רע כל כך, הרואה יראה בהלכות רוצח פ"ב הלכה י"א בכסף משנה שם, שהוא חייב מיתה בדיני שמים, ורק במיתת ב"ד אינו חייב וכל אלו הרצחנים וכי"ב שאינם חייבים מיתת ב"ד, המלך והכית דין הורגם בדין המלכות ותקון העולם, והב"ד בהוראת שעה, ואם לא הרגם המלך ולא הב"ד, מ"מ חייבין כ"ד להכותם מכה רבה הקרובה למיתה ולאסרם במצור ובמצוק ולצערן ככל מיני צער שנים רבות, (ויראה לי בטעם הדבר

שהתורה אמרה, וכי ייזד איש על רעהו כערמרה ובצריה, וזה יתכן רק בין אנשים אורחי הארץ שנשרשו איכות ומדנים ביניהם ושנאה וקנאה מגדלות הא' על הב', ולא כן כנפש הגר הכא לבקש מחירה בארץ לא לו, ויקבל חסר מאורחי הארץ, רחוק מאד שיביא הוא עצמו לידי כך להקניט איש עד שיכוון להמיתו, וקרוב הוא שלא עלה ברעת הרוצח להכותו מכה רבה בכדי שימורה, וההכאה עד למיתה נעשה שלא בכיוונה, ולכך אינו חייב מיתה כ"ד, וראיה מוכיח לפני ברבר זה, מדינו העבר כנעני, שלא יתכן היותו הג"ת קל במשפטו ממנו, אבל הוא מצד ההשערה שבע"כ קרוב הדבר יותר לפשיערה וזרזון כבעליו, מה שא"כ בג"ת, ואך למותר להרחיב דברים כעניני האהבה והריעות שהיו נוהגים לרו"ל עם הגוים כשהיו רק ממי שלא עבדו ע"ז, יעוין מס' ע"ז יו"ד כ' כי שכיב אדרכן אמר רב נתפרדה חבילה, ומכ"שכ ענין הגוים אשר אנו שרויים בתוכינו כי נשחנה דינם אצלינו, ואנו מהויכים עפ"י התורה להתפלל בשלום המלכות והממשלה אשר אנו שרויים אצלם, ודרשו שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה הוזהירו הנביא אשר בימיו גלו ישראל (ירמיה כ"ט י') ולקבל עלינו כל הגזירות אף שאינם מהוגנים כדרו"ל ע"פ השבעתי אתכם וגו', ונתבאר כסדר הגיון לב על ברכת הנותן תשועה למלכים ובביקורת כללית בו ממני מה שיש בו די בזה, ולדין כבר נתבאר הלכות מלכים פרק ו' הלכה ו', כי אף מי שאסרה תורה דרישת שלומו, מותר ונכון להשיבו תשלומי שלום והראיה ע"ז מדוד המלך שעשה חסד עם חנון בן נחש כאשר עשרה אביו חסד עמו, והכרעת הדין הוא שם, שעמון ומואב שאין שואלין בשלומם, אם השלימו עצמם תחלה מקבלין אותו, ומי לא ידע זאת כי חלילה לאנשים מישראל להיות כפויי טובה לכל בעלי דת שיהיה, ושאין אנו מקללים כשנאה פרטית מעולם לשום גוי*).

בחו

* עגילת שול הוא ויווי קדם, וגם נוחכרת כתיבות עולם יאל להרשיענו שאנו אומרים כיום ספורים, בדוכים כל ישראל אדורים כל הגוים, ואינו דבר אמת. אין אנו חוקלים אזה"ע בכלל, ואף לא את החוטאים כי אדם אין נדיק בארץ אשר יעשה הטוב ולא יחטא דק הכוסחא הלוייתית ואתנו נזרז בדוכים כל הנדיקים ואדורים כל הדשעים, והם אכזים דעים החשיתים ישובו של עולם וסופכי דמים, ואולי א' בטובות וווה שידע שבהם אלל חז"ל, גוי און גוי ס כינוי אללס לרעים וחטאים הככים אח"כ זה בטובות, (והדאיה שאנו חוכדין לטוב חרכובס שהיה גוי ואזרנו עליו שהיה באותו עצה לרעה בתחילה) וגם לזון הגאולה אין אנו חוקיים שלא יהא עולם כנוכהו כוהג ואלא יהיו נשארים כל האומות בשלותם, ורק כי לא ישא גוי אל גוי חרב וגו', ושיקראו כולם בשם ה' לעבדו ולעשות הטוב והישר בעיניו, אבל לא בהשנות שהיה חוקה ותורה אחת כמותה חונה על כל ווי שימצאו קיימים בעולם, ובעיקר הענין אשר הדבה להתלוצץ ודר"ל אשר הגדילו חונת קריאתה הוהילה בוחכמת סכו', לא ידק בוס האדון, ווי לא יודע וידע) כי על כס סללת ווויתס לחיים יגדל סחוכס

בחוץ חסוכות פרים כנגד כל האומות ונתכאר לרו"ל א"ר יוחנן אוי להם לעובדי ע"ז שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהם ועכשיו כו', ואף כי נגד הגוים אשר קבלו עליהם עתה הרכה מצוות יותר ממה שנצטוו, ומחזיקים בחוקים ומשפטים טובים, כי אם לא ירשיעו לשפוך דם נקי מעולם ולא יעלה על דעת אדם מישראל להקל בכבודן מפני שאינו מחזיקו כדתם, שלא נצטוו עליה מאת ה', ואין בדרה ישראל שנאה נגד אוה ע, יחזיקו באיורה דת שירצו, ורק לאדם מישראל שיצא מדתו החמירו, ועליהם אמרו מרה שאמרו, כמו שיכתאר בדברינו, ודין גר תושב נוהג גם כוסן הזה, שאין מונעין אותו משיבת ארץ, ומצוה להחיותו, ולא נאמר להוראה אין דין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג, אלא נאמר אין מקבלין, והוא מוסכ רק לענין שיקבלוהו הכ"ד להושיבו כעיר עצמה וזה מטעמים נכונים שנתכארו במקומם, (ולדעתי מטעם שארץ ישראל נחלה היא מאת ה' לרשת אותה, ואינם רשאים לתיתה אחוות עולם לעם אחר, ובזמן שאין היוכל נוהג יהיה נשאר נחלתם מאת ה' אחוות עולם להחשיבים), ויעויין פרק י' מה' עכו"ם בסופו בדברי הכ"מ, ופי"ד מה' אסורי ביאה הלכה ז' ח', וכראב"ד ובכ"מ והג"מ שם, שנשתנה דין הג"ת בזמן הזה ככמה דברים להקל עליו ולטובתו, וכל דיני המצוה להחיותו ולהושיבו כתיכינו ולהחזיק עמו באהבה וריעות אין תלוי בשום זמן ועת, ואין צורך להעתיק דברים הנמצאים ביד הכל, ומשם יראה הרואה עוד למקומות אחרות להרמב"ם בדין ג"ת וכן לחז"ל בעלי התלמוד. והדבר ברור ומחלט בעיני אשר המחברת נתיבות עולם כוללת העתקת דברים מפי אחרים, שנחכונו להצר לישראל בדברי שקר וכזב, ובחרו מדרו"ל כל מרה שיאורה למטרת מבוקשם להרשיע, והעלו חצאי דברים שיוורו לכוונה רעה, מטקומות אשר כל דבריהם אמרו וצדק, ותשלום כל מאמר ככתבו וכלשונו יברר כוונתו מההיפך אל ההיפך, ואין זה פאר וכבוד אל מחבר ספר השולח אותו החוצה ע"פ תכל כולה, ולאיש הלוקח בידו פלס

להודות לה' יותר ויציאת לעבדות לחירות, וזה הוא תכלית כל התורה והמצוות והעדות והחקים והמשפטים אם לא להכיר ווי שאור והיה העולם אשר הוציאנו בחסדו ויגעדות לחירות, ועי"כ נתחייבנו ביותר לשנוע בקול דרכיו ולהיות לו לעבדים לשאור חוקותיו ומצוותיו, ואיך לא ככיר הכס הגדול הזה כי גדל חסדו ועונו כיום זה להצילנו ממות לחיים, ולא יחא קדימת הווגילה האמת ספור הכס ונזוה וחוכה וחכיבה להכית שארי מצוות בשכיבה, ועפ"י דיני התורה, כל ונזוה העובדת קודמות לנזוה שאיכה יעובדת, וכל אדם וישראל לא יבצר מווכו קיום התורה והמצוות האחרות כל ימות השנה, ולזוה לא ידחה ונזוה גדולה כזאת וקדש ווגילה שהיא רק ככונה לזמן וועד אחת לשנה את שארי המצוות שאיכה עובדות, ואפשר להם להתקיים אח"כ:

פלס ומאזני משפט להכריע בין שני דתות שיש פוט אחרים על דברים, שלא עלה על דעתם מעולם, ורק מחסרון הכנה הדברים לכוונתן האמיתית, להוציא עי"כ משפט מעוקל, הרואה יראה פרק ט' בנתיבות עולם מה שהביא שם מדברי הרמב"ם א"ב פי"ד הלכה ג' ה' בענין גר שכא להחנייר מש"ש, וכשם כו' כך מודיעין אותו שכתן של מצורה, ואומרים לו הוי יודע שהעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל כו' ואין הקב"ה מביא עליהם רוב פורעניות כדי שלא יאכדו אלא כל האומות כלין והן עומדים. ועי' הרבה והגדיל תלונתו, והניח ליסוד מוסד, כי מדברים הללו נשמע סתירה אל האמור לרו"ל אשר חסדי אזה"ע יש להם חלק לעוה"ב, כי א"כ למה עוה"ב אינו צפון אלא לישראל ולמה כל האומות כלין ולמה הם יקבלו טוב העוה"ז וינצלו מיסורין באשר לא להם יהיה השכר הצפון לצדיקים, יעוין בדבריו הרכים שם כי נלאתי להעתיקם. ומי האיש אשר עיני ביגדה בראשו ולא ירגיש בחסרון הבנתו דברי הרמב"ם, אשר אין בהם יותר מדבר ה' כפי הנביא (ירמיה ל"א י"א) כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצתיך שם אך אותך לא אעשה כלה ויסרחיך למשפט ונקה לא אנקך, וכפול הדבר (שם מ"ו כ"ז כ"ח) ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל וגו', אתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' כי אתך אני כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה ואתך לא אעשרה כלה וגו', ואמנם גם הנביא והרמב"ם הנמשך אחר דבריו לא עלה על דעתם שכל האומות העולם יהיו כלין באחרונה גם מאלה שלא נתחייבו כלייה מרוב רשעים וחטאתם, ומכש"כ מן החסירים שבהם, וחלילה לאל מרשע ושדי מעול, וחכלית כוונת הדברים הוא כפי מה שהורונו רז"ל (ע"ז ד' א'), ובכמה מקומות, ע"פ רק אתכם ידעתי מכל משפחות אדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם, משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בשני בני אדם, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, שונאו נפרע ממנו בכת אחת, ואמרו ע"פ בסאסאה בשלחה תריבנה שאין הקב"ה נפרע מאומה (מאומות העולם שהם רעים וחטאים) וחוזר ונפרע אלא מצחין להם עד שיחמלא סאתם כעון רשעים ואז מענישם ומאכדס מן העולם, אבל להאומה הישראלית מהכרית אשר כרת את אבותיהם והשבועה אשר נשבע להם, אינו מאריך להם באופן שיוניעו אח"ז שיחמלא סאתם לכלותם מן העולם, רק נפרע מהם מעט מעט, ועי"ז הם דווים סחיפם ומדולדלים בעוה"ז יותר מגוים שהם רעים וחטאים מהם, וזה לטובתם שלא יניעו לגדר שיחייבו כליה, ואמיתת דבר זה לא יכחיש שום בן דעה, כי כמה אומות היו שנאכדו מן העולם, ושהאומה הישראלית בין כל רוב שוטניה וצורריה אשר קמו מידי עת

להשחיתה

להשחיתה ולאברה מן העולם, עורנה חי וקיים, בחמלת אלקי אבותינו ונתקיים בה כיעוד האמור, ואף גם זאת כתיבתם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולתם להפר כריתי אתם כי אני ה' אלקיכם, וכדרו"ל ע"ז וכן ע"פ כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם וגו'. ואהרי כי כן הדבר לא יפלא בעינינו, למה העוה"ב צפון לצדיקים והם ישראל, יען חלילה לאל מרשע, והצדיק שהרכה מעשים טובים (ויש לו לבוא על שכרו) והוא מישראל שנתיימר בעוה"ז ונפרע ממנו על חטא או עון שעשה, ועל מעשיו הטובים לא קבל עיד שום שכר, כדון היא שיהיה העוה"ב צפון ושומר לו, כי הלילה לא יעלה על הדעת שיקפח הקב"ה שכר כל כריה, ומכש"כ לצדיקים, וכן להיפך לא יפלא בעינינו, למה יהיו אוה"ע כלים, ולמה יקבלו הם טוב העוה"ז וינצלו מיסורים כאשר לא להם יהיה השכר הצפון לצדיקים, כי הוא זרה רק שיכלו כאשר יהיו רעים וחטאים מאד ויתחייבו כלייה לפני זה בעון רשעם, וככ"ז לאשר אין הקב"ה מקפח שכר כל כריה, וגם החוטאים הללו א"א שלא עשו איזה מעשה טוב מאומה, ועל הטוב ההוא יקבלו שכרם בעוה"ז, ומי יחן וארע להכין דעת האיש הזה, וכי לכבו יהשוב אשר גם השופט כל הארץ לא יעשה משפט, וכל הגוים אשר הם ואכותיהם יהיו רעים והטאים יזכו לשני עולמות, העוה"ז והעוה"ב והאומה הישראלית לכדנה בעונותיה לא יהיה לה חלק בנועם ה' לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, אי שמים אי שמים, הזאת יהיה משפט אמת וצדק, לא לנו ה' לא לנו ואמר נא ישראל, כי אם לשמך תן כבוד, וקרב הימים אשר ידעו תועי רוח בינה, ומלאה הארץ דעה:

הג' אנשים המאמינים בה' וכמשה נביאו נאמן ביתו, וקבלו עליהם ועל זרעם אחריתם לעולמי עולמים, התורה מן תשמים שניתנת על ידו בהר סיני, והם הנקראים בלשון רז"ל ישראל, ולא שהוראת המלה הזאת לכך, כי יחכן לומר ישראל חטא או פושע או מומר, אבל להיות בני ישראל לכדם נכנסו בכרית לקיים דברי התורה הזאת בין שארי כל האומות, ע"כ נקראו מרז"ל כהווה ובסתם בשם ישראל על מקבלי ושוטרי העדות והמצות והחקים והמשפטים הנכללים בזאת התורה מן השמים אשר צווה ה' ע"י משה עבדו, ואמנם התורה הזאת, כוללת, דברים בכתב, בעקרי הראשים מדיניה, ואיננה מספקת בכירור פרטי ותנאי דיני כל מצוה ומצוה, כי אז תהיה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ודברים כעל פה, שנמסרו למרע"ה מפי ה' בכירור וידיעת הפרטים והענפים המסתעפים משורשי המצוה, וממנו נמסרה ליהושע, ומיהושע אחריו בכל דור ודור מטקלי התורה זה מזה, להיות ידיעת כל פרטי התורה נמסר בידי אנשים

אנשים חכמים מופנים לעסק הלמוד, ומקבלים נאמנים מפי נאמנים, וחכמים מפי חכמים מובהקים, ודבר זה נעשה מאתו יתב"ש לטובת כללית האימה הישראלית (*). למען יוכלו כולם לדעת דרכי התורה והמצות מפי השמועה (מהחכמים אשר נמסרה להם ידיעת התורה על נכונה והעמלים כלמורה כל ימיהם לדעת אותם), אף מאלו שאין תכונתם מסיגלת אל הלמוד בעצמם, ואף המסוגלים אל הלמוד ירויחו כי יגיעו לידיעתם מר כתרם שיעלה ביום היריעה עפ"י הלמוד אחרי העמל זמן רבה כלמודם, ולדעתי ע"ז באה הוראת הכתוב (דברים ל"א י"ב י"ג) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת, ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' וגו', להורות למטרת דברינו הנו', בתיעלת ההכרל, כי מפי השמועה יוכלו לזכות גם מי שאינם מוכשרים מתכונתם אל הלימוד, וכן יוכלו לזכות בשעה קלה וזמן מועט יותר ממה שיגיע לזמן רב ע"י הלמוד מפי עצמם, וכל הימים אשר לא גלו ישראל מעל אדמתם היו מתנהגים כעניני התורה והצורה עפ"י ראשם ושופטים אנשים חכמים שקבלו התורה ברור אחר דור מפי מקבל הראשון מרע"ה מאת ה', וכל המלכים הכשרים שהיו בישראל משפט אחד היה להם כאחד העם בהנוגע לעניני התורה ולשמוע בקול ה' בקיום המצות לשאול

(* לדעתי רצה הקב"ה לזכות את ישראל במתן התורה שבע"פ בחסות בידי חכמי וראשי ונכחיגו דור ודור, למען לא יסוּכו דכים ללמודה ויתוך הספר, ולא ילכו לשמוע וללמוד מפי חכם נקי בלמודה, וכפי אדם עפ"י הרוב ישמחו ויפירו הומחיל בלמוד מפי עצמו, וכבר הרחיב הדבור וזן הרמב"ם בנאמרו למח"מ. איך כוונתם ב"א התועים גם בדבר ה' להוציא ודבריו הסיפק ממה שיגיעו הוראת הדברים לאומיתם, כמו בפסוק שז"ב ישראל ה' וגו', ובדומה, יעני"ש דבריו הכעיונים. וגם בעבוד כי אי אפשר שכל א' וא' מהגם ייבסוק בתורה, כנודע דרו' ל בנאמרו, כמה יגיעות יגע אדם הראשון חרש זרע בדר קצר דש טחן לש ואפה עד שזנא פת כו', ואם לא יוצאו הרבים אשר יבסקיהם יהיה דק ביטובו של עולם בעד אחרים, וכל איש לעצמו יאטרך להוציא לו וחסוריו דירה ונלכזשים וזון וש"ד, גם אם אלק שנים יחיה לא יגיע לנצח די בפקו, וזכ"ב לשיהיה וזופנה וזון וזה לבסוק בתורה, ויצי"ב תפוג מורה וכל וכל, ואנו רואים וזה שגורה הכונתו העליונה בישאל, אשר כללית האווה יתבסוקו ביטובו של עולם בעבודת האדונה כחלת שדה וכרם אשר נתן להם לאחווה, והכדיל וכל זרע יעקב שנט א' אשר ה' הוא כחלתם וזכה להם בנותכות כהונה ולויה שיוצאו ונחיייתם בלי עוול ואבדה, ויהיה לכניהם ונחיותיהם וזופנה בלמוד מוס"ק, והם יגידו דבריו ליעקב יורו וזשפטיו לישראל, כי בהיות תכלית הכרזה וזה' בנותן תורתו היא הידיעה ללכת בדרכיה דרכי כונס ונחיותיה נחיות שלום לעשות הטוב והישר בעיניו, יצוה יצי"ו מונגלת דב, כי ידעו כל העם כולם הדרך הכרזה וזאת ה', ובשעה קלה מפי השמועה, יומר וזוה שיוצאו ע"י עולם בלמוד מפי יצוהם, גם וזאלה הראויים לכך,

ודי בהערה זו :

לשאל מפי המקבלים הללו כדור אחר דור אשר כולם באים ממקור אחד, ודבר ה' בפיהם מה שציוה עלינו בע"פ על ידי מרע"ה, והחולק עליהם כמה שיוורו ויגידו דבר ה' ודיני התורה המסורה בידם, אינו אלא חולק על ה' ומואם לשמוע את אשר נצטווה ממנו, יהיה החולק הזה מי שהוא גדול החכמים ואכיר הרועים, תורה אחת לישראל חקה אחת לכל לשמוע דבר ה', כעם ככהן כמלך יהיה מי שהוא, ועל אלו החכמים כעלי הקבלה היוזרנו בכבודם ומוראם, לא מצד חכמתם ושלימותם, רק מצד מורא ה' לכלי להמרות אל דבריו אשר הוא בפיהם, ואין בכלל כי דבר ה' כזה, כל מה שציוה חכם ושופט או נביא מרע"ה לעצמו שלא בשם ה', (כמו אם יצו לאיש לעשור מלאכה המיוחדת לו או איזה שליחות אחרת), ומי יתן ואדע, היחזק במלך א' בשר ודם ממלכי האדמה שיעלה חק ומשפט קיים לעד כל ימי מלכותו, וישלח בראשונה איש נבדק הקומה יופי התואר וטיב רואי וחכם ונבחר ועשיר שנכללו בו כל יתרון שלימות האנושי שימנהו לשוטט ושופט ויצווהו לפרסם דברי החק במדינתו, כי כמות השוטט הראשון וימנה המלך אחר תחתיו שלא יהיה בערך שלימות הראשון, אשר יפירו העם פקודת המלך בגלל זה, והלא לא נתחייבו האנשים אל החק הזה אשר יצא מפי השיטט הראשון לסבת שלימותו של השוטט, רק עבור פקודת המלך אשר הם מחויבים לשמוע בקולו בכל ימי מלכותו, ולשמוע בקול שופטיו ושוטטיו אשר יקיים להשגיח על קיום ושמירת פקודתו, יהיו מי שיהיו. והן אלקי השמים והארץ אל אחד החי וקיים לעולמי עולמים אלקי ישראל, ומלכם בראשם, כאמור כי לי בני ישראל עברים, והעלה להם חקים ומשפטים לדורות עולמים שלא יחליפם ולא ימירם כי לא איש אל וכן אדם להתנחם, ומעתה היצדק דברי אויבנו פלילים כמתכרר נתיבית עולם להריח את עם ה' מקול דבריו וחוקותיו, כל עוד אשר לא יעמיד להם בכל דור ראשים כמרע"ה בשלימותם, והיחזק כי יפירו הם מה שנודע להם שנצטוו ע"כ מפי ה' כיד משה ונשאר הדברים במסורת נאמנה אצל האומה ח"י ראשי דור ודור, בטענת כי אין אנשי ראשי דורם שוים בערכם בשלימות המעלות אל ראשי דורות הראשינים, ומתוך כך ישחנה דין מלכם ואלקיהם לכלתי שמוע כחירתו, וכבר נתבאר בדברי מרן הרמב"ם ה' מטרים פ"א הלכה ג'. דברי קבלה אין בהם מחלוקת לעולם, וכל דבר שתמצא בו מחלוקת כידוע שאינו קבלה ממרע"ה, ודברים שלמדוין מן הדיון אם הסכימו עליהם כ"ד הגדול כולן הרי הסכימו, ואם נהלקו בהן הולכין אחר הרוב ומוציאין הדיון אחרי הרכים, וכן הגזירות והתקנות והמנהגות כו' נושאין ונותנין אלו כנגד אלו והולכין אחר רובן ומוציאין הדבר אחרי הרכים, יעווי"ש

בדבריו, והמה ממקור דרו"ל סנהדרין דף פ"ח ב' *), ונמשך ענין הקבלה נאמנים מפי נאמנים ונסמכים מפי מוסמכים, (כיהושע ממשח שסמך ידיו עליו וזקנים מיהושע והם לאחרים ואחרים לאחרים), עד זמן שנברו השמדות והגלות על ישראל ונחפורו ונדרחו בכל פינור העולם, ומאו פסקה הכנסירה הכוללת ובירא דין הגדול הסמוכים וממונים ראשים על העם שיוכלו לדונם כדיני נפשית וקנסות כמשפט ראשי עם ושופטיה, ולהשגיח לטיבא האומה, ואז נתדלדלה מצב האומה כי נמצא כתיכם עוד איזה יחידים אשר היו נפוצים ע"פ הארץ ורכו אנשים מהם שהיו כל עסקם בעבורת הארמה ולא היה להם כנסיה ועדה, והיו מתגוררים באוהלים ע"פ השדות מהיישוב, ולא ראו סימיהם שום נמוסי דרך ארץ, ולא איזה לקח ולמוד מכל דבר חכמה ומדע, והיו רועים ונוסעים ממקום אל מקום, ועם שבשדות יושבי צריפים ומהלכי מדבריות, כדמיון הערכים גם כזה"ו באיזה מחלקי הישוב, ולא היה כפופים ועומרים ת"י שום השגחה שילמדום דרכי המוסר וחורת האדם ונמוסי כדרך ארץ, ולא ידעו כושח, ותכלית שנאה שנאו אל החכמים מבני עםם, מפאת שידעו פחיתות מדותיהם וקלות ערכם

(* ווי לא יודה כי זה דבר שהשכל מחייב והדעת כותמת, לכל כנסיה ואומה שיקימו עליהם דאשי עם ושופטים ושופטים אשר בושפט יעמידו ארץ, ויתנהגו כללות האומה עפ"י הדרכת הראשים שנכתרו גליהם, הראויים לכך באכשי דויהם, ולא להיות כלאן אשר אין להם דויעה, ובדבר שלא הסכימה עליהם דעת כולם כאחד, להחזיק דברים הוודונין, כגד היחיד או היחידים, גם בעניינים שהם הוועה רק במיקון הוודיעה לנד, ונכש"כ בוחה שהוא בהודאות הדיכים אשר אחרת תורה ג"כ אחרי רבים להטות, ואין דעת אויבינו פליגים הנו' עולה יפה בזה שלא יהיה מושפט ודין הודאף לדבר שנובע מהסכמות הרבים, וכן אין דבריו ככוכים בזה שיעלה על דעתו כי הודאף הכתובים. (דברים י"ז ח' והלאה) כי יפלא מוזך דבר למושפט וגו' וקוות ועלית אל הווקוס אשר יבחר ה' אלקיך בו, ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם וגו', ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגו' ככל אשר יודוך, על פי התורה אשר יודוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה וגו'. הוא כי הכהן העמוד לפני ה' ישאל וידרש את ה' וישגי וווחנו ווענה בדרך כס ע"ז. וטענות גדול טענה האיש הזה כחשבו שהוונן הוא בדבר האמוד, ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט, להיות ווחוכרים וסווכים וע"ז, והרי כתבאר כווקומו בתורה שם, והאיש אשר יעשה בודון לכלתי שווע אל הכהן וגו' או אל השפט ההוא ונות האיש ההוא ובעדת הרע ווקדנך, וזה יודה באר היטיב, כי גם בראשונה האמוד ואל השפט הוא כסדר ואות הו"ו בולת ואל השפט הוא (כווקוס או) וי"ו הוחלק ואין הודאף על הסוויכות, וכשם שמושפט השופט לא באה ווועה שהשיג ווענה בדרך כס וואת ה' עפ"י השאלה וואתו באורים ומועיס, כן הוואו הכהנים הלויים עמו בגדר זה וככללו עמו, וכאמר גם גליהם, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגו' ושורת לבנות ככל אשר יודוך, על פי התורה אשר יודוך ועל המשפט אשר יאמרו לך, ווועולס לא כשאלו באורים ומועיס על דיני התורה, ובדבר ווועה הוונאר דינה בתורה, אין הכהן או הכניא כלווכים לאמר בשם ה', ובדבר שאינו ווונאר ידוכו החכמים עפ"י דרכי התורה וואת ה' אשר כווסרה בדיהם, ויעלו הדין עפ"י המשפט התורה שכווסרה להם וון השופים, כי הם הדוכים בדבר, ולא ייתנה תורה למולאכי השרת ולא בשופים היא;

ערכם בעיני כעל דיעות ומדות, ורצו לאבד החכמים מן העולם ולעקרם ולשרשם במיתות משונות, כעדות נאמנה ע"ז מא' מגדולי התנאים שהיה עם הארץ בראשונה (ורועה צאן עד היותו בן ארבעים שנה ולא ידע אף תמונות האותיות כמכואר בארוכה לרז"ל כחלתו של ר"ע בכ"מ) שמוכא שם בדברי רז"ל (פסחים כ"ה ב'), תניא א"ר עקיבא כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור, אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב, אמר להם זה נושך ושיכר העצם וזה נושך ואינו שיכר העצם, ואמרו עוד שם, וגדולה שנאה ששונאין ע"ה את ת"ח יותר משנאה ששונאין הגויים עע"ז את ישראל ונשותיהם יותר מהם, ואמרו עוד (ערוכין דף נ"ח ב') עליהם יושבי צריפים ומהלכי מדברות חיהם אינם חיים ונשיהם וכניהם אינם שלהם, ועל כנותיהם הוא אומר ארור שויכב עם כל בהמה ונחבאר שם כטעם הענין מה שיש בו די שהי' נזקקין למנאפים בלכחם מרחוק למרחצאות וכו', ובעמי הארץ הללו דברו חכמים שם את אשר דברו בפחיתותם ואמרו עליהם ע"ד גוזמא מותר לקורעו כדג וכל שארי המאמרים, (ואין ספק בעיני שגם אויבינו פלילים שהתגוללו עד רז"ל בענין ע"ה, אם ראו דבריהם במקומם וידעו תכונות הע"ה שדברו עליו כן, לא היה מאשימם כ"כ, והם יודו כי לא נשמע בעולם שנחרג ע"ה א' מן הת"ח), ואמנם אח"ז ברכות הימים נשחנה מצב האומה מכל וכל, והוראה מוחלטת היא לרז"ל ולכל גדולי הפוסקים אחריהם, שאין בזמנינו לא דין החכם ולא דין ע"ה, וכבר נחבאר במחברתינו זאת כדף ד' באגרת מרן הרמב"ם לכנרד, לדיון שכל מי שמבקש להדבק בת"ת ואפילו הבין פסוק א' כו' ואין הפרש להמכין אותו ענין מלה"ק או מלשין ערבי או ארמית אינו עם הארץ, ואנוכי בהנהגות והערות לדבריו הראיתי מקור לזה מד"רז"ל במס' מנחות צ"ט ב' שם אר"י בשם רשב"י כו' ורכא אמר כו', אש- כללא רבה כייל בדינו כי דברי ר"י בשם רשב"י, וכן דברי רכא הם הלכה, והרואה יראה עוד במס' סוטה דף מ"ב ב' אר"י משום ר"ש בן עזאי א"ל הקב"ה לישראל כו', ומשם מכרעת ג"כ הדברים כאמור, ואין דעת האומר ברכות מ"ו ב' וסיטה כ"כ א' שמי שקרא ושנה ולא שמש ת"ח הרי הוא ע"ה עילה להלכה *), ומפי האמור בדברינו

אלה

* וולכד המאמר לא יפלא כ"כ הדבר בעינינו, אם נביט אל תכונת בעל המאמר הזה ונזכר וזכו, והנה המאמר הזה נשם אחדים אומרים, וידענו כי ר' חזקיה הוא הנקרא בשם אחדים כחובלר בסוף הוריות, וזוהיו היו המושכות וההלכות חסודים דק בע"פ כירי החכמים, והיו חסודים להיות נכתב וכספר שיהיה וזוהי כירי הכל, עד שכל כדור אחריו ר"י הנשא ורמיר להעלות המושכות נכתב חסוד יבת לעשות לה' הפרו תורמן, כי לזה שמשמח מורה כל"ו, וכן רב אשי ולכילא אחריו שסידרו ההלכות בתלמוד נוסעס וס

אלה יתכרר לנו, שלא הקילו רז"ל בכבוד אחרים והחמירו בכבוד עצמם, וכבר נתכרר בדברי הרמב"ם כאגרת השמר וכדברינו למעלה בחיזוק דבריו מה שיש בו, מדיני אנשים החוטאים לכד, והמימרים העוברים על גיפי תורה להכעים בשאט נפש ביד רמה, והמוסרין והמינים מישראל שהם מצרים לישראל ומסירין את העם מאהרי ה', ולא נמצא בדבריו שום דבר שלא בדיו ובמשפט, ואין צורך לכפול הדברים כזה, גם אין דבר אמת בפי אויבינו פלילים שהחמירו על אחרים שלא בדיו לכבוד עצמם, והביא ראיה מדבריהם כמי שאביו הוא עם הארץ, והיה אביו ורכו בשביה שאמרו פודה את רבו תחלה ואח"כ את אביו, כי אם ידע כמונו טעם הענין כמו שהורונו רז"ל בזה לא היה זרז לפלא בעיניו, והם אמרו (כריתות דף כ"ח א') בטעם הדבר מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד הרב, וגם עיני הרב בשביה וכושתו ופגמו מרובה מעיניו וכושת ופגם של הע"ה, ואנו רואים בדבריהם (שם) שאמרו, אף שהאב והאם שקולים שנאמר איש אמו ואביו תיראו, ככ"ז האב קודם לאמו בדיני הכבוד מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו, ואעפ"י כן בדיו הפדיון אמרו (כמס' הוריות י"ג א') שאמו קדמת לאביו וגם לרבו מאום שבושחה ופגמה של אשה מרובה משל איש), וכן אמרו עוד בטעם הדבר מפני שרכו הביאו לחיי העוה"ב, ואמנם אין הדיון של הרב נוהג כלל במקום שמלמדו בשכר, כי אז לא הוא הביאו לחיי העוה"ב רק המשלם לרבו שילמדו, וגם אין זה אלא ברכו טובהק שרוב תורתו ותלמודו ממנו שרק ע"י בא לחיי העוה"ב, וראיה מכרחת לרבר בעיני שהוא רק מטעם הגז' בדברינו, שהרי אם היה אביו ת"ח אף שהתאכזר עליו שלא להביאו לחיי העוה"ב ואף שרכו יותר גדול ממנו בתורה האב קודם, מפני שאז אין האב חייב בכבוד רבו, וגם בושת

הגוי

וכבר ארו"ל הוודים ונתן חשבתן הדי הם חובלי עולם, ובאחת כל חיי שלא שוש ת"ח בניו והספיק לו להורות סלכה למועצה ונתן הכרעתו לעצמו וזוהי שקדא ושנה לא הספיק לו לידע שום דין על כדיו, ובעת הקדא שלא היה ספר כלול בדיני התורה והקבלה הנכונה לא היתה רק ביחוד יחיד החכמים ונקבלי התורה בע"פ מודר ודור, האים הוא אשר לא הלך לשמוע דבר ה' בניהם, הלאה יגדות נכפשו כי הוא כוסר בדיני התורה שבע"פ, ואינו חושש עליהם לרעת אותם לקיימם בהוגן, ובדין יכולים לכתבו להכריע עליו שאינו בגדר ת"ח ועדיין הוא בגדר ע"ה, ולדעתי ידעה לי אשר כמו שם החוטא שורה על חיי שנושה עונות רבות וגדולות וגם על חיי שאינו עושה אלא חובט וקטנות, ואין לשני בני אדם הללו שנקראים בשם זה דין וחשפט א', כן כשתושו רז"ל במלת ע"ה גם על חיי שאינו דק מוגדר ת"ח, ואינו בדיון א' עם ע"ה הגרוע. וכמה חלוקת יש לרו"ל בדיני ע"ה, וזהם הגרועים מחד שאמרו עליהם ויה שחורו ושקין ונקבלין עדות, וזהם שאינם גרועים כ"כ ונאמרים לעדות, וזה הכיבילים עוד ורק נקראין בכינוי זה להולאה שעדיין לא באו לגדר ת"ח, ואנכי לעצמי בקדמי בקוטרם וייוחד כל דיני הע"ה לרו"ל ומכונות כל אול"ף וזהם:

ופנם אכיו גדול כמו של רבו, ואז האב קודם לרבו כדן לפדותו, ואנוכי אחשוב למשפט כי גם כדן מלכי הארמה יתכן שיהייבו אנשי חיל ועושי מלאכות לפדות כנפשם גדולי מלכותם וראשי ממשלתם מן השביה, ומכש"כ כדן שמים וגזירת מלכו של עולם כי יתכן שיחויבו אנשי ההמון לפדות חכמי תורת ה' וניצרי ערותיו ראשי עדת בני ישראל אשר ילמדום הוקי תורתו חנם, ודי בהערה זו, ולא אמנע מלהעיר עוד בזה בשגנת דברי' ותלונתו על רז"ל שאמרו לדין שהנשים ועבדים וקטנים פטורים מת"ת שהוא אינו כדן ומשפט צדק, כי נהפוך הוא, וטעות גדול טעה בדבריהם שאמרו (קדושין כ"ט) ע"פ ולמדתם את בניכם ולא בנתיכם שהם הבינו מהוראת מלת בניכם שבא לשלול הכנות כי הם כעצמם נשתמשו במלת בני' על הנקבות ואמרו אוי למי שכניו נקבות, אבל הורוני רק מה שנמסר להם בע"פ בקבלה בפסוק זה שלא נכללו בו הכנות, ובעיקר הדין יורה וידע כל משכיל ע"ד אמת, שברין צדק יהיו פטורים, מלמוד התורה המתשת כוחו של אדם, הנשים המולידים בנים ובנות ויש להם צער הריון ולידה וגידולם, ועליהם גם למיד ועשיית כל מלאכת הכית כהכנת המאכלים והמלכושים כמאמרם אדם מביא לכיתו חיטים חיטים כיסם כו' ופשתן כו', וכי גם הלמוד לא יהיה מסוקל להם, מאחר שמעצם תכונתם מתחלה יתחנכו כמה שראוי להם בדיעת ההכרחית לשלימותם כמה שמוטל עליהם והוא מחויב להם, לא יוכלו עוד להעטיק בלמודים כראוי, ולמען דעת דבר ה' ישמעו וילמדו לעשות כאמור כתורת ה' הקהל את העם האנשים והנשים וגו' למען ישמעו וגו', (וגם בין כל הגוים משפט אחר שלא יגדלו בנותיהם ללמודי התכמורת וכל המדעים שילמדו הכנים) וידיעת האמונה והדינים המחויבים להם לא נשלל מהם, ורק שהם פטורים מעסק ת"ת שחייבים בהם האנשים, וכבר ארז"ל (ברכות י"ז ב') גדולה הכטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים מכל האנשים כו' ואמרו הני נשי בטאי זכיון באקרוייה בנייהו כו' ובאתנייהו גברייהו כי רכנן וכו', וכל למוד האנשים בא מירם ומתייהם גם להם להיות זוכין עי"ז, וכ"כ הקטנים שגופן חלוש עוד אינו כדן שיהי' עמלים ונענים בת"ת המתשת כוחם שישארו חולים ומדוכאים ולא יוכלו ללמוד כל ימיהם לכשיגדלו ע"כ, וכבר אר"זל שהאב צריך לחנך את בנו הקטן ומכשירו מעט מעט אל הלמוד ותנוק שיוכל לדבר אכיו כו', וכן גם העבדים כדן הוא היותר פטורים מת"ת, כי התורה אמרה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, ואם אין לאדם כמה להתפרנס רשאי למכור א"ע, ואז הוא מוזהר עפ"י התורה ועפ"י השכל האנושי להיות משועבד למלאכת רבו, (כי מי יקבלהו אם לא

לא יהיה עכר נאמן), וגם כיום חשכת שהוא יום מנוחה הוא מחויב לרבו כאיזה שירות שאינם מלאכה כביתו, והוא ניתן גם לו למנוחה למען יח'צו עצמותיו וינוח מעמל מלאכתו כל ימות השבועה, ואם יתיש כוחו כח"ת כיום זה מתי ינוח, ומדוע והרסו כחותיו ויחלה ויחכטל מלמדיו בצאתו לחירות עי"ז וגם כי כשעה קלה לא יעלה למידו יפה לשיעמוק בו להוציא ע"י דבר חק ומשפט, ולא יבצר ממנו לשמוע דבר י"י וילמוד ליראה את י"י עי"ז, ולא לעמול כנפשו, וגם הנה רז"ל לא אסרו עליו הלמוד, ורק אמרו שהוא פטור, וגם האומנים והפועלים בני חורין נשתנה דינם בשעה שהן מושכרין למלאכתו, ומה רבה היא גודל הפלא בעיני כרביו עוד בתלונה על רז"ל שאמרו הכל חייבין בת"ת עשיר ועני הולח וזקן, ואני בער ולא אדע, למה לא יהיה העשיר חייב כלמוד התורה ויריעת מצורח יוצרו ואלקיו אשר השפיע לו טובה, והם לא אמרו כי ילמוד כל היום ויניח עסקי' כשכיל זה רק שיקבע לו עת מה כזמן שהוא מופנה מעסקי', וכן העני למה יגרע מתורת ה' בעת היותו בטל ממלאכה ואינו מוצא מה לעשית, ולמה לא ירגיע לכבו כתורת ה' משיכר נפש המשמחת וניתנת תקוה ואומץ לסכול פגעי', הטוב יהיה לו כי ילך שוכב ושומם, וכן הזקן הבטל ממלאכה כבר, והחולה המחגולל על מטתו ולא יעשה שוב דבר, מדוע לא יכלו זמן מה כשעשועי הלמוד, והן על כולם לא הכבירו רז"ל ונחנו קצבה לדבר לעסוק יותר מהראוי בערכם, או במקום שוגיעו להפטר ונוק, סוף דבר כל דבריו בתלונותיו נגד רז"ל הוא הכל ירעיון רוח ורובם שגגות (*).

בני

(* גדולה היא השגנה בדבריו כאמרו שיוכה הכניא יגשה שלא כדן לז"ל, וכפסוק הוא, כי רק חוזה שאסרו להרוג גם הגוים הרעים ועובדי אלילים ואמרו ולא מורידין אותן כוון שמתבאר כבר בדבריו, והוא ידעי כי בסבתו קם הסיערה והאכזה חשבה להשגד, יג"כ הוכרח להודיעם שישליכהו ולא יהיו כהרגים ע"י בסבתו כי בל"ז היה כאלו הודגם בידים. וגם דבריו נגד רז"ל כוון שהמירו לקרוב לזלכות ואמרו וותר ללבוש בו' ולגלח ככנר פניהם כדרך שהם יגושים, אינם ככוכים, כי אין איסור אלא כוון שהוא חק לז"ז, ועושה האדם כן ללא יגכין, רק להתראות כאחד ועובדי יג"ז והמודים בה, אבל לא כן בהקרוב לזלכות, שאיכו יגושה זאת ללא יגכין בכדי להתראות כיג"ז רק חשכי הדרך וכבוד המלכה, וכבר אדו"ל גדול כבוד הכריות. וזכ"ש כבוד המלכים, ועוד הכני כוון להעלות השוטה בדברי זה כששוטע חוסי כווקומו, להעיר בדין ג"ת שהרג את ישראל בשגנה שאמרו שהוא כהרג גליו ואינו גולה, כי אין זה וזד גרעין יגרכו בעיניהם, רק וזד שאורה תורה אדם מועד לעולם, (והן אם יגלה אדם כסולם רעיוני וישן אדם לזוטה וכפל גליו והרגוהו, או הדים את הגרון לחצוב גץ והיה אדם וואחודיו והרגו חווש פושע הוא כי יג"כ כתן לו ה' יגכים לראות ומחבולות לסלק הכוון) ורק באדם מיישראל אחרי שלא היה מויר גמור, אמרו שהגלות וואדרו ומחלתו ועמו יכפר לו, מה שאין כן נגד תושב שהוא אינו באדרו ובין עמו ומחלתו, רק חוקבל מחייה ומחלת אורחי הארץ שאינם מועמו, מה הפדש יהיה לו אם ידור בשוחרן מועדי ישראל או באחת מועדי המוקלט, ואין זה גלות אצלו, וכמה ימכפר :

וחסרון ידיעה, והדברים שאמרו בחובות התלמיד להרב נודעו לו, ומה שאמרו בחובתן יהי כבוד כו' וכבוד תלמידך כמורא רבך, ואמרו הרבה למדתי מרכותי ומחבירי יותר מהם ומתלמידיו יותר מכולם, לא נודע לו, ומכל המאמרים הטובים המלאים בחכמה ומוסר ואהבת הבריות ומדות טובות, הרכים מאד לא נגלה אליו אף אחד, על כן אחת היא עמדי, כי לא באו במחברת הזאת דברים ממה שראה איש בעיניו בלמודו בעצמו בדרו"ל רק כל דבריה הוא מהעתקת איזה מאמרים אשר נקבצו מצוררי ישראל, ואנכי אקוה כי העליתי מה שיש בו די בתשובה על התלונות נגד דרו"ל. ועל שארי דבריו, וכי דיני תורת ישראל המה לשחוק בעיני איש כמוהו, זאת אומר, כי האיש המבקש לדעת דבר ה' יטהר לבו מכל טומאה בראשונה ולא יטמטם את לבו בכל רע, וילך לדרוש דבר ה' ספי יודע ומבין, שילמדהו כהוגן, ואז יצלח בלמודו, ויתן ה' במהרה, כי יבואו ימי תמורה, ומלאה הארץ דעה, וגר זאב עם כבש לא ירעו ולא ישחיתו זה לזה כל הנבראים כולם.

קוטב הדברים (*).

הנאמרים באגרת השמר לר' מיומן אבי הרמב"ם ז"ל.

אגרת מרנו ורבנו מיומן בר מרנו ורבנו יהוסף זצ"ל, חברה בעיר פאס שנת אתע"א לשטרות, שלחה לאחינו אשר היה להם חבור אחוה ואהבה אל הנפשות הנפסדות באבל הגלות, מתאבל על רחוק המועדים ואורך הצרות תמורת הרוחה ועל התהפכות הלילות והימים אודות הצרות וההריגה על מצות ה' והתורה, ואף כי רוב הצרות

(* הדברים הללו אשר אינני כותב לפניהם הקודם בזה, אינו אחראי וערכאי בדבר, להיות בלתי כוזב בהם תוספות או גרעין וקיצור מוזנית ומוכן אינני יכול להכילם בכלליים בנופי קונטרסים וההאמור אגרת השמר לר' מיומן אבי הרמב"ם, יען כי דבריו באחרים בו בלשון ערבי אשר אינני יודע וזכיר בו, ולא יכולתי לזוואל איש יודע ומכיר בלשון זה בעודי באקספדר לשונו ונפיו בכידור תכלית מותרת דבריו בו, ולק מואשד מואשתי בגיליון הספר כתוב בכ"י הסופר אשר העתיקו והוא היה איש הוסיף בטיב הלשון, כי לא חשב להעלות בגיליון בלשון הקודש בקוצר מילין לזיון ולמוכרת ליענוו בכל דף והספר וינבין מה ידובר בה, ונוראותי הווקדמות הבאות בכל דף על הסדר חשנתי למשפט, כי עולה בידי להגיד קוטב מה מהדברים אשר הוזה ונבארים באורך בזה הספר בלשון ערבי, והנה יודע אינני כי כל אהב תנוכות ירדוק לדעת שחן מה מוכי האדם הגדול הזה, אשר אומותינו לא ראינו עוד ולא אמתו יודע עד מה חודבריו ודעותיו, חן ונוה שכוואל כפי מרחן הרמב"ם בנו המוכירו לפרקים תוך חבוריו, על כן הוזה לבי ולא חסתי על הטעות והעוול והזלזה קלה, להביא אל הדפוס קוטב דבריו אלה, אשר לפי אומדן דעתי לא דוחקתי מוותרת האמות, והעליתי לכבון תכלית הדברים, וקרמתי והגמתי המאמרים הנפסדים באופן שיהיה מוכן והושך

הצרות הרעישו הצלחת איש העושה חיל והפכו אותה? עוד בוטח אל היעודים אשר יער השית"ב כי נאמנים המה כל דבריו, כאשר אמר השית"ב על עצמי, כי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי חכרע כל ברך תשבע כל לשון. פירוש בשמי נשבעתי שהיא איננה שכווערה הנגבלת ע"י שמי כי זכרי המחובר עם הגאולה הוא ענף ממני. דבר ולא ישיב יען אשר נתעלה השית"ב מלייחס אליו החחלה או השבה, כי לי חכרע כל ברך תשבעון כל לשון הכרואים, לכ. אם לא יש אחר בעולם אשר ישבע בשמי ולא יעשה, איך יוכל להיות שהשבועה לא תחקיים אם אנכי בעצמי המושבע והעושה הוא הזכר והשם: (וכנראה הדברים הללו הם עפ"י קצת המעתיק):

אחינו בני ישראל הנתונים כצרה המקום ירחם עליהם במהרה, אנו צריכים לדעת כי היסורים הבאים טאת ה' על כל

בריותיו הם להכליף טוב ולא על צד הכליון והנקמה, כאמור טוב וישר ה' על כן יורה הטאים בדרך, ידרך עניים במשפט וילמד עניים דרכו, וכפרט להאומה הישראלית אשר בחר בם מכל האומות הוא יזכור להם את בריתו אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, ולא ימירם באומה אחרת, לא איש אל ויכזב וכן אדם ויתנחם, וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם, וידוע כי אבותינו באו בכרית לקיים את כל דבריו ה' וכל המשפטים, ויען כל העם קול אחד ויאמר כל אשר דבר ה' נעשה, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וחלילה לא תופר ביותם עם ה', וכבר יצאה ההבטחה מפי ה' שלעולמי עד יאמינו ישראל במשה עבדו כאמור וגם כך יאמינו לעולם, ואף ע"פ שגזר עלינו גלות כאשר ייסר איש את בנו הוא, כאמור, והיה אם לא חשמע בקול ה' אלקיך, וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך, כי תכנו בשבט לא ימור, אשר בהעוה והוכחתו בשבט אנשים וכנגעי בני אדם, ונאמר, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסחים ולא געיתים לכלותם להפר ברית אחם כי אני ה' אלקיך, כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתך שם אך אתך לא אעשה כלה ויסרתך למשפט ונקת לא אנקך:

ואם יאמר האומר שהחליף ה' אותנו באומה אחרת, זה אי אפשר שהרי

מוצט לכל דבריו, והנה אקוה אחרי יודיע בחקירות ע"י יקרת העומד סוף, יקסונו דנים לבקש להצתיקו, ולמת לאור היצמקת דבריו בשלימות, ויב"כ לא ראיתי חובה עלי לספר דברי במיטב ההגיון ולהרחיבם ולהעלות ליוכי הווקאות, כי אין במועצה ידי זאת מה שאשאל לאור עולם התועה קבל עם והמוני בני אדם, רק הסכי כותף דוגמא ונחמן, ונחמויאל בנחמן לחכמי לב, להיות להם עפ"י הדברים האלה, השערה ומכונה בתכונות האדם הגדול הזה, ואקוה כי הם הוה יכירו טוב כונמתי וידעו ויודו כי דקמתי במפעלי יום:

שהרי לא נהג עם שום אומה כמו שנהג עם ישראל, איון
 אומה שהגין עליה בענן, או השכין שכנתו בחוכה, ונאמר וכבוד
 ה' מלא את המשכן, כי מלא כבוד ה' את בית ה', (והטלך אחשוורש
 כאשר העביר את ושתי והכנים אסתר במקומה נאמר בו וישם כתר
 מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי). איזה אומה שנתן לה הקב"ה
 תורה כמו שנתן לישראל, השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש
 ונז', ועיד הוא הכתיחנו כמה הכטחות, הכטחה ראשונה ע"י מרע"ה
 באחרית הימים ושבת ער ה' אלקיך ושמעת בקולו ושכ ה' אלקיך את
 שכונך ורחמך ושכ וקבצך מכל הגוים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה,
 אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך
 והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשחה והטיבך
 והרכב מאכותיך, כי ישוב ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבותיך,
 ושאר נביאים פירשו מה שאמר מרע"ה (*), והאל ית"ש ככל היוצא
 מפיו יעשה, וגם נשבע לקיים כל דבר הנביאים, כי נשבעתי נאם
 ה', וזכור לאברהם ליוצאך ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך,
 כי נשבעתי יצא מפי צדקך, מכל זה למדנו שהקב"ה לא ימאס בנו
 ולא יסיר ממנו השם החביב שקראנו בניו בין בשעת הכעס בין
 בשעת הרצון, בניו אתם לה' אלקיכם, בני בכורי ישראל, בניו לא
 אמן כם, בניו משחיתים, בניו סכלים, במקום אשר יאמר להם לא
 עמי אתם יאמר להם בני אל חי, כי הייתי לישראל לאב, ואעפ"י
 שנראה האומות כמעלה ושלוח לא נחוש, וכן כא היעוד מראש על
 גודל הצרות שימצא אותנו בגלות, ובגוים ההם לא תרגיע, בכוקר
 תאמר מי יתן ערב ובערב מי יתן בוקר, ואנו אין לנו אלא להשתדל
 בתורה ובמצות כי הם כמו חבל בידי הנטבעים כים הגלות, כנאמר
 ע"ז, הושיעני אלקים כי כאו מים עד נפש, והדבר שיצילנו מהגלות
 הוא העסק בתורה, כ"ש. לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעני, ולכן
 צריך האדם שיהא לכבו שלם עם אלקים ומאמין בדבריו, ולא ילך
 אחר החומר, ולא יכריע הטבע על השכל, העולם הזה נמשל לאשה
 יפה וסרת טעם, וההולך אחר תאוות העולם כהולך אחר זונה, והנה
 אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב, השומר נפשו ירחק עצמו מהנאת
 העוה"ז, ויזכור האדם את יום המיתה ושהוא עתיד ליתן דין וחשבון
 ולא ירוף אחר היתרונות, ומי שעניו פקוחות ידבק בדרכי האל
 יתב' ויסתפק לו מן העוה"ז בדבר מועט:

הדבר שידבק ארז האדם בכוראו הוא התפילה, לכן צריך אדם
 להיות נזהר בה ג"פ בכל יום שחרית מנחה וערבית, וכבר

אמר

(א) כגון כחול וזאמר כלשון ערבי, ולא חולפה ידי לאזיל כוננת דכתיב, ובגיליון הספר,
 ראש וחסוסר, ושל להבין הענין:

אמרו רז"ל אברהם תקן תפילת שחרית שנאמר וישכם אברהם ככורך אל המקום אשר עמד שם את פני ה', יצחק תקן תפילת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב ואין שיחה אלא תפילה שנאמר תפילה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, יעקב תקן תפילת ערבית שנאמר ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ואין פגיעה אלא תפילה שנאמר ולא תשא כעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי, והרי אבותינו מראש נזהרו בכך ב) וגודל מעלת התפילה היא רבה למאד שהרי דניאל ניצול בזכותה מגוב האריות, ודוק ותשכח, והיה זהיר כה כנאמר, וזמנן תלתא ביומא הוא בריך על ברכותיו ומצלא ומודה קדם אלהה כל קבל די הוה עבר מן קדמת דנא, ונאמר מפי המלך החסיד משיח ה', אני אל אלקים אקרא וגומר, ערב וכקר וצהרים אישיחה ואהמה וישמע קולי, ובשעת הדחק והאונס יהיה זהיר האדם בתפילת הבינונו, (הנו' לרו"ל במס' ברכות), ואם לא יוכל להיות נזהר גם כה, יתפלל לפחורת תפילה קצרה, אלקינו ואלקי אבותינו צרכי עמך בירא ישראל מרובין ודעתם קצרה יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שתתן לכל אחד ואחד ממנו די מחסורו ולכל גויה וגויה די מחסירה ופרנסתה ותשמע תפלתינו כרוך שומע תפלה ג).
וכן ישתדל לעשות מעשים טובים ככל עת בעוד שתמצא ידו לעשות בעוה"ז, כי העוה"ז הוא עולם המעשה, והעוה"ב הוא עולם השכר כמו שארז"ל ע"פ היום לעשותם כו', ואל זה סובב הולך הכתוב הנאמר, כל אשר תמצא ירך לעשות ככחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה כשאול אשר אתה הולך שמה, לזרו את האדם אל המעשים טובים בעוה"ז אשר רק הוא עולם המעשה ולא העוה"ב שאין בו מעשה עוד:

מעלת משה רבינו ע"ה גדלה מאד מתחלת צאתו לאויר העולם
שנאמר עליו, ותרא אורחו כי טוב הוא,
ונשחכת בשכתו של השית"ב, הנאמר בו, טוב ה' לכל, טוב ה'
לקוו, טוב וישר ה', טוב אתה ומטיב, אני אעכיר כל טיבי על פניך,
לולי האמנתי לראות כטוב ה', מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך.
עוד חדע מעלת טרע"ה שחזר גופו כגוף המלאכים מיכאל וגבריאל.

דין

ב) כאן כוונת דבריו עוד, קושיא ע"ד רז"ל אברהם תקן תפילת שחרית כו', וכי לא היה הוא חתמלל ונחה וערכית עד שתקנו אותם יצחק ויעקב, והרחיב דברים בישוב זה אשר לא יכולתי ג"כ להוציא כונת דבריו בלשון יגדני, והסופר דשם בגיליון, שאלה באוודס ו"ל אברהם תקן כו', וכי לא כו', וי"ל כו', ולא יותר, וע"כ כשאר דבריו חתומים לפני:

ג) כאן כוונת דבריו ג"כ דברים בלשון ערכי ששאלו חתומים וחתומים לפני והסופר דשם בגיליון, דיכיס ומכאם של החתמלל:

עוד שאחו ככסא הכבוד, מאחו פני כסא פרשו עליו עננו. עוד לפי ששם ידיו על יהושע למד תורה כששה חדשים יותר מארכעים שנה, ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו. עוד שדרך על הענן כרגליו, ויכיא משה בתוך הענן ויעל אל ההר. עוד שהיה שוכן בין המלאכים מ' יום ומ' לילה. עוד שהיה כרייה גדולה יותר מכל בני דורו, ויפרוש את האהל על המשכן. עוד שישב ק"כ יום בלא אכילה ושתייה. עוד מענין קרח ועדתו, ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש, וילנו כל עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרן לאמר אתם המחס את עם ה', והנה החל הנגף בעם, אם כמות כל האדם ימותו אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני, ואם כריאה יכרא ה' ופצחיה האדמה את פנה וגו' וירדו חיים שאוליה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה', סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, דבר אל העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם, ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב, כל אלה ילמדנו לדעת גדולת טרע"ה ככל אופן וענין:

מעלה האומה הישראלית תדע אותה מהשליח ששלח אותה להם ומהמשלה יתב' ויחערה,

מאהבתו לישראל שלח להם משה שהיה ענו מאד, והאיש משה וגו'. ומסר עצמו עליהם למיתה. וכשנתכשר במיתה שאל מהשית"כ שימנה עליהם רועה נאטו כמוהו כמ"ש יפקוד ה' אלקי הרוחות וגו'. וכשצפה כנבואה כל מה שעתיד להיות לישראל בגלות עד ימות המשיח וראה שאין מי שתקובל תפילתו עליהם התפלל הוא עליהם ואמר תפלה למשה איש האלקים, ובספרי וזאת הברכה ארו"ל שאמר זאת התפלה כיום המיתה כשכא לברך את ישראל וז"ש וזאת הברכה נוסף על התפילה שהתפלל ברכה ג"כ, וכנגד מה שראה ברוה"ק לדרות שלא יהיה כתיכם מי שיתפלל ותקובל תפלתו, אמר תפלה למשה איש האלקים, להיותו נשען בכח אלוה"י על זה, כ"ש וירא כי אין איש וישת'מם כי אין מפגיע ותישע לו זרעו וצדקתו היא סמכתהו. וכאשר ראה מצב האומה, שה פזורה ישראל אריות דריחו, (וכן נסחכל ע"ז דוד המלך ברוה"ק ואמר, אלקים הרם שניטו כפיטו

מלחעות

ד) כאן ביאר בדבריו עשרה שנקראו איש אלקים, ואלו הם, וזה אלקים שמואל דוד שמועיה גדול אלישע ויכה אנון אליהו, ויגד ונבואה שם, ומל בני קרח, וחס אסיר ואלקמה ואביאסף, לבני קרח וזוהר, והימן וידותון ונשכיל ואסף ואיתן, כמות דבריו באורך שם כלשון ערבי, ואלו דבריו וחס יסונו שם כנגד וז"ש משכ אנוש עד דכא וגו', והביא וחס לבניה גי'י, אבל לא ארע פשר דכר ולא אובל לחזקן וחסטי ע"ז:

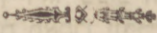
מלתעות כפירים נחוץ ה'), והביט ונסתכל לדורות אשר בחסדי ה'
 לא ימאס ולא יגעל כם לכולותם להעמיד להם מושיעים כרח"ל,
 וכענין רבינו הקדוש ואנטינוס, ור"י בן חנניה ע"ה והקיסר, אמר
 ע"ז, אדני מעון אתה היית לנו בדר ודר. ואמר עוד, בטרם
 הרים וגומר ומעולם ועד עולם אתה אל, תשב אנוש וגומר, להיות
 מאתו לא יבצר עזרה ולו הכח והמשרה, לקיים כיעוד האמור גואלם
 חזק ה' צבאות שמי, כי אין מצב ומעמד וחקיה אל האומה באופן
 אחר, ובכללה נאמר, כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו, ואהי'
 כאיש אשר לא שומע ואין כפיו תוכחות, כי לך ה' הוחלתי וגומר.
 ואמר עוד תשב אנוש וגו' ותאמר שובו בני אדם כי אלף שנים
 בעיניך וגו' לענין שימהר ויחיש עזרתו לפי מצב זרופיו בני האדם
 הנובלין מהרה, ואינם בגדרו, כי אלף שנים וגו' כיום אתמול. ואמר
 עוד זרמתם שינה יהיו כבוקר כחציר יחלוף, כבקר יציץ וחלוף
 לערב ימולל ויבש, כנגד מה שהסתכל מהמון וגאות לאומים, ושאוון
 לאומים כשאוון מים ככירים ישאוון, נגד ישראל, וסוף הדבר כמיועד,
 יתרומם כבוד ישראל ויפול גאון קמיהם, מכין הרים ככחו וגו',
 משכיח שאון ימים שאון גליהם והמון לאומים, והעם היושב כחשך
 יראה אור באור פני ה', בערב ילין בכי ולבקר רנה, וכאור בקר
 יזרח שמש, וזרח כחשך אורך וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה
 ומרפא בכנפיה, והיה יום אחד היא יודע לה' לא יום ולא לילה, כי
 הנה חשך יכסה ארץ וערפל לאמים, ועליך יזרח ה', והיה לעת ערב
 יהיה אור, על התרים יעמוד רגלי מבשר טוב משמיע ישועה אומר
 לציון מלך אלקיד, וכ"ש, על הר גבוה עלי לך מכשרת ציון הרימי
 בכח קולך מבשרת ירושלים הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה
 אלקיכם, ואז יהיה יום חושך ואפילה ענן וערפל לצוררי ישראל,
 כ"ש. ואספתי את כל הנגיים אל ירושלים למלחמה, תעלה חמתי
 באפי, קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל הבשר חציר, יבש חציר
 נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם, יהיו כחציר גנות שקדמת שלף
 יבש, וע"ז אמר מרע"ה זרמתם שנה יהיו וגו', ופירוש זרמתם מן
 כזרם ברד כזרם מים ככירים שוטפים, כי זה כלל סאין שאון המון
 לאומים וזרמתם, שנה יהיו, כבוקר יציץ וחלוף לערב ימולל ויבש,
 כי לעת ערב, בערב יהיה אור לישראל וכבקר יזרח להם שמש צדקה
 אז וחלוף שאון לאומים. ואמר עוד כי כלינו באפך ובחמרתך
 נכהלנו, שח עונותינו לנגדך עלמנו למאור פניך, כי כל ימינו פנו
 בעכרתך כלינו וגו', ימי שנחתנו בהם שכעים שנה וגו' ורהבם עמל
 ואון כי גו חיש ונעפה, כנגד מה שראה ברוע מצב האומה, כ"ש,
 כי נשארנו מעט מהרבה, ונשארנו מתי מספר, נכתם עינך לפני,

ואם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', כנים ובנות תוליד
ולא יהיו לך, אם יגדלו את כניהם ושכלתים מאדם, והיית כשוכב
בלב ים וכשוכב בראש חבל. ואמר עוד, מי יודע עז אפך
וכיראתך עברתך, למנורת ימינו כן הודע ונביא לבב חכמה, כנגד
מה שנסתכל מאורך הגלות, והדברים סתומים וחתומים מזמן הקץ
והגאולה, כ"ש, אותנינו לא ראינו אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד
מה, לך דניאל כי סתומים וחתומים הדברים, ומעמד בין הכתרים
שנתכאר זמנו לא נתברר לנו אף כי גלות הנורא הזה. ואמר עוד
שוכה ה' עד מתי וגו', כנגד מה שראה שנגזר על ישראל בעונותיהם,
בדור המדבר, (כאמור, עד אנא מאנתם לשמור מצותי ותורתי, עד
אנא ינאצוני העם הזה, ועד אנא לא יאמינו בו, עד מתי לעדרה
הרעה הזאת), שיהיו משועבדים בשעבוד ד' מלכיות, אשר כנגד זה
אמר דוד המלך ע"ה ברוה"ק, עד אנא ה' תשכחינו נצח, עד אנא
תסתיר פניך ממני, עד אנא אשיח עצות כנפשי יגון בלבכי יומם,
עד אנא ירום אויבי עלי, וכן אמר, כנגד מה שראה מגודל שמהת
שונאי ישראל שהם שמחים ככך במפלתן, עד מתי רשעים ה' עד
מתי רשעים יעלוזו, וביעזו ידברו וגו', עמך ה' ידכאו וגו', ונסתכל
מרע"ה ברוה"ק מה שסוף הדבר עתיד הקב"ה להתנחם עליהם ולהשיב
את שכותם אחרי שיהיו נדונים מאתו, כאמור, כי ידיו ה' עמו ועל
עבדיו יתנחם, והתפלל ע"ז ואמר שוכה ה' עד מתי והנחם על
עבדיך. ואמר עוד שכענו כבקר חסדך וגו', כנגד מה שצפה ברוה"ק
שעתיד הקב"ה לרחם עמו כחסד עולם ולא יסור מהם חסדיו, כאמור
ובחסד עולם רחמתוך אמר גואלך ה', וחסד ה' מעולם ועד עולם
על יראיו וגו', מה יקר חסדך אלקים וגו', וחסדי לא יסור ממנו,
ואכרתה, לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים, ואז יגילו וירננו,
כאמור, רננו צדיקים בה', אז ימלא שחוק פיני ולשוננו רנה, פצחו
רננו יחדיו, רנו ליעקב שמחה וצהלו וגו', והתפלל ע"ז מרע"ה שימהר
ה' לעשות זאת, ואמר שכענו כבקר חסדך ונרננה ונשמחה ככל
ימינו. ואמר עוד שמחנו כימות עניתנו וגו', לפי מה שראה והתכוון
במדותיו של הקב"ה כשמביא יסורין על אדם ומתרצה לו באחרונה
יטיב עמו וישיב את כל אשר לו למשנה, כמו שמצינו באיוב, ומה
הוא שלא לקה אלא בגופו וכמטונו ובכניו אבל לא נמכר ונשתעבד
ועכ"ז מלא השי"ת חסרונו למשנה, האומה הישראלית שלקו בגופו
וממונם ובניהם ונמכרו ונשתעבדו כעול גלות ושביה עאכ"פ, ומכאן
נחמה לבני הגלות, וכבר עמד כחפילה כשחטאו ישראל ואמר אליו
ה' הנרה מלאכי ילך וגו' ובקש רחמים בעדם ואמר אם אין פניך
הולכים אל תעלנו מזה, ובמה יודע כי מצאתי הן בעיניך אני ועמך

וגו', ונרצה לו ה' ברבר הוה שיתרצה אל עמו וילך הוא בקרכנו כי
 חנון ותחום הוא, ונאמר ביעוד מפי הנביאים כי מי נח זאת לי אשר
 נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מקצף עליך ומגער
 כך, ולכן התפלל ע"ז ואמר שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה.
 (ואם תאמר איך בקש שמחנו כימור עניתנו וגו' שהם רגע לפי
 הכתיבים, כאמור, ברגע קטן עובתיך, הסתרתני פני רגע ממך, חבי
 כמעט רגע עד יעבור זעם, כי רגע באפו חיים ברצונו, והגאולה היא
 לפי הכתובים ברחמים גדולים ובחסד עולם, כאמור, וברחמים גדולים
 אקבצך, ובחסד עולם רחמתיך, וגם אי אפשר שאח"כ ישוב הגלות,
 כאמור, כי מי נח זאת לו וגו' כן נשבעתי מקצף עליך וגו', וי"ל כי
 הטובה לאחר הגאולה היא לעתיד וכבר בא היעוד על העת ההיא,
 כאמור, ויצא חוטר מנוע ישי וגו', כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים
 לים מכסים, כי אז אהפוך וגו' לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם
 אחר, וכן נאמר, כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וגו', כי
 כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יכלו בחירי, והרצון באמרו כימי
 העץ, על עץ החיים שהוא בתוך הגן, אשר אוכליו יחיו לעד
 כאמור ואכל וחי לעולם, והדבר מכונן על תורת ה', עץ חיים
 היא למחזיקים בה, וכן אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ומרע"ה
 רבן של כל הנביאים והנביאים יוכיחו הלעולם יחיו, אלא זה על חיים
 הנצחיים נאמר עץ חיים היא להם, ומצדיקי הרכים כככבים לעולם
 ועד) - ואמר עוד יראה אל עבדיך פעלך וגו', כנגד מה שבא היעוד
 על עת הגאולה, עין בעין יראו כשוב ה' ציון, וראיתם ושש לכם
 וגו', ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל ה' וגו', וראו גוים צדקך
 וכל מלכים כבודך, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו
 ממך, ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה, וע"ז התפלל ואמר יראה אל
 עבדיך פעלך והדרך על בניהם, ואמר עוד ויהי נועם ה' עלינו וגו',
 כנגד יעוד היתרונות לאחר הגאולה, כאמור, אז ידלג כאיל פסח
 וחרון לשון אלם, ואלך אתכם קוממיות, ונודע כגוים זרעם, כי זאת
 חברית אשר אכרת את בית ישראל וגו' נאם ה' נתתי את תורתני
 בקרבם ועל לבם אכתבנה, ולא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי
 כולם ידעו אותי וגו', ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי
 תלכו, ועי"ז יגיעו לאורך ימים ושנות חיים, כאמור, כי ארך ימים,
 ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך, וחסידי ישראל ישבו בכית ה' לאורך
 ימים, כנאמר, אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושכתי בכית ה'
 לאורך ימים, והרצון באמרו ושכתי כמו, ושכתי בשלום, וכנאמר
 אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שכתי בכית ה' כל ימי חיי לחוות
 בנעם ה' ולבקר בהיכלו, והרצון באמרו ולבקר מן לא יבקר בין טוב

לרע (שהוא מן בקר), וע"ו התפלל ואמר ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו, וזאת התפילה היתה מטרע"ה לפני מותו וע"כ נאמר ויארז הכרחה וגו' ברכה ניסף על התפלה*) יתברך וישתבח מי שאמר והיה העולם האל הנאמן האומר ועושה ומדבר ומקיים ועינינו תחזינה מהרה בשוכ ה' את שבירה עמו וינחמנו ככפלים :

*) כנר אורתי כלאסוקה, כי הואור השווד היה חר' ויווין אבי היוב"ס כולו כתוב בלשון ערבי, אשר איננו חוכיר בו, ונחזיק הדנה דפיס, והוויטט אשר העליתי בזה, הוא ון ההשגרה לפי סדור הווקאלות הווכאים בדבריו, ולפי ויגיטי ההערות אשר רשם בגליון הס', הסופר הוויגיטיקו אשר היה חוכיר בו, ורשם בדר, וויגיטין ויה ידובר בלויז ון הווקוונות, ובלוי ספק הואור היה כתבאר בדבריו הדנה יותר, ונכוספו בו כמה דברים שלא נגלו לי מהם, ורק למת דוויין והשגרה ויה, ונמכלית בדבריו באתי היום, יען לי ויה יקרו דברי אדם הגדול היה, אשר לא שניגה עינינו עוד עוג. לראות וודבריו בשום ענין ע"ע, ועוד ווי שימדל בהדפסת גוף הספר ישא וולוז ברכה והחוקת טובה, והנכי להעיר עוד בזה, כי הובא בדבריו הר' ויווין כאן, ויש אומרים וודגי"ה לא ויה אלף עמוד וושוש בודוס, וכל וושכיל ידע למכלית ויה הביא הדברים, אונס לא וולאתי ווקוס לכוללם כפניס נמוך דבריו, והשנת ווידי לאלקי עולם, אשר עד כה יעורני, והוולאכה על ידי נשלים :

חמדה גנוזה .

מאמר לחכם המתואר ר' שלמה הקטן ז"ל
אשר חבר כתר מלכות, אם הנפשות נבראו
קודם בריאת הגופים, או לא (*).

יראה היות הנפשות נבראות קודם הגופים וחויץ מהם, וזה מכח
מאמר שר הנביאים באמרו (בראשית ב' ג') כי בו שבת
מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות, ר"ל סר מעשות פעולה
חדשה, והפעולה החדשה היא שלא היתה בעצמה לעולם, ושלא
קדמה בחומר, אם כן להיות הנפש בלתי חמרית, ולפי זה אי
אפשר לומר היותה קודמת קדימה חמרית כפעולת שש הימים
יראה היותה קודמת בעצמה, כי אם לא היתה קודמת בעצמת היה
השמות ית' פועל פעולה חדשה בכריאת הנפשות, אם כן יראה
היות הנפש נבראת קודם הגוף וחויץ ממנו לבלתי היות כל הגופים
מאז: ואם תאמר כי ואם הנפש לא קדמה בחמר כפעולות שש
הימים קדמה בהקש אל המשפט הזרעיי, אקביל באמרי שאם
המשפט הזרעיי מהנפש קדם יתחייב היותו קודם בנברא מה או
רוחני או גופני והרבר שבו ימצא המשפט הזרעיי מדבר מה הוא
פועל לו, ומה הוא שמנית הפילוסוף בשני מה שמע הזרע
בסוג הסבה הפועלת, א"כ או יהיה המלאך פועל הנפש ובורא
אותה שהוא כוב או נברא מהגופני שהוא יותר כוב א"כ הראשון
הוא

(* חוקים מולד וס סוף חמר, ואין דברים אודותו יעניין בחומר בקורת ומה"ל.

הוא נמנע ועוד פעולת הבריאה קודמת להכרל ולפעולת צבא השמים והארץ והיסודות האחרים והנפש המתחדשת על תכונת בריאה א"כ אינה מתחלת להיות אחר פעולת שש הימים שבהם חלוקים הנבראות ונשלמת פעולת צבאם ולפי זדה יתחייב חיוב כהיוב הראשון, ועוד כל מה שאינו תולה מדבר אחר לפי ישותו אפשר התחלתו בהעדר התחלת אותו הדבר, והנפש המשכלת אינה תולה מהגוף לפי מציאתה להיותה נשאת בהפסד הגוף, אם כן לא יראה בלתי נכון הנחת הנפשות נבראו קודם וחויץ מתגופים, ועוד המלאך והנפש ישתתפו בטבע השכלי א"כ להיות תנאי הטבע השכלי העדר החומריות יראה בלתי היות הנפשות המשכילות דבקות לגופים בכריאתם, ועוד יותר נאות לשלימות המציאות הטבע הרוחני מהגופני א"כ אם הנפשות המשכילות נבראות מחדש בריאה אחר בריאה יראה בלתי היות כל המציאות נברא מאז והיות תמיד נוסף דבר מה על נשיאותו אשר נגד זה אמר שר הנבואים (בראשית ב' א') באמרו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם והמקביל לזה הוא היות הפועל המיוחד נעשה בכח מיוחד והנפש היא פועל מיוחד מהגוף א"כ יראה בלתי היותה כי אם בגוף, ועוד גבול התנועה אינו קודם לתנועה וכלכד בהויית והנפש היא גבול ההויה האנושית כמו כל צורה אחרת עצמיית מהדבר המתחוודה א"כ אי אפשר להיות הנפש קודמת להויית הגוף, ולהגבלת הדרוש המתואר נאמר היות אמנת קצת מתקרמונים שהנפשות נבראות קודם הגופים וחויץ מהם אשר סבת זה הטעות היא להיותם מניחים היות הנפש דבקה לגוף דבקית מקרי כמו הספן לספינה או כמו האדם ללבוש כמו שמודיע גרגורי אום מאפלטון, ומזה הוא שהיה אומר היות נפש האדם לכושה מהגוף ולסכת זה לפי פיטגוריס היתה עוברת מגוף לגוף, אמנם זה סותר הפילוסוף בהראותו היות לנפש יחס מה עצמי אל הגוף להיותה נותנת ישות עצמי ומיניי לגוף בזה על תכונת היות הנפש הנותנת מציאות לגוף אחר בלתי אפשר לה השלמת גוף אחר, ועל דרך דומה סותר אבן ציני זה הטעות במשפט חזק בתנחת העדר החמרית בנפש, וזדה כי אי אפשר התחדש התחלפות במספר תחז מין אחד כי אם מהתחלפות החמר כי אל התחלפות ההתחלות הצוריות יתחייב התחלפות המין אם כן לבלתי היות חמר לנפש שממנה התהוה אי אפשר להיות נפשות רבות ממין אחד כי אם לסכת התחלפות החמר שהם בו, אם כן אם היו נבראות קודם הגופים הירד מתחייב היותם נבדלות במין, ולפי

זה היו נבדלות כלם במין לסבת התחלפות הצורות או היה
 מתחייב היותם אחת כמספר, אבל אגושינינוס אומר היות
 נפש האדם הראשון נבראת קודם הרכבת הגוף אך איני מסכים
 בו, אם כן על המקביל הראשון נאמר היות נאמר שהשמות ית'
 שבת ביום השביעי וסר מהפעולה כי לא פעל ועשה דבר אחר
 כן שלא קדם קדימה, מה בפעולות הראשונות או לפי החמר
 ומשפט זרעיו כמו הגופים המתהווים מחדש או לפי הדמות כמו
 הנפשות הנבראות מחדש, אמנם ראוי לדעת היות דמית הנפש
 קודם בפעולת הבריאה להיות כל הנבראות נבראות יחד על
 תבנית מה אבל זה הדמות היה דמות (ודמות) כטבע המשותף
 שבו ישתתפו הנפש והמלאך ר"ל כטבע השכלי, גם קדם בפעולות
 שש הימים דמות אלו הנפשות הנבראות עתה במין כי בין
 הפעולות האחרות משש הימים נברא האדם שלם בנפש
 המשכלת לפי הקשיום (הקודמים) האחרים, ואם לפי
 אגושינינוס נעשה האדם באותם השש הימים בתקש אל
 החמר והמשפט הזרעיו למשפט הגוף אבל למשפט הנפש נפש
 אדם הראשון נעשתה קודם בעצמה ולסבת זה תראה התרת
 המקביל השני להיותינו מורים בלתי היות המשפט הזרעיו מתנפש
 קודם לבריאתה בנברא מה, ועל המקביל השלישי נאמר היות
 בריאה מה בלתי מנחת חמר לא מאשר יעשה דבר מה ולא מה
 שבו יעשה וזאת היא הבריאה הקודמת להבדל ולפעולת צבא
 השמים והארץ, אבל בריאת הנפש ואם אינה מחמר מבקשת
 חמר שבו נבראת, ולבלתי היות אפשר לאותו החמר קבלת
 ההכנה על שיעשה מיוחד ונערך בלעדי פעולת הטבע על כן
 זאת הבריאה מתחייבת ונמשכת אחר הבדל הנבראות והלוקחם
 ופעולת צבאם אשר על פיהם מיוסדות התחללות הפועלות
 בטבע, ועל המקביל הרביעי נאמר כמו שאומר אבן ציני הנפש
 ואם אינה תולה מהגוף בתקש אל ישותה או בתקש אל תכליתה
 תולה על דרך מה בתקש אל התחלתה והמשפט על זה הוא
 לפי כי לבלתי היות מציאות לכללים כי אם בנפש יתחייב שכל
 מה שיחדש במציאות יתחדש במה שיפרט, אם כן לבלתי היות
 אפשר המצא מציאות הפרט בנפש כי אם במה שתדבק בגוף
 דבקות צורה יתחייב בלתי היותה מתחלת להיות כי אם בגוף אך
 נקנדה לה בגוף מציאות מוחלט בלתי מושקע או נשקד בחמר,
 ולסבת זה תשאר אחר הפסד הגוף נפרטת לפי מציאותה ונבדלת
 מנפש אחרת, ועל המקביל החמישי נאמר היות המלאך והנפש
 משתתפים

משתתפים בזה שכל אחד הוא עצם מתעצם בעצמו ובעל מציאות מוחלט והיותו נעדר המר שיהיה חלק ממנו אשר מאלו יתחייב ההשכלה בשניהם, אבל כזה יבדלו כי להיות טבע המלאך יותר עליון ויותר קרוב לשמותו יתב' נקנה בו מציאות יותר עליון אשר אל השתתפותו אי אפשר הבאת הגוף, ולסבת זה גם כן אי אפשר היות המלאך צורת הגוף אבל בנפש נקנה מציאות יותר שפל שבו ידבק הגוף לה על שיהיה אחר מציאת הנפש והגוף אשר זה המציאות הוא מציאות המחובר, ולסבת זה הוא צורת הגוף ופרטותה היא מהדבקות אל הגוף, ועל המקביל הששי נאמר היות השלמת העצמי מהמציאות נמינים והמקרי בפרטים אם כן לבלתי היות רבוי הנפשות לפי מין מתחלף כי אם לפי מספר לכך ישאר בלתי היות נוסף שלמות על השלמות העצמי מהמציאות לסבת היות נבראות נפשות רבות כי אם על המקרי לכך וזה אינו בלתי נכון:

אכול מציד לך אביא ואל תשעה למנחת שו
הלא קול יעקב קולי ואם ירי ידי עשו:

חס המאמר

תשובה לתרמכ"ם ז' למר יוסף בן גאביר מאנשי
בגדד על אגרת שנכללו בה איות שאלות:

שויתי יי לנגדי תמיד, הגיע אלינו אגרת הזקן הנכבד תיקר
התלמיד מר יוסף בן אבי אלפימר המכונה אבן גאבר
והוא זוכר שהיה עם הארץ, אבל נחבאר לנו במכתבו שיש לו
השתדלות הזקה על תלמוד תורה שהוא מתעסק בפירושינו
למשנה, ושאינו מבין החבור שחברנו ר"ל משנה תורה
בשכיל שהוא לשון עברי, וזכר לנו גם כן ששמע
מתלמידיו ישמרם צורם שיש שם בגדד שחפשו עלינו
אותם הדברים שזכרם ובקש להשיב להם, וחלה פנינו
שנכתוב לו בכתב ידנו כדי לסייעו, ואנחנו על התלמוד ואנחנו
עושים

עושים זה' — תחילה מה שאתה צריך לידע השם יתמיד ערכך ויוסיף בהצלחתך שאינך עם הארץ אלא תלמידו ואהובו אתה, וכל מי שמבקש להדבק בתלמוד תורה, ואפי' הבין פסוק אחד או הלכה אחת, ואין הפרש להמבין אותו הענין מלשון הקדש או מלשון ערבי או מלשון ארמי, הכוונה היא הבנת הענין בכל לשון שיהיה, וכל שכן הפירושים והחבורים והעיקר היא שתתעסק בלימוד, וכל מי שמניה הלימוד אם לא למד דבר מעולם נאמר בו כי דבר ה' בזה, וכן כל המתעצל מן התוספת ואפילו חכם גדול הוא מבטל עשרה של תלמוד תורה שהוא כנגד הכל, ובכלל אומר לך שלא תכזר עצמך ואל תתיאש מן השלימות גדולי החכמים התחילו הלמוד והם גדולים בשנים והי' מהם מרה שהיה, וראוי לך גם כן שתלמוד זה השיעור מן החבור מלשון הקודש שחברנו בו החבור כי הוא קל להבין וקרוב להתלמד מאד, ואחר שתתחנך בס' אחד תבין כל החבור כולו, ואיני רוצה בשום פנים להוציאו בלשון ערבי לפי שכל נעימותו יפסדו, אני מבקש עתה להחזיר פירוש המשנה וספר המצות ללשון הקודש וכל שכן שאחזיר זה החבור ללשון ערבי אל תבקש זה ממני כלל, ועל כל פנים אחינו אתה, הש"י יסויע אותך ויחנך השלמות האמיתי ויסקיך לך הצלחות שני עולמות:

אבל מה ששמעת אותם אומרו' שאנחנו הרחקנו תחיית המתים ר"ל חזרת הנפש לגוף — זה שם רע גדול עלינו — והאומר זה עלינו או שהוא איש רשע ערום מוציא מדברינו מה שלא אמרנו, או איש סכל נתקשה עליו להבין מדברינו העולם הבא וחשב שהוא תחיית המתים, וכבר חברנו בזה הענין מאמר להבנת זה הטעות, והוא בלי ספק יגיע לכם ויסיר מעליכם כל ספק בזה הענין — וזכרת לנו ג"כ שתפשו עלינו אמרינו שהמילה אמנם אנחנו נצטוינו בה ע"י משה רבינו ולא ע"י אברהם אבינו, ואמרנו שאלו י"ג כריתות שנגמרו על זה אמנם היא עם אברהם, וזה המאמר מאמרו סכלות גדולה, וראיה עליו שלא ידע דבר מעיקרי הדת, ומאמרינו הוא אמת שאין בו ספק, לפי שתרי"ג מצות שנאמרו למשה בסיני בכללם היא המילה וגיד הנשה, אבל הדבר כמו שאמרו ז"ל נכתב במקומו, ואמנם אנחנו הולכים אחר מדה שנצטוינו בסיני שוכר לנו איסור גיד הנשה המוקדם והמילה המוקדמת וי"ג כריתות האמורים במילה. וראוי לשאול אלו הסומים הרוצים להדמות לבעלי העינים ולומר להם אם הכתובים שיש באותה

באותה הפרשה שלש עשרה הבריתות נאמרו לאברהם וזכרם אברהם וכתבם וכשבא משה רבינו העתיק אותם הפסוקים שכתבם אברהם וכתבם בתורה כמו שכותבים שאר בני אדם דברי זולתם וחרווי זולתם, ואם אלו הכתובים הנזכרים בתורה נאמרו למשה מפי הגבורה, וכל מי שלא יאמין שאלו הפסוקים עם כל התורה נאמרו למשה מפי הגבורה הוא בכלל האומר אין תורה מן השמים, ומאין היינו אנחנו יודעים אלולא ידע משה רבינו מה שנאמר לאברהם אינו בעת שנצטוו על המילה, ואמנם נודע לנו זה ממה בסיני, אם כן עקר זאת המצוה והיובה ממה, ואלו השלש עשרה ממשו נצטוונו ממה שהודיעו השם וזה הדבר מבואר ולא יתעלם אלא על מי שלא ענין ולא הסתכל בלמוד עיקרי הדת והאביר כל ימיו בשריגים ואין בתורתנו חילוק, תורה צוה לנו משה כולה מורשה מהשם, וכל מה שיש בו ממה שקדם לזולתו כמו שבע מצות בני נח ומילה לאברהם לא להאמין בו אנחנו מפני שהדבר הזה מוקדם אלא מפני הצווי האחרון המיוחד בנו אנחנו קהלת יעקב, והתארכה כזה אבוד הזמן — וזכרת שגנו עלינו התרת ההליכה בנהרות שמימיהם הרבה בשבת, אמת שהוא מות' בלי ספק — ומה שזכרת שהם חשבו שאני אמרתי תחומין דרבנן והם דאורייתא, כבר הגיע אלינו דברי הראש ישיבה יצ"ו וידענו שהוא טעה מאד ולא נסתכל בדברינו ולא הבין ענינינו בשום פנים, והביא דברים רחוקים וכבר השיבנו אותו על זה בתשובה ארוכה וכבר כתבו אותה התלמידים והיא בידים דומת למאמר ונתפרסם, וכלי ספק שהגיע אליכם השאלה הראשונה והתשובה עליה בהיתר התליכה בנהרות וראייתנו על (זר) הפיסת וקושיות ראש הישיבה יצ"ו עלינו בלשוננו ותשובתו השנית כבאר מה שנסחפק עליו מדברינו, והמופת על אמתת מה שהורינו בו תחילה, מהיות זר, ספיקא דרבנן ומותר — ומה שזכרת ממה שגנו עלינו שהתרתנו בשבעת ימי נקיים שתשב האשה בביתה, אינו יודע מה הוא ענין זאת המלה אצלכם, אם ענינו שחגע בבעלה אפילו באצבע קטנה או תאכל עמו ותשתה עמו בכלי אחד, א שתעשה אחד מן ג' דברים שהם רחיצת פניו ודיו ורגליו, והצעת המטה בפניו, ומוזגת את הכוס לו, זה אינו מותר אלא אחר שבעת ימים (נקיים) ומבילה במי מקוה, ואם הענין הוא שתעשה שאר העסקים כמו הלישה והבישול או שתגע בכגר או שתלך על מחצלת זה מותר ואפילו כימי נדתה עצמן, לפי שענין הטהרה והטומאה

והטומאה זולת האסור והמוחר אצל הרבנים, וזה מנהגינו המפורסם בכל ארצותינו ובכל צרפת והוא דין התלמוד ועליו מצאנו בני ישראל כולם בעת שהיינו ביניהם. אבל אנשי מצרים מצינו אותם בזה נוטים לדברי מינים והולכים אחר סידור הקראים, אם כן מנהג אנשי ארצכם כמו אנשי מצרים אנחנו לא נצוה עליכם שתסורו ממנה ולא אטעה אתכם בהוספת השימור והבדלת הנדה ואין בזה אלא חיוב מה שאינו חיוב, אבל על תנאי שימנו שבעת נקיים ושיחפפו ושיטבלו במי מקוה, אבל אם הוא מנהגכם גם כן שמשמרין שלא חגע כסף ולא תלך על כך וכך והם רוחצים בין השמשות ואינם טובלים במי מקוה זו מינות גמורה לא מנהג, וראוי להתרחק מזה הדבר ולהסירו להכריח בני אדם על דין התלמוד לא יותר כמו שעשינו אנחנו בארץ מצרים ולא הספיק לנו זאת ההזהרה בלבד עד שהחרמנו בספרי תורות בכל בתי כנסיות וכתבנו הסכמות בזה ותיה החרם שארורה כל אשה שלא חמנה שבעת נקיים או חבטל הטבילה או תרחוץ בלבד כמו שעושוין הקראים ואפילו עם הטבילה ואמרנו להם שהנגיעה בכגדים וכמאכלים הוא מותר אבל תשארו על מנהגיכם, מי שרוצה להתיר יתיר, ומי שימאס הדבר מפני זוהמא או מפני תוספת סייג כדי להתרחק מן הנדה יש לו לעשות, אבל אם הוא סוכר איסור במאכל או כמשתה שתגע בו הנדה ונתרחק ממנו מפני האיסור יצא מכלל הרבנים וכפר בתורה שבעל פה. זהו מה שנתפרסם מהוראתינו ותעשנו בזה הענין וזה כולו אמת מכואר לא יחלוק עליו אלא או סכל או מי שאינו מדקדק בתורה ומגנה האמתיות אצל החמון, ואם יאמר עלינו זולת זה אחד מהמגנים אמר שקר — אבל הציצית שכותבים עליה פסוקים אינו מותר לעשות, ואותם הפסוקים ראויים לחתכם ולגנום וכבר נשאל זה הדבר ממנו והשכנו עליו (כח"ת) בחשוכה אין ספק שהגיע אליכם — ומה ששאלת איך הוא השארות הנפש בעולם הבא, כל מה שאפשר לנו לומר בו להקריבו להבנה כבר אמרנוהו כמה שחברנו, ואני איעצך שלא תעסוק באלו העמוקות, לפי שמציאת הדברים הנפרדים מן הגלגל איך הוא יקשה ציורו מאוד על כל בעלי חכמה המפורסמים ולפיכך הם מכחישים בו או ידמו עליו שהוא גשם כמתחילים ומי שלא קדם לו הינוך, ואל תצייר בדעתך אלא במה שאתה יכול להביט, ולא יזיק לך בדחך שתסבור שבני עוה"ב הם גופות עד שיחקיים לך היטיב מציאותם ואפילו תסבור בהם שהם אוכלי

ושותים ומולידים בשמים העליונים או כגן עדן כמו שנאמר לא
 יזיק לך זה בדתך, שיש דברים רבים הוסכלו (בו) והם יותר
 מבוארים מזה, ולא הזיק סכלותם בעקרי הדת, אבל יהיה בו
 הכחשת דברי המעתיקים לפירוש האמתי שאמרו אין בו לא
 אכילה ולא שתייה, שמתחייב ממנו הסתלקות מציאת הגוף כמו
 שבארנו בזה המאמר האחרון יגיע אליכם בלי ספק — ותפילת
 התענית איך מקבלים התענית שאומר אהא בתענית למחר
 או שיאמר למחר אתענה או מה שדומה לזה, וראוי (שהראוי)
 לאומרו אחר תפילת המנחה לפי שכן יראה מן הירושלמי, ואם
 אמרו בעצם התפילה בשומע תפילה כמו שזכרנו בחבור בס'
 אהבה, ואמנם ענינו לא יאמר אלא מליל התענית — : ואמנם
 הערכת אני רואה שאין ראוי להוסיף בה על שני בדים כמו
 שאין ראוי להוסיף על ל'ולב אחר ואתרוג אחר, וזולתנו מן
 הגאונים מתירין הוספת הערכה כמו שמותר להוסיף ההדס,
 ואנחנו אין דכריהם אצלינו חזק אלא תוספת ההדס מצאנוהו
 כתוב ר"ל התושענא, וכל דבר שלא נמצא אותו כתוב כבירור
 לחכמים שהוא מותר נשאר אותו על גבולו בלי תוספות ובלי
 גרעון מפני שאין הפרש אצלינו בין התוספת על הדבר המוגבל
 או בין החסרון ממנו, וכשלא נעש' אלא שני בדים קיימנו מצוה
 מן המוכתר ר"ל שאין בה חשש תוספת ולא גרעון זו היא דעתנו
 ומי שרוצה להולך אהרית ילך — : וממה שזכרת ממה שגנו
 עלינו רואה קרי בליל הצום ואמרם זה שרואה קרי טעון טבילה
 אנחנו לא נשגיח בגנות ההמון ולא נתלה במאמרי' המפורסמים
 אלא במה שהוא מוסכם העיון וכבר בארנו עיקרי זה הדבר
 בחלכות ק"ש ותפילה יבינתו כל בעל עיון — : ואמנם היוצר,
 אין רואה כשם שמתפלל אותו שליח ציבור כך מתפלל אורחו
 היחיד, וכבר אמר זולתנו מן הגאונים ז"ל זולת זה ונתלו
 באמרם אין היחיד אומר קדוש, ורוב גאונינו מן המערב ער
 דעתנו, לפי שזה הוא מספר מה שאומרו' המלאכים, והקדושה
 שאין היחיד ראוי לאומר' הוא שיכוון הוא להתקדוש, כמו שיואמי'
 ש"צ בתפילה נקדושך ונעריצך, וכבר כתב זר' המאמר וראייתו
 אבן-גאסוס נ"ע תלמיד רבינו נסים בספרו שחבר כתפידה,
 ובלי ספק שהוא מצוי אצליכם — : וכל מה שזכרת מאהבתינו
 והוספת, יש לך שכר גדול לפי שהיא אהבה לשם שמים והיא
 נמשכת אחר מרה שראית מדברינו כחורה שהיא מאצל ה'
 יתכ', אם כן עיקר זאת האהבה היא לשם, וכן חייבין אנחנו
 לאהוב את ה' בכל לב ובכל נפש, ומחזק אהבתו ראוי לאהוב

מצוותיו ואזהרותיו, ואנשיהם היודעים אותם והמלמדים אותם, ואמנם מה שהגיע לנו, ואפשר שיהיה אמת ושלא יהיה אמת, שיש מי שמדבר עלינו רעות והוא מבקש להתכבד בקלוני ויצא משימת הראוי בחבורינו, ושמענו שאתה מחית בידם קצת מיחוי והתקוממת בזה קצת התקוממות, אל תעשה דבר זה, שאנו מוחלים לכל מי שיעשה זה בשביל סבלותו, וכל שכן למי שיש לו בזה תועלת ולא יזיק לנו אנחנו, וכופין על מדרת סרום זה נרהנה וזה לא חסר, וכל שכן ההנאה בזה לא כלום לזה האומר בשביל מה שיועילו בעיני היושבים לפניו מן השלימות ושהוא חכם ושהוא תופש על מי שיהשוב בו שבני אדם נסמכים עליו, וכל שכן אם היחה התפיסה בחכמה וכדת וזה כולו מועיל למי שעושה בעולם הזה ויועילנו אנחנו גם כן בעולם הזה ובעולם הבא, ואמנם מהעולם הבא מבואר, והעולם הזה מפני שכל מי שמבקש להעלים מה שגלתו לא נבקש סיוע מאדם ונניח כל אדם עם מה שירצה לעצמו, והש"י יעזור אותך על רצונו, וישים כל מעשינו ומאמרינו לשמו, ושלומך ירבה ושלום כל הוקנים וכל החלמידים, וברכס אלקינו אמן - :

חס

ה' אלקי הושיעני מכל סואן וסואן, והצליחני באגרת מכתב הגאון. "הוא רבינו הרב רבנא משה בן מיימון מורה צדק וצ"ל, וקרא המכתב הזה "אגרת השמר":

אמר רבינו משה בן הרב רבינו מיימון הספרדו וצ"ל, שאול שאל איש מבני דורינו לאיש מאנשי החכמה לפי דבריו ממי שלא קרה עליהם מה שקרה על רב קהילות ישראל מזה השמר, ובטלוהו הקב"ה, על ענין השמר הזה אשר יכריחונו בו להודו' לאותו האיש בשליחות ושהוא נבוא אמת, האם יודת בזה בשביל שלא ימור' ויטבעו בניו ובנותיו בגוים או לא אלא ימור' ולא יעיר לו העדות התיא אחר שהוא מחוב תורת משה רבינו ע"ה והעדות התיא מביאה לעזוב המצות כולם: ויען הנשאל הזה דבר חלוש, אין בו טעם, חסר הלשון והענין, סדר בו דברים יפסידום ואפילו הנשים חסרות הדעת והיינו

והיינו משיבים תורף דבריו אעפ"י שהוא ארוך וחלש ועמום
 לולי המלתינו על החסד אשר נתחסד בו עמנו האל יתנשא
 ויתברך כלומר הדבור בלשון כמו שאמר ית"ב בתורתו הקדושה
 מתחסד עלינו מי שם פה לאדם וגומר ולפיכך ראוי לו לאדם
 שיחמול על דבירו יותר מחמלתו על ממונו, ושלא ירבה בדבור
 וימעיט הענין, וכבר גנה החכם ע"ה רבוי הדברים ומעוט
 הענין ואמר כי בא החלום ברב ענין וקול כסיל ברוב דברים,
 הלא תראה איך גנו רעי איוב אותו בתרבות דברים ואמרו איוב
 לא ברעת ידבר ודבריו לא בהשכל, והרבה כמו זה, ומפני
 שידענו באמתת הענין הזה ולא נסכל אותו כסכלות האיש,
 ראינו שנוכיר קצת חורף לשונו לבד ונחסר מדי שזולת זה,
 ממה שאינו ראוי לענות עליו, ואע"פ שכל דבריו בהתכוננות הם
 ממה שאין ראוי לענות עליהם, ומזה שהוא אמר שמו שהודה
 לו בשליחות כבר כפר באלקי ישראל והביא ראיה על זה ממה
 שאמרו חז"ל כל המודה בע"ז כאלו כפר בכל התורה כולה,
 ולא היה אצל ההקש הזה הפרש בין מודה בע"ז בלי אונס אלא
 ברצון נפשו כירבעם וחכיריו, ובין מי שיאמר על איש מבני אדם
 שהוא נביא בהכרח מפני פחד החרב, וכאשר ראינו בתחילת
 דבריו זה אמרנו שאין ראוי שנתפוס עליו עד שנשמע כל דבריו,
 כמו שאמר החכם משיב דבר כטרם ישמע וגו', וכאשר הבטנו
 בדבריו עוד מעט מצאנוהו אומר דבר זה לשונו שמי שאמר
 הדבר ההוא ואפילו קיים כל התורה כולה בסתר ובגלוי והיה
 גוי חרי זה גוי, א"כ אין אצל זה הוך בשכל הפרש בשום פנים
 בין מי שאינו משמר שבתו מפני החרב ובין מי שאינו משמרו
 כרצונו, אח"כ מצאנוהו אומר כי כשיכנוס אחד מן האנוסים
 בכית תפילתם ואפילו אינו אומר דבר ואחר כך יכנוס בביתו
 ויתפלל תפילת ישראל שהתפילה היא פשע הוא מוסיף בה
 ועבירה היא בידו, וחביא ראיות על זה מדבריו חז"ל כנ שחיים
 רעות עשה עמי שהיו משתחווים לצלם ולחיכל ע"ד כפירה למען
 טמא מקדש ה' ולחלל שם קדשו, וכן מי שיוכנוס בבית שישמע
 לאשר ידמה להשתדל כגדולת ה' יתב' ויתע' ולא יזכור בו ולא
 יאמר דבר שיהיה היפך הדת בשום פנים ותוא עם כל זה
 מוכרה בחכנסתו, ועוד מצאנוהו אומר שמי שיודה באותו האיש
 שהוא נביא ואע"פ שהוא אנוס חרי הוא רשע ופסול מפסולי
 עדות דאורייתא התורה אמרה אל תשח ירך עם רשע להיות
 עד חמס, וכאשר שמענו גרופו וחרופו באריכות לשונו בסכלות
 והוללות אמרנו אין ראוי עם כזו שנתפוס עליו עד שנשמע

סוף דבריו, ואולי יהיה כדבר שלמה ע"ה טוב אחרית דבר מראשיתו, ומצאנוהו בתכלית דבריו אומר שהמינים והערלים יאינו כמו כן בהם ולא יודו לו בשליחותו, וכאשר שמענו זה תמהנו מרוב הפלא ואמרנו המבלי אין אלקים בישראל שיהיה עובד ע"ז שורף בנו ובתו לעכדו ק"ו שנשרוף אנחנו עצמינו ובנינו בעבודת האל יתברך ויתנשא, אוי לשאלה ולמענה. וכאשר ראינו ראשית דברו שלקה ראיה ממי שאינו מסכים עם דבריו וסכל זה השיעור וסופו שיישר בעיניו דעת המינים והנוצרים יש"ו אמרנו צדק דברי האל יתב' תחילת דברי פיהו סכלות ואחרית פיהו תוללות רע, וממה שראוי שתדעהו שהאדם אין ראוי לדבר ולדרוש באזני העם עד שיחזיר מה שרצונו לדבר בו פעם ושתיים ושלוש וארבע וישנה אותו היטב ואחר כן ידבר, וכן אמרו ע"ה והביאו ראיה בזה מלשון הכתוב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם, זה נאמר על מה שיצטרך בו האדם לדבר בו בפיו, ואולם מה שיחוק האדם בידו ויכתבהו על הספר ראוי לו שיחזירהו אלף פעמים אלו יתכן זה, וזה האיש שלא עשה דבר מכל זה אבל כתב אלה הענינים הנכבדים בטופס ולא ראה לכתבם תחילה ולתקנם, מפני שהיה דברו אצלו בלי ספק כענין שלא היה צריך לחזור עליו, ומסר ביד איש שישלוט בם בכל עיר ובכל מדינה והפיל בם לבות בני אדם שלח חשך ויהשיך:

ועתה אתחיל לכאר גורל מה שנפל הענין הזה ומה שעשת בעצמו לא שער ואיך חשב לעשות טובה אחת והנה רעות רבות ושנה והביא ראיות שאינו כענין והאריך לשונו והלך אחר רצונו --- בענין - ואומר שהמפורסם בדברי רז"ל שישראל בימי משה קודם צאתם ממצרים הפסידו דרכם והפרו ברית מילה ולא היה בהם מהול אלא שבט לוי עד שבאה מצות פסח ואמר האל יתב' למשה כל ערל לא יאכל בו וצום בעשיית המילה, וכך אמרו ע"ה משה היה מל ויהושע היה פורע ואהרן מוצץ ואספו כל הערלות חמרים חמרים והיה דם מילה מתערב עם דם הפסח, ובוה היו ראויים להגאל והוא דבר האל יתב' ליחוקאל ע"ה ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיק, ואמרו ע"ה דם מילה ודם פסח, ואמרו עוד ע"ה שהם קלקלו בערות לדבר האל יתב' בן אדם שתיים נשים בנות אם אחת היו, ועם היוחס בזה הענין הרע בשביל מה שאמר משה רבינו ע"ה והן לא יאינו לי האשימו השם יתב' ע"ו, ואמר לו משה הם מאמינים בני מאמינים דכתיב ויאמין העם וכו' והאמין בה' ויחשבה לו

צדקה, אבל אתה אין סופך להאמין דכתיב יען לא האמנתם בי ונענש לאלתר כמו שבארו ע"ה החושד בכשרים לוקה כגופו מנא לן ממשה וכו', וכמו כן ישראל בימי אליהו ז"ל היו כולם עובדי ע"ז בעונותינו אלא שבעת אלפים איש כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו, ועם כל זה כשעמד ללמד חובה על ישראל בהורב כמו שאמר ויאמר מה לך פת אליהו ויאמר קנא קנאתי לה' אלקי ישראל כי עזבו בריתך בני ישראל א"ל שמא בריתך ואמר ואת מזבחותיך הרסו אמר ליה שמא מזבחותיך אמר לו ואת נביאך הרגו אמר לו וחרי אתה קיים אמר לו ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה, השיבו הקב"ה עד שאתה מלמד חובה על ישראל לא היה לך ללמד על אומות העולם שיש להם בערוער ששים בתים לע"ז, אלא חלמוד חובה על ישראל, עזובת ערי ערוער ולך שוב לדרכך המדברת דמשק וכל זה מוכן לרו"ל במדרש חוית, וכמו כן בזמן ישעיה ע"ה הרבו עונות והוסיפו לחטוא כמו שאמר היו גוי חטא עם כבד עון וגו' והיה בם עובדי ע"ז כמו שאמר ואחר הדלת והמוווה שמת זכרונך, והיה בם כמו כן שפיכת דמים כמו שאמר איכה היתה לזונה וגו' ועתה מרצחים, והיו ג"כ מחללי שם שמים כמו שאמר אכול ושתה כי מחר נמות, וכוז מצות האל יחב' כמ"ש סרו מני דרך הטו מני אורה השביתו מפנינו את קדוש ישראל, ועם כל זה בשביל שאמר ובחוך עם טמא שפתים, אמר ויעף אלו אחד מן השרפים וכו' עד והטאתך תכופר, ולא כופר עד שהרגו מנשה כמ"ש ע"ה, וכאשר עמד המלאך ולמד חובה על יהושע בן יהוצדק בשביל בניו שהיו נושאים נשים שאינן ראויות לכהונה הרחיקו האל יחב' כמ"ש יגער ה' כך השטן ויגער ה' כך הבוחר בירושלים, א"כ נענשו עמודי עולם משה ואליהו וישעיה ומלאכי השרת כשנשאו בחק עדת ישראל מעט דברים כל שכן קל מקלי עולם יתר דבריו על קהלות ישראל חכמים ותלמידים כהנים ולוים ויקראם פושעים ורשעים וגוים ופסולי עדות וכופרים בה' אלקי ישראל ויכתוב הדבר הזה בכתב ידו מה יהיה ענשו, והם לא מרדו האל יחב' לבקשות טובות והנאות ולא עזבו הדת ורחקו להשגת מעלה ותענוגי הזמן כי מפני חרבות נדרו מפני חרב נטושה ומפני קשת דרוכה ומפני כובד מלחמה, ולא ידעו זה האיש שתם אלה שלא פשעו ברצונם לא יעזבם האל יח' ולא יתשם ולא בזה ולא שקץ ענות עני כמו שאמר ע"ה וירח את ריח כגדיו אל תקרי כגדיו אלא כוגדיו לא אמר ככל מה שאמר וברדה מלכו, ומה מפורסם

ג"כ שר' מאיר נתפס בעת שמד מהשמדות שתיה בו שנהרגו
חכמי ישראל ואמרו לו מכיריו הלא אתה מאיר, אמר איני, ואמרו
א"כ אכול מזה אם אינך מישראל והיה לפניהם בשר הזיר ואמר
להם אוכל ברצון והראה את עצמו כאלו הוא אוכל ולא אכל
כמו שאמרו ע"ה טמש הא ומתק הא, ואין ספק שר' מאיר אצל
זה הצנוע היודע אמתת התורה גוי הוא, מפני שכך כתב בחבורו
שמי שהוא בגלוי גוי ובסתר ישראל הרי הוא כגוי, מפני שעבודת
האל יתב' אצלו אמנם הוא בסתר ובגלוי והסתיר אותה ר"מ,
ומהמפורסם כמו כן שר' אליעזר נתפס למינות אשר הוא יותר
קשה מע"ז, וזה שהמינים יכריתם האל יתלוצצו בדתות ויאמרו
אויל המתעסק בם משוגע הלמד אותם ויבטלו הנבואה לגמרי,
והיה ר' אליעזר ידוע וגדול בחכמות ותיב נכבד אצל המינים
גשלמות חכמתו, ואמרו איך תהיה במדריגות החכמה אל מה
שאתה בו ותאמין בזה, וענה אותם דבר הראם בו כאלו מאמין
הוא אמונתם והיתה כוונתו במענה ההוא אמונת האמת לא וולת
זה, וזה המעש' הוא כמדרכ' קהלת זה לשונו, מעשה בר' אליעזר
שנתפס לשם מינות והעלהו אגמון לבירה אמר לו זקן כיוצא בכך
יעסוק בדברים הללו אמר לו נאמן הדיין עלי אותו הגמון סכר
שעליו הוא אומר והוא לא נתכוון אלא לשם שמים, אמר לו
אותו הגמון ר' הואיל והאמנתני אף אני הייתי תמיה לאמר אפשר
שישיבות הללו טעו אחר דברים הללו, אמר לו דימוס הרי אתה
פטור, הנה כבר התבאר לך שר"א הראה להגמון שהוא מין
ולכו מסור לשמים ומינות גדולה מע"ז כמו שהתבאר בכל
התלמוד, ואין ספק שר"א אצל זה הכשר פסוק לעדות כמו
שהוא כותב בחבורו, והשמד הזה שאנחנו בו אין אנחנו מראים
בו שאנו עובדים ע"ז אלא שאנחנו [מראים] נאמין מה שהם
אומרים לכד, וככר נתאמת אצלם שאין אנו מאמינים זה כשום
פנים אלא שנרמה בו המלך ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו.
וידוע הוא מה שקרה על ישראל בימי נבוכדנצר הרשע שכל
מי שהיה בכבל סגד לצלם מלכד חנניה מישאל ועזריה ע"ה
כמו שאמר האל יתב' עליהם לא עתה יבושיעקב ולא עתה פנים
יחווירו, ואולם החרש והמסגר היו בכלל מי שסגד אם הם היו
בכבל, ואולם לא ראינו מעולם מי שקראם לא רשעים ולא גוים
ולא פסולי עדות ולא חשב האל יתב' ויתע' עליהם עון ודיא
ע"ז מפני שהיו אנוסים, וכן אמרו ע"ה הם לא עשו אלא לפנים
אף אני לא אעשה עמהם אלא לפנים בימי המן, ואולם האיש
הזה אין ספק שהוא מאשים האל יתב' הוי רב את יוצרו הרש

מחרשי האדמה, היאמר המר ליוצרו מה תעשה, וידוע הוא כמו
 כן מה שקרה לישראל במלכות יוון הרשע מגזרות קשות ורעות
 ומכללם היה שלא יסגור אדם פתח ביתו כדי שלא יתוחד
 להתעסק בשום מצוה ורבים כאלה, ועם כל זה לא קראום
 החכמים ע"ה לא רשעים ולא גוים אלא צדיקים גמורים והיו
 מתחננים בעדם והוסיפו בתפילה כימי מתחיה על הנסים וכו'
 עד ורשעים ביד צדיקים. ולולא שהסכמנו כתחלת דברינו שלא
 נזכיר כל דברי זה המעתיק מלשון מלים השמעתים לך והיית
 מאריך לתמוה איך יסכל האדם ערכו כזה השעור עד שיוזכר
 בדברים האלה וישלח ידו ויכתוב ויענה כשישאלהו שואל בעת
 שאלה אחת כמו שזכרנו והשיבו עליה תשובות שאינו כענין,
 יביא ראיותיו בעדים זוממים ובמקלל אביו ואמו ובמקלל — ..
 ובמצות ציצית ותפילין ובחורש שור וחמור ובהרבעת בחמה
 כאלו השואל שאל ממנו שיהכר לו הוזהרות ימנה בם כל המצות,
 ואמר כן שהישמאלים יש להם ע"ז בַּמֶּכָּה* ובמקומות אחרים,
 או כאלו הוא השואל שאלוהו אם יעל' לחוג בַּמֶּכָּה או לא, ואמר
 כמו כן שהמשוגע הרג מישראל נ"ב אלף כאלו השואל שאלו
 אם יהיה לו חלק לעוה"ב ורבים כמו אלה, ובאמת היה ראוי
 לאיש הזה שיחבונן בדבריו שלמה ע"ה באומרו אי תבהל על
 פיך ולכך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים וגו', שהוא אלו
 התבונן בפסוק זה היה יודע כי כל מה ששייב על שאלה או ידון
 באיסור או היתר שהוא מוציא דבר לפני האלקים ולא היה נופל
 במה שנפל והשית"ב יודע ועד ודי בו עד שהוא אלו חרף יותר
 ממה שחרף והוסיף בדבריהם יותר ממה שהוסיף לא חויקנו
 זה ולא בקשנו עזר לעצמינו בשום פנים אבל אמרנו נשכבה
 בבשתינו ותכסנו כלמתנו כי לה' אלקינו הטאנו אנחנו ואבותינו
 והיה מוסיף (כו) בעינינו גדולה ומעלה ונאמר כי לשם שמים
 נתכון לפי שאנו מכירים ח"ל ערכינו ולא נסכל אותו ידענו ה'
 רשענו עון אבותינו כי חטאנו לו ולא היה ראוי לנו לתפוש לולא
 שהוא כתב פרק לא היה ראוי לנו להתרשל ממנו ולהחריש לו
 והוא אומר שמי שתתפלל מאנשי השמד אין לו שכר בתפילה
 ההיא דעכירה היא בידו, וידענו כי כל מה שיהוה בספר בריא
 או חוקה אין ספק שיפורסם בידי אדם, וזהו מה שהרבה בדעות
 הנפסדות באנשים לפי שאין כינך וכין דעת הנפסדת אלא מה
 שיהוקק על ספר ותעשה לו כך בלי ספק, לפיכך פחדנו שחגיע
 החשובה

* (כ) כן נקרא ניס מפלסם כלשונם.

התשובה ההיא המשיבה מאחרי ה' ביד עם הארץ וימצא ברו
 שאין לו שכר בתפילה ולא יתפלל, וכמו כן יתר המצות ההקש
 בם אחת אין שכר לו במעשה אחת מהם, והנני מבאר לך עתה
 כמה שנפל בו זה המוסף להחביל, כבר באר הספר שאחאב
 בן עמרי הכופר באל ית' העובד ע"ז שהעיר השו"ת עליו רק לא
 היה כאחאב, כשצם שתי שעות וחצי מהיום לפי מה שאמרו
 חז"ל בטלה גורה מעליו כמו שאמר ויהי דבר ה' אל אליהו
 התשבי לאמר הראית כי נכנע אחאב מפני יען כי נכנע אחאב
 מפני לא אביא הרעה בימיו בימי בנו אביא הרעה אל ביתו,
 ולא קפח הקב"ה שכר תעניתו. ועגלון מלך מואב המצר לישראל,
 מפני ששם כבוד לשו"ת כשאמר לו אהוד דבר אלקים לי אליך
 המלך ועמד, גמלהו האל יחב' גמול טוב ושם כסא שלמה שהוא
 כסא ה' כמו שאמר וישב שלמה על כסא ה', וכסא המלך המשיח
 מזרעו כי רות המואביה היתה בתו, וכן אמרו החכמים ע"ה ולא
 קפח הקב"ה שכרו, ונכוכדנצר הרשע שהרג מישראל כחול
 אשר על שפת הים ושרף בית הרום של אלקינו יחב'. בשביל
 שרץ ד' פסיעות להקדים שם אלקינו כ"ה לשם חזקיהו כמו
 שאמרו רהט בתריה ד' פסיעות היה גמולו שמלך מ' שנה כמו
 מלכות שלמה ולא קפח הקב"ה שכרו, ועשו הרשע שהעיר
 הש"י באיבתו לו ואת עשו שנאתי, ובארו החכמים רוע פעליו
 ואמרו ביום א' עבר ה' עבירות ואלו הן הרג את הנפש ועבר ע"ז
 ובעל נערה המאורסה וכפר בתחיית המתים ושטם את הבכורה,
 ונתעטף בטליתו ונכנס אצל יצחק אביו ואמר יש מעשר למלה?
 אמר לו כמה בני מדקדק במצות, ועכ"ז כשהחזיק במצוה אחת
 והוא כבוד האבות היה שכרו שנתן לו השו"ת מלכות בני נפסקת
 עד שיבוא מלך המשיח ו"ל. כמש"א ע"ה אין בן דוד בא עד
 שיטול עשו כבוד אב ואם כדכתיב אחר כבוד שלחני אל הגוים,
 וזה דבר החכמים ע"ה אין הקב"ה מקפח זכות כל ברית אלא
 יגמול לעולם על פעולת הטוב לכל מי שיעשהו ויעניש על מעשה
 הרע אל מי שיעשהו, ואם לאלה הכופרים המפורסמים יגמלם
 השו"ת גמול טוב על מעט מועד ממעשה הטוב, ישראל שנאנס
 באונס השמד ועושה מצות בסתר איך לא יגמלהו האל יחב' על
 כך ולא יהיה הפרש אצלו בין עושה מצוה או אינו עושה, בין
 עובד אלהים לאשר לא עבדו, וכל שכן שלא יראה מדבר זה
 האיש אלא כשיתפלל יעשה עברה כך כתב ואמר כי שתיים רעות
 עשה עמי, וכבר התבאר לך טעותו, ושהוא לא סר תמיד מהיותו
 מגנה אנשי זמנו עד שעבר זה לדבר בחק החכמים ע"ה כמו

שבארנו, ולא זה כלכד אלא אף כחק הכורא יחב' ואמר שהוא
 ועניש על מעשה המצות וכה אמר שחפילת אחד ממנו עברה
 היא ועל כמו זה אמר שלמה ע"ה ואל תאמר לפני המלאך כי
 שגגה היא, וכאשר ראיתי כי זה הדבר המחליא אשר היא חלו
 העינים שמתי ידי לקבץ סמים וכשמים ראש מדברי הקדמונים,
 זה יעשה מהם פוך מועיל למחלה ההיא ותרופה בו בעורת
 השם יתברך:

וראיתי לחלק דברי בזה הענין לחמשה מינים, המין הראשון
 בחלוקת המצות בעת האונס: המין השני בגבול חלול
 השם יתעלה ויתברך, ועונשו: המין השלישי במדרגת הנהרגים
 על קדושת השם והאנוסים באונס השמד: המין הרביעי בענין
 זה השמד מבין השמדות ומה ראוי לאדם לעשות בו: המין
 החמישי בספור איך יאות לאדם שישמר בזה השמד, ה' למען
 שמו הגדול ורחמיו הרבים יבטלחו —

המין הראשון בחלוקת המצות בשנות האונס, שלושה כללים
 מהמצות והם ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים, הדין בהם
 הוא שכל זמן שאונס האדם על אחת מהם הוא מצוה שיהרג
 ואל יעבור בכל זמן ובכל מקום ועל איזה ענין שיהיה, אמנם
 אמרנו בכל זמן רצוננו בו בכל עת בין בשעת השמד בין שלא בשעת
 השמד, ואמרנו בכל מקום ר"ל בין בצינעה בין בפרהסיא, ואמרנו
 ועל איזה ענין נרצה בו בין נתכוון להעבירו בין שלא נתכוון להעבירו
 יהרג ואל יעבור, ושאר המצות כול' מלבד אלה הג' אם אנסו עליה'
 אונס יביט אם להנאת עצמו נתכוון יעבור ואל יהרג בין בשעת
 השמד בין שלא בשעת השמד בין בסתר בין בפרהסיא, וראיה
 לדבר אמרם באלו נשרפין והא אסתר בפרהסיא הואי, אסתר
 קרקע עולם היא, רבא אמר הנאת עצמו שאני ואודא רבא
 לטעמיה דאמר רבא האי גוי וכו', וקיימא לן הלכתא כרבא, א"כ
 הנה נתבאר לך שכל זמן שיחכוון להנאת עצמו יעבור ואל יהרג
 אפילו בפרהסיא ובשעת השמד, ואם נתכוון להעבירו יביט כמו
 כן אם היה בשעת השמד יהרג ואל יעבור בין בצינעה בין בגלוי,
 ואם היה שלא בשעת השמד אם היה בסתר יעבור ואל יהרג
 ואם היה בפרהסיא יהרג ואל יעבור, וזה תורף לשונם בענין
 הזה, כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת השמד
 לא אמרו אלא בצינעה אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יו"ו
 אמרוה רבנן וכך אמרו טאי מצוה קלה וכו', אמנם פרהסיא
 ירצהו בו עשרה מישראל, וכך אמרו ד"ל אין פרהסיא פחות
 מעשרה וכולם מישראל: המין השני בגבול [חלול] השם יחב'

וענשו, הלול השם יתב' יחלק לשני חלקים כללי ופרטי, והכללי יחלק לשני חלקים, האחד מהם הוא שיעשה אחד מבני אדם עברה להכעיס לא יעשוה לתענוג או לערכות שימצא במעשה ההוא, אלא להיותו קל ונכות בעיניו, הנה זה כבר הלל את הש"י והוא אמרו יתב' ולא תשבועו בשמי לשקר והללת את שם אלקיך אני ה', וזה מעשה אין שום תענוג והנאה נמצאים בו, ואם עשה בפרהסיא הוא מחלל שם שמים בפרהסיא, וכבר בארנו שכל מקום שנאמר בו פרהסיא נרצה בו עשרה מישראל, והשני שיחראשל האדם מעצמו ולא יתקן פעולותיו הגשמיות עד שוגלו אצל ההמון ממנו ספורים מגונים מאד ואע"פ שלא עשה עבירה כבר חלל את השם יתעלה מפני שראוי לאדם שישמר מבני האדם מהעבירות כמו שישמר במה שיש בינו ובין בוראו כמו שאמר יתעלה והייתם נקיים מה' ומישראל, וכך אמרו ביומא רב נחמן בר יצחק אמר כגון דאמר אינשי שרא ליה מרא לפלניא, ואמרו עוד כגון שהבירוי בוששין משמועתו: והפרטי יחלק לשני חלקים, האחד שיעשה איש חכם מעשה שהוא מותר לכל אדם אלא שאיש כמותו אינו ראוי לעשות כמעשהו מפני שהוא ידוע במעשה החסד, והוא מבוקש יותר מזולתו וזה כבר חלל את השם יתב', וזה מאמר רב בגבול הלול השם יתב' כגון אנא דשקילנא בשרא ולא יהיבנא דמי לאלתר כלומר שאדם כמוני לא היה ראוי לו שיקה דבר עד שישקול דמיו חיקף שהוא לוקח ולא אחר כן, ואע"פ שהמעשה הזה מותר לכל בני אדם, וכמו כן מאמר ר' יוחנן כגון אנא דמסגינא ד' אמות כלא תפלין, ענין זה שאדם כמוני לא היה ראוי לו לעשות זה, ובכל התלמוד אדם חשוב שאני, וחחלק השני שיתיה אדם חכם מתנהג עם בני אדם הנהגה פחותה וכעורה במקחו ובממכרו ובמשאו ובמתנו, ויקביל פני אדם בכעס ובכוזין ולא תהיה דעתו מעורבת עם הבריות ולא יהיה לו עם בני אדם מדורת יקרות והגונות, הנה זה כבר חלל השם יתב' וכך אמרו ע"ה בזמן שאדם קורא ושונה ואינו נושא ונותן באמונה ודבורו אינו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרים עליו וכו'. ולולא פחדתי מהאריכות ומהיציאה מכוונת דבריני פה הייתי מבאר לך איך ראוי לחכם שיתנהג עם בני אדם, ואיך יאות שיהיו כל פעולותיו וכל דבריו וקבלותיו לבני אדם כולם עד שישבחוהו כל מי שידבר עמו או יתערב עמו, ומה ענין אמרם נושא ונותן באמונה ומה ענין דבורו בנחת עם הבריות, ואולם לא יספיק בזה אלא חבור גדול, ואשוב לענין דברי, וקדוש השם הוא היפך הלול השם וזה שהאדם הוא

כשעשה מצוה מהמצות ולא יערב עמה כוונה מהכוונות אלא אהבת השי"ת ועבודתו לכד הנה הוא קדש את השם, ואם עשת זה לפני קהל הנה הוא קדש את השי"ת ברכים, וכמו כן אם נשמעו ממנו שמועות טובות קדש את השי"ת כמו שאמרו בזמן שאדם וכו' עד ויאמר לו עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר, וכמו כן אדם גדול כשימנע עצמו מענינים מכוערים קדש את השם כמו שאמרו ולוות שפתים הרחק ממך. וחלול השם הוא עון גדול יענש בו שוגג כמזיד כמ"ש ע"ה אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם, וכל העונות יארך אדם עליהם אלא חלול השם אין מאריכין, וכך אמרו אין מקיפין לחלול השם מיה אין מקיפין אין עושין בו כחונני המקיף, כל' שיפרעו ממנו מיד, וכל המחלל שם שמים בינו לבין עצמו חב"ה נפרע ממנו בגלוי כמ"ש ע"ה כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי, והעון הזה בין יתר העונות אין יום הכפורים ולא תשובה ולא יסורים מכפרים אלא כולם תולים ומיתה מכפרת, וכך אמרו ז"ל כל מי שיש בירו חלול השם אין כה בתשובה ולא כיוה"כ לכפר ולא ביסורים למרק, אלא כולם תולים ומיתה מכפרת שנאמר ונגלת באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון, וכל זה כשיהיה מחלל שם שמים ברצונו כמו שנבאר, וכמו שחלול השם הוא עון גדול כך הוא קדוש השם מעשה טוב וגדול, והגמול הטוב עליו רב ועצום מאד, וכל איש מכני ישראל הוא חייב בקודש השי"ת, כמו שאמר בספרא אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי וגומר להיות לכם לאלקים על מנת כך הוצאתי אתכם על מנת שתקדשו שמי ברכים, ואמרו בפ' בן סורר ומורה סנהדרין ע"ד: בעי מיניה מר' אמי בן נח מצווה על קדוש השם או לא, שמע מינה בכר ישראל לא צריך בעיית דמצווה על קדושת השם דכתיב ונקדשתי בחוך בני ישראל — :

המין השלישי במדרגת הנהרגי' על קדושת השי"ת והאנוסי' באונס השמר, דע שכל מקום שאמרו חכמים בו ע"ה יתרג ואל יעבור, אם נהרג כבר קדש את השי"ת, ואם הירג בעשרה מישראל כבר קדש את ה' ברכים כמו חנניה מישאל ועזריא ודניאל ועשרה הרוגי מלכות ושבעה בני חנה ושאריו ישראל הנהרגים על קדוש השי"ת, הרחמן יקום נקמת דמיתם בקרוב בימינו, ובעדם נאמר אספו לי הסידי כורתי בריתי עלי זבח, ואמרו החכמים ע"ה השכעתי אתכם בנות ירושלים, השכעתי אתכם כדורות של שמד בצבאות שעשו לי ציונים ועשיתי ציונים, או כאיילות השדה שהיו שופכים דמם עלי

כרם צבי וכרם איל, וכן הוא אומר כי עליך הורגנו כל
 כל היום, ואיש שזכהו השית"ב לעלות במעלה העליונה הזאת
 כלומר שנהרג על קדושת השית"ב ואפילו היו עוונותיו כירבעם
 בן נבט והכיריו הוא מבני העוה"ב, ואפילו לא היה תלמיד
 חכם, וכך אמרו ע"ה במקום שהרוגי מלכות עומדין אין כל בריה
 יכולה לעמוד במחיצתן מאן נינהו אי לימא ר"ע והכיריו וכל
 שכן דאיכא תורה ומעשים טובים, אלא הרוגי לוד, ואם לא
 יתרג אלא עבר מפני האונס ולא נהרג לא היטיב לעשות והוא
 מחלל שם שמים באונס, אמנם אינו חייב עונש מכל השבעה*
 עונשים שלא מצאנו בכל התורה כולה לא בקלות ולא בהמורות
 מקום שיחייב השית"ב גמול מגמולי העונש לאנוס אלא לעושה
 ברצון כמו שאמר ותנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' ואולם
 אנוס לא, וכך אמרו בתלמוד אנוס דאורייתא הוא דכתיב כי
 כאשר יקום איש על רעהו וגו' כן הדבר הזה, וברוב המקומות
 אנוס רחמנא פטריה ולא נקרא לא פושע ולא רשע ולא פסול
 לעדות אלא אם כן עשה עכרות ופסל בס לעדות, אלא
 שהוא לא קיים מצוות קדושת השם ויקרא שמו מחלל שם
 שמים באונס ואינו כמו מחלל שם שמים ברצון בשום פנים,
 ואמנם מי שיאמר או יעלה על דעתו מפני שאמרו החכמים ע"ה
 יתרגו ועל יעבורו שאם עבר שיהיה חייב מיחה אם היה [אנוס]
 כמזיד זה טעות גמורה שאין הדבר כן אלא כמו שאספר, וזה,
 שתוא מצורה שיתרג ואם לא נהרג אינו חייב מיחה ואפילו עבד
 עבודה זרה באונס אינו חייב כרת וכ"שכ שלא יהרגוהו ב"ד
 וזה העיקר הוא מבואר בתורת כהנים, אמר השית"ב כנוראן
 מורעו למולך ונתתי את פני באיש ההוא לא אנוס ולא שוגג
 ולא מוטעה, לא יתחייב כרת אע"פ שיהי חייב אם עשה כמזיד
 וברצון כרת, וכל שכן עכרות שיחייב על זדונם ברצון מלקות
 ארבעי' לא יתחייב אם עשאו באונס מלקות בשום פנים, וחלול
 השית"ב בלאו הוא כמו שאמר האל יתב' ולא תהללו את שם
 קדשי, וידוע הוא ששבועות שקר היא חילול השם שכן כתוב
 ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלקיך וגו', ועם כל
 זה לשון המשנה נדרין להרגין ולהרמין ולמוכסין שהיא תרומה
 בש"א אומרי' בנדר וב"ה אומרי' אף בשבועה, ואעפ"י שהענינים
 האלה הם מבוארים בעצמם ואין צריך להביא עליהם ראיות
 בשום פנים כי איך יושם (דין) מי שעשה באונס עם מי שעשה

ברצון

* (ט"ז כ"ל ו' עונשים הם חלקות כרת חייבה נידוי שמים, ור' חיימה בית דין :

ברצון ואמרו חז"ל יעבור ואל יתרג, וראה זה האיש עצמו יקר יותר מהחכמים ויותר מדקדק במצות והתיר עצמו למיתרה בפיו ובלשונו וקדש את השם לפי דבריו, הוא חוטא ומורד במעשיו ודמו כראשו מתחייב בנפשו לפי דבר האל ית' וית' אשר יעשה אותה האדם וחי בהם ולא שימות בהם :

המין הרביעי בענין זה השמר מבין השמד' ומה ראוי לאד' שיעש' בו, דע שכל השמדות שהיו בזמן החכמים ז"ל היו מצוים כם לעבור על המצות והי' כם עשיית מעש' כמו שאמרו בתלמוד שלא יתעסקו בתורה או שלא ימולו את בניהם או שיבעלו נשותיהם נדות או שיהללו את השבת או זולת זה, וזה השמר לא יהייבו עשיית מעשה אלא הדבור בלבד ואם ירצה האדם לקיים תרי"ג מצות בסתר יקיים ואין מונע לו אלא אם הקרה עצמו בלא אונס שיחלל שבת וזולתו אינו בכך אנוס כי זה האדם אינו מתחייב לשום מעשה כי אם הדבור בלבד, וכבר נתאמת אצלם כי אין אנחנו מאמינים באותו הדבור ואינו כפי מאמרו אלא להנצל מן המלך כדי לתפוס דעתו בדבור דתו, לפיכך כר מי שנהרג כדי שיודה בשליחות אותו האיש לא יאמר עליו שהוא עושה הטוב והישר ויש לו שכר לפני הש"ת, ומעלתו במעלה העליונה כי הוא מסר עצמו לקדושת הש"ת אבל מי שכא לשאול אותנו או יהרג או יודה אומרים לו שיודה ואל יתרג, אבל לא יעמוד במלכות אותו מלך אלא ישב בביתו עד שיצא, ואם הוא צריך למעשה ידיו יעשה בסתר עד שיצא כי מעולם לא נשמע כמו זה השמר הנפלא שאין כופין בו כי אם על הדבור בלבד, ולא יראה מדברי רז"ל שאמרו יהרג ואל יעבור ואל יאמר דבר שאין בו מעשה, אבל יתרג כשיחייבוהו לעשות מעשה ולא יעבור דבר שהוא מוזהר עליו, וצריך כל מי שיעבור עליו זה השמר להתנהג כאלו הענינים שאני מציע, שישים בין עיניו לעשות ולקיים מן המצות מה שהוא יכול, ואם אירע לו שעבר הרבה או שחלל שבת לא יטלטל מה שאינו מותר לטלטלו ואל יאמר מה שעברתי עליו יותר גדול מזה שאני נוהר ממנו, אלא יזהר מכל מה שהוא יכור, ותרע שצריך אדם לידע עיקר מעיקרי הדת והוא שירבעם בן נכט והדומים לו נפרעים ממנו על עשיית העגלים ועל בטול ערובי חכשילין והדומה להם שלא יאמר האדם קם ליה בדרכה מיניה לא יאמר זה אלא בדיני בני אדם בעולם הזה, אבל השי"ת יתעלה נפרע מבני אדם על החמורות ועל הקלות ונותן שכר עד כל דבר שעושים, על כן צריך האדם לידע כי כל עבירה

שיעבור

שיעבור נפרעין ממנו עליה וכל מצוה שיעשה מקבל עליה שבר.
 ואין הרבר כמו שחשב בזה האיש הנשאל, והעצה שאני יועץ
 לנפשי והדעת שאני רוצה בה לי ולאהבי ולכל מבקש ממני
 עצה שיצא מאלו המקומות, וילך למקום שהוא יכול להעמיד
 דתו ולקיים תורתו בלא אונס ופחד ויעזוב ביתו ובניו וכל אשר
 יש לו עליו, כי דת הש"ית שהנחיל אותנו גדולה וחיוברה קודם
 לכל אלו המקרים הכזוי' בעיני המשכילים, שהם אינם עומדים
 ויראת ה' יתב' היא שעומדת, ולא עוד אלא אפי' היו שתי
 מדינות מישראל אחת מהן יותר טובה במעשיה ובמנהגותיה
 ויותר מדקדקת מהאחרת ונכנעים למצות יותר שחייב ירא ה'
 יתב' לצאת מאותה המדינה שמעשיה אינן כל כך לאותה המדינה
 הטובה, וכבר הזתירו רז"ל שלא ידור אדם במדינה שאין בה
 עשרה חסידים והביאו ראיה ע"ז מסדום דכתיב אולי ימצאון
 שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה, וכל זה כשהיו
 שתי המדינות ישראל, אבל אם היה המקום מן הגוים ישראל
 שהוא עומד ביניהם על אחת כמה וכמה שהוא חייב לצאת
 ממקומו למקום טוב וישתדל לעשות ואף על פי שמפיל עצמו
 בסכנות עד שינצל מן המקום הרע שאינו יכול להעמיד דתו
 כראוי וילך עד שיגיע למקום טוב וכבר פורש על ידי הנביאים
 ע"ה שכך הדר בין הכופרים שהוא כמותם, וכן אמר דוד ע"ה
 כי גרשוני מהסחפה בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים,
 הנה שקל דירתו בין הגוים כאלו עובד אלקים אחרים וכן אמר
 דוד ע"ה הלא משנאך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט, וכן אמר
 חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי פקודיך, וכן חייבי' החסידים
 ויראי ה' יתב' שימאסו הרע ועושיי וירבקו בטוב ובעושיי, וכן
 מצינו באברהם ע"ה שמאס משפחתו ומקומו וברח לנפשו להנצל
 מדעת הכוערים, וכל זה אם לא יכופו אותו הכופרים לעשות
 מעשיהם שצריך האדם לצאת מביניהם, אבל כשכופין אותו
 לעבור על אחת מן המצות אסור לעמוד באותו מקום אלא יצא
 ויניח כל אשר לו וילך ביום ובלילה עד שימצא מקום שיוכל
 לעמוד ולהעמיד דתו והעולם גדול ורחב, — והחנצלות מי שמען
 בענין ביתו ובניו אינה טענה לפני באמת אה לא פדה יפרה
 איש לא יתן לאלקים כפרו, ואין ראוי אצלי מי שיטעון זאת
 הטענה כדי לרחות מעל נפשו אלא יגלה למקום ראוי ולא
 יעמוד בשום פנים במקום השמד וכל העומד שם הרי הוא
 עובר ומחלל שם שמים והוא קרוב למזיד, אבל אלו שמסיתים
 עצמן ואומרים שיעמדו במקומם עד שיבא מלך המשיח ו"ל

לארץ המערב יוציאם ויוליכם לירושלים איני יודע איך יבטל
 מהם זה השמד אלא הם עוברים ומחטיאים זולתם וכמותם
 אמר הנביא ע"ה וירפאו את שבר בת עמי על נקלה לאמר
 שלום שלום ואין שלום, כי ביאת המשיח אין לו זמן קצוב עד
 שתולין ואומרין עליו שהוא קרוב או רחוק וחיוב המצות אינו
 תלוי בכיאת המשיח, אלא אנחנו מחויבים להתעסק בתורה
 ובמצות ונשתדל להשלים עצתם, ואחר שנעשה מה שאנחנו
 מחויבים אם יוכינו הש"ת אנחנו או בנינו או בני בנינו לראות
 המשיח ו"ל הרי זה טוב יותר ויותר ואם לא הפסדנו כלום
 אלא רוחנו בעשייתנו מה שאנחנו מחויבים בו, אבל אם
 יעמוד אדם במקומות שיראה מהם כי התורה נפסק מהם
 והמין יאבד בעבור השנים! — והוא אינו יכול להעמיד דתו
 ויאמר אשאר כמו שאני עד שיבוא המשיח ו"ל ואצא מורה
 שאני בו, אין זה כי אם רוע לב ואבוד גדול ובטול הדת, ודעת
 זו היא דעתי והש"ת ויתעלה יודע האמת יתרומם ויתנשא:

המין החמישי אפרש בו איך ראוי לאדם לראות עצמו באלו
 ימי השמד, חייב הוא כל מי שאינו יכול לצאת מפני
 משאלות לבו וסכנת הימים ועמד באותם המקומות שיראה
 נפשו, מחלל שם שמים לא ברצון ממש אבל קרוב הוא להיות
 ברצון ושהוא נוף מלפני המקום ברוך הוא נענש על רוע
 מעשיו, ועם זה יהיה בדעתו שאם עשה מצוה מן המצוות
 שהש"ת יכפול שכרו עליהם שהוא לא עשאה אלא לשם שמים
 בלבד ואינו מבקשה כדי להתגדל ושיראה שהוא עושה מצוה
 ואינו דומה שכר מי שעשה מצוה בלי פחד לשכר מי שעושה
 אותה ויודע הוא שאם יודע בו יאבד עצמו וכל מה שיש לו,
 ועל דמיון זה הזמן אמר הש"ת כי תדרשנו בכל לבכד ובכל
 נפשך ואעפ"כ לא יפנה אדם ממה שבתו עד שהוא יוצא מאותן
 הגלילות שקצף הש"ת עליהם, ובכל וכלתו ישתדל, וגם כן
 אינו ראוי להרחיק מחללי שבתות ולמאוס אותם אלא מקרבם
 ומזרזם לעשיית המצות וכבר פרשו רז"ל שהפושע אם פשע
 ברכונו כשיבוא לבית הכנסת להתפלל מקבלים אותו ואין
 נוהגין בו מנהג בויון ותמכו על זה מדברי שלמה ע"ה שאמר
 לא יכוון לגנב כי יגנוב לא יכוון לפושעי ישראל שהם באים
 בסתר לגנוב מצות, ומיום שגלינו מארצנו בעונותינו ובעונות
 אבותינו לא פסק ממנו שמד, כי מנעורנו גדלנו כאב ומבטן
 אמו ינחנו, ובכל התלמוד אומר שמדא עבדא דבטל הש"ת
 ויתעלה יבטל זה השמד ויקיים בימינו מה שנאמר בימים ההם

נאום ה' יבוקש עת עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא
חמצאינה, כי אסלה לאשר אשאר וכן יהי רצון ונאמר אמן:

חס

שאלה ע"ד האנוסים

אמר סעדיה בכה"ר מימון אבן דנאן יב"ץ:

שלוח שלחו אלי נכבדי הקהל הקדוש מאלקה לשאול את
פי במעשה שקרה, והוא שאחד מאלו האנוסי הבאים
מארץ קאשטיילא להזור בתשובה, והם שהוכרחו אבותם
ונכנסו להמיר את כבודם ולצאת מן הכלל, היום כמו חשעים
שנה, והנה אלה דורשני שלישי ורביעי, כי זה האיש נשא
אשה כמאלקה בכתובה וקדושין ומת בלא בנים ותיי לרבנן
ולכל ישראל שבק, ויש לו אחים מאותם המזמרים שלא שבו
בתשובה, אם אשתו של זה השב בתשובה זקוקה ליבום
לאחיו המומר הרשע ואם לאו, ואם אלה המומרים יחשבו
רשעים או גוים גמורים, ואם קדושיהן תופשין בכת ישראל
בעודם בקלקולם ואם לאו, ואם הם נחשבים כרשעי ישראל
ולא כגוים האנוסין הם או משומדים, ואני עניתים כי כל
המוכרה לצאת מן הכלל ר"ל הדור הראשון היו אנוסים
גמורים, והדורות הבאים אחריתם בניהם ובני בניהם, כל זמן
שהם נבדלים ונכרים שהם זרע ישראל, נחשבים מרשעי
ישראל ואינם משומדים גמורים, וצד אנסות יש בהם, ואע"פי
שהם יכולים לברוח מתחת ממשלת מכריתם ולשוב בתשובה,
וקדושיהן וגם קדושי המשומדים הגמורי' תופשים בכת ישראל
בעודם בקלקולם וכותבין גיטין כשמותיהם, יהיה שמותיהם מה
שוהיה וגיטיהן גיטין פוטרין ככל גיטי ישראל, וזה האיש המת
בלא בנים אשתו זקוקה ליבום לאחיו הרשע המומר, ואם בא
יבוא לשוב בתשובה כאחיו המת ייבם אם ירצה, ואם לא
נפייסהו ויתלויץ לה ואז תהיה מותרת לשוק, וסבור הייתי שהדין
הזה יהיה ידוע ומפורסם לכל הנכונים, ולא חשבתי כי יש מי
שיודע ספר ויהלק בדבר זה, כי כבר דברו בזה גאוני עולם
ודברי המשנה והגמרא והפוסקים כדין זה הם מתווררים מאוד,

עד שהראוני קונטרס אחר שכתב האיש המקולקל המות המבלבל השכל כלו מלא טעות ושבושים ברב דברים ודמיונות ועגנות, אבל הכוונה העולה ממנו שהוא אמר שאלו האנוסים הם גוים גמורים והם פחותים מן המשומדים, ואין קדושהין ולא קדושי המשומדין תופשין בכת ישראל, ואינם זקוקי ליבום כלל, וזאת האשה היא מותרת לשוק מיד ואינה זקוקה ליבום ולא צריכה להליצה כלל, ולפי דעתו המשובשת יתחייב כי אישה שמת גר צדק היה, ולפיכך הוצרכתי בעבור דמיון ההמון להביא ראיות לדברי שהם דברי גאוני עולם, ואומר כי כתוב בפרק ב' דיבמות מי שיש לו אה מכל מקום זוקק אה אשת אחיו ליבום, ואחיו הוא לו לכל דבר הוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית ע"כ. — והנה לא הבדיל התנא בין צדיק לרשע ובין עובד אלקים לאשר לא עבדו, ובגמרא פירש מ"מ לאתווי מאי אמר רב יהודה לאתווי ממזר ע"כ. ואמרו המפרשים הנכונים שאין צריך לומר לאתווי משומד או אנוס שהאנוס והמשומד אה מעליא הוא לענין יוחסין שהוא יכול ליבום או לחלוץ, והממזר שהבי' הגמרא לא יוכל ליבום שהרי היבמה אסורה לו והיה עולה בדעתינו מפני שהיא אסורה ליבום לו היא פטורה מן החליצה ולכן אמר לאתווי ממזר שהוא אה רחוק ביחס, ועוד שדין אחד הוא אם יהיה האה הממזר יהודי חסיד תלמיד חכם שקודם לכהן גדול עם הארץ או רשע או אנוס או משומד זוקק הוא את אשת אחיו, וכן פסק הרמב"ם ו"ל ואמר מי שיש לו אה מ"מ אפי' ממזר אפילו עובד ע"ז וכו' וכן פסקו הגאונים ו"ל, ואם היינו שואלים את החכמים הפוסקים התם לאמור אם יהיה האה ממזר ומשומד היהיה זוקק את אשת אחיו ליבום היו אומרים לנו זוקק הוא שכך המוכן מדבריהם בברור, וכתוב בתלמוד יבמות בסוף פ"ק אמר רב יהודה אמר רב גוי שקדש בזמן הזה חוששין לקדושו שמה מעשרת השבטים הוא עד כאן. ואע"פ שאינו הלכה ואין חוששין לקדושו גוי בזמן הזה, והטעם שרחוק מאוד הוא וקרוב להיות נמנע שיהיה כל אבהותיו ואמהותיו של זה הגוי מעשרת השבטים, כי אם יש באבותיו בן גויה אע"פ שהוא מישראל שנטמעו בגוים גוי גמור הוא ואין קדושו קדושין אבל נכין ממנה כי אם נכיר באמת וברור שזה האיש הוא מעשרת השבטים בלי ספק שקדושו קדושין ותופסין בקדושו ישראל הכשר ולא יסכל זה מי שיודע בדרכי התלמוד אפילו מעט, ומכאן פסק והשיב רבינו הגדול הרי"ף ו"ל וזה טופס

דבריו מועתק מלשון ערבי משעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע כבר נתחייבו בעול תורה ואע"פ שימיר כבודו הישראל אלף המרות לא יסור עול התורה מצווארו ואם קדש בת ישראל קדושי קדושין וזרעו מאשתו המשומדת בר ישראל הוא לכל דבר, פשיט למאי דנפק מינה דאי הדר ביה ומקדש ישראל משומד הוא וקדושי קדושין וכו', וזאת ההלכה מקוימת הוא כמו שידוע ומפורסם אפילו לבר בי רב, ואם הגר שכל וטבל והזר לקלולו קדושי קדושין כש"כ הישראל המשומד וכש"כ וקו"ח ישראל האנוס, וזרע המשומד משומד הוא לפי דעת רבים ונכבדים ממני, ולפי דעתי המעוטה החלושה כי זרע המשומד אנוס הוא ויש לי ראיות על זה וזרע האנוס ג"כ אנוס הוא, וכן הורה רבי הרי"ף וראיה ברור מאוד כגמ' על זה והיא מה שכתבתי למעלה גוי שקדש בזה"ו חוששין לקדושי וכו' שאם כודאי ובכרור יהיה האיש מעשרת השבטים קדושי קדושין בלי ספק עד שיטמע הזרע ההוא בגוים ויאבד זכרו ולא יוכר, או יהיה הזרע ההוא מן השפחה או מן הנכרית, ומי שקדושי קדושין והוא מזרע ישראל שנתקדשו בהר סיני וזקק הוא את אשת אחיו לייבום אם לא יהיה מן השפח' או מן הנכרית שאחיו מן השפח' ומן הנכרית אינו אחיו כלל כי הנולד מן השפחה הוא עבד כמו שדרשו רז"ל האשה וילדיה תהיה לאדוניה, והנולד מן הגויה הרי הוא גוי כמו שדרשו רז"ל כי יסיר ארץ בנך מאחרי, אמנם מה שכתב הרמב"ם וזולתו ישראל שעבד ע"ז הרי הוא כגוי לכל דבריו, ורבינו יעקב וזולתו כתבו הרי הוא כגוי גמור כן הוא האמת שאנחנו נתנהג עם המשומדים כמו שנתנהג עם הגוים הגמורים, והטעם לרהקם ולהכניעם ולשכרם כדי שלא נלמוד ממעשיהם הרעים וכדי שיוזכרו וישוכו אל ה' כי מגעם ינסך היין ושחיטתם אסורה ובכל ענין נתנהג עמחם כמו שנתנהג עם הגוים הגמורים בין באסורי תורה בין באסורי דברי סופרים, אכן בענין היחס והרכיב הם אחינו בלי ספק ר"ל לקדושי בת ישראל ולזקוק לייבום ולהתחתן בהם לקחת את בנותיהם ושלא להלותם ולא ללות מהם ברביח, ולכן דייקו לשונם החכמים הפוסקים ואמרו כגוי גמור ולא אמרו גוי גמור, ואעפ"י שחטאו ופשעו ישראלים הם כמו שדרשו רז"ל חטא ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא, ואעפ"י שזה מובן מדברי רז"ל אביא לך ראיה גדולה לדברינו מצינו שהנביא יהוא בן חנני הוכיח את יהושפט מלך יהודה הצדיק על שהלך עם אחאב הרשע המשומד לע"ז לרמות גלעד דכתיב (דה"ב י"ט ב') ויצא

אל פניו יהוא בן חנני החוזה ויאמר אל המלך יהושפט הלרשע לעזור ולשנאי ה' תאהב ובואת עליך קצף מלפני ה', והנביא אליעזר בן דודתו הוכיחו ג"כ על שנתחבר לאחזיהו בן אחאב בעשיית האניות וכשרו בעונשו על כך שישברו האניות דכתיב (דה"י ב', כ' ל"ו) ויתנבא אליעזר בן דודתו ממרשה על יהושפט לאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך וישברו אניות ולא עצרו ללכת אל תרשיש, ולא הוכיחו אותו על שנתחטן באחאב הרשע המשומד שלקח בתו של אחאב ליורם בנו, וגם אסא אביו הצדיק לקח לו ליהושפט את בתו עמרי חרשע שהיא אחות אחאב ולא הוכיחום הנביאים ולא גנו את מעשיהם על זאת מפני שדבר שהוא מותר עשו, וגם חכמי ישראל לא כתבו עליהם שהחיתון הזה היה אסור להם או עכירה בידם, ועתה ראה גם ראה כי לפי סברתו של זה המבולבל השכל ולפי דעתו המטורפת יתחייב כי יהושפט וחזקיה ויאשירה מלכי יהודה הצדיקים היו גוים גמורים או גרי הצדק, וגם המלך המשיח שיב"ב כן הוא לפי דעתו, וזה כי עמרי ואחאב בנו היו משומדים ולא נמצא בעולם יותר משומד ורשע מאחאב דכתיב רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' וגומר, ותנה עתלית המרשעת בתו משומדת ומחוקת בפשעי אביה ורשעו היתה והיא אמו של אחזיהו מלך יהודה והיא גויה לפי דעתו של המבולבל כי המשומד הוא גוי גמור וכל הנולד מן הגויה הוא גוי בלי ספק, והנה נתבאר לנו מטרופ דעתו של זה כי כל מלכי יהודה מאחזיהו עם המלך המשיח שיב"ב הם גוים גמורים או לפחות גרים, ואם יאמר שהם גרים איה מצות אלקינו לא תוכל לתת עליך איש נכרי שלא יהיה המלך מכלל גרים, ולמה זלגו עיניו של אגריפס המלך דמעות, והנה מלכי יהודה והמלך המשיח גרים כמותו, ולמה האשימו רז"ל את החכמים שאמרו לו אל תירא אגריפס אחינו אתה וקראו להם חנפים, ועל האומר דברים כאלו וכיוצא בהם אמרו רז"ל מסתברא כמאן דאמר מגוש דתאנא מגושא ולא ידע מאי דתאני ראטין ולא ידע מאי דראטין, וכל הראיות האלה שהביאנו הם על המשומדים וזרעם שפרקו עול תורה מעל צווארם וחזרו לעבוד הכלי הגוים ותועבותיהם ברצון לכם וחפץ נפשם הארורה, והפרש גדול יש בין המשומדים והאנוסים המוכרחים לצאת מן הכלל המודים באותו ההבל בפיהם ובשפתם, מפני הרב נטושה מפני קשת דרוכה ומפני כובד מלחמה, והם לא כן ידמו ולככם לא כן יהשוב, כי ייחוד האל ואתחתו בלככם והרכה מהם עושים מצות במטמוניות ומסכנים

זמסכנים בעצמם, ואפילו הרשעים מהם הנוטים למינות
 ואפיקורסות אין ההבל הוא של הגוים השוכ בעוניהם לכולם
 ולא יוכל לבם להתאמין שיש בו ממש והרי הם מובדלים ומרוחקים
 בעיני הגוים והגוים מהרפין ומגדפין אותם כל היום וקורין להם
 יהודים ושונאין אותם מפני נטותם לתורת היהודית, וכמה
 אנשים מהם שקדשו את השם כרכים ונהרגו על קדושת ה',
 הלאלה נקרא משומדים וגוים גמורים ופחותים מן הגוים כמו
 שהורה המשובש המבולבל הדעת הלילה חי ה' כי יש שכר
 לקצת מהם ר"ל לאותם המסכנים עצמם לשמור קצת מצות
 יותר משכר היהודים האלה אשר אין להם פחד ולא סכנה,
 אבל ישבחים הגוים אם ישמרו תורת ה' וחוקיו והם אינם עושין
 המצות כתקונן, ואף עפ"י שההפרש גדול שבין האנוס והעובר
 ברצונו ידוע הוא ומכורר לנכונים ואנוס רחמנא פטריה דין תורה
 דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וגומר! — וכבר כתב הרמב"ם
 בזה הענין באגרת השמד מה שלא יוכל אדם להוסיף בחזוקו
 ובראייתו הכרות עכ"ז לפי קוצר לשוני ודעתי אכתוב בזה
 מעט מוער מה ששאכתי מטפשות מטרן ואאיר להמון עמי
 באור נפשי ההולכת לאורו כדי לזכות את הרבים, כי בעוונותינו
 שרכו לא פסק השמד מדורותינו מימי היונים בהיותינו על
 ארמתינו ומיום שגלינו מארצנו עד היום הזה והבושת אכלה
 את יגיע אבותינו מנעורינו... ואמר כי ידוע הוא כי אבותינו
 השחיתו דרכם וקלקלו מעשיהם ובטלו ברית המילה ונטו להבלי
 הגוים, ולפי דעתי כי ברצונם עשו, והראיה כי שבט הלוי שמרו
 דרך ה' ולא בטלו ברית המילה ואלו הכריחום הגוים מתחילה
 לקלקל מעשיהם היו מכריחים גם את שבט לוי, ועם כל זה
 בשביל שאמר משה רבינו ע"ה רבן של כל הנביאים סגולת
 המין האנושי מלאך ה' הקרוב אליו והן לא יאמינו לי נענש
 והאשימו הקב"ה ואמר לו משה הם מאמינים בני מאמינים,
 מאמינים דכתיב ויאמן העם, בני מאמינים דכתיב והאמין בה'
 ויחשבה לו וגו', אבל אהה אין סופך להתאמין דכתיב יען לא
 האמנתם בי וגומר, וכשנגאלו אבותינו ונכנסו לארץ עברו ע"ז
 ברצינם את הבעלים ואת העשתרות בימי השופטים ובימי
 הנביאים ומתחלת מלכות ירבעם בן נבט יש"ע עד שגלו בימי
 הושע בן אלה לא פסקה ע"ז מעשרת השבטים וכל קדקולם
 היה ברצינם ואעפ"י שהיה ביניהם כמה צדיקים עובדים את
 ה' מאהבה ומיראה וכמה נביאים וחסידים וחכמים לא יכלו
 להשיבם לתורת ה' ולדרכו הטובה, ובימי אליהו רבו הרשעים
 המקלקלים

המקלקלים עד שלא נשאר מעובדי ה' אלא שבעת אלפים דכתיב
 (מלכי' א', י"ט י"ח) והשארתי בישראל שבעת אלפי' כל הברכים
 אשר לא כרעו לבעל וגומר, ובימי הרשעים ממלכי יהודה ג"כ
 עבדו הרבה משבט יהודה ובנימין ע"ז ברצונם ולא ראינו מחכמי
 ישראל מי שעלחה על לבו לומר שאבותינו אשר פשעו ומרדו
 וכחשו בה' יקראו גוים גמורים ופחותים מן הגוים ובניהם
 העובדים את ה' גרים, אכן מדרך היחס כל ישראל אחים הם
 כלנו בני איש אחד נחנו המורדים והפושעים המשומדים
 והאנוסים והחוטאים והצדיקים והישרים והכהנים והלויים
 והחכמים והגרים הנספחים על בית יעקב כלם הם ישראלים
 עזבו את ה' או כחשו בו ופשעו כתורתו ועול התורה על צוואת
 לא יסור מהם לעולם ועד, ונותניו דין וחשבון לפני מי שאמר
 והיה העולם על כל מה שיבטלו מן התורה ומקבלים שכר על
 מה שיקיימו ממנה בעולם הזה ובעולם הבא, ואין מהם בן חורין
 ליבטל מן התורה שכבר קבלוה ונשבעו עליה ובטלו המודעא
 וקיימו מה שקבלו עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם
 ותורה אחת ומשפט אחד לאזרח ולגר, וכן כתיב תורה צוה לנו
 משה מורשה קהלת יעקב ולא נאמר מורשת זרע יעקב, וכן
 השיב הנביא יחזקאל ע"ה לאותם הרשעים שאמרו והיה כגוים
 במשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאום ה' אלקים אם
 לא ביד הזקנה ובורוע נטויה וכחמה שפוכה אמלך עליכם
 יחזקאל כ' ל"ב ל"ג, — ובימי גלות אבותינו לבבל השתחוו כלם
 לצלם ולפי שתיו אנוסים ונמצא בהם מי שקדש את השם
 ברבים ר"ל חנניה משאל ועוריה נבא ישעיה הנביא ע"ה עליהם
 ואמר לכן כה אמר ה' את בית יעקב אשר פדה את אברהם
 לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותי ולדיו
 מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי וגומר (ישע' כ"ט כ"ב כ"ג) וזיכה
 את כל הדור בעבור הצדיקים הנמצאים בו ולא האשימם מפני
 שהיו אנוסים, וכן דרשו רז"ל מגילה י"ב א' ואמרו שאלו תלמודיו
 את ר"ש בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהם ש"י שבאותו דור
 כלית אמר להם אמרו לי אתם אמרו לו מפני שנחנו מסעודתו
 של אותו רשע א"ל אם כן שכשושן יהרגו שבשאר ארצות כל
 העולם לא יהרגו, אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו
 לצלם, אמרו לו וכי משא פנים יש בדבר ר"ל וכי הקב"ה נשא
 פניהם ועשה להם נס בימי מרדכי וכבר השתחוו לצלם וחייבין
 כלית והשיב אותם הם לא עשו אלא לפנים כלומר מיראת
 נבוכדנצר הרשע והקב"ה צערם כיראה ועשה להם נס כי אנוסים

היו, וכימי היוונים כבית שני גורו על אבותינו והכריחום לבטל המצות ולכפור ביהודי הכורא, ועם כל זה לא האשימום רז"ל ולא קראו אותם גוים ולא משומדים ולא רשעים אבל צדיקים וישרים כי אנוסים היו ומסכני' בעצמן ועושים המצות במטמוניות, ואחר חורבן בית שני גורו הרומנים והנוצרים והישמעעלים והוציאו כמה קהלות מן הכלל ואח"כ חזרו רובן של אותם הקהילות לדת ישראל אחר דורו' רבים, מהם מי שהחזירו הגוים אל עמם ואל אלקיהם מפני שראו שאינם מאמינים בדת הגוים ונחמו על מה שעשו להם, ומהם מי שכרחו הדור הראשון ובניהם ובני בניהם ממלכות למלכות אחרת ומארץ הישמעאלים לארץ הנוצרים ומארץ הנוצרים לארץ הישמעאלים, ומהם הרבה שהתישבו באותו השמד והיו שומרים מה שיכלו לשמור ממשמרת ה' ותורתו במטמוניות, ואני אומר בעבור שאודיע לאלו אשר לא שמעו ולא ראו שאין החולי הרע הזה ר"ל חולי השמד בארצות הנוצרים כלכד אלא גם בארצות הישמעאלים שתיא רוב הישוב ובה רוב הגולה, ובעונותינו הרבים כבר עברה חרב השמד על רבים מקהלות אשור ובבל ותימן ואפריקי וארץ המערב וארץ הזאת ספרד בימי חיוי הכלבי ש"ע בדורות הרמב"ם ז"ל לפניו והיו בתוך דורות השמד רבי' מחכמי ישראל צדיקים וטובים, והן היום חושבים הישמעאלים על קצת מהם שהם חזרו לדתם כמו שהם אומרים על דונש בן חמים ועל הסדאי בן הסדאי וזולתם, והנה רבינו הגאון השלם הרמב"ם ז"ל ורבינו מיימון הדיין אביו והר' יוסף בן עקינן תלמידו ז"ל כתבו בנהוג דורות השמד מה שיספיק ומה שיועיל מאוד ומה שאין בו ספק שהוא האמת והנכון, סוף דבר שלא נמצא חכם מחכמי ישראל שקורא דורות השמד גוים גמורים ולא רשעים גמורים מפני שפשיעוכם כאונם היתה מתחילה ואפילו המשומדים שעברו ופרקו עול התורה, מעל צווארם ברצונם והפצם לא קראום גוים גמורים וכש"כ לענין היחס והרבית, ואיך יפתח פיו קל אחד מקלי עולם ויערזיר על רוב קהלות ישראל שבכל דור ודור מראשי הדורות ועד היום ויאמר שהם גוים גמורים ופחותים מן הגוים ויקלקל בעריות קלקול גדול מה יהי' עונשו לפני מי שאמר ותיה העולם, ולולא שראיתי הרעה הגדולה הזאת המנעת מדבריו לא הייתי כורחב דבר אחד מכל זה אשר דברתי, אולם הוכרתי לדבר מפני כבוד שמים שלא ותחלל, וכש"כ בהמצא פתיים מהמון העם שיחשבוהו לחכם ומורה הוראה ומנהיג קהלה, והמנהג

כמנהג יהוא בן נמשי וכו' הלא ירפה זרע האנוסים עפ"י השמר והצרות מהסתפח בנהגתו ה' ומלהדבק בעמו עד שיטמעו בגוים ויוסיפו על הטאתם פשע ויאבד זכרם מישראל, שוכה עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך, והאל למען שמו הגדול יפחה לכבינו כתורתו ויקרבנו לעבודתו וישכור עול הגוים מעל צווארנו ויאסוף נדהינו ויקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ כמו שהכתחנו דכתיב ונשא נס לגוים ואסף נדהו ישראל ונפוצות יהודה, יקבץ מארבע כנפות הארץ:

חס

כתב שלוח מאת התלמיד החשוב להרמב"ם ז"ל:

הן לב אחד ושפה אחת לשנינו, ולא עבר זר בינינו, וזה ההלך לעשות, לדור בצל ידירותיך בא לחסות, ולפני חבונתך שפך שיהו, ולקראת אמונתך הוציא כל רוחו, ואני אני הוא המדבר הנני, דבר כי הפצתי צדקך אם יש מלין השיבני, הלא אחמול בת אהביך כימה, היפה והנעימה, נשאה חסד לפני, ותטב הנערה בעיני, וארשתיה לי באמונה, כרת וכהלכה על הר סיני נתונה, בשלש אלה קדשתיה, כסף ידירות למדור נתתיה, ושטר אהבים כתבתי לה כי אהבתיה, וכו' יבעל בחור בתולה בעלתיה, ואחר אשר בכל אלה קניתיה, לחפת ההשק הכנסתיה, לא פתתיה ולא אנסתיה, רק השקה בו כי חשקתיה, ונפשי בנפשה קשרתיה, וכל זה בפני שני עדים ברורים, רבן עבד אללה ובן רשד חברים, וכעמדה בתוך חפתה תחתי ונתת, ואחרי דודים אחרים פותתה, וכתבו המושלים מימי קדם קדמתה, הצובה כלה שונחת תוך חפתה, לא מצאת בי עול כי רחקה מעלי, וסרה מאוהלי, ומראה הנאות לא הראיתני, וקולה הערב לא השמיעתני, ואחרי לא כהיר כבתך ולא הכלמתה, לא החטאת אותה ולא האשמתה, ואולי מאריך היחיה נסכה, וגם זו רעה רבה, ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא או יהיה, ותתפלל בערך וחיה, והיא גם היא יתפלל בעדה, להכין אותה ולסעדה, ואם אינך משיב דע כי בסוף הפסוק חנקש, ולכן רדוף שלום וכקש, ולמען יוטב לך והארכת ימים, הט אונך ושמע דברים חכמים, תנו רבנן

ברוך

ברוך המחזיר אכרה לבעלה, ועל אחת כמה וכמה אשת היר
עטרת בעלה, והנני מחכה לתשובתה ובעדה אפגיע, וכל גוי
וממלכה בעדה אשביע, ולמענה נפשי יום ליום תביע, ובגוים
ההם לא תרגיע, אשרי המחכה ויגיע, עבד אהבתו נאמן כריחו,
הנכסף לראות פני הדרתו, המתאבק בעפר רגלי מעלתו,

יוסף בר' שמעון ז"ל:

תשובת הרב הגדול הרמב"ם ז"ל להתלמיד החשוב:
על גב הכתב

עץ הדעת ועץ התכונה, יסוד הדת וסוד האמונה,
את עש ואת כימה, אבי נעם בן קיש בן אלקנה, וכו':

שמעון חכמים מלי, הטו אזנכם ולכו אלי, שפטו נא כיני
ובין ירובי, ואם יש בי עון הננו ענו כי, את בתי כימה
נתתי לכסיל חתני וישנאה, והיתה אמונה כגלגל אמונה,
ויחשבה לזונה, כי כסתה פניה, ומיום נלכדה רגלה ברשרו,
יען נהפך נחשתו לכושתו, ועבר עליו רוח קנאה וקנא את
אשתו, שארה כסותה ועונתה לה גרע, ושם לה עלילות דברים
והוציא עליה שם רע, ואחר אשר קשר כמושכותי מעדנותי,
קשר בקשוריו על קשוריה, ואש קנאתו שלה כמגדנותיה, ושלא
כדת העיד כלאים, והוסיף על הטאתו כפלים, וריחה בעיני
חשב להבאיש, וכרה דבר אלי האיש, הנה כחך זנתה תחתי
בתוך חופתה, הביטה וראה את חרפתה, ופקוד עליה עונתה
ומעלה, והשיב תשיבנה לבעלה, כי נביא הוא ויחפלל בערך
גם בעדה, וישיב שכותה ויבון צעדה, ויכסה על עונה כי לא
יחפוץ. כמותה, וה' יסלה לה כי הניא אביה אותה, ואתם
ידעתם את האיש ואת שיחו, כי הוא יוציא כל רוחו, וכי הוא
בוטח בלבו, ומור' הלכת בפני רבו, והנה גם הוא מוציא דבה,
והנה אם נביאים נבא כסומא בארובה, כי תואנה הוא מבקש
וסבה, להתעולל עלילות, ולדבר גדולות, על דעתכם כי הוא
איש טמא שפתים, והוא לא נטמאה ולא חלו בה ידיים, וחלילה
לה מעשות כדבר האל, למעול מעל באישה לעשות נבלה
בישראל

כושראק, לכלתי לכתה אחרי שאול ואחרי שמואל * . ועתה
 התיצבו ואוכיחנו בפניכם, אל תעצבו ואל יחר בעיניכם, כאשר
 יוסר איש את בנו החומל עליו, אני מיוסרו ואומרה אליו,
 יען התרגוך אלי ושאוונך עדה באוני ותענני קשה, ותפקוד עלי
 עון האשה, ובשני עדיך העברי ותערכי עני הגדלת, ובין קודש
 להול לא הבדלת, ונשאך לכך להמנות בלהקת נביאים,
 ולהתגאות לפני משיב גמול על גאים, כי נשבעתי כי לולא
 למעני אני עושה, ואת פני כימה אהבתי אני נושא, כמעט
 עניתך עזרה, ועניתך על זאת, ואמנם בני מחשבותיך גוי
 אובר עצות ואין בהם משכיל, הן להם ה' רחם משכיל, ואתה
 האיש הלוה, דע וראה כי עמך הגוי הזה, והשמר לך פן יהיה
 דבר עם לבבך בליעל, להונות עוד את אשר, בעולת בעל, וכל
 שכן האשה הבאה אל בתיך, פן ישא המושל עליך משלו,
 פו כפיל מחתה לו, וקרנים מידו לו, ועתה בני שמע בקולי
 הנה אשחך קח ולך, ועל ה' יהבך השרך, בכל דרכיך דעהו,
 כי נסתר איש מרעהו, והוא יישר אורחותיך ויכונו מחשבותיך,
 זקבל מוסר מורך, אל תחן את פיך להטיא את בשרך, כי אמת
 יהגה חכי ואם תבקש, אין בהם נפתל ועקש, ואל ישיאך לכך
 לעלות במעלות הנבואות, ולא בגאות ועיניך רואות, לא מפני
 שדרכן גבה מדרכך, אלא מפני שהשעה צריכה לך, ושמיא
 תאמר הלא שמואל נבא כאשר ראוי ואני בחכמתי האיתני,
 אעשה כן גם אני, אם חכמת חכמת לך להבין ולהורו, אין לך
 עסק בנסתרות, ואין לך ראיה להביא, מדאמרינן חכם עדיף
 מנביא, כי לא כל הוגר הרב רשאי לקטול, ולא כל הרוצה
 ליטול את השם ישור, ועוד אם שמואל נבא והפליא פלאים,
 הגם שאול בנביאו, לפיכ' אל תתחכם יותר ואל תהו גאה, ושים
 לבך לענות הקדמוני וראה, כי לנביא היום יקרא לפני הרוא',
 ואל תבקש לך גדולות אל תבקש, עשה כאשר צויתך, בדרך

חכמה

* הערה הוסיפה ה' וכי הן כנ' עד נולדת אלן "אחרי שאול ואחרי שמואל", כדפיס
 כנר ע"י החכם הכננר ה' שלמה מונק כי כפי שז"ל בהעמק נבתי"י אחד באוקספורד
 בלתי כשלם העמקתו וכחבר בו וז"ל והלאה, ואני כננת ונאמתי באחד חס' קייית אונר
 הספרי' וההנכות ה' חיים ויכל מהחבורג אשר באו הכה השלמות כל הוסיפה הוה ויקרה כיצני
 חודש ענינו למיתו אונר עולם, וכאשר לא יפכן לתת חני דבר ע"כ באין חוסם אכוס
 הייתי לתת חודש העמקת ב' חוספניס אלן והחל ויגר כלה, וחוסנס גם ו"ו ככון היה
 לשנומס חוספת הכוסמלות החוסקנות אשר לרעמי בהעמקה זו נגר הדלשאנה שקימה לפני
 חוסס הכננר אשר כל דואה יבחין ויורה:

חכמה הורתיך, אל תאמין בעצמך עד יום מותך, ושים השכל
 אב ותחכמה אחותך, בין כך ובין כך ירכו בישראל כמותך — :

מכתב ע"ד ספרי הרמב"ם :

רוח טהורה, ונשמה יתירה, נפש נקייה, כבוד חונה בצורות
 גווייה, חלוץ מחלצות התעודה, גדול בישראל נודע
 ביהודה, וביע גולות עליות גולות תחתיות, החל ברפואות ויכל
 בטבעיות, ויגבה לבו באלהיו, וישלמו בו מעלות המדות ומעלות
 שכליות, איש אשר אלה לו, וזה צבא מהללו, אדוני מורי
 הח"ר יצחק רופא הגופות סועד הנשמות, קונה שני עולמות,
 הלל החסר, אוהבך הקדמון ומשועבדך, בלב הפץ ובנפש
 שוקקה מפיק לך את רוחו, מצמית לאדונותיך את כל יצוריו
 ואת כחו, לכל אשר עליו תשוה, ובכל אשר נפשך תאזן
 אהה תצוה ואספרנה יע"ש, כשמוע אוני צלצלי פעמוניך
 ובהילך על ראשי ממרחק אורים מנר חביונך, וולהט ברומי
 מברקי זהב צפונך, וממרחק הפיחו בו סמי רקחך, ששו בני
 מעי ששו, ומרוח נדבה התנוססו, ורעיוני באהבים התעלסו,
 ברכתי והללתי נקודת העת אשר בה ראיתך, והיום המאושר
 אשר בו ידעתך, אדוני אחי אחר קראתיך, אזכורך ואברכך
 כי אהבת החכמים אהבתך, ידיד ה' תשכון עליו לילך
 מזמך, יתנך ברכה בקרב עמך, אלקים יענה את שלומך,
 הן הנשתוון הזה יוודע לאחיותך, כי זה כמה שמעתי עליך טובו
 גדולות ונפלאות, וכי הוספת מעלות חכמה תוספת מרובה
 עד מאד על המעלה הראשונה אשר בה ראיתך, ועתה מקרוב
 בא הנה סוחר איש עב בצואר עתק והשלימני עד מאד בעל
 פה מצידך ואמר לי כי נתת לו אגרת אחת שיביאנה אלי
 ואח"כ נתחרטת ותקחני ממנו, ובכן בא בלא אגרת, אמנם בפיו
 הביא אלי תשורה אחת מבשורות שלומות וברכות אוגרות, ואז
 נתחדשה כי תכונה אחת מורכבת משני הפכים יחדו, כלומר
 שמחה ועצבון, השמחה על בשורת השלום, ועצבון על אשר
 מנעת ממני את עטף ולא זכיתני לראות את טורי יהלומך ואיך
 ולמה היתה הסבה בזה לא אשאל ולא אנסה כי אוכי ידעתי
 וסתמה מותר ופירושה אסור, ואני עם כל זה אקרא ולא
 אטא וארכה ולא אסור :

אמנם אודיעך, כי גם אם ארכו הימים ונושנו העתים מן היום אשר נתחברנו בעיר רומי עד היום הזה ורפו טבעי ונחלשו כוחותי מאז ועד עתה עם כל זה לבכי חדש וטבעי חזק וכותי גדול להתחבב בחיבתך אם אני ראוי לכך והנני עו כנמר וקל כצבי וגבור כארי תחלה לעשות רצון קוני שבשמים ואחר כך למלאות הפציק ולעבוד עבודתך בכל אשר אוכל לחשוב שיהיה כבודך וכבוד חכמתך ואלו ל צוות ואלי לשמור ולעשות ודי בזה, ואח"כ אודיעך כי הנני גר בעיר פורלא וביקר בל ילין, ובשבת פה אינני יודע מן הענינים המתחדשים בעולם היהודים אלא במקרה, בסור הנה לעתים רחוקות קצת אנשים שיאמרו לי כך וכך נתחדש (אצל) היהודים בעולם ובמקום פלוני, וזה עתה ימים רבים ששמעתי שבא בפררא א' מאשכנז שמו שלמדה פטיט ועבר על עכו ואז לא נודעו לי מהלכיו ועקבותיו, אך עתה מקרוב נודע כי עיקר עקבותיו והליכותיו הי' להלחם בה' ובמשה עבדו, וכי הוא נושא עמו כלי חרש מלאי טומאה מתוכם, כלומר שהחטים אגרות מצד חכמי אשכנז דוברות סרה על דברי רבינו משה ובפרט על מורה הנבוכים כדי לגזור על ביעורן, ובשומעי ספקתי כף על כף על שלא ידעתי זה מידי עוברו באלה הגלילות שאילו ידעתי הייתי פונה מכל עסקי ורץ אחריו עד אנקנא ולא היה נפרד ממני לעולם עד הביאו אותו בכור המצרף לפני חכמי ישראל וחכמי גוים לדעת את המינות והכפירות שמצא בהם הוא וחביריו עדי שקר, והייתי מסדר בכל כותי בעור גופו ואגרותיו לעיני השמש בכעור חמץ, והנני אומר כי אותו שלמה אם החטים האגרות בזדונו לא החטים בשרו מזובו אבל רר בשרו ונפשו בחוכו, עוד שמעתי כי באלה האגרות נדה והתרים וגרה מדון בקהל עכו ושם חרב איש באחיו הרבם תבוא בלבו והקללת תבוא כמים בקרבו, ולכן מפחדתי פן נחפשו הבלין ושקריו גם שם בקהל רומי ושמה נטחת שום כת סכלות אחריו, אמרתי אל לבי להזהירך ולהשכילך השמר לך ושמור נפשך מהצטרף עם קשר רשעים ואם יפתוך חטאים אל תאבה ואל חשא לו פנים ואפילו אם יהיה מן הנקראים רבנים כפי ההמון תקרא אליו רב החובל, ובכן תזכה ותמצא הן ושכל טוב בעיני אלקים ואנשים, ואל תחוש להן תתוישים, אחי שאל נא לימים ראשונים ושנים קדמוניות זה ששים שנה אשר התעוררו קצת מחכמי פרובינצה וקטלוניא על ספרי רבינו, ולא כיוונו בזה לכבוד אמונת התלמוד ושום דבר אמונה אלא בעבור שנתחדשה

שנאה וקנאה ביניהם ולא היו יכולים להנקם איש מאתו, ולכן מצאה כת אחת תואנ' על האחרת כאמור הם מיני' ועוסקי' בספרי מינות והוליכו עמהם כמה וכמה כרכים מס' מדע ומורה ותלכו אל צרפת והלשינו את הכת האחרת לפני הכמי צרפת בדברי מינות וכפירה ושהם עוסקים בספרים פלוניים שרובו דברי מינות והוציאו וקרא בהם לפני אותם החכמים ופירשום לגנאו ולכויון כרצונם, ואותם החכמים המשולחי' לא דקדקו בספרים ונתנו אוון אל אותם המדברי' והחליטו גזירתם לבער ס' המורה ותמדע בכל אשר ימצאו שם וכל החוגה בהם יחרס הוא וכל רכושו ויברל מקהל הגולה, ולא היה דיים בזה, אבל נחתנו למאכולת אש לעיני השמש כל אותם הכרכים, ולא דיים בחכמה לבד אמנם עוד האש אשר בה שרפום הכעירותו מן הנר הגדול שהיה דולק בבית הכור הכומרייא הגדולה של פריש לפני המזבח, והכומריים הבעירו אש ונחנה אליהם ונר, ונשרפו הספרים ברחוב עיר פריש לעיני כל העם וכל זה עשו להשמיע קול שאון הכפירה והמינות ולהבוות ספרי רבינו ושלחו הנדוויים והגזירות בכל קהילות פרוכינצא וכות נחתנו הרב הדרה איש באהיו ברוב הקהילות ותדיו הרעה הולכת וגדלת עד ששתי הכיתות נלחמו כמונפשלייר בהכה ופצוע והוצאות שם רע, ולעוים מגונים וכת המורים במורה צדק נפלו בפה יקושו כי שכרו עידי שקר נגד הכרת העלובה והעידו עליהם עדיות רבות ורעות לפני שופטי הארץ והוזמו ובכך נדונו בקציצת לשונות ונחתכו יותר מעשרה לשונות של טובי הכת המורה במורה ויודע ה' עכדיו וזעם את אויביו, והנה שגור בפי כל שחו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ, ועתה אשוב מה שנעשה בעיר פריש מה קבלו על ככה ומרה הגוע עליהם, ה' משמים השקיף ויקנא לכבוד רבינו הקדוש ולכבוד ספריו, וישלה בקהילת צרפת חרון אפו וחמתו, ולא נשא פנים לתורתו, ואל תתמה ע"ז לומר איך לא נשא פנים לארץ ומאתים ס' תלמוד ואגדה בעבור המורה והמדע, הלא תחשוב כי רבינו משה היה כמעט משנה בדורו אל משה רבינו וצדקת כל הדור היה תלוי בו, ואותם הנמהרים כונו לבוישו ולתוציא עליו שם רע שלא לשם שמים, ולכן הרה אף ה' בהם שחרי אמרו רבותינו ע"ה כגיטין פרק הניזקין אמר רבי שמעון בא וראה כמה גדולה כוחה של בושא שהרי סויע הקב"ה את בר קמצא וההריב את ביתו ושרף את היכלו, ואם על בר קמצא שהיה קל אחר בדורו והיה ע"ד סעודה הקפיד

הש"ית כך, מה תאמר ברבינו משה שהיה משנה למשה רבינו
 שביזוהו והוציאו עליו שם רע ומינות וכפיר, או שמים אי לזאת
 יסלח להם סלה, הלא תראה מה שנאמ' בירושלמי ר"פ ההובל
 שדרשו ע"ה על מקרא שאמר ישור על אנשים ויאמר וגו' ואז
 פדה נפשו ויעבור וגו' כמה דברים אמורי שלא הוציא עליו שם
 רע אבל הוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית, והטעם
 בעבור שהוצאת שם רע הוא כתב שאינו נמחק מדור לדור,
 ולכן אחי אל תתמה אם ענש הש"ית את חורת בני צרפת לכבוד
 רבינו משה ולא נשא פנים לס' התלמוד שלהם וישקף עליהם
 בעמוד אש וענן עד שהרעיש עליהן כל הגלחות, ואז נתחדשו
 הגזירות הגדולות את הקהלות הרגו יותר מג' אלפים ואת ספרי
 התלמוד שלהן כולם נתנו לשריפת ולמאכולת אש ואז יצאה
 הגזירה שלא ילמדו עוד ספרי תלמוד בגלוי עד היום הזה.
 ואם תשאלני מי יודע שאותם הגזירות היו בעון שריפת המדע
 והמורה, אענך הנה האות והמופת שלא הפסיקו מ' יום בין
 שריפת ס' רבינו לשריפת ס' התלמוד ובאותו מקום עצמו נשרפו
 כל הספרי והפירושי שנמצאו בפריש ונתערב אפר ס' התלמוד
 באפר ס' המדע והמורה כי עדיין היה האפר במקום, וזה
 דבר אמת וגלוי לכל העמים יהודים וגוים לאלתר ידעו הכל
 כי דין שמים היה וממרום שלה אשו על אשר שלחו יד בספר
 הקדוש, וזה יונה הגדול מברצלונא ז"ל היה ראש וקצין על כל
 אותם הרעות הגדולות שנעשו בצרפת, ואז נמס לבכו ולבכ כל
 עוזריו, וקיבל עליו ללכת ולהשתטח על קבר רבינו במנין עשרה
 ולבכות על קברו ז' ימים שימחול לו על אשר מעל בספריו
 והורה בפיו בפני כל העם, ואמר כלשון זה הנני מכה על פני
 ובוש ומתחרט על אשר פערתי פי נגד רבינו הקדוש הר' משה
 בן מימון וספריו, והנני מודה מלב ונפש ואומר משה וחורתו
 אמת וכולנו בדאין, ואני מקבל עלי מעכשיו ללכת להשתטח על
 קברו במניין עשרה וללכת על קברו ז' ימים ולומר בכל יום
 חטאתי לאלקי ישראל ואל ר"מ אבן מימון שדברתי והעויתי
 נגד ספריו, כלשון הזה אמר בכה"כ של פריש ולפני הקהל
 הנותרים מן הגזירה ויצא משם ובא לו במונפשליר עירו ואמר
 בן בכה"כ של ברצלונא במעמד כל הקהל ואז נפל פחד רבינו
 על כל הקהילות וכל מי שפער פיו נגדו קיבל דין שמים עליו,
 וזה יונה קבע ושיבתו בברצלונא ובכל הלכה והלכה הירה
 מזכיר מחבור רבינו משה ואמר ורבינו משה כתב כך בחיבוריו
 ונראין לו דבריו ולא חלק עוד על סברותיו, אמנם עם כ"ז נענש

בעבור שאיחר את נדרו שנים רבות עד שכמעט נשכח ממנו והלך לו לעיר טוליטולא כדי לעבור וללכת על קבר רבינו ובהיותו שם חברו עליו קהילות ספרד והפצירו בו להתעכב בעיר שנה או שנתים ונתרצה להם וקבע לו שם ישיבה גדולה, ואע"פ שתורתו וצדקתו תלוי לו עם כל זה לא מירקו העוון כי שם נשתלם לו את גמולו שהמלאך בא וחבטו ומת פתאום במיתה שאינה ראוי לזכרה וקרהו כן בעון איחור הנדר, כי בעת יציאת נשמה היה צועק את רבינו רבינו, וכל אותם שהשגיחו על נדרם ניצולו ונכפר להם, ואוחם שנתרשלו רזמו ונכרתו ואבדו מתוך הקהל ולא נשאר למו שורש וענף, ואם תשאלני איך ידעתי זה אשיבך כי עמדתי בכרצולנא ג' שנים ושמשתי לפני מורי הר' יונה והוא הצדיק סיפר לי מפיו אות באות כאשר כתבתי לעיר ככל אשר עשה וכל אשר קרהו עד יום צאתו מברצולנא ללכת אל טוליטולא ואני הייתי בכרצולנא בנסעו ונשקתי את ידיו בעת הפרידה וברכני ורכב, והמקרה שקרה לו ממיתתו בעיר טוליטולא היה, דבר מפורסם לכר קהלות טוליטולא אך אין ראוי לי לפרש בעד כבוד תורתו וחסידתו, והענינים שהיה במונפשליר ובפריש ידעתיים מפי כל בני הקהל של מונפשליר בהיותי שם, והנה עתה קמו אלה תחרת אבותיהם תרבות אנשים הטאים לספות הרון אף ה' עליהם אוי לנפשם כי גמלו להם רע, ראה אדוני ואהי כי הארכתי בספור הזה למען תלמד ממנו לאהבה וליראה את כבוד רבינו הקדוש וספריו ותסיר מתוכך ותלחם בעדו נגד כל הסכלים וכל אשר הונו על משה, ואם עתה מסתפק בשום דבור מספריו ובפרט במורה תכתוב לי כל ספיקותיך באר היטיב, ואני כיך אלקי הטובה עלי אתיר לך את כולם ואפרש לך כל הסתומות, כי תהלה לאל חי אני אומר באמת ולא כמתפאר אלא כמשכה את יוצרי אשר הנני בזה שאין היום בישראל איש שידע כל סחרי המורה ושרשיו וענפיו יותר ממני, ובפרט החלק הב' והג' שהם עיקר המורה, וכל כוונותיו מכוארים אצלי, וזה בעבור שהספרים שהם שרשיו ויסודותיו כלומר ס' חכמות הטבע וחכמה האלקית ידועים אליהם ופירושיהם מפי רב מובהק, ואני לכבוד רבינו שמתו אל לבי זה ימים רבים לחקור על כל המקומות שאפשר להתפקר למעון עליו שקר, וקיבצתי כל נפזרים והסירותי כל הספיקות הנופלים עליהן ובארתי כל תעלומים, גם עתה מקרוב הגיעו אלי קושיות שהקשה הר' משה מיידונדא על קצת דבר המורה מן התלמוד ובראשית

ובראשית רבה ותנהומא ושאר ס' אגדה וראיתי שהם מילין
 תפלים בלי מלח ותכלין ותרצתי כולם וכמעט שלא היו צריכין
 תרוץ בעבור שלא נולדו אותם הקושיות אלא מחמת חסרון
 ידיעה בדברי רבינו, ובעמוד המשכיל על אמתת נוסחת הספר
 וכוונת השער לאלתר יפונה לפניו הדרך ויורם מלפניו כל
 מכשול ולא תקשה לו קושיא, וכוה המקרה קרה לסכלי אשכנז
 ולנמהרי צרפת וכל מי שילעוג ע"ד רבינו הוא אחד מהשנים
 או בלתי מבין או מקשה עצמו לדעת, ודע אחי כי בע"ה יתב'
 הנני מעותד לשלוח אגרות גדולות בשנה הזו אל נכד רבינו ואל
 חכמי ארץ מצרים ואל קציני קהלות בכל למען העיר את רוחם
 ולבבם לערוך מלחמה נגד חכמי אשכנז וצרפת החולקים ע"ד
 רבינו, ושלא ישאו על פניהם עוד מסוה הבושה הזאת אשר
 נשאו זה ס' שנה ויותר, ואזכיר להם דברי עונות הראשונים
 ותחוצפות אשר התחצפו אותם החכמים בשם וסכלים בפועל
 ע"ד רבינו מימי עולם ושנים קדמוניות, ואתן עצתי שיעשו קיבוץ
 בעיר אלכסנדריאה אשר על שפת הים ושם יעשו הוועד, ומשם
 ישלחו שלוחים נכבדים וחכמים באגרותיהם אל קהלות אשכנז
 וצרפת ויועידום למשפט דומן פלוני בחודש פלוני ובמקום פלוני
 בוויניציאה או במרשיוויא או בנינואה לבא להראות את כחם
 ואת טענותם מדוע כזו ספרי רבינו ומה מצאו בהם עור, והיה
 אם יהיה טענותם עליו אמיתיות יהי מה ויגנוז, ואם ימצאו
 טענות פסולות ושקריות יקבלו עליהם ארת הדין כאשר יגזרו
 חכמי ארץ מצרים ובכל על מה שעשו המה ואבותיהם, וחכמי
 ככל יהיו המכרועים בדבר זה כי להם דבר המשפט על כל
 חכמי ישראל וכולם כפופים עליהם מדין תורה, ומה אינם
 יכולים להתנצל בשום פנים לפי הנראה לי, ואם ימאנו חכמי
 צרפת ואשכנז מבוא אל מקום המשפט הם יגדו וישמתו ויהרימו
 אותם בכל קהילות בכל ומצרים, כך אייעץ וכך אכתוב באורך
 ובמליצות וראיות מן המקרא ומן התלמוד אל כל קהילו' מצרים
 ובבל, ואראה להם פנים לדבר איך הם חייבין לעשות לכבוד
 רבי' רבם שהאיר עיני כולם בתורה ובמצות ובחכמות ולכבוד
 עצמם, וכי המה נשארים בכושת וכלימה כל ימות עולם
 וחכמתם ותורתם יהיה לאין אם לא יעשו, והיה אם שמוע
 ישמעו לי הנה מועד שמחה וששון אל כל אותבי דברי רבינו,
 ואני הקטן נבוה אצטרף עמהם אם אהיה ראוי לכך בעיניהם,
 וידעתי באמת כי כל אותם הסכלים יפלו בנופלים ובהבל יבואו
 ובהבל ילכו ובחשך שמש יכוס, ואני בוטח ברחמי הנותן לאדם

לשון למודים, כי אנכי לבדי אלכוד להם כל המעברות וארזן
 הזמם בפיהם והחטם באפם כש"כ בהיות שם כל גאון יעקב
 וכל כבוד הכמת ישראל שאז יפיגו טעמם ויהיו כאבן דומם,
 ודברי רבינו ישארו על מכונם ומבוקשם, ואם ח"ו יתשללו
 בדבר ולא ישגיחו לטרור ככך הנה אני כבר התנצלתי ועשיתי
 את שלי, ואין לנפש רבינו עלי תרעומות אלא עליהם, וקהלותיו
 וקרוביו אשר בארץ מצרים ישאו את עונם ומשחתם בהם,
 ובושה תכסה פניהם ודי כזה, ואתה אדוני ואחי מזה בן מזה,
 מהזה שדי יחזה, אמר הלל החסר מארץ נוד:

כתב ששלח ר' הלל למאי שטרו גאוי:

אדוני אחי החכם ר' יצחק בר' מרדכי תרבתך לעולמי
 עולמים, ותזכה לגורל קץ הימין: אגרתך באה אלי לעת
 וולדה ולדה, כי עכרו ט' חדשים ויותר מיום שולחי אליך
 אגרתו עד יום הגיע אלי אגרתך, וכבואה ששתי לקראתה,
 ובפותחי וקוראי ברכתו את הש"י אשר יעצך ובדרך אמר
 הנחך, ובאמרי יושר המריצך כי נטית אחרי רבינו, ולא פנית
 אל רהבים ושטי כזב, והפעם אודה את ה' אשר לא השביר
 אל רבינו גואל באלה הגלילות, ואשר הציב לי חכם לאדון
 וחבר שיהי' לעזרת ה' לכבוד רבינו ותורתו, יפק ה' את זממך,
 ויהי כנהר שלומיך, וישמחו כך כל אוהבי שמך:

אודיעך אחי כי זה שנה בא אל פיררו בחור א' מפררא
 קרובי, שמו ר' שלום בר' יוסף שהוא דר בעכו, ותכף הגיע
 שם פקרני בכתיביו, ומפחדתי פן נטה אחרי אבשלום ולא אחרי
 אבי שלום הזהרתיו באגרתו עד מאד כאשר הזהרתך ויותר
 מדעתי את מנהג הרע שלהם וזה מימי קדם והוא כאיש נוטה
 ומחויק ביד מרעים שם בעכו השיב לי בדרך מתנצל ומנצל
 את רבו רב פטיט כאשר תראה בקונטרס, ואני השבתי לו גם
 כן ככתוב שם ושלחתי אליך דברי אותו הקונטרס כולו אות
 באות כמו אותו ששלחתי אליו למען תראה שבכל מקום שפקרו
 בגזירה שלהם תשובתם כצדס מלבד מה שימצאו עוד תשובה
 על מה שערערו ע"ד המורה, ועל כל מה שיטענו ימצאו תשובתם
 בצד הטענה בעזרת שוכן מעונה, ובעזרתך אדוני אחי, אבל
 אמרתי לריק יגעתי כי כתבתי אגרות גדולו לקהל אלכסנדריאה
 שישקחום

שישלהום אל הר' דוד אל אלקיירא שהיא העיר אשר דר בה ומסרתים ביד סוחר א' מגינואה אוהבי שמצאתי בעיר בולונייא שהוא מעותר לעבור באלכסנדריאה והלך לו אל יונאה עם האגרות, ובשוכי אל פורליץ הגיע אגרתך אלי אשר בה הודעתני שהר' דוד בא על עכו, ואולי עדיין תגיע אגרתי לידו בשום זמן ויברכוני, ואני שמח מאד על אותם שהביאו צוארם בעול דברי רבינו כפי-מה שכתבת, ושחכמי בבל ונשיא דמשק התעוררו לכבוד רבינו, ומעתה גם אותו הפטיש שפל אנשים יפול ברשת ההודאה בעל כרחו וילך שחות, ויעלה ביד החוה, כמנהג הצרפתים שמעולם לא עלתה בידם אלא רגזנותם, ומחשבותי הטובה אשר השברתי ואשר כתבתי השם יצרפנו למעשה, ושפתי לא אכלא ורעיוני לא יפוגו ואצבעותי לא ישבתו מעשות מלאכה לכבוד רבינו בכל כחי, ואודיעך אדוני כי בארץ עוני וגלותי הולדתי בן לזקונים הבן אשר לא ימות, והוא ס' אחד שחברתי שמו ספר הגמול'י הנפש, ואכתוב לך ציוניו וחלקיו שערו ויסודותיו למען תשמח בספריו ובכוונותיו, הספר כולו חלקתי לשני חלקים ' החלק האחד ד' ציונים שהם ז' שעורים, החלק הב' ג' ציונים. בציון האחד מן הו' אודיע שהנפש היא נמצאת למען השבית קצת כופרים שחשבו שאין דבר מנהיג הגוף אלא הרוח ויש קצת שאמרו שהוא הדם, ויש שאמרו שהוא אויר העולם, ואני הוכחתי שהגופים מתנהגים בדבר שהוא נפש ובוה הרכתי —! בציון הב' אודיע שהוא עצם בלתי גוף בלתי חומרי בלתי סגולה בלתי מקרה —! בשלישי אודיע שהיא בלתי מתענעת בשום אחד ממיני התנועה ושהיא בלתי משתנית בשום אחד ממיני השינויים ובוה הארכתי קצת בעבור שאנחנו נראה בה ההפך שהרי תמיד כל היום משתני' חכונות נפשותינו מרצון אל רצון מיגון לשמה' מסכלות אל השכל, ובנתח מן הציון אם הנפש נחלקת נפל דב' אחד בהכרח והוא לחקור אם הגלגל הוא בעל חלקים, ואם יאמר כו בשום אופן מתחלק בכח, ובכאן נוקד עוד מבוקש אחר בהכרח והוא להודיע החלוקים וההפרשים שיש בין הכח והאפשר, כי בוה יוותרו ספקות גדולות, ור"ש אבן תיבון שאל מרבינו משה שיודיענו ההפרש ביניהם, ורבינו השיבו כי הוא דבר עמוק מאוד אפילו אצל בקיאי הפלוסופים ולא באר אליו מזה דבר ואני דקדקתי בפירושי בן רש"ד ואבן צאיג אשר אתי על ס' השמע הטבעי ומצאתי ההפרשים מבוארים, אמנם הענין כבד מאד לרהבינו אל מי שאין לו שורש חזק בחכמה הטבעית, ולא מצאתי

בכולניא שום רב שהרגיש בזה עד היום ושמתו בו עד מאד כי גם המה היו נכובים בדבר — ! בציון תד' אודיע מה היא הנפש באמת ע"ד התכת הגדר ואתן את גדרה — בהמישי אודיע אם היא אחת במספר בעצם אל כל אנשי העולם או רבות, וכאן אביא כל ראיות מאותם שאמרו שהיא אחת כמו בן רש"ד וסיעתו ותימסטיים וסיעתו, ואביא כל מה שיוכל אדם לתבין מזה מתוך תורה שבכתב ומתוך דברי רבותינו ואראה דעתי בזה, וגם זה הענין הוא מחקר נכבד מאוד ופינה מפינות האמונה בתשועת הנפשות — ! בששי אודיע מדרגת השכל ואראה שהם ג' מדרגות ואבאר מציונותם בראיות מופתיות ואראה איך השכל שהוא החלק אחד מן הנפש יש לו באהרית התאחדות בשכל הפועל והיו אהר, וזה אוכח מאד בראיות מופתיות שאין סדר למי — ! בשביעי אודיע איך הוא השכל שבנו חלק מנפש האנושית הנשארות אהר המות ואביא כל ראיות בן רש"ד ואלכסנדר ואפלטון האומרים הפך, ואחריהם אטעין עליהם אחת אחת ואסתרם מתוך נוסחת אריסטו בספר הנפש ובאחר הטבע וזו היא ג"כ פינה גדולה מפינות האמונה בתשועת הנפשות ובלעדה לא יוכל עמוד איש משכיל מאמין, ע"כ ציוני החלק הא' — ! באחד מג' ציוני החלק הב' אתווכח על מיני הגמולי הנפש ועושיה האם המה הימריים גופנים או לאו ואוכח שמן הנמנע לגמרי הוא היותם הומרים כלל, וזה אראה מדרך הצדק האלוקי ומדרך אופני החכמה הטבעית — ! בציון הב' אודיע מה המה באמת השכרים והעונשים וכוה הנתח הוצרכתי להביא מיני החלוקים שהלקתי בהם כל דברי רבותינו ע"ה והוא מחקר נכבד צריך מאד והארכתי בו — ! בציון הג' אפרש הרבה מדברי רבותינו שנראה משטחם החיצון שתגמולי הנפש הם הומרים גופיים ואין הדבר כן, אלא הפירוש הוא כמו שאראה שם ואודיע מה הוא חגן ערן באמת, ומדו הגיהנם ואיך הוא, וזה אראה מתורה שבכתב ומדברי רבותינו ע"ה אנשלם החבור — ! ונראה אלי לצרף עמו בסופו עוד ג' מכוקשים גדולים — ! האחד בתודיע מה היא הסכה בהשחנות הכתירות בכני אדם, כלומר, מדו הוא הסכה בכחור ראובן בצדק ובלעם ברשע, אם גורת הנפשות אחת ואם גם תהייתה רכור בגיורת בעצמותם לא ימעט הספק, אך יגדל יותר, וכאן הבאתי הרבה מדברי רבותינו, ואח"כ התרתי זה הספק הגדול מדרך אופני החכמה הטבעית כאורך והשכתי על שאלות השואל אם השם יתברך יודע בהמצא אדם שיהיה צדיק או רשע ראוי מזה הידועה

שיצא ריקם מן הגמול ומן העונש, והשאלה היתה עמוקה מאד ומוקפת חומה מראיות חזקות הגונות הטבעיות ואלקיות ולכן הוצרכתי לדקדק מאד ולהעמיק בהתרחק, והש"ית שמכני בזה ומצאתי דרך להשיב עליה בענין שאני השקטתי סערת לכב השוא ל ונחה דעתו — ! המבוקש הב' הוא על מה חלה המיתה על המין האנושי האם חלה עליהם בעון אדם הראשון או באדם בטבע, ובכאן הבאתי כל מה שמצאתי בדברי רבותינו על כך, ובפרט מה שאמר בזה ר"י הגלילי, ופירשתי' כולם פירוש מבואר והוכחתי כאור צהרים שלא חלה עליהט בעון אדה"ר והוא לברו בחטאו מת וכל צאצאיו מתים בטבע והוא אלו לא חטאו אפשר שהיו חייו לנצח וכן האמת אבל אל כל הדורות הוא ענין טבעי *ומוכרה היותו — ! המבוקש הג' הוא על אודות מפלת המלאכים מן השמים בתהלת כריאת העולם אם אמת הדבר או לא והבאתי ע"ז ראיות נצחות כלומר שהיא אמונה בראית וסכלה, ומה שנמצא מזה לקצת חכמים בכרייתא דרבי אלעזר או יפורש בענין אחר או יגנו וישחקע ולא יזכר עוד, וכל מציאת השדים ובטולם יחרתי מאמר לגצמו ע"ד האפשרות, ראה אחי מעלת זה החבור שלא ימצא היום לא ביהודים ולא באומות ספר כולל כל אלה הענינים בפרטים כמוהו ואיננו גדול השיעור ולא יעלה יותר ממאה עלי נייר, תהלה לארל חי אשר חנני להשלימו: **

(* הדברים הנאמרים כזה: אם יהי' לוודד בנימי הקודש, הלא ישים חכמו בסוף החוכמה, (כנאמר חס' הגמולו הנפש להחזכר חס, כניין א' חלק כ' מהספר עם הוספת העלות ואתי הוצעתיק), ותנח דעתו, כי שם יבדד כוננת הדברים האלו מחכיונים כותעט לדח"ל:

** שני הוכמנים הללו חר' הלל לר' יצחק בר נורדכי העתקתי אותם ונאשר ונאמרים בקובץ כ"י אורז הספרים ונעזבו הגאון העולם ח' שלמה ז"ל הגאבד"ק לונדון העיר הגדולה, אשר היא כעת מ"י אזילי ושועי רוזני ראשי הקהל וועיד הולת, וס וקדוב שמו לחו חוק ונשפט ככל נמי אולדות ספרים להחזלכות אשר פתוח יפי' דנד יום כיוונו לכל חוקר וחסף לשקוד על דלתותי', וכרה חלקים לטובה לעושי טוב בעוהס, [והנה גם כן חזודות, והנה לא נח לדבר חוה על כל פרטי עניני' כשנס כי כאשר הוגר לי יכילו בדפוס איה"ש בקדוב רשיות ספריהס הכעסה כעת ע"י איה חשכיל וכנד ח' שמשון ראויזיק ויהדיכמינו, הוא הנכר חוקס על עליו וואתס, להשיגה ככל עניניו, ואלו יודע לכל כל חולאיו וקובץ חזודותיו] וזה כל חונכע ולהעידר לעיין הקדוהתי אשר יבואר סס בקדור על אודות חכוי ישראל אלה' חשלת כ' הוכמנים, וחי סכשלחו אליו. חו אלה חסס וכל פרטי יקר מכונתס:

מכתב מר"אנטולי וצ"ל לרבינו משה וצ"ל*):

מחמדי שירות, ונככרי זמירות, להתעלם בכנף רננים, קדמו שרים אחר נוגנים, במליצית וחירות משליהם, ובתכונות שכליהם, העמירום על משמרותם, במחלקותם לכית אבותם, לפקודתם בעבורתם, מהם משוררים בכנורות, ומחצצרים בחצוצרות, מהם מהללים בנבלים, ומחללים בחלילים, להזכיר ולהודות, ככל מיני המידות, בשם הנכ"א () על הודות, מנצחים כשפתי רננות, ומשכחים בנגינות, כמעריך שפת יתר עודפת, מור עובר נוטפת, לאמר הנה שררה רודפת, נפש יקרה אוספת, וענוה נוספת, לנככר אשר הוא צפת, על ראש הדת וטיטפת, ובשמעי רנחם, ונועם זמירותם, יצאתי בעקבותיהם, להיות להכרה להם, כי צלחה ועברה, רוח עצה וגבורה, ואבוא בנוא אמון, והיא עיר גדולה יכוננה עליון, וארונן אל קול הפעמון, רודף אחר ההמון, אף כי קול הצלצל, יגיע גיא הרים אל אצל, באתי עד תכונתם, אל מקום תחנונם, ואחבונן והנה כפיהם השבח כמענם, והמהלל כלשונם, ורוממות אל כגרונם, דברי מלכות ידברו, ותהלות יבשרו, מעבירים קול בהמולה, הנה תורה וגדולה, ושם טוב כבוד ותהלה, ותנה עושר וסגולה, ועמרת זהב גדולה, הואל וכחר מופת הזמן, כי הנה איתן והנה הימן, ולכל שכל ומדע, הנה כלכל והנה דרדע, ואהי אני מתבונן על השמועה, והנח קול שופר וקול תרועה, ואשמע קול קירא באזני, משה קבל תורה מסיני, והאונתי מארבע רוחות השמים, כי יש שבר במצרים, מי יתן גבוהינו מלאות עינים, לרעות הנועם אשר שמעו האזנים, בכבוד פנת יקרת אשר מסיני מחצבתה, והעמרת אשר מנקרת צור חורב נוקרתה, משם הגאווה והרהב, האדרת עם לשון הזהב, ואשר במחול משחקות יוצאות, ועל פתח משכן הירידות צובאות, אל בנות השיר תענינה, לאמר צאינה וראינה, בתפארת שר השרים, וכרגל מנזר הנורים, בו יצדק המהלל, ולו יאות המלל, מתהללים בו יתהללו, ובעזות נגהו יתנהלו, המנהל רחליו, כמעונות שחליו

* הוחכב הוא כנר בדפוס בקינץ ספר פיצולות חכמה להאדס הגדול מהד"ר יש"ר עקביה, ונחו נס וכתב משונת הדוב"ס אלו, אשר נוחכו אפס חוקלתי מדלח סס, וכלו לא מדלח כי עיקרו חסר וין הססר, כאשר מדלח בלין הנזה בחקונו, ועל כן דליתי אזי עם לכני, ליגזות טונה כהיום למת לאור הדפוס היצחק שלם וין וכתב משונות הדוב"ס לר' אנטולי כחו מוצלחתי אזי בשליחות אשר יהל חוד אחר יגליו, ולהיות בלתי יאות למת חזי דבר היגלתי נחו נס היצחק וכתב ר' אנטולי אשר יגליו נסה משונת הדוב"ס, ואחכב הוא נס הוא יקר הערך וכנוד בכל עניניו כולו וכתבו זה, והם מפולחום חכמה כפס הוא כנוד החקיות נס נחמיר רכ, ומנלערי כל דבר ככון הוס למת כהיום שנית בדפוס היצחקי:

שחליו, וישת לו עדרים, בהררי נמרים, לא ישכלו ולא יכרתו, לא ירעו ולא ישחיתו, כי זרוע אלקים אמצתהו, וכפיר עמים שמתהו, הוא הנצר, יורש העצר, משה רבינו, פרשינו ורכבינו, פאר הדור ופלאו, ושמו עלה לשמים שיאו, נר מערב ואור מזרח, ישיש כגבור לרוץ אורח, נור החכמים, נגיד ומצוה לאומים, בא מזרע הפרחמים, הרב אשר אהב כהמון, אדוננו וגאוננו מימון. זכרו להיי העולם וחלקו עם שבע כתות הצדיקים כגן ערן, ויעמיד השם ניר לו בחסדו, פרי צדיק עץ חיים לאנשי חלדו, ויאמינו כה' ובמשה עבדו, אלה תרומות מדותיו, וקצות מעלות תהלותיו, לכד מהנחלות אשר נחל מאבותיו, ונגיד מישרים מגיד סר מרע וירא מצוה, ובוטח בן יש תקוה, הולך בתום וביד כל אדם יתחום, בקש חפץ וכשרון, ומצא בכל חכמה יתרון, ובאר תעלומות התורה, וחקר צפוני משנה וגמרא, דלה עמוקות מתוספתא, ומצא מים חים במכילתא, פרק כל קושיא, חרץ כל הויה, לא קמה לאיש בפירושו אחקפתא, ולא עמדה במדרשותיו בתא, ויחכם מהכמת בני מצרים, בכל מלאכת השמים, הודיע רמות ופליאות, מהגיון ומספרי הרפואות, רזי היצירה לפניו נגלו, ומעשה המרכבה מפיו שאלו, אף כי כצחות הערכיים, מפיו אנו חיים, אסף וקבץ, ורקס ושכץ, למד ורכץ, כמעשה יעבץ, חרש זורע חפר ונטע, קצר ואצר, בצר ועצר, אלם אלוטות, והעמיד ערומות, ערמות ערמות, חכמותיו קוראות בראש הומויות, קולי אליכם בני גליות, מים שכלי לקטו מרגליות, כי הצבתי לכם תלפיות, והגרתיו לכם האותיות, אל תזכרו ראשונות וקדמוניות, וראוי ליתן תודות ותושבחות אל אדונינו, אשר הלביש פאר חכמי זמנינו, במתלצות משה רבינו גאוננו, ירום הודו ונשא וגבה, יאיר אורו ושכיבו יגה, כי כל הלכה במדרשם אמורה, וכל מדה קלה וחמורה, קבלו מפי משה מפי הגבורה, וכלם כקטן כגדול מבין עם תלמיד נכספים ונגהים, למשה איש האלקים, ומתפללים ודורשים, מעם האדון אשר אנו סקשיב, שיאריך האל ית' ימיו ושנותיו, ולהשקיטו שלום במשכנותיו, אמן כן יעשה האל, אלקי ישראל, ואנוכי עכרך הצעיר, רוחי אותי העיר, נשאתי לכבי אל כפיים, ואשחחה לפני אלקי השמים, ואתחנן ואחפלל, בלי דומם יומם וליל, שישים כהיים חלקך, כי הוריתנו דרך חקך, ותלמדנו משפטי צדקך, ואתפלל לנוכח מְשַׁרְתְּךָ, אני החתום משרתך, לבקש מאדוננו לכלתי יחשוב עון על עבדו, אשר באתי למול שכלו בכלי דלות, כי לא לכשתי כגדי עצלות, אך אמרת להביא בכורים, זו מנחת העומר שעורים, להתיר במדינה החדש, עד אשלח שתי הלחם להתיר במקדש, גם אמנם על צהצוח לשוני הלמודה, מרוב ימים עלתה חלודה, אולי אוכל לענורה

ואצחצחנה, וחכס כאחור ישבחנה, ואנשי עצתי העומדים בסודי
 ישכילו אם לא מדאגה, פן תצא מפי שגגה, ויראתי לנפשי, פן
 יקום בי כחשי, כי קרן עור פני משה, והנה אלפי הדל במנשה,
 על כן שמתי רסן שתוקה בלחיי, כי מה אני או מה חיי, או מה
 משפחתי הצעירה, לכוא לפני צפירת התפארה, כל שכן שבעיני
 קטינתי, ולהשיג תאוה לא יכולתי, ואומרה מה אאריך ומה אחבר,
 עת לחשות ועת לדבר, לו יתנני עושני כאחד ממשרתיך, השומרים
 מזוות פתחי ביתיך, או כאחד המחזיקים בשוליך, הקרובים אליך,
 ומן המתאבקים בעפר רגליך, ללחוד עפרות נעליך, ואחלי ואולי,
 יקרא שמך עלי, ואמצא חן לפני הדרת מְשִׁיבֵהָ, ותמשיך חסד
 לעבדך בן אמתך, והנני משתחוה מרחוק להר משרתך () ,
 וכורך על גבי ברכי מול גבעת הדרתך, להעביר שגגתי, ואחרתי עד פה
 לחבר אגרת מהללים, ואין כפי מלים, ומה יענה השועל כסוכת
 השחלים, ולולי שמנעיני זקני קהלי יצ"ו לא הגיעה אגרת זאת לפני
 רגליך זולתי אני כעצמי, שלום גאוננו, ענק צוארונינו, ושלום תורתו
 התמימה יגדל לעד וירבה לנצח, והאל יפליא למענהו, ויראני אותו
 ואת נוהו:

נשלם אגרת אנטולי בר יוסף עמ"ש:

חשובת הרמב"ם על המכתב הנ"ל:

הגיע אלי אגרת, כל אבני אקדח אוגרת, אבל היתה סוגרת
 ומסוגרת, ולא ידעתי בקחתה מהשליח אל מי שולחה ומי
 הוא המשלח, ואומר לה אמנם כי יש בה סוד סתום, גן נעול אחותי
 בלדה גל נעול מעין חתיכם, ואסיר צעופה מעל פניה, להשתעשע
 בפניניה, והנה על כל כנות נסוכה, שמורה וערוכה, צולחת למלוכה,
 ענקים כגרגרותיה ורבידים יקרים, וצמידים על ידיה קשורים, מעולפת
 ספירים, ומעיל ככנות המלכים לבושה, ואכנט זהב ואכן יקרה חבושה,
 וכתר מלכות בראשה, ובגדי שש ומשי רקמה, ולוית חן על ראשה
 שומה, יפה כלבנדה ברה כחמה, וכשחר נכון מוצאו סביב לדה,
 וקרנים כאור בכל גכולה, וכצאת השמש בגבורתו זרח באחלה,
 ובראותי כי כבוד הדרה מאד מאד נורא, ובעיניה חיצים שגונים
 לכל מביט יורה זחלתי ואירא, ואומרה לה אחותי רוחי ולכי עזבוני,
 ורחמיך יקרכונו, הסיכי עיניך טנגרי שהמה הרהיכוני, והנה למשחית
 נהפך הודי, שימה מסוה והעמידני על עמדי, זה חסרך אשר תעשה
 עמדי

עמדי; ותענה גש נא אלי ואל תירא מלהט החרכות, ואל יכהילוך היצי הרכות, מנהה אנכי שלוחה להיות מהנצכות, ואשאל אותה ואומר בת מי את? ותאמר בת איש שר וגדול בישראל, רב פעלים מקבציאל, באהלי תושיה גדל*), ומכל ארח רע הדל, ובין חכמים רבה, ובמלחמות התורה קש רבה (קש"ר רבה**), וחלוץ מלחמתה בקרא (נקרא), ונפשו לעבודתה הערה, משיב מלחמה שערה, ונכדל הוא מכל סוחר ומורה, וקשת נחושה במלחמת התורה יורה, ואם בדרך השופטים ררך, וכמערכית התלמוד ערך, מברכות פיו תכורך יבורך, וכן פורת עלי עין החכמה, ושרשו פתוח אל מי המזמה, ויונקותיו אל נהל הבין נצמדים, הוציא פרח ויצץ ציל ויגמול שקדים, ודודי אדום וצה, ולשונו מהיר וצה, ומכבודו הוא האיר כשחר הנראה שביב (סכיב) לי, הם הקרנים אשר נגלו בכל גבולי, ומזהר פניו הוא השמש הזורחת באהלי, ושם האיש החכם ר' אנטולי, והנה הוא לקראתך עם מרכבתו, וראות פניך לכר משאלתו, והשלוחה לפניך רחל בתו, אם טוב בעיניך לשמוע עניני ולהבין מגמת אמרי, ולחפש כל אבני קודש וקציני וחילי, הנם בתוך אהלי, ואם רע בעיניך אשובה לי, ואלכה במר רוחי ודברי טמונה בחובי, אל משפחתי ואל בית אבי, ואומר לה אני גואלך, ומעלה מעלה אעלך, הראיני את מראיך השמיעני את קולך, הרימי בכה קולך קול שודר ובוזה, כי דבריד ערכו לי ככתב נביא וחווה, וגם לא תעכורי מזה, ולפני תעמיד ככל עתותי, שומה כחותם על לבי כחותם על זרעותי, וכה תדבקין עם נערותי, אבל כראוי ליפיד אשר חננד היוצר, ישאל איך מהר לנו מצר, ער להאריך וער לקצר, ואם בין עמרים תלקט כשאר הנשלים ימים או עשרה חדשים, ותאכלי כאחד הרשים, לחם ונזיד עדשים. עד אשר ירחיב גבולינו האל, ולהריק לנו ברכות יואל, כי ה' דבר טוב על ישראל, או תאכלי סלת בשמן ודבש מורככת יביאנה לפניך המרכבך, שמעי בת וראי והטי אזנך ושכתי עמך ובית איבך:

הגיע כתב הדרת כבוד גדולת קדושת פנת יקרת מעלת מרנא ורבנא הה"ר אנטולי ש"ץ—⁰⁰ הדיין המהיר, המורה דת ודין המזהיר, אור המבינים הבהיר, חכדת החכמים תפארת הסגנים, אל השש ושטח בחברתו, הנכסף לראותו, לפי עוצם חכמתו ותוקף תורתו וטוב שמועתו, משה בר' מימון, ושמתתי על כתכך ודברו שאלותיד כמוצא שלל

* באהלי תושיה גדל, וזכאן עד היין כזה—⁰⁰ אחר חלות הר' אנטולי ש"ץ לפני חלות הדיין הוסיד וגו' כולו הסר וין הספר, גם לכד זאת ליום כוסחות חתונות, והוססו ליום חלום, כאשר ידעה הדושה כשני חתונות:
** קש דנה, כן הוא כש"י וליכנו חוכן, ולרעתי יש להניה כחו סכמתני וסוף כפי דברי חו"ל חס' סוסס דף ח"ד ע"א ש"יכו יכול לעמוד בקשרי חלומה:

שלל רב, ודבר ה' כפיך אמת על לבי ערכ, ויהי כטל כיום שרב,
 וכתביך העירו לכל קיראיהם, כי איש חכם אתה וערך התלמוד
 ערכת, ובלשון עבר בנת ויפה חכרה וצחית דברת, וכנדי עניה לכשת
 ובררך קצרה הלכת וכגמול נפשך שמת, ואם את ארצך ארץ רחבת
 ידים, ואתה בעל המזימה*) כאיש חכינים, הלא אם קטן אתה בעיניך
 ראש המכינים אתה, ומלא חמידות מאנשי המדות, ומכתביך ושאלותיך
 ריח שמניך הטובים הריחתי, וכערוגות הכושם היו לפני, לזאת
 אמרתי לכל בני אמוני, ראו ריח בני כריח השדה אשר ברכו אדני,
 וישכחו כלם על ביאתך בארצנו, והצצת מהרכינו, והשגחת מחלונינו,
 האל ירריכך בארמונותינו, דרך ישרה לא תכשל בה, וישפיע לך
 מטובותיו הצפינות ליראיו, ויתמיד שלותך עם נכריו (נבראיו),
 ואשר הביאך עד הלום, יטה אליך כנהר שלום, אמן: **)

מאמר על סדר הדורות, דור ודור וחכמיו, ממקבלי התורה, לר'
 סעדיה בכתר"ר מימון וצל"ח אבן דאנאן, והוי הקדיו לו בפתחתו
 דברים אחדי (נאמרו ממנו כלשון ערבי וזה באורם בלה"ק
 באו אלי מאת אוהבי חרב החכם מהו אליעזר הלוי נ"י יכונת
 דאקטאר לעוועז זה ענינם, אמר סעדיה יברכתו צורו, הגחתי
 ספר הדורות הזה על פי חבורים וספרים שונים, גם סדרתי
 אותו על נכון וחרחקתי הדיעות המפסידות, והוא חי נפשי
 תועלת גדולה להתלמידים, כי להבין הדין צריכין אנחנו לדעת
 מעלת החכמים ודורותיהם, רבותיהם ותלמידיהם, החכמים
 אשר חיו בזמניהם, לפניחם או לאחריהם. —

אדם שח אנוש קינן מהללאר ירד חנוך משותלך למך נח שם
 ארפכשד שלח עבר פלג רעו שרי נחור תרח, אברהם יצחק
 יעקב לוי קהת עמרם, משה רבן של כנ הנביאים קבל תורה מסיני
 שנת בחמ"ח ט) ששה ימים לחדש סיון והוא יום מעמד הר סיני,
 ומסרה

*) בהקדמם העלתמה תחת המזימה:
 **) שני החכמים הללו נר' אבטולי להרמב"ם, ותזכרתו אליו, אשר דלוי וכחן סיס
 ללרפס כלום וסמוך להחכמים בין הרמב"ם והר' יוסף מלחידו, קודם כ' וזכמני ל' הלל
 אשר קדמו ימה עליהם, עיין על זה בהקדמה סבת יענין מהומת פה, ולין מוקדם
 וזוהר בתורה:
 ט) בתח"ח הוא כ' אלפים תח"ח, וכקוט כלל זה בידך, סאות הא' בדברי החתבר
 בחיין השנים הוא שזלו על מספר האלפים וזוהנו והלפה הוא מספר הסדע למיין
 הנא אחיו כללף הסמוך לו:

ומסרה ליהושע, משה יהושע פנחס עלי שמואל דוד אחיהו אליהו אלישע יהודע זכריה הושע עמוס ישעיה מיכה יואל נחום חכוק צפניה ירמיה ברוך עזרא, שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה שהם עזרא וסייעתו והם (והוא) תחלת התנאים וראשם, שמעון אנטיגונים יוסי יהודה שמעיה הלל שמעון גמליאל שמעון יהודה ר' יהודה הנשיא הוא הנקרא רבינו הקדוש והוא חבר ספר המשנה ולמדה ברכים ותלמידיו הם סוף התנאים אשר שמעון הצדיק הוא ראשיתם, והם ראשית האמוראים, וגדולי תלמידי רבינו הקדוש הם י"ו ארבעת כנים ג) (שנים מכניו) רבן שמעון ורבן גמליאל ור' אושעיא ור' אלעזר הקפר ור' חנינא בר חמא ור' אפס ור' חייה ור' אבא ובר קפרא ור' אבא אבוהו דשמואל ושמואל בנו ורב ור' ינאי ולוי ור' הושעיא ור' יוחנן, ושם בר קפרא ר' נתן ושם רב אבא, ובשנת ג' תתקמ"ט ליצירה שהיא שנת תק"כד) (ת"ק) לשטרות חבר רבינו הקדוש את המשנה וחיה אחר כך שלושים שנה ונפטר שנת ג' תתקע"ט וקודם פטירתו ירד שמואל לכבל ונעשה ראש ישיבה בנהרדעא וסמוך לפטירת רבינו הקדוש ירד רב לכבלה) וישב שם עם שמואל חבירו בנהרדעא ימים, ואח"כ הוקם לראש ישיבה בסורא ונפטר רב שנת ד"ג וחייה אחריו שמואל חבירו בנהרדעא שבע שנים ונפטר בשנת ד"י, ועמדו אחריהם תלמידיהם רב יהודה בר יחזקאל ורב הונא ורב נחמן בר יעקב שהיתה אשתו ילתא בת ריש גלותא והוקם רב יהודה לראש ישיבה בפומבדיתא ל"ו שנה ונפטר שנת דמ"ו והוקם רב הונא לראש ישיבה בסורא ד' שנה וחייה אחר פטירת רב יהודה ד' שנים ועמדו שתי הישיבות על סמך רב הונא כל אותן הארבע שנים ועמו רב חסדא שהיה מתלמידי רב ושמואל ונעשה תלמיד חבר לרב הונא ונפטר רב הונא בסורא שנת ד"ן ורב נחמן היה בנהרדעא לראש ולדיון ימים רבים ואחר פטירת רב הונא הוקם רב חסדא לראש ישיבה עשר שנים ונפטר שנת ד"ס, ועמדו אחריהם תלמידיהם רבה ורב יוסף, והוקם רבה לראש ישיבה כ"ב שנים ותלמידינו בו רשעים וכרח לאגם ומת שמו) שנת פ"ב, והוקם אחריו רב יוסף חבירו, שנתים ומחצה וסגיא נהור

הוה

ג) זהו כדעת המוכ"ס ז"ל בהקדמתו לס' היר דמוכ"ס ח"א:

עיינן ס' הקבלה להלכ"ד והדמוכ"ס בהקדמתו הכ"ל, והוא נחל לו ככלן דרך אחרת, ועיינן חס' כתיבות דף ק"ג ע"א, כי שנים חכניו של רבי יוסף חסדי ושחצין אפרתי חמו כתיבו בו, והדברים נדלס לעיינן שמונה ככללם י"ו, ואתה חולס כפרטס י"ד לכד ר"ג ור"ע שסס חכניו, שהול דק חטטות הסופר כלומר ארבעת כנים ז"ל כחו שהנתי בפנים:

ד) גם זה כדור חטטות הסופר וכן חובלר גם כס' הקבלה להלכ"ד וחכר המנסה שכת ג' תתקמ"ט שהיא שנת ת"ק לחיין שטרות ושנת ק"כ לחורבן הבית:

ס) עיינן סהדרין דף ס' עמוד ס':

ז) עיינן ככל חזיעל דף פ"ו עמוד ס':

הוה ונפטר שנת דפ"ה, ועמדו אחריהם תלמידיהם אביו ורבי בר רב יוסף בר חמא והוקם אביו לראש ישיבה בסורא כשנפטר רב יוסף רבו ועמד י"ד שנה ונפטר שנה דצ"ט ואחריו הוקם רבא כמחוזא י"ד שנים אחרות ונפטר שנה דקי"ג, ואחרי מות רבא הוקם רב נחמן בר יצחק שהיה מתלמידי רבא ורב יוסף לראש ישיבה בפומבדיתא ד' שנים ונפטר שנה דקי"ז ואחריו הוקם רב פפא חכירו כנרש ורב חמא חכרו בנהרדעא ט"ו שנים ונפטר רב פפא ורב חמא שנת דקל"ב, וכימיהם הוקם ר' אשי תלמיד אביו ורבא (רב פפא ורב חמא) ז' בסורא שנת דקכ"ו, ובשנה החמישית לגדולת רב אשי נפטר רב פפא כנרש ורב חמא בנהרדעא שנה דקל"ב, ובאותו הפרק התחיל רב אשי לחבר התלמוד בכלי ועמו ר' אבינא חכירו ורב טכיומא בנו והוא הנקרא מר בר רב אשי והם סוף האמוראים, וכן סימנוה רבנן אבינה לאחריהם (ק), ורב אשי הסאור עיניהם של ישראל האריך ימים על ממלכתו ששים שנה ונפטר שנת דקפ"ז ורבינא חכירו נפטר שנת דקפ"ב ועמד על כנו מר בנו והוקני' שהאריכו ימי' אהריו ותלמידיו חמישי' שנה עד שנת דרל"ז, נמצא שישבת סוריא נקראת ישיבת רב אשי מאה ועשר שנים משנת דקכ"ז עד שנת דרל"ז ס' שנה בחייו ונ' אחרי מותו עד שהוקם אבא יוסי לראש ישיבה שנה דרל"ז, והוא ראש רבנן סבוראי, ובשנת כ"ד לגדולתו נחתם התלמוד שנת דר"ס ליצירה.

ומשנת דקי"ז עד שנת דרל"ז הוקמו גם כן ראשי ישיבות מן האמוראים כפומבדיתא, ואלה שמותם: אחרי מות רב נחמן בר יצחק בשנת דקי"ז, הוקם לראש רב זבד כ"ג שנה ונפטר שנת דקמ"מ, ואחריו רב דימי מנהרדעא ג' שנים ונפטר שנת דקמ"ג, ואחריו רפרם בר פפא וסת באותו שנה, ואחריו רב הונא בריה דרב יהושע ד' (ט') שנים ונפטר שנת דקנ"גט), ואחריו רב כהנא השני י"ח שנים כי רב כהנא הראשון הוא מתלמידי רב ושמואל ומן חכירי ר' יהודה ור' הונא, ונפטר רב כהנא השני שנת דקע"א, ואחריו

רב

(ז) כ"ל כמו שהנתי דקי"ל חס' קדושין דף ע"ב גמור כ' יום שית דכא כולד דכ אשי, ואביו נפטר עיוד קודם דכא ועיין הרשב"ם בהקדמותו לס' היד ויה שכתב, וחכלל החכמים שקיבלו חרבא הוא רב אשי ודכיכא, אבל הולדת דבריו יפרשו כוונתו (שנוהר לומר וזון החכמים דק וחכלל החכמים) שכוונתו להיותו חיד כדור שלאחד דכא שנה לדוד ההוא הקבלה חרבא ויהס לרב אשי, וגא הוא ככלל בין חקבליו: (ח) נכא חצייתא דף פ"ו ע"א, ועיין בהוספות חוויני לס' כפתיר ופרח הכרפס על ידי, והא שהעליתי דבר אהת נכאור כוונת הדברים, ששנו בס דנים: (ט) עיין ס' הקבלה להרב"ד, שכתב לפרסם בר פפא דכ כהנא השני, ושעמד כ"ח שנים, ולא חנה לרב הונא בריה דרב יהושע, וכמב עליו, שלח הוזכר בלשי ישיבות, אהכס לפי גרסת החסיד כן על ד"כ שעמד י"ח שנה, והכנים בין פרסם ונינו, דב הונא בריה דר"י ושעמד עד דקל"ג ע"כ כ"ל כמו שהנתי:

רב אחא בריה דרבא שנתים ונפטר שנת דקע"ג, ואחריו רבינא
 שנתים ונפטר שנת דקע"ה, ואחריו רב אשי י"ב שנים ונפטר שנת
 דקפ"ז, ואחריו רב גביהה מבי כתיל הוקס בפומבדיתא אחרי שנפטר
 רב אשי בסורא כי השיבה היתה על סמך רב אשי ועמד רב גביהה
 ו' שנים ונפטר שנת דקצ"ג, ואחריו רפרם עשר שנים ונפטר שנת
 דר"ג, ואחריו רב גידל י"ג שנה ונפטר שנת דריו"ו, ואחריו רב
 סימא בריה דרבא כ"א שנה ונפטר שנת דרל"ז י', עד כאן סדר
 רבנן אמוראי ראשי ישיבות סורא ופומבדיתא וזולתן, משנת ג'
 תחקע"ט שנפטר רבינו הקדוש עד שנת דרל"ז שהוקם אבא יוסי
 בסורא לראש ישיבה, שהוא דנ"ה שנים; ואחריהם עמדו רבנן
 סבוראי בסורא ובפומבדיתא, ואלה שמותם למקומתם: ראש רבנן
 סבוראי הוא אבא יוסי שהוקם לראש ישיבה בסורא בשנת דרל"ז
 ועמד ל"ז שנה ונפטר שנת דרע"ד, ואחריו רב אחא בר רב הונא
 שנה אחת ונפטר שנת דרע"ה, ואחריו רב שמואל בר רבא ג' שנים
 ונפטר שנת דרע"ח, ואחריו רבינא אימנא שנה אחת ונפטר שנת
 דרע"ט, ואחריו רב תחנינא ז' שנים ונפטר שנה דרפ"ו, ואחריו רב
 עינא והוא הכירו של רב סימא שהוקם לראש ישיבה בפומבדיתא
 בעת ההיא — ואלה שמות רבנן סבוראי שהוקמו לראשי ישיבות
 בפומבדיתא כימי' אלו הנזכרים שהוקמו בסורא, רב גביהה מארגיזא
 הוקם כימי אבא יוסי, ואחריו רב אחא בר נהילאי, ואחריו רב
 סמא בר רב יהודה הכירו של רב עינא והיו רב סמא ורב עינא
 עד שנת ד"ש, ואחר פטירתם נחלדלו הישיבות ובטלו כמי נ' שנה
 מפני שנאת מלכי פרס שר"י ושמדותיהם, והיו מתלמידי רב עינא
 ורב סמא תלמידי חכמים לא נודעו לנו שמותם קכלו מהם רב הנן
 מאשיא שהוקם לראש ישיבה בסורא בשנת דשמ"ט ורב אחרכוי בר
 רב קטינא ומר זוטרא בר חיננא, ואחר רב הנן הוקם רב הונא,
 ואחריו רב חיננא, ואחריו רב יצחק ולא נודעו לנו מספר שנותיהם,
 אכן כימי רב הונא ורב חיננא ורב יצחק נכרה מלכות ישמעאל על
 מלכות פרס, ובשנת דשע"ד התחיל אחמד מלך ישמעאל לטעון
 טענותיו שהוא נביא, ואהרי מית רב יצחק הוקם מר הונא בסורא
 ומר רבא בפומבדיתא, ואחריו רב ששנא והוא רב משרשיא בר
 תחליפא ורב כוסתנאי ונפטר רב משרשיא בר תחליפא שהוא סוף
 רבנן סבוראי שנת דחמ"ט, ומשנת דרל"ז עד שנת דחמ"ט הם ימי
 רבנן סבוראי ימים מאתיים וי"ג שנה: — ומשנת דחמ"ט ואילך סדר
 גאונים בשתי הישיבות, וראשי גאוני ישיבות פומבדיתא הוא, רב

חיננא

חיננא מנהר פקיר הוקם לראש כשנת דתמ"ט ועמד ח' שנים ונפטר
 שנת דתנ"ז, ואחריו רב הילאי הלוי י"ח שנים ונפטר שנת דתע"ה,
 ואחריו רב יעקב מנהר פקוד י"ח שנים גם כן ונפטר שנת דתצ"ג,
 ואחריו רב שמואל מכני כניו של אממר חכירו של רב אשי י"ח
 שנים ונפטר שנת דתקי"א, ואחריו רב מארי הכהן מנהר פקיד ח'
 שנים ונפטר שנת דתקי"ט, ואחריו רב אדא חצי שנה ונפטר באותו
 השנה, ואחריו רב יהודאי והיה סגי נהור הוקם לראש ג' שנים
 ומחצה, והוא חבר הלכות פסיקות, וכימיו יצא ענן הרשע למינות
 וחכם גדול היה ומרע בירח דוד ונזרקה בו מינות ויצא לתוכורת
 רעה, ונפטר רב יהודאי שנת דתקכ"ג, ואחריו רב אחואני ה' שנים
 ונפטר שנת דתקכ"ח, ואחריו רב מארי בר רב משרשיא הלוי ג'
 שנים ומחצה ונפטר שנת דתקל"ב, ואחריו רב כיכי הלוי יו"ד שנים
 ומחצה ונפטר שנת דתקמ"ג, ואחריו רב ישעיה בר אבא הלוי י"ג
 שנים ונפטר שנת דתקנ"ו, ואחריו רב יוסף בר רב שלא י"ט שנה
 ונפטר שנת דתקע"ה, ואחריו ר' מרדכי הכהן ג' שנים ונפטר שנת
 דתקע"ח, ואחריו רב אחונאי ד' שנים ונפטר שנת דתקפ"ב, ואחריו
 רב יוסף בר רב יהודה חסיד גדול ומלמד כנסים ואליהו נראה אלו
 לפי עדות חסידים ושיבתו שנתיים עד שנת דתקפ"ד, ואחריו רב
 יוסף בר רב חייא ז' שנים ונפטר שנת דתקצ"א, ואחריו רב יוסף
 בר רב דיבי שנתיים (ארבעה) י"ח ונפטר שנת דתקצ"ה, ואחריו
 רב פלטוי י"ו שנה ונפטר שנת דתרי"א, ואחריו רב אחאי הכהן ו'
 חדשים ונפטר באותו שנה, ואחר פטירתו רב אחאי נחלקו העם
 חצים היה אחר רב מנחם בר רב יוסף בר רב חייא לסמכו, והחצי
 היה אחר רב מתתיה בר רב דיבי ועמדו כמחלוקת שנה ומחצה
 ומת רב מנחם והיה לראש רב מתתיה בר רב דיבי וכל ימי שרותו
 היה עשר שנים ונפטר שנת דתרכ"א, ואחריו רבה בר אמי ב' שנים
 ומחצה ונפטר שנת דתרכ"ד, ואחריו צמח בר רב פלטוי גאון ט'
 שנים ונפטר שנת דתרל"ג, ואחריו רב האיי בר רב דוד ז' שנים
 ומחצה ונפטר שנת דתרמ"א, ואחריו רב קימי בר רב אחונאי י"ח שנה
 ומחצה ונפטר שנת דתרנ"ט, ואחריו רב יהודה בר רב שמואל אבי
 אביו של רבינו שרירא י"ב שנה ונפטר שנת דתרע"א, ואחריו רב
 מבשר הכהן בר רב קימי גאון והנשיא דוד בן זכאי הקים רב כהן

צדק

(יא) לפי דבריו כך אלו זריכים להניה כאלו, כי דחוק הוא לומר שרק בנימי גאון זה נעמדו
 בניתיים בלי שום ח' וזון כ' שנה, וגם כי המתכד יעלמי ינצחו חלוציניר י"ו, ולתכס
 עיין ס' הקבלה להדפ"ד שרן אחית לו ואחר דב יוסף בר רב יהודה חונה ד'
 אברהם בר רב שדיאל י"ב שנה, ואחריו רב יוסף בר רב חייא (וגם דבריו סס
 אללו ח'ינס ח'וכיניוס), ואחריו רב יצחק בר רב חייא, ואחריו רב יוסף, ואחריו
 רב פלטוי יוד שנה, והגדל רב בין דבריו לדברי המתכד ככך:

צדק בר רב יוסף ונפטר רב מכשר וחזרו כלם לרב כהן צדק ונפטר
שנת דתשצ"ה, ואחריו רב הנניה אביו של רבינו שרירא ה' שנים
ומהצה ונפטר שנת דתש"א, ואחריו רב אהרן הכהן אבן סארנאדה
והוא היה סוחר ועשיר גדול ומפני עושרו הוקם לא מפני שהיה
ראוי לכך כי חכמים גדולים מטנו היו שם ועמד י"ט שנה ונפטר
שנת דתש"ך, ואחריו רב נחמיה ה' שנים ונפטר שנת דתשכ"ה,
ואחריו רב שרירא בן רב הנניא גאון והאריך ימים כמו מאה שנה
ובשנת דתשכ"ח הוקם לראש ישיבה וגאונותו ל' שנה עד שנה
דתשנ"ח וסלק את עצמו, והושיב את רבינו האי על כסאו כחייו לפי
שראה שהוא ראוי לכך יותר מטנו כש"כ מכל חכמי הדור והוא רב
תורה בישראל יותר מכל הגאונים ולאורו הלכו דורשי התורה ממורת
שמש עד מכאן והיו ימי חייו צ"ט שנים וימי שררותו וגאונותו מ'
שנה, ונפטר שנת דתשצ"ה בעי"ט האחרון של פסח, והוא סוף
הגאונים בכבל, והוא רבינו האי המפורסם ראש ישיבת פומבדיתא
וסורא בן ר' שרירא גאון ר"י בן ר' שמואל (הנניא) יב) גאון ר"י
בן ר' יהודה גאון ר"י בן ר' שמואל גאון ונשיא מראשי גליות ומבני
בניו של רבה בר אבהו מזרע זרובבל בן שאלתיאל מזרע המלוכה
זרע שלמה בן אדונינו דוד משיח אלקי יעקב ונעים זמירות ישראל
והיה הותם בחותמו צורת אריה כמו מלכי יהודה, ולפניו היו גאונים
ששמו כשמו רב האי בר רב דוד ר"י, ורב האי בר רב נחשון,
וכימיו של רב האי הוקם הותנו אבי אשתו רב שמואל הכהן אבן
חפני לראש ישיבה בסורא ונפטר שנת דתשצ"ד ארבעה שנים קודם
פטירת רב האי והוא היה חכם גדול וחבר ספרים רבים, ואחר
פטירת רבינו האי הוקם לראש ישיבה חזקיהו בן בנו של דוד בן
זכאי ראש גליות ועמד שנתיים ולא בכחו, ואח"כ הישיבה הולכת ודלה
ופשט התלמוד וחכמת התורה בעת ההיא בארץ אספמיה יותר מכל
העולם, נמצא שימות הגאונים בכבל מימי רב חיננא שהוקם שנה
דתמ"ט עד שנפטר רבינו האי בשנת דתשצ"ח ימים ג' מאות ומ"ט
שנים, וזה זכרון הגאונים שהוקמו לראשי ישיבות בסורא משנת דתמ"ט
עד ימי רבינו האי, והראשון מגאוני ראשי ישיבות סורא היה רב
הונא בר רב יוסף הוקם לראש בשנת דתמ"ט, ואחריו רב חייא
ממישן, ואחריו מר ינוקא והוא רבא בר נטרונאי הוקם בשנת דתע"ט,
ואחריו רב יהודה גאון, ואחריו רב יוסף והוקם לראש בשנת דתצ"ט,
ואחריו רב שמואל בר מארי הוקם לראש בשנת דתק"ח וכימיו היה
סר שמעון קיירא חבירו שנמשך לגאון והוא חבר הלכות גדולות בשנת
דתקי"א שהיא שנה ג' לגדולת רב שמואל בר מארי, ואחר רב שמואל

עמד

עמד רב אחא משבחה והוא היה חכם גדול וחבר ס' השאילתות
 וספרים אחרים אבל לא נסמך לגאון ולא הוקם לראש מפני שראש
 גולה היה שונאו וסמך את שמשו של רב אחא ושמו רב נטרונאי
 וכעס רב אחאי והלך מככל לארץ ישראל ושמחו בו קהלות א"י
 וכברוהו הרבה ונפטר שם והיה רב נטרונאי שמשו של רב אחאי
 לראש ישיבה בסורא י"ג שנה, ואחריו הוקם רב דוראי ו' שנים
 ונפטר בשנת דתקכ"ז, ואחריו הוקם לראש רב חנניא ד' שנים
 ונפטר שנת דתקל"א, ואחריו הוקם רב מלכיא שנתים ונפטר שנת
 דתקל"ג, ואחריו רב חנניא בר רב אברהם ט' שנים והוסר שנת
 דתקמ"ב הסירו ראש גולה, ואחריו רב הונא הלוי בר רב יצחק,
 ואחריו רב מנשה בר רב יוסף ועמד עד שנת דתקמ"ח, ואחריו רב
 אברהם בר רב שרירא י"ב שנה והוסר שנת דתקס"ס, ועמד אחריו
 רב הילאי בר רב מארי ט' שנה ונפטר שנת דתקס"ט, ואחריו רב
 יעקב בר רב מרדכי י"ח שנים ונפטר שנת דתקפ"ז, ואחריו רב
 אסומאי בר רב מרדכי ח' שנים ונפטר שנת דתקצ"ה, ואחריו רב
 יצחק בר רב ישי י"ב שנה ונפטר שנת דתר"ז, ואחריו רב אהילא
 בר רב חנינא ג' שנים ומחצה ונפטר שנת דתרי"א, ואחריו רב
 קיומו בר רב אשי ט' שנים ומחצה ונפטר שנת דתרכ"א, ואחריו
 ר' משה הכהן בר ר' יעקב שנתים ונפטר שנת דתרכ"ג וישבו כ' שנים
 ומחצה לא סמכו גאון, ואח"כ סמכו רב כהן צדק בר רב אסומאי גאון ט'
 שני' ומחצה ונפטר שנת דתל"ה, ואחריו רב שרשלו' בר רב כועזי' שנים
 ונפטר שנת דתרמ"ה, ואחריו רב נטרונאי בר רב הילאי גאון בר רב מארי
 ה' שנים ונפטר שנת דתר"ן, ואחריו רב עמרם בר שישנא והוא שלח
 סדור תפילות לספרד ונפטר שנת דתרנ"ח, ואחריו רב נחשון בר
 רב צדוק ח' שנים ונפטר שנת דתרס"ו, ואחריו הוקם רב צמח גאון
 בר רב חייא אחיו מן האם שבע שנים ונפטר שנת דתרע"ג, ואחריו
 רב מלכיא חודש אחד ונפטר באותו שנה, ואחריו רב אהילאי בר
 רב משה ז' שנים ונפטר שנת דתר"פ, ואחריו ר' יעקב י"ג שנה
 ונפטר שנת דתרצ"ג, ואחריו לא היה בסורא חכם ראוי לסמיכה
 אבל דוד בן זכאי ראש גולה לקח איש א' ששמו ר' יום טוב וסמכו,
 ואח"כ שלח אל ארץ מצרים והביא משם רב סעדיה אל פיומי והיה
 לראש ישיבה בסורא שנתים ומחצה, ואח"כ עלתה מריבה בין רב
 סעדיה ובין ראש גולה והסיר רבינו סעדיה את דוד בן זכאי ראש
 גלותו מהנשיאות, ואח"כ נחחוק דוד בן זכאי וחזר לנשיאותו ובקש
 להריג את רבינו סעדיה ונחבא רבינו סעדיה מפניו כמו ז' שנים,
 ושם חבר רוב ספריו והסיר ראש גולה ארז רבינו סעדיה, והקים
 תחתיו לראש ישיבה בסורא את ר' יוסף בר רב יעקב בר רב מרדכי

ואעפ"י שעשו שלום אח"כ רוד"בן זכאי הנשיא ורכינו סעדיה לא חזר רבינו סעדיה לגדולתו ולגאונותו אבל הירד לאב ולקצין לכל קהילות ישראל כי לא היה חכם כמוהו בדורו, הוא רבינו סעדיה ז"ל משועי יהודה מזרע ר' חנינא בן דוסא מכני שלה בן יהודה והוא חבר ספרים הרבה ותרגם עשרים וארבע ספרי קודש וכל המשנה והתלמוד הכבלי בלשון ערבי, והשיב על המינים ועל הקראים תשובות נצחות וכימוי היה חיוי הכלבי יש"ע שבש"ע והסית והדית הרבה מישראל וכחש בתורת ה' וכרה מלכו תורה הרשה אשר הורה השטן הוא חיוי פלוסף ומכשף גדול היה והעיר רבינו סעדיה ז"ל שראה מלטרי תינוקת בערי אלבלך ככל מלמדים תורת חיוי הכלבי יש"ע, ורכינו סעדיה ז"ל נתחזק באלקיו והסיר את הכעלים והשגעונות מן הארץ, ולאורו הלכו ישראל ממזרח שמש עד מבואו, ויתר דברי רבינו סעדיה וכל הטיבור אשר עשה בישראל הנם כתובים בספר הגלוי ובאגרת רב דוסא בנו שכתב לרב הסדאי בר רב יצחק הנשיא ונפטר הרב ז"ל שנת דתש"ב מחולי המרה השחורה והוא כבן נ"ב שנה, ואהרי פטירתו היתה ישיבת סורא הולכת ודלה עד שכרח רב יוסף למדינת אלכצרה ומת שם, והייתה הישיבה דלה עד ימי רבינו האי שיזכה על סמך ישיבתו ימים, ואח"כ הוקם בה לראש חותנו אבי אשתו של רבינו האי והוא רב שמואל הכהן אבן חפני והוא היה חכם גדול וחבר ספרי הרבה ופירושה התור' שחבר עוד על חוקף הכמתו וצחית לשונו, ואחר פטירת רבינו האי ורב שמואל הכהן אבן חפני נתמעט הלימוד בארץ שנער ונתדלדלו הישיבות ורבחה ועלתה חכמת התורה והתלמוד בארץ אספטייא ואפריקה, והסכה היהודי שנפסק חק הישיבות שהיה הולך לככל מאספטייא ומאפריקא ומארץ המערב וארץ הצבי, וזה היה בסכת שנשבו ר' חכמים גדולים בספינה שהייתה הולכת ממדינת בארי למדינת ספכטין להכנסת כלה שבה אותם השליש אבן ראמאחץ אשר שלדו המלך עכד אל רחמן מלך אספטייא ממונה על הציים והדוניות שלו לשלול שכל ולכונו כו בארץ אדום ובארץ יון והארבעה חכמים לא הכירם השליש ולא ידע מה הם ומכרם כהדיוטים רקום ופוחזים, ומכר א' מחם כאלכסנדריא ושמו ר' שמריה בר' אלהנן ומשם עלה למצרים והיה לראש, ומכר את השני באפריקא והוא ר' חושיאל אביו של רבינו הננאל ומשם עלה למדינת אל קורואן והיה לראש, ומכר את השלישי בקרטבה והוא ר' משה עם בנו ר' חניך ואשתו של ר' משה נשכית עמו בספינה והיא הייתה אשה יפה מאד וחכמה ולפי שראתה כי השכאי רוצה לכופה ולהתעלל בה שאלה את הרב אישה אם יש הלך כתחיית המתית למשליכים עצמם אל הים והוא

אשיבה אמרי' מבשן אשיב אשיב ממצולת ים, וכיון ששמעה דברי הרב הפילה עצמה אל הים ומחה על קדושת שמו, והחכם הרביעי לא נודע לנו שמו ומה היה לו, וכשקנו קהל קרטכה את הרב ר' משה ובני ר' חנוך לא ידעו אם הם חכמי' או עמי הארץ והיו הם לבושי שקים ובלויי סחכות והלך הרב לכה"כ וישב לו לפני ר' נתן הדיון של קרטכה שהיה קובע שם מדרש ומלמד תלמידו' ושמע את ר' נתן מפרש הלכה א' לתלמידים ממש' יומא והיא על כל הזאה טבילה ולא היה יודע לפרשה וענהו ר' משה ואמר לו רבי פשו להו טבילות ואז בקש ממנו ר' נתן הדיון לפרש לו ולתלמידים ההלכה ופירש להם והתיר להם ספיקות הרבה וכיון שראוהו ר' נתן גודל חכמתו של הרב ורוחב חכונתו קבץ את כל הקהל והודיעם ערך מעלת הרב וחכמתו, וכי מעתה הוא ר' נתן עצמו תלמיד אל הרב מקטני תלמידיו ואז שמתו בו הקהל ומנוהו עליהם לראש ולדיון כי ר' נתן סלק את עצמו וישב לו ללמוד אצל הרב, ואז נתקבצו למדינת קרטכה תלמידים הרבה מכל ערי אספמיה וערי ארץ המערב ללמוד אצל הרב וגדלה ישיבתו ומעלתו מאד ודבר זה היה בימי ר' שרירא גאון קרוב לשנת דתש"ן ונפטר הרב ר' משה וישב על כסאו ר' חנוך בנו שהיה חכם גדול בתורה וחסיד, ומגדולי תלמידיו של הרב ר' משה היה ר' יוסף בר' יצחק אבן שטאנש הידוע בן אכיתור והוא פירש את כל התלמוד בלשון ערבי למלך ישמעאל אלחכם והיה חכם בחכמה יונית ובלשון ישמעאל וספריהם ומפני גדולתו וחכמתו בעט בר' חנוך הרב חבירו וחיתה קטטה ומחלוקות בקהל והלך אבן שטאנש לדמשק ומת שם, ונפטר הרב ר' חנוך שנת דתשע"ה, ומגדולי תלמידיו היה ר' שמואל הנגיד אבן נגדאלה שהיה חכם גדול בתורה ובפילוספיה ומשורר ופייטן גדול ויודע בנימוסי הישמעאליים ולשונם ועניניהם הרבה מאד וחוא חבר ספרים הרבה בתלמוד ובדקדוק ובשיר והוא עשה פיוט א' למלך גראנטה חבוי"ס (תפוי"ס) ז' כתיב מן ז' לשונות כל בירח בלשון א' וחוא ז"ל נסמך לראש ולנגיד בגראנטה ובכל עריה שנת דתשפ"ז ונפטר שנת דתתט"ו והיה ימי גדולתו כ"ח שנים, ואחריו ישב על כנו ר' יהוסף הנגיד בנו שנת דתתט"ו ונפטר עם הקהל הקודש קהל גראנטה כיום השכרת ט' בטבת שנת דתתכ"ז, השם למען שמו ינקום נקמתו עמו מאת כל צריהם א"א, ונחזור לר' חושיאל אחר מן הד' רבנים השכויים כשעלה למדינת אל קירואן חיו בה אנשים חכמים ומשכילים וכיון שראו גודל חכמתו ורוחב חכונתו סמכוהו וכבדוהו ונשאוהו ומנוהו לרב ולדיון על כל קהילות אפריקא והטילו מלאי לכיסו ועשו לו פרקמטיא והעשירוהו עד שחיה עשיר גדול ונתקבצו אליו תלמידים הרבה, ומגדולי תלמידיו היה

רבינו

רכינו נסים בן רב יעקב אבן שאהן מן קללעה חמאר גם הוא הלך מאפריקא לבבל אחר שלמד וקבל מן הרב ר' הושיאל ולמד וקבל בבבל מן רבינו האי והיה רבינו האי ז"ל אותך מאד את ר' נסים לפי שהיה חכם וחסיד גדול וענו מאד ושפל ברוך והוא מהנהו מנכסיו כי לא היה ר"נ בעל ממון, גם הר"ש הלוי הנגיד היה אותך את ר' נסים ומהנהו מנכסיו והוא הביא ארז כתו של ר"נ מן אל קירואן לגראנטה והשיאה לר' יהוסף הנגיד בנו (אעפ"י שהיתה חסידה וצנועה ובעלת תורה לא מצאה חן בעיני הנגיד ר"י בעלה והיא אם עזריה בנו), וכשנפטר ר' הושיאל במדינת אל קירואן סמכו קהילות אפריקא את ר' חננאל בנו ואת ר' נסים תלמידו ותלמיד רבינו האי לראשים לקהל אל קירואן ולכל קהילות אפריקא, ובזמן אחר היו ר' נסים ור' חננאל ור' שמואל הלוי הנגיד זצ"ל ושלתם היו חכרים ומרוצים זה לזה, ואעפ"י שחכמים גדולים היו שלשתם החכם הכולל שבהם היה ר"ש הנגיד וגם הוא היה כותב ושולח תמיד לרבינו האי ושואל את פיו ומקבל ממנו תורה והיו ימי חייו ס"ב שנה ומגדולי תלמידיו ר' נסים ור' חננאל היה ר"י בר רב יעקב אלפאסי מן קלעה חמאר והוא שבא מאפריקא לספרד והכיר הלכות רבתי, וכבר בא ר' נסים למדינת גראנטה כשהובאו כתו להנשא לר' יהוסף הלוי הנגיד ולמד בה תלמידים, ומתלמידיו היה ר' שלמה בר"י בן גבירול המשורר, ובאותו הפרק פשט כח התלמוד בארץ אספמיא ועמדו בה ה' חכמים גדולים כולם נקראים בשם יצחק: — הא' ר' יצחק בר ברוך בר יעקב בר ברוך אבן אל באליה מקהל קורטבה וממארדה היו אבותיו, ונולד באייר שנת דתשצ"ה ונסמך ברכנות ונשיאות שנת דתתכ"ט והוא למד תורה הרבה אצל ר' פריגוס הרב הצרפתי חכם גדול שבא מצרפת לקרטבה ועשה לו ר"י ואביו טובות הרכה וכבוד גדול ונפטר הרב ר"י בר ברוך בגראנטה שנת דתתנ"ד ומצאתי קבלה ביד זקנים מגדולי הקהל שהוא קבור בכירה החיים בגראנטה אצל המערה של רבינו סעדיה אבאהרון ז"ל לצד דרומה, ומגדולי תלמידיו דהו ר' ברוך בנו ור' יוסף הכהן בר צדיק אבן צדיק שהיה חכם גדול וירא שמים ונסמך ברכנות בקרטבה בסיון שנת דתתצ"ח ונפטר שנה דתתק"ט ושפט את ישראל ו"א שנה ורב ברוך בר יצחק למד תורה הרבה ג"כ מפי ר"י אלפאסי אחרי פטירת ר"י אביו: — והב' ר' יצחק בר יהודה אבן גיאות מגדולי קהל אליסאנא ונסמך ברכנות באליסאנא כימי ר"ש הנגיד, והנגידים ר' שמואל ורב יוסף בנו ז"ל היו טנשאים ומכבדים אותו וכשנגזרה גזירה על ר' יוסף הנגיד ונהרג עם הקהל הקודש קהל גראנטה ברת עזריה הנגיד בן ר' יוסף הוא ואמו בת ר' נסים לאליסאנא והרב ככרם ונשאים ועשה אתם טובות

וצוה אר"ה הקהל להפליג בכבודם ועמד רי"צ אבן גיאורה עד שנת
 דתתמ"ט וחלה חולי ככר מאד והכיאוהו עבדיו לקרטכה להתרפא
 ונפטר שם ביום והוציאוהו מת מקרטכה והלכו בו כל הלילה ויאר
 להם באליסאנה ויקבר שם עם אבותיו, והוא היה חכם גדול בתורה
 ובחכמה יונת משורר ופייטן גדול ורבץ תורה הרבה והעמיד תלמידים
 הרבה, ומגדולי תלמידיו היה ר' יהוסף הדיין בר יעקב אבן סהל
 חכם גדול ופייטן ונסמך כדרינות בקרטכה שנת דתתע"ב ונפטר בניסן
 שנת דתתפ"ד ושפט את ישראל י"א שנה, ומתלמידי הרב בן גיאורת
 היה ג"כ ר"מ ו' עזרא חכם ופייטן גדול: — והשלישי ר' יצחק בר
 משה הידוע אבן ספרי מקהל דאניה פעמים נקרא רב ופעמים נקרא
 חבר והוא הלך מדאניה לארץ מורה ונסמך בכבל לגאון וישב על
 כסא רבינו האי ז"ל: — והרביעי ר' יצחק בר ראובן אל ברגילונה
 שכא מברגילונה לעיר דאניה והיא בישובה ועשרה וגדולתה וככדו
 קהל דאניה את הרב ר' יצחק זה עד מאד והוא שפט הקהל עד
 יום מותו והוא היה חכם גדול ופייטן גדול וחבר פרושים לפרקים
 ממס' כתיבות וממסכתות אחרות מעידים על חכמתו ותבינתו ועשה
 את פיוט האזהרות הידוע לו: — והחמישי גדול מכלם הוא ר' יצחק
 בן רב יעקב אלפאסי תלמידו של רבינו נסים ורבינו חננאל בא
 מארץ אפריקא מן קלעה חמאר, וכרה מפני שהלשינו בו רשעים
 מרשעי ישראל כליפה אבן אל אענב וחיים בנו שר"י ונס הרב ונכנס
 לספרד שנת דתתמ"א וישב בקרטכה מעט ואח"כ בא לגראנטה וישב
 בה מעט והלך לאליסאנה שנת דתתמ"ט אחר פטירת הרב אבן גיאורת
 ועמד שם עד יום מותו ונפטר שנת דתתס"ג והוא כבן שכעים שנה,
 ומימורה רב האי גאון לא קם כמוהו בחכמה התלמוד, ומגדולי
 תלמידיו היו ר' יוסף בן ר' מאיר הלוי אבן מיגאש, ואעפ"י שרב
 יעקב בנו של ר' יצחק היה חכם גדול ונסמך ברכנורה צורה הרב
 קודם פטירתו שר' יוסף הלוי ישב על כסאו וימלא מקומו כי אין
 כמוהו בארץ והושב על כסא ר' יצחק ר' יוסף הלוי תלמידו ונסמך
 ברכנות כחודש סיון שנת דתתס"ג והוא כבן כ"ו כי בן י"ג שנה הית
 כששלהו ר' מאיר אביו מאשביליא לאליסאנה אל ר' יצחק ללמוד
 תורה והוא למד לפניו כמו י"ד שנה ויותר מעט כי הוא נולד באדר
 א' שנת דתתל"ו והלך אל הרב לאליסאנה שנת דתתמ"ט והוקם לראש
 כשנפטר הרב שנה דתתס"ג ועמד עד שנה דתתק"ה ל"ח שנה
 וככולן תירתו אומנתו ויוסף על חכמתו שהיה חסיד וענוותן גדול
 ושפל ועשה טובות הרבה בישראל והעמיד תלמידים רבים, ומגדולי
 תלמידיו רב מאיר בנו, ורב מאיר בן אחיו, ורבינו מימון הדיין אביו
 של רבינו משה וגם רבינו משה למד תורה מפיו אלא שהיה נער

קטן כימיו והרב היה חמה מרב הכנה רבינו משה ומשכחו מאוד
 ואומר לכל בני הישיבה דעו כי זה הנער אדם גדול יהיה ולאורו
 ילכו ישראל ממזרח שמש עד מבואו, וכשנפטר ר"י הלוי שמש
 העולם מן הישיבות ונתמעטה התורה והחכמה מכל ארץ אספמיה
 ואפריקא ובעת ההיא היה יד ושם לחכמי צרפת בתורה ר"ל בתלמוד
 כי היו שם חכמים גדולים בתלמוד ובראשיהם בניו של ר' מאיר
 צרפתי ר' שמואל ור' יצחק ור' חם והם בני בתו של רש"י, ובעת
 ההיא שמע רבי מימון הדיין על חכמת הרב הגאון ר' יהודה הכהן
 שהיה כפאס כמערכ ואבותיו כאו שמה מככל והוא היה חכם גדול
 וחסיד ועד עתה זרעו כפאס קורין להם בני אבן סוסן הדיין ומבני
 בניו של מר יהודה הגאון הקדוש היה ר' יוסף הכהן הדיין שהיה
 רבו של ר' יהודה כרסני האצטגנין שחבר ס' ארון העדות, וכששמע
 ר' מימון הדיין על חכמת הגאון הקדוש הלך אליו ממדינת קרמבה
 לפאס ושני בניו עמו ר' משה ז"ל ור' דוד אחיו ולמד רבינו משה
 לפני הגאון וקבל מטנו תורה ולא האריכו ימים כי נהרג הגאון על
 קדוש ה' ויחודו מפני שבקשו ממנו האכזרים לצאת מן הדת כי קנא
 בו וברח רבינו מימון ושני בניו עמו לאלכסנדריא של מצרים ומשם
 עלה לירושלים ונפטר רבינו מימון הדיין בירושלים ואח"כ ירד רבינו
 משה בנו למצרים ושם גדל מאד בחכמה ובתורה ובמעלה עם המלך
 צלאח אל דין אבן איוב ועם משנהו שופט השופטים אל פאצל ושם
 חבר רוב חבוריו, ומגדולי תלמידיו היה ר' יוסף אבן עקנין ומאתו
 הלך לבבל ויהי שם לראש והוא התלמיד החשוב שחבר הרב מורה
 הנבוכים בשמו, ומגדולי תלמידיו ג"כ היה רבינו אברהם החסיד
 בנו יר' כלב תלמידו שהשיב על השנות ר' שמשון בר' שמשון שהשיב
 על הרב כמעמד הרב ור' שמשון, ולאורו של רבינו משה הגאון בן
 הרב הדיין רבינו מימון בן החכם הגדול רבינו יוסף בן הרב רבינו
 יצחק בן הרב הדיין רבינו עובדיה בן הרב הדיין רבינו שלמה בן
 הרב רבינו עובדיה בן הרב הקדוש רבינו יוסף בן החכם רבינו
 עובדיה זצ"ל הלכו כל ישראל ממזרח שמש ועד מבואו וחבוריו בכל
 חכמה הם נגידי החבורים ולולי חבורו בתורה לא הבינונו התלמוד
 כל צרכו וגם ההפך צודק ואחריו לא קם כמוהו, ונכון אמרו חכמי
 הדורות שבאו אחריו כי הוא היה הקדמון לכל הגאונים במעלה
 והאחרון כוסן, ונולד הגאון הרב המורה זכר אדונינו לברכה בקרמבה
 ביום השבת כעת המנחה ביום י"ד מניסן שנת אהמ"ו לשטרות
 שהוא שנת דתתצ"ג לכריאה ונפטר לחיי עוה"כ בצוען מצרים ליל
 שני בשבת י"ח מכסליו שנת אתק"ו לשטרות שהוא שנת דתתקס"ח
 לב"ע והיו ימי שני חייו ע"ב שנה בקרוב ונקבר ארון הקודש הטחור

והקרוש בארץ ישראל במחוז טכריה אצל ר' יוחנן ורב כהנא הראשון, אשריו וטיב לו לעולם שכולו טוב וארוך ואשרי חלקו וגורלו, ואוי לדור שנעדר ממנו ומה הגיע לו, והנה שם לפניו מאור חכמתו ונר ספריו וחכוריו בהילו וכל הרואה אור מכרקי ספריו ופניניו ולבבו יבין ויאורו עיניו כאלו קבל מפיו ולמד עם להקת תלמידיו וכניו, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו:

הם

(בקובץ זה אשר בו המאמר על סדר הדורות הקדום נמצא השוכח אחת להרכ הגדול מחברו, אשר אמרית אמרי טעם, ובדברית נועם, ולרוב יקרת ערכת בעיני. אמרתי להרת פה העתקהח):

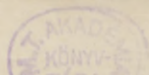
גרסינן בקדושין הקורא לחכירו עבד יהי בנדוי, ממזר סופג את הארבעים, רשע יורד עמו עד לחייו; הנה מכאן וממקומות אחרות שאומרים רז"ל סופג את הארבעים למכות מרדות יש ראיה שמכין מכת מרדות ל"ט כמנין מלקות השלם של תורה, כי הקורא לחכירו ממזר הוא מאנה אותו באונאות דברים ועוכר על לאו שאין בו מעשה דכתיב ולא תונו איש את עמיתו וקיימא לן דכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומסיר ומקלל את חכירו כשם, אם כן סופג את הארבעים שנאמר כאן ר"ל מכות מרדות וכהרבת מקומות אומרים כן: והנה ראיתי תשובות הגאון רבינו שמואל הכהן בן חפני ז"ל על שנשאל למה הקורא לחכירו עבד יהי בנדוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו עד לחייו שהשיב כי אין טעם למחלוקת המשפט אלא גזירת מלך היא וכך ראו רז"ל להיורט הדין ואין לנו להרהר אחר מדותיהם, וזה תימה גדול על הגאון ז"ל לא די לנו שאמרו חכמינו על המצות כי אין להם טעם וכי הן גזירת מלך אלא לומר כן על דברי רז"ל שהם נאמרו מצד החכמה וההנהגה התחכמנית, וכל דברי רז"ל ותקנותיהם והסכמותיהם יש להם טעמים, ואם נעלמו ממנו קצתם עלינו להודות לשבח ולומר שלא השגנו, ולפי עניינה דעתי אומר כזה מה שהורוני מן השמים כחמלת ה' עלי, ואומר כי חכמי האמת רז"ל הסכימו על שלשת העינשים האלה לפי משפט הצדק מדה כנגד מדה, כי הקורא לחכירו עבד הוא משימו נכזה ונכרל מקצת המצות ומכל דבר קדושה שצריך עשרה ועל כן יהי בנידוי נכרל מעדת ה' ומכל דבר קדושה שצריך עשרה מדה כנגד מדה וכשיותר נידויו רומה לעבר שנשתחרר שהוא

שהוא כנגד ואזרח הארץ, אבל הקורא לחבירו ממזר לא הפקיעו מן המצות ולא מן הכבוד שת"ח ממזר קודם לכהן גדול עם הארץ אלא ששם הפסול בגופו שלא יוכל לישא בת ישראל ועל כן ילקה במכות מרדות שהוא הפסד בגופו וכן הוא ממזר לשון הפסד והשחתה כמו ביצה המזורה וכמו שהממזרות פסול שאין לו תקנה, כך ההכאה בשוטים כשיפצע עורו של אדם אעפ"י שיבריא לא יחזיר לכמות שהיה כמו שמורים חכמי הרופאים, והרי הלקוי בשוטים הפסד שאין לו תקנה בגופו של אדם מדה כנגד מדה, אבל הקורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו ר"ל שיוורד לאומנתו או יתעסק בסחורתו או יפתח חנות נגד חנותו לישא וליתן באותו עסק שמתעסק בו ואז יגיעהו ממנו כמעשה הרשעים צער לפי שקרא אותו רשע מדה כנגד מדה, והרי זה היוורד עמו לחייו אינו רשע ולא עבר על דברי תורה כלל באותו מעשה אלא שרכותינו ז"ל מנעוהו כמו שדרשו את אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו, והם התירוהו בעבור אינאחו, אלה השלשה גזרו רז"ל על אלו הג' שמות המגונים, אבל הקורא לחבירו טמא כסיל חוטא פושע חזיר חמור או שור ושאר שמות מגונים בית דין אומדין ודנין כמה שיראו לפי הצורך והשעה ומכין ועונשין כפי מה שיראו להם כמו שארז"ל ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור ע"ד תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה, והאל הנאמן שומר הברית והחסד אלקינו בוראנו מאלפנו ומחכמנו יפתח לבנו ויאיר עינינו כמאור תורתו ויורנו מחורתו נפלאות למען שמו הגדול אא"ס וכי"ר: סעדיה בכה"ר מימון אבן דאנאן יב"ץ:

כאור ג' מאמרים להרמב"ם (מאמר א' בתחלת ס' חמדע זכ' צאמרי' בס' המורה) מר' הלל מוזירונא בעל מחבר ס' הגמולי הנפש, אשר כאן טאחו במחכת הזאת כ' מכתבי ע"ד ספרי הרמב"ם:

מאמר א'.

מה שכא בתחלת ספר מדע פרק א' מהלכות יסודי התורה הלכה א': שהוא ית' ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו: הוא סובל שני פירושים, הא' נגלה, והב' נסתר, הנגלה הוא אמרו חכף זה ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות, רצה כזה כי בהתאמתו אם כן שהוא מצוי יתאמת שהוא המציא הנמצאים כולם, אמנם הפי' הב' העיקרי הנסתר

הנסחר אשר כיוון רבינו ע"ה הוא זה שאמר, ולכן הוציא כוונתו
 באותו לשון כי הוא לשון הפלוסופים, שמכריחים במופת חיוב המצא
 כל זה המציאות מאמתת מציאותו וקראוהו אמר מפני היותו עלה
 לכל הנמצאים כמו שאמר **אריסטוטלס בראשון כמה שאחר**
הטבע. ר"ל בספר חכמת האלהית, וזה לשונו: הנכון להקרא
 אמת יותר מכל העניינים הנמצאים הוא אותו שהוא עילה וסבה לכל
 אמתה שאר העניינים שאחריו ולכן ראוי בהכרח לראשי הדברים
 הנמצאים להיותו חמיד בתכליתן מן האמת לפי שאינן אמיתיות עת
 בלא עת וכו'! — ובעבור זה נקרא השם ית' אמת אלקים חיים עם
 היותו הוא האמת האמתי להיותו סבה לכל האמתות הנמצאות, ונשיב
 לכוונתינו לכאר איך נתחייב כל זה המציאות מאמתת המצאו, ואל
 תבין אומרי נתחייב כהתחייב לצל הגוף והעשן לאש חלילה מחשוב
 זאת, כי זה החיוב יחייב הקדמות ויבטל החדוש: — אבל הוא
 החיוב שיתחייב ציור המצא העכר בהמצא המלך וציור המצא הכן
 בהמצא האב, ואעפ"י שהמלך יקדים לעכר כמעלה וכזמן גם מציאות
 האב תקדם למציאות הכן, ועם כל זה תצויר מציאת האחד מחיוב
 מציאות האחר: — כן הענין בחיוב המצא הנכראים בהתאמת אמתת
 בוראם: — והנני מתחיל לך לכאר זה, **אמר אריסטו במאמר**
הג' מס' הנפש: כי ראשית השגנות הוא תהרגש ואחריו הדמיון
 ואחריו השכל, ופי' שהשכל ישפוט על דמיון הדבר והדמיון יקבלהו
 מן התרגש, א"כ המושכלות הראשונות תהיה עילתו התרגש ולכן
 עלה בדינו מזה שכל חי מרגיש בשכר הורגשנו כרגשנו שהוא
 מרגיש בחי כללי ופרטי, וכמו כן הרגשנו שאנו נמצאים ומיד שנתרגש
 שאנו מצויין ישפוט ויגזור השכל באמצעות הדמיון המצא מי שהמצאינו,
 כי אי אפשר לצייר נמצא בלי מציא כמו שאי אפשר לצייר התחכם
 בלי מחמם, וכצוירנו או בחיובנו מציא יתחייב שיהיה הוא ראשון
 לנמצא, ואם הוא ראשון יתחייב שיהיה אחד הואיל והוא מציא כל
 זה המציאות שהיא אחת לכך כי אין עולם נמצא חוץ מזה, ר"ל
 עולם גשמי ורוחני כי העולם הבא הוא עולם הנשמות, ואי אפשר
 שתהיה זאת המציאות אשר לו יתב' ליותר מאחד בעבור שכל מוח
 שמציאותו זאת המציאות אי אפשר שיהיה בינו ובין אחר שתאמר
 ח"ו שיהיה לו גם כן זאת המציאות הברל בעצמו כלל, בעבור שאם
 יהיה ביניהם הברל היה מה שיוברלו בו דבר אחר זולת מה שהשתתפו
 בו ויהיה הדבר אשר נברלו בו כל א' משניהם חלק ממה שעמידת
 מציאות שניהן בו, ויהיה לפי זה מציאות מתחלק בנדר, ויהיה כל
 אחד מאותן החלקים סיבה לעמידת עצם הנמצא בו וקיומו ולא יהיה
 שום אחד מהם ראשון אבל ימצא שם נמצא יותר קודם עמידתו

וקיומו, וזה שקר מכ' פנים, האהר' בו כי בהכרח צריך שיהיה הממציא ראשון א"כ אותם השנים לא היו ממציאים בשכר היכחנו שאין כם ראשון, השנית כי אותם שיאמר עליהם שאין הבדל ביניהן או אפשר שיהיו יותר מאחד ואם יש חכרל ביניהן ישוב למה שאמרנו כלומר שיתחלקו בגדרותיהן וישתתפו בע"א וכל זה שוא גרוע, כך פי' אבונצר בספר ההתחלות, אם כן כבר הוכחנו במופת היות זה הממציא ית' אחד מכל צד אין אחדות כאחדותו, ויצטרף זה המופת עם הקבלה הקדושה שאמרה ה' אלקיניו ח' אחד, ואחר שחייבנו היותו אחד והיותו ממציא נחייב שיהיה פועל כי לא תושג מציאות נפעלת בלתי פועל, וכאשר חייבנו היותו פועל וכל פועל אי אפשר לפעול אם לא ינענע, וגם כן ידענו שהגלגל מתנענע נחייב שהוא המנענע. ועתה נחקור אם הוא מנענע בכח גוף או לאו, ונוכיח במופת שאינו מנענע בכח גוף, שאם ינענע בכח גוף א"כ יהיה גוף, וא"כ בהכרח יהיה בעל תכלית כי כל גוף יש לו שום תכלית רחוקה או קרובה והוא בעל ג' רחקים ר"ל אורך ורוחב ועומק ובעל שש קצות ר"ל מעלה ומטה פנים ואחור ימין ושמאל, ואם יהיה לו תכלית יהיה נעצר במקום ויהיה תכלית לכוו, ואם יהיה תכלית לכוו א"כ תפסיק פעולתו וככל אלה ידעת שהם שוא גרוע נגלה גרועותו להרגש ונתפרסם המנעו בחק הכורא יתב', והם מושכלות ראשונות אינן צריכות למופת ואפילו לקבלה, ועוד שא"ת שהוא בעל גוף תיחס לו אפשרות השניות והכמות כי כל גוף מקבל המספר, ואחר שהוכחנו באמת היותו ממציא ראשון פועל, בלתי גוף, ולא כח בגוף, אחר שהוא מנענע צריך שיתחייב לו אצילות וכחות נאצלות מאר' הודו ואורו הנפלא שיגיע באמצעית אותם הכחות כעולם האמצעי המתנענע ר"ל עולם הגלגלים, בשכר הוכחנו שהוא ממציא ופועל ולכן צריך שישפע מאר' הודו העצום כחות מזהירות שיאצילם באמצעותם ויחון מאורו על האמצעי עד שיפעלו הפעולות הנמצאות בשני העולמות המתחייבות לפועל נעלה חכם כמיוו, ואלה האצילות והכחות השופעות מהודו הם האמצעים בין הודו ית' ובין ראשית פעולותיו, ר"ל עולם הגלגלים ונקראים צורות נפרדות, פי' נפרדות מכל חומר ומכל מקרה או דעות משכילות או מלאכים כלשון קודש והוא עולם העליון והם המניעים עולם האמצעי בכח אלו' עליון ית' נורא הוד המאצילים, וצריך שתמצא מספר המניעים כמספר המתנענעים, ואם המניעים ט' ר"ל הגלגלים כאשר נתבאר בחכמת התכינה א"כ המניעים ט', וכיחסי אליהם מספר אל תחשוב שהם בעצמם בעלי מספר בעבור שכר שלל' טהם כל חמר וגוף לגמרי וחייבת היותם צורות נפרדות וכל פירודי

החמר לא יכנס תחת שום מספר כי המספר אמנם ישיגהו זולתי
 בעל חומר כמוחש או במושכל וימעט וירכה המספר לפי הנפחים
 הנמנים בו, ומה שלא ימצא בחמר ולא כגוף לא יצוייר בו מספר
 כלל לכן באמרך כי הנאצלים האמצעים המניעים ט', אמנם יאמר
 על דרך היותם עלולות ועלולים, ר"ל עלולים ממה שלמעלה מהם
 במעלה ועילה למה שיניעו ולכן לא תייחסם התנועה והמספר אצלם
 רק יאמר שהם מניעים מצד המאצילים ית' ויאמר שהם ט' מדרגות
 מצד הט' גופים המתנענעים אליהם בשכבר נתכאר במושכל ראשון
 כי כל מתנועע יש לו מניע והם זולתי מדרגות משפע ואצילות יקר
 זו למטה מזו במעלה ובחשיבות כפי התפשט אותו העיקר העזו,
 ואומרי מעלה ומטה בהם אל החשוב בעבור זה שהם במקום שא"כ
 הם גופים ובעלי חמר וכבר שאלת מהם כל זה במופת גמור בעבור
 שאם היתה תנועה הגלגל בכח גוף אותו הגוף יצטרך לגוף אחר
 שיניעהו ואותו שיניעהו לאחר ואחר לאחר ויהיו גופות לאין חקר
 ומקומות לאין חקר, וזה השואל יעיד על עצמו לכן צריך בהכרח
 שיגיע הענין למנענע ראשון ית' שיהיה בלתי גוף ובלתי במקום ובלתי
 כח בגוף וישפעו מאת הודו כחות שיהיו גם כן בלתי גוף עם היותו
 המשפיע וישפיע שפע הנאות למה שהתחייב מה' מהשפעתו והוא יד
 ואינם גופים יאמר בהם שזה למעלה מזה זולתי במעלה לא במקום,
 כאמרך במשל עשרה אצילי המלכות כל אחד מהם למעלה מחבירו
 כפי התפשט אליהם השגחת המלך ואהבתו וכפי השעור אשר יקבל
 כל אחד מהם מהוד המלכות הנאצל עליהם כפיהו תהיה השררה
 שיהיה לכל אחד על בני העיר ובני המלכות* שם הפעולה הטובה
 המגיע מאותה השררה כן הענין בט' המדרגות וט' הגלגלים יתנועעו
 אליהם על הצד שיתנועע המושפע והחנון אל המשפיע והחושק אל
 מי שיחשוק בו והחוננו להשיב שלמות האפשר לו להשיגו ממנו וזאת
 היא התכלית בתנועתם, והם העמודים של כסף שרמו להם שלמה
 המלך בשיר השירים, ואמר עמודיו עשה כסף וכסף נגזר מכוסף
 כמו נכספה וגם כלתה נפשי, ואני פירשתי בפירושי שם באורך
 ובארתי הענין מאד ורמייתי המשל למתמשל בו כלי שום דוחק רק
 כאלו המקרא צווה ואומר דרשוני כך, וכאשר מצאנו באמת מציאות
 עולם אחד שהוא עליון עליונו מושפע משפע עולם אחר שהוא עליון
 עליו, ר"ל עולם הגלגלים מעולם הצורות, ואותו עולם ר"ל גוף הוא
 בלתי שוקט עם היותו מנענעו מנענע תמיד אין חקר לכחו ית'
 באמצעות העליון, התחייב מזה שימצא גוף אחר מתנגד לו שוקט

חמיד

* כנראה חסר כאן חלק אחר או שתי חולות והוא כוח וקל הוונן למקן הספרון
 וכ"ל לא דליתי לטלות יד למקן והסתמיה אל הקודם חשכיל:

תמיד בעבור שכבר נתבאר במופתי אריסטו כי בהמצא אחד מן השני נגדיים ימצא האחר (האחר) בהכרח, כמו שתאמר כמשל בהמצא* — והוא מורכב מחומץ ודבש, הפכי הטעם, בצירוף בו החומץ בהכרח תצטרף לצייר בו הדבש גם כן, כן הענין בכל שני מתנגדים א"כ כמצואות גוף מתנענע והוא הגלגל תתחייב מציאות הגוף שוקט תמיד והוא גוף הארץ, ובהתחייב מציאות גוף הארץ שהוא גוף כבד ועב יתחייב מציאותו האש שהוא גוף קל ודק, ובהתחייב מציאות אלה גופים תתחייב הפכיהם, ר"ל גופים מתנגדים להם כשתי איכויותיהם והם האוויר והמים האוויר יתנגד לארץ והמים לאש, הנה לך מציאות ד' היסודות שהוא עולם השפל באה מוכרחת ומחוייבת ממצואת האמצעי, ומציאות האמצעי ממצואות העליון כאשר בארתי למעלה ראה הקשר הזה הנכבד ית' הממצואו והקושרו והוא הקשר של חפילין שהראה לו הקב"ה למשה בסיני. הנה לך אתה הרע הנכבד החשוב באור מאמר רבינו אדונינו מאור עינינו הרב ר' משה, וזכרהו:

מאמר ב':

מה שבא בספר הנכבד (מורה חלק א' פ' נ"ח) במאמרו: ולא תעשה ג"כ אלו השלילות ולא תתירם עליו יתעלה אלא בפנים אשר כבר ידעת שפעמים ישלל מן הדבר מה שאין דרכו שימצא לו כמו שנאמר בכותל אינו רואה: והנה פירושו שפי' ר' הלל בן של קדושים רצה בזה כי בהתיר השלילות על השם ית' לומר בו שאינו ישן ואינו ער ואינו חלש ודומה לזה לא תהיה כוונתך אלא על דרך המשל כמו שנודע בחכמת ההגיון שיאמר על הכותל שאינו רואה ואעפ"י שהכותל אין דרכו שימצא לו הראות ולא במינו מהרואים ואין שום אפשרות מן הראות בו לא עתה ולא בעבר ולא בעתיד ועם כל זה אפשר לומר בו לא רואה מהיות נמצא הראור כסוג הכותל שהוא עצם שהוא סוג לכל הנמצאים ונמצא כבעלי היים גם כן הנכללים תחת סוג עצם שהוא ג"כ סוג הכותל ואעפ"י שהוא סוג רחוק לו שאין מדרכו שימצא לו הראות כיון שנכנסו שניהם ר"ל הכותל והב"ח שנמצאו בו הראות תחת סוג אחד נכון ונאות לשלול הראות ממנו אחר שנמצאו כסוגו, ועל הדרך הזה כשתאמר בשם ית' שאינו ישן ורומה

* גם כן נראה לציין מסדון זה ויקודס חשכיל ידע לתקן סמוכן כנוכי ע"כ
הכתיב ידע חוס:

ודומה לזה מן השלילות לא תהיה כיונתך בדרך שאותם הדברים
 שתשלול ממנו ית' אינם נמצאים לו עתה אבל הם אפשרים שימצאו
 לו לאחר זמן כמו שנודע במקצת הלקי השלילה: שנשלל ממי שנמצאו
 לו למפרע או ממי שאפשר שימצאו לו להבא חלילה שתהיה כיונתך
 כן בשם ית' אלא בענין שהדבר שתשללו ממנו אין דרך ואין אפשרות
 שימצאו לו בשום זמן לא להבא ולא למפרע ולא כנמצא כמו ששללו
 הראות מן הכותל אעפ"י שאין הראות אפשר בה כלל בשום זמן רק
 הוא אפשר בסוגה, גם כן הבורא ית' ראוי להחיר בו השלילה על
 זה הדרך לכד בעבור שהוא ית' נמצא ומה שתשלול ממנו הוא נמצא
 בכ"ח הנכנסים תחת סוג המציאות אעפ"י שהוא ית' אין מציאותו
 כמציאות א' מן הנמצאים שהמציא אבל יאמר כן ע"ד ההשאלה או
 ע"ד משל כמו שנאמר בחכמת ההגיון כי כבר התכאר שם שחלקי
 השלילה הם ב' חלקים חלק בחמר הכרחי כלומר שהעדרו מן אותו
 הצד שנשלל ממנו הוא הכרחי ואי אפשר שימצא לו בשום פנים,
 וחלק ב"חמר אפשרי כלומר שאפשר שימצא בשום זמן בנשלל,
 והאפשר נחלק לג' חלקים, האחד הוא בצד ממה שדרכו שימצא לו
 בזמן שימצא לו ואי אפשר שימצא לו להבא כשלילת הראות מן העור
 והביצים מן הסרים ודומה, השני שלילת הדבר ממה שדרכו שימצא
 לו בזמן שימצא לו ואפשר ג"כ שימצא לו אחר זמן כשלילת הבריאות
 מאדם שהוא חולה ואפשר שיבריא, השלישי שלילת דבר ממה שימצא
 לו אחר זמן אך בזמן השלילה אין דרכו שימצא לו ולא קודם לכן
 כמו שלילת הדברים שהם בכח בשכל והשנים לילד שכשנשללם
 ממנו בעודו ילד לא נמצאו בו קודם ואינם נמצאים לו עתה, אמנם
 הם אפשרים שימצאו לו להבא כצאתם אל הפועל, וההכרחי נחלק
 לב' חלקים, הא' שלילת ממה שאי אפשר בשום פנים ובשום זמן
 שימצא בנשלל אבל אפשר שימצא כמינו כשלילת הזקן מן האשה
 וההולדה מן העקר, והואיל ונמצאים במינו תפול עליהם שלילה,
 הב' שלילה מן הדבר מה שבהכרח שאי אפשר שימצא לו לעולם
 בשום זמן לא בו ולא במינו אבל אפשר שימצא בסוגו כמו שלילת
 השכל מן הסוס והראות מן הכותל שיאמר במ שלילה בעבור שנמצא
 השכל באדם שהוא חי והוא סוג האדם והסוס והראות כ"ח שהוא
 נמצא והנמצא סוג לחי ולכותל ואעפ"י שסוג החי קרוב וסוג הנמצא
 רחוק, ועל דרך הזאת מן החלק השני של ההכרחי התירם עליו ית'
 על דרך משל כאשר אמרנו למעלה:

מאמר ג':

שואלים עם היות שהשם ית' ישכיל כל הנמצאים
העתידים וישיגם השגה נבדלת. ר"ל נבדלת
מהשגתינו, לא תמלט זאת ההשגה מא' משני ענינים
או שימשך המושג אחרי המשיג בכח או שלא ימשך,
והשני מאלה שוא שא"כ תהיה השגתו בלתי אמתית
ולא חועלת, א"כ נשאר הראשון כלומר שיומשכו
העניינים המושגים על אופן השגת המשיג בהכרח
בלי הסר ויתר זה מזה כי כשישכיל וישיג השם
ית' בזה הנמצא העתיד שיהיה רע צריך שיהיה
בהכרח ההשגה שיהיה רע וראוי לו שיפטר מן
העונש, ואם ישיג שיהיה טוב יהיה טוב בהכרחו
יצא רקס מן הגמול הטוב כי הוא עצמו אינו הסבה,
ובכן התאמת ההשגה, וזה מקום הריסת הדרת
והאמונה, ע"כ מקום הספק, אומר אני כי רבינו הגדול רבי
משה החל להתיר זה הספק בחלק השלישי בפ' העשרים במאמר
היריעה, אמנם לא יוכל אדם לעמוד משם על הכלית ההתרה וגם
בפ' אבות פגע בו ועבר עליו ולכן אבארהו אני לך יותר ובמאמר
קצר איך העניין ואביא טעם לדברי, כי הוא לא נתן טעם לזה רק
אמר מה שיוכן ממנו מה שאומר לך והוא כי כאמת השגת המשיג
מחוייבת וראויה שתתפשט על דבר אמת וכשימצא נמצא מן הנמצאים
על ענין כך נתחייב כבר מהשגת המשיג שהשיגו בעבר על ענין
כך בעבור שהשיגו המשיג על ענין כך זאת הכונה היוצאת מדבריו
ואעפ"י שלא אמרה כלשון הזה, והנה נשאר על הטוען טענה גדולה
על זה, והיא: הלא כבר הוסכם מצד האמת כי השגת הכורא ית'
ורצונו ענין אחד לגמרי וכשישיג ירצה וכשירצה ישיג ואיננה כהשגת
שארי הנמצאים ששיגם מה שלא ירצו, א"כ בהשיג רצה בכך ואם
רצה כך נחייב שיהיה כך והנה שכנו אל ספיקנו ונאחזנו בו יותר,
לכן צריכים דברי רבינו מעט תוספת נותנת טעם לדבריו לא לצורך
עצמם רק לחולשת החלמידים הרוצים לעמוד על אמתת זה והיא
זאת, דע כי שרשי הנמצאות וראשיותיהם הם שלשה הצורה והחומר
וההעדר ולהם שלשה תוארים המתייחסים אליהם (המחויב) האפשר
והנסגע, המחויב יתיחס אל הצורה עם היותה עומדת בעצמה, האפשר

יתייחס אל החמר עם היותו נמצא במציאות חסרה והיא ככח,
 והנמנע יתייחס אל ההערר, ועם הנמצא מורכב מצורה וחומר חלו
 בו תוארי החיוב והאפשרות והיה החיוב שורש לצורת מציאותו
 ואנושותו והיה האפשרות שורש לבחירתו הנמצאת אליו במקרה מצד
 צורתו, והתחייב מחק המציא שהמציא אלה הראשיות יתב'
 שיניחם שוקדים על שורש מציאותם המחוייב כחיובו והאפשרי
 באפשרותו ועם התחייב מטבע המציאות טבע האפשרות והתחייב גם
 כן מחק המציא שישג את מה שהמציא השגה נמשכה על טבע
 מציאותה ושרשה מכלתי שישגה טבע מציאותה ונחייב גם כן עוד
 מחקו שישג השגה אמיתית מהשגת מה שימצא על האופן שימצא
 נשאה האפשרית על טבע מציאותה ושרשה ונתפשט חשגה על
 אופן חיובה, כלומר כי כשזרמן לעתיד בנמצא א' שיהיה כך בטבע
 האפשרית נתחייב מרוב מעלת המשיג שכבר השיג בעבר שיהיה כך
 ר"ל אחד מאופני האפשרית צדיק או רשע, והשיג בעבר כך שהיה
 עתיד להיות כך, אמנם לא היה מחוייב עתיד להיות כך בעבור
 שהשיג כך, וזאת מעלה צודקת בשכלית בחקו ית' שהיא צדק והיא
 שכל, צדק מן הצד שהניח טבע האפשרית על שורש המציאות
 שהמציאו עליו, והיא שכל מן הצד שידע האופן האחד העתיד
 להיות מאופני האפשר ועם כל זה נשאר האפשר ההוא על טבעו,
 ואם היה האפשרי מחוייב שיהיה כך מהשגת המשיג שהשיגו כך וכנס
 מזה כחק המשיג ית' אחר משנים חלילה לו או שיעשה עול או
 שישג שוא, העול יהיה בשנותו טבע הנמצאות משורשם מכלתי
 סבה מכרחה להשיב האפשר מחוייב וירמדה כמשיב טבע הכוכב
 לטבע הסוס או טבע הסוס לטבע הכוכב שזה ענין בלתי ראוי כלל
 בחק הכורה ית' אם לא לסבה מופתירה לשעתה אמנם לא יהיה
 ענין שוקר מתמיד, ודע כי האפשרי אינו נעדר לגמרי רק הוא מן
 הנמצאות ככח וההערר בלתי נמצא אפי' ונקרא בלתי נמצא בעצם
 נמצא במקרה, השוא יהיה כי בהשיגו האפשר במדרגת החיוב יהיה
 או משיג מה שלא ישג בעבור כי החשגה כנמצא ומציאות שורש
 האפשר מן הצד שהוא כן נמצא מן הנמצאים ככח שניחם ית'
 בנקודת הזמן אין כם דין קדימה כלל ואפי' קדימה משהיות. מכל
 זרה התכאר לך בהכרח שלא יחול חיוב על אחד מאופני האפשר
 המושג מצד חיוב השגת המשיג, רק נשאר המשיג משיג בחק
 מעלתו אשר אמרנו למעלה, והנמצא מתפעל בחק טבע אפשרותו
 והיא הבחירה הבאה עליו מטבע האפשר, והיה לפי זה טבע האפשר
 הוא שורש הנסול והעניש והוא דין האמת ומפי עליון לא תצא

הרעות והטוב, וזה מאמר נכבד רב הצורך גדול התועלת נתבאר אלי
 אחר העיון רק משיטת רבינו בפרק כ' וכ"א מן השלישי מן המורה
 צדק וזה רצונו וכוונתי שם ואעפ"י שלא בארו כלשון שבארתי הנה,
 ומי שירצה לעמוד על אמתת שורש ג' הראשונה וג' תואריהם
 הנזכרים ילמוד לפני רב בס' השמע הטבעי וכמאמר הלמ"ד
 ומשם ידעם ידיעה שרשירה כי הנזכר הנה מהם אינו רק היישרה
 למה שרצינו לכארו. **אמר הלל** וראיה למה שאמרנו מדברי
 הנביאים באמרו מפי השם ית' בטרם אצרך ככטן ידעתך ובטרם
 חצא מרחם הקדשתך נביא לגויים נחתיך, דע כי באמרו בטרם
 אצרך כיון אל שלימות הצורה השכלית ולא אל יצירת עצמותו כ"ש
 אל עיקר מציאותו שאלו היהודי הכונה במלת אצרך על עיקר
 (איצרך) מציאותו איך תיוחס שום ידיעה אל נמצא שלא נמצא,
 וא"ת שתיוחס מצד ידיעתו הנמצאות טרם המצאנה אין זה דבר
 יתכוין ככאן, כי אפי' על יצירת עוף א' חתפשט ידיעתו טרם שיוצר
 אותו עוף, ועוד היה יותר ראוי שיאמר בטרם אצרך בכטן הקדשתך
 שאז תלקח בו הודיעה מק"ו של ההקדשה עם היות שכל נקדש
 מאתו כבר היה ידוע לו מנקודת המצאו וכ"ש כ"ש כשתתפרש
 ידיעתו באמרו בטרם אצרך, אלא על כל פנים כיון במלת אצרך על
 נתינת הצורה השכלית ובאמרו הקדשתך כיון אל ההכנה המוגנת,
 או אם תרצה תאמר אל ההכנה השמימית היא הגלגלית כמו
 וקדשתם היום ומחר, ויהיה כלל כוונת המאמר כך, אמר הש"ס
 בטרם הניעו אותך אל תכלית צורתך היא תכלית שלמותך כלומר
 תכלית השנת השכלי שהוא ההצלחה האנושית ידעתך כלומר ידעתי
 כך טבע האפשרירה כידועתי בשאר האישים מאישי המין האנושי,
 אמנם חדשתי כך דבר מעלה מה שלא חדשתי בשאר האישים, כי
 עזרתך נתתי לך ההכנה המוגנת או הגלגלית שתהיה כהן יותר קרוב
 אל בחירת הטוב ומדרגת הנבואה ולא לבד לתועלתך עשיתי כן כי
 לא תשיג מזה יתרון תועלת שכר מאתי אחרי שאני הייתי המכריח
 אותך על זה במתן ההכנות, אמנם עשיתי זה בדרך מופת לתועלת
 זולתך, כלומר שתהיה מוכיח הדור ותנבא לגויים להצילם מן האכזרין
 ולכן לא תירא מהם שיויקוק, והראיה ע"כ הוא ביחסו הצורה אל
 הודיעה והציאות מיוחס אל ההקדשה שהוא לשון הזמנה כמו
 וקדשתם היום ומחר, כי אין ראוי שתובן מלת ידעתך על עיקר
 הודיעה עצמה כי הוא ית' ידע כל עתיד ואין זה דבר חדש בנביא,
 אמנם כיון במלת ידעתך אל קשר הענין שרצה להודיע ככלל,
 והוא שהיה לאמצו בהודיעו לו כי חדש בו דבר נכבד על

צד הכוונה, ואף על פי שהוא נכנס גם כן בכלל האפשרות
בשאר אישי המין :

חם

א

עוד להנ"ל, מהקדמת ספרו הגמולי הנפש*

אמר המחבר הלל בן החסיד הרב רבי שמואל, בן הגאון רבינו
אלעזר טווירונא זצוק"ל, עם היות נודע אצל כל אנשי
החכמה, כי הקנין המפואר שימצא למין האנושי, הוא הנפש
והצלחתה, והוא התכלית האחרונה לאדם במציאותו, ועם כל זה
רבו הכלתי משגיחים לדעת מה היא? מה ראשיתה? מה אחריתה?
על המשגיחים בכך, עד שכמעט לא יגיעו לסכום מספר אחד
למאה מחמת מעוטם, והקצת ההוא מן המשגיחים לא יוכלו לעמוד
על אמיתת זה הענין הנכבד, עם התהכר היותו עמוק בעצמו,
ואורך ההצעות וההקדמות הצריכות ללכת לפניו, עם עצלת הלמוד
ורוב חכופות מקרי הזמן וקוצר החיים, שכל אלה הם סיבות גדולות
על התמעט ידיעה החכמית כתור האנושי. **אלה הענינים**
העירו את רוחי לטרוח לשם שמים, שאעשה חבור
א' קטן כללי מקבץ בקצרה הדברים המוכרחים
לדעת מאודות הנפש לכל אשר נגע אלקים בלבבו,
וזאת המלאכה מזה החבור גם אם היא קטנת השיעור, היא עלי
גדולה לחולשת שכלי ומעוט ציורי וחזק ראשיתה, ופניתו אני
לאסוף נפזרי הדברים האלה מתוך ספרי הפילוסופים שהם גדולים
ירחבי ידים, וסדרתים ופרשטים בקצרה בפירוש מבואר, כדי שלא
יכבד

(* סעלה טוור הוועתיק, יגוד סכני ווייל לך בדכס בוס שלוש העתקות והחכבר
החסיד הזה, אשר דאיתי עלי טובה לתימס פה לשכין, והווס בוס אחר זס, ר'א'שונה
הקדומה ספרו תנחולי הכפס הנחלל בוס: 'שנייה' כתח' א' ו'ח'ח'ב' ח'ח'ח'ו' ב'נין' א'
וחלק' ב', אשר בו ויכיר שניס ה'ח'ח'ר ש'ח'ר כ'ח'ק'ר' על ווס ח'ל'ה ס'ח'ימ'ס על ס'ח'ן
ס'ח'ס'י כו' ס'ק'ד'ס זכ'רו כ'ס'ני ו'ח'ח'כ'ב'יו ס'ק'ד'ו'ח'י, ס'כ'ל'א' ז'ר כ'ס'ק'ס'פ'ס ל'פי ס'ח'ו'כ'ת
ס'ח'ו'ס'כ' כ'יכ'ו, ו'א'ר'ף א'ל'יו ס'ע'ד'ו'ת כ'כ'ד'ו'ת ו'ח'ו'כ'י: ו'ש'ל'ו'ש'ו'ר' כ'פ'ס ו'ח'ח'ח'ר'ו ב'נין
כ' ו'ח'ל'ק' כ', כ'ח'ל'ו'ק'ת ד'ח'ו'ל' ל'ש'ס' ח'ל'ק'י'ס ו'פ'ר'ט'י כ'ל ח'ל'ק', א'ס'ר ו'ח'ו'כ'ו ח'ד'ל'ה ו'כ'ח'כ'ת
ו'כ'ח'כ'ת, כ'י כ'ל'ח'ן ו'ת'ח'ו'ס ה'ו'ל ס'ח'ח'כ'ר ה'ו'ס ב'א'ח'ו'כ'ת ד'ח'ו'ל' ל', ו'כ'ל ד'כ'ר'יו ע'ס ס'ח'ל'ו ו'ש'ע'ן
ל'ו כ'ד'כ'ו'ס' כ'ח'ק'ו'ס א'ח'ר, ו'י'ח'ר ס'ר'ש'ת ג'ד'ו'ל'ת ה'ו'ח'כ'ר ו'כ'ל ו'נ'ע'ש'י ח'ק'סו, ע'י'ן כ'ה'ק'ד'ו'מ'ת
כ'ד'ש'ת ס'ח'ח'כ'ר'ת:

יכבר עיונם מאד על מכקשי החכמה ויונחום, ולא בקשתי בזה אלא
 התועלת שתושג במציאות זאת התכלית והיא ידיעת האמת לכך,
 שאין לידיעת האמת זולתי תכלית אחת והוא לדעת שהיא אמת,
 וזה רומה קצת למה שאמרו רבותינו ז"ל שכר מצוה מצוה, ואעפ"י
 שפורש שהקב"ה מביא לידו מצוה אחרת שניהם בנעימים, והכל
 שב אל ענין אחר אצל מי שיכין אותו הפירוש, ולכן סבירי אל
 לבי בזה החכור לכאר מציאת הנפש ועניינה ותגמוליה, עד שנעמוד
 על אמתחה, ואז יושלם לנו מציאת זה התכלית באמת מזה המין
 של החכמה כשנרע שהיא אמת, וזה בעבור היות שהנפש היא
 הדבר שבעבורו נהיה האיש איש ובו נמצא במציאת אנושית, אם
 כן אין ראוי שנשכח אנחנו מה שעשתה אנחנו ר"ל מציאות עצמינו,
 גם אין ראוי שנתיימש מהשכיל אותו הדבר בעצמו שעשאנו
 משכילים, שאם נעשה כן לא נהיה משכילים ולא אפילו אנשים,
 אמנם נהיה על מדרגת הבהמות ושאר בע"ח, וע"ז הזהיר הנביא
 ע"ה (תהלים ל"ב ט') אל תהיה כסוס כפרד אין הכין וגומר, עוד
 יש בזה הענין תועלת אחרת גדולה מאד, והיא שאפשר כי בהחל
 האדם לחשוב בעניני הנפש המדכרה והיא המשכלת, (יצאונל
 כל"ע) מחשבות נפסרות יגיע מהם אל מחשבה אחרת יותר רעה
 כמו שאומר לך, אתה תציע היות אחד מהמין ישראל המתדמה
 כחסיד ידמה בלבבו, כי הנפש אחרי הפורדה מן הגוף ישיגרה
 עניינים גופנים במיני שלומיה ותגמוליה, כמו שיראה לו כשלות
 ובהעכרה וכבהלה מפשרי הפסוקים ופשרי ההגרות שבחלמוד,
 ידמה ג"כ עם הדמיון (הזה) דמיון אחר ויהשוב שהנפש היא גוף
 ויגזור כך, הואיל וכל מקבל התפעלויות גופים הוא גוף בהכרח,
 והנפש מקבלת אחרי הפרדה התפעלויות גופיות כלומר עונשים גופיים
 אם כן היא גוף, והנה זאת המחשבה אעפ"י שאינה כ"כ רב החוק
 מצד עצמה, היא רבת החוק מצד מה שאפשר לה להמשך אחריה
 שאר אמונות נפסרות מאכידות, בעבור כי חכף ציירו בצורו השכלי
 שהנפש היא גוף יהיה מה שיהיה או דק מאד ומוהיר כשמש,
 לאתח יביאהו ההכרה לצייר שיש למעלה בעולם העליון גופים
 ומקומות מוגבלים, עם מה שהתקבל אצל כל אדם שהנפש נתנה
 מלמעלה, ובציירו שיש בעולם העליון גופים לאתח יביאהו זה
 הציור שהמלאכים גופים, ועם היות אצלו המלאכים גופים, וכבר
 התאמת אצל ההמון שהמלאכים הם אצולים מהוד השם יתכ' כמו
 שדרשו ע"ה (פרקי ר"א פ"ב) ע"פ עוטה אור כשלמה וגו' (תהלים
 ק"ד ב'), וידוע שחמאציל לא יאציל ראשונה אלא בדומה לו מזה
 יגזור שהוא יתכ' ג"כ גוף הוא, וחכף הגיעו לזו הנקודה הגיע

לשריפת נשמה וגוף אבד וכפר בעיקר, ראה מה קרה לזה — !
 לכן השתדלתי בחבורי זה מה שיספיק למבקש האמת, כמו שחראח,
 וחלקתי לשני חלקים. בחלק הא' אבאר בו שבעה עניינים בנפש,
 ובכלל זה החלק יכנס מאמר א' נכבד מאד על אודות חווק האמונה
 הקדושה, אמנם ממעלתו יחדתי לו שער בפני עצמו, וכזה החלק
 הראשון יבוא גם כן בקצרה הודעת שלשה מיני השכלים, וענין
 התדבקות הנפש בשכל הפועל. בחלק השני אבאר אודות תגמולי
 הנפש העתידים לה בשכר ועונש אחרי הפרדה מן הגוף, ושם
 אחזק דברי מן המקרא ומן התלמוד, ואפרש כמה
 דברים שנראים בתחלת ההבטה אל בלתי מבין
 כסותרים זה הענין שכונתי אליו, וכאן תשלם לי הכונה
 בחבור זה, וקראתיו בשם: מאמר תגמולי הנפש: וכל איש
 משכיל שיקרא בו אני משיבועו בנפשו, שלא יעבור
 עליו בשלוח רק יתבונן בו במתון החבוננת מופשטת
 מתאוה וקנאה, ואחרי כן אם יראה בו שגיאות ידקק בהם
 ויורני האמת לשם שמים, ואני מעכשיו התקלתי אדנורח חכמת
 קבלת תלמיד מרכו, וה' אלקים יעזור לי: (והוסיף בכאור פרטי
 הציונים מכל חלק מהם' כמו שנחבאר בשני סמכתיו הקודמים
 יבזה הם ההקדמה):

ב

בצוון א' מחלק ב' מספרו תגמולי הנפש, המדבר על תגמולי
 הנפש מה המה? אם חומרים גופנים, או צוריו בלתי גשמי בלתי
 חמרי, כאמצע דבריו שם הנוגע לנו, זה לשונו:

הנה נשאר שעם היות גמול השכר צוריי יהיה ג"כ גמול העונש
 צוריי בלתי גשמי בלתי חמרי, ואם עד אלה לא יאבה לנו
 ויחזק לחיות העונש גשמי עם כל היות השכר צוריי, נתחיל להרבות
 עליו בהפרשים ונאמר לו, זה ההרגש מן העונש שאתה אומר שהנפש
 תרגיש אחרי הפרידה מן הגוף אינו יוצא מאחד משתי פנים, או
 שיהיה שוה להרגש שהיתה מרגשת בעת הדבוק עם הגוף, או שיהיה
 חלוק ממנו, אם תאמר שהוא שוה זה מן הנמנע שישתוה ההרגש
 שאחר הפרידה להרגש שבעת הדבוק, בעבור שכבר נפרדה, ואם
 הדבוק

הדבוק היה סכה שהנפש היא מרגשת (פי' זה ההרגש החמרי) כמו
 שידוע זה ממושכל ראשון, ועתה נפרדה יתחייב מזה עכ"פ
 שבהפרדה יסור ממנה אותו המין מן ההרגש שהיה לה בעת הדבוק,
 כהתחייב סור המסובב בסור הסכה, כהיות הסכה עצמה פנימית
 והגוף אינו עמה אבל הוא בקבר, א"כ אי אפשר בשום פנים
 שיהיה הרגש א' שזה לגמרי, ואם תאמר כך רצה השית"כ אשאלך
 מדוע כו'. ואם עוד תאמר כך גזר הכורא יתב' עבור חטא אדה"ר,
 עוד חשוב השאלה כי למה גזר כו'. ואם עוד תאמר כך רצה
 הכורא יתב' ולא תיחש אל הרצון שום שכל או טעם צודק, אם
 כן שמת דרכי השית"כ היותם ע"ד המקרה בלי סדר אלא כאשר
 יזמן חלילה לך מזה, ולא כן העיד עליו הנביא כאומרו (תהלים
 י"ט ח') עדות יי' נאמנה מהביטת פתי, א"כ היא נותנת טעם
 לדבריה, כי הפתאים לא יחכמו אלא א"כ המלמד יתן אליהם שום
 טעם על מה שילמדם ויראה פנים לדבריו, ונקראת מצוה כרה
 ופקודים ישרים (שם) ושהיא חכמה שכנה ערמה (משלי ח' י"ב)
 וכי ישרים דרכי יי' (הושע י"ד י') כלומר הולכים ע"ד האמצע
 בלתי נוטים אל א' מהקצוות, כי הנוטת לא' הקצוות הוא בלתי
 שווי ובלתי יושר, ועם הישר אי אפשר שימצא בלא כונה שכלית
 וכוונה הולכת על אופני הצדק, ואל תחשוב שיהיה די להשיב על
 אלו השאלות באמור כך רצה השית"כ וכך גזרה חכמתו וכמו שאין
 להשיג את עצמו כך לא נוכל להשיג חפצו, אם כן למה חמדה
 אברהם אבינו ע"ה על גזירת הכורא לעשותה כלה בסדום ואמר
 (בראשית י"ט כ"ה) חלילה לך וגומר עד שחקר הרבה על הגזירה
 אם הייתה כדיון, והוא יתב' נרצה לחת לו מענה, וכן משה רבינו
 ע"ה חמדה ואמר (במדבר ט"ז כ"ב) האיש האחר יחטא וגומר, וכן
 בקש לידע דרכיו שנאמר (שמות ל"ג י"ג) הודיעני נא את דרכיך
 כלומר מפני מה צדיק ורע לו רשע וטוב לו כדאיתא פ"ק דברכות
 (דף ז' ע"א) והשית"כ השיבו אליבא דר' יוחנן שאומר ג' דברים
 בקש משה מהקב"ה ונתן לו וכו' עד ופליגא אדר' מאיר שאמר ב'
 נתנו לו וא' לא נתנו לו שנאמר ונתתיו את אשר אחון ואף עפ"י
 שאינו כהוגן, ואין הדבר כן כי בודאי נתנוה לו כמו שאומר ומשלם
 לשונאיו על פניו להאבירו, לא יאחר לשונאיו אל פניו ישלם לו,
 (דברים ז' י') וגרסינן פ"ק דערוכין (פ"ב שם דף כ"ב א'), א"ר
 אילגא (בש"ס דילן רבי) לשונאיו הוא דאינו מאחר פירוש לצדיק
 שאינו גמור אבל מאחר הוא לצדיק גמור, ולכן פירוש ר"ח סיפא
 בצדיק גמור ורישא בצדיק שאינו גמור ואעפ"י שקשה מלת להאבירו
 מ"מ ניתן רשורו לדרוש כמעשה הכורא ולסבבם לפני האמת

ותצדק*) וכן אמרו ע"ה (שבת נ"ה א') אין מיתה בלא חטא ואין יסורין כו', ראה כי לא רצו שתהיה המיתה כמקרה בלי שום סיבה צודקת, ואעפ"י שיש מקום שאלה אם כן מדוע נגזרה מיתה על הצדיקים גמורים בען אדה"ר* *) . וכדי שלא נפסיק ממאמרינו זה אניה זה הדבור

*) אחד חזקתיק : אין דבריו כאלן וכוונתם, ואין הרחיקו עולה יסא, בין לייחס להנודא ונתינת פעולה עול ולסון והטענה עמו על זה לפיכך, ובין לייחס לו פעולה מה לדבריו, (ספק בה שיה עול ולסון), שמהא כעלמות הטעם וחלמנו חזר חולפת שכלנו ותבוכתינו, כי לא כחשבותיו של אלוה בודא עולם יהי מחשבות כנדליו קרולי חומר, ואכזב כי לא יוצא חקר שדי, ומה דמות יצורן לזה חול זה, וכלי ספק יודא דבדר, כי לדעת ר' חזירי האומר שגל שאלת ורע"ה בצדיק ורע לו כו' לא השיבו, על כרחק לא ייחס להנודא ככל זה עול בדיון והטמו חשפט, וגם בפעולתו זאת הכרטיית בלתי לודקא בעינינו כחוק כחצו שפין ידיעותינו חשנת ידיעת הנודא והשנתו, ושהיא בנידור תלדק לסי דוחות ידיעתו הכעלמות חלמנו, וזה ברור. אבל ככל זאת הנחה זו בדבריו היא אחתית וצודקת בלי כל חשין דליא חוקוס אחר, כי פעולות הנודא כולם בכונה ישרה וכחותה, נכחות יסר ארץ וכיון שחיס נכחותה, וכל חוקוס שנוכל לייחס טעמים לודקים לפעולותיו חלומותיו הוא היסר והכחון:

*) כוונתו בזה על מה שסייעו גם בשתימתן י"ו בתוכחא חסא דתמן ד' חמו בעטיו של נחש הנלדא וזה גם כאלו נדחה וכל דגא זאת שאין חיותה בלא חטא, וככ"ו הוא עור כחיותן בה, לרעמי, יען כנלדא כחצא חקויות אחרים חוורים כחחוקים גם, והוא סנהדרין ק"א ע"א ת"ר שחלה ד"א כו' עד אמרו לו לחדתו דכינו כי אדם אין צדיק וגומר וצדיק ונודא ע"ה חרש"א גם בחידושי אגרות — וכן בראשית רבה פ' ו"ד ע"פ ויזר וגומר שמי יצרות כו' אחר הקב"ה אס אני נודא כו' הריני בודא אותו חללו וחללו אס יחטא ימות ואס לאו יחיס, כנר העירו חפרשים דכיס היות דר"ל אלו חורים ע"כ כן אין חיותה בלא חטא — וכן דר"ל ויקרא רבה ו"ד, קלה רבה כו', ילקוט שמעוני קהלת רמז חתקס"ג, אס יאמר לן אדם שאלו לא חטא אדה"ר היה חי וקיים לעולם אמור לו אמה כבר היה אליהו של חטא הוא חי וקיים לעולם כדאס כחחוק בואח הדעת, ואין ספק כנדר שלדעת הכ"ל, אין חיותה לדורות בעון אדה"ר, ועוד כחצא כוס גם בחקויות אחרים, והוא מ"ל ע"ד ה' ע"א, דעת האומר לא קבלו ישראל את הפורה אלא כדי שלא יהא חללק הוות שולט בתן כו', וכן דר"ל במדבר רבה פ' ט"ו, כיון שאמרו אלה אלהיך ישראל כל הוות עליהם ואחר הקב"ה נשיטתו של אדה"ר הסלכתם אכן כדאס מחומון הס חורים בנידור שאס לא חטאו לא חמו בעון אדה"ר, ועוד כחצא חלומים חורים שהיה חיתם לדורות גם בלא חטא עון אדה"ר. והס בראשית רבה ט"ו, אר"ה נר יצחק, הכס טוב חלד, רנה טוב זה חללק חיים, והכס טוב חלד זה חללק חיות, וכן עוד דרשתם ו"ל ע"פ, וחשך ע"פ מהוס זה חללק חיות שוחשין פניסם של הנרות, וכנר העירו כס החפרשים שנלדא חוס שאס גם לא חטא אדה"ר היה חיותה, (עיין לקט יוסף), וביאר הדברים בעל ילקוט חרש כן חובאר והניח דליא לדבר תרע שהדי עשה טובה, עי"ש, ועיין כס' חן טוב וזה שהחליט הוא גם כן שהיה חיותה בלא חטא אדה"ר ורק שהיה לו חיותה יצ"ה הקב"ה בעצמו, וזה אאלו טעם אחרס כפרה ארווח תנול אלו ותקנת כו' כי יצ"ה העגל כעשה חיותה יצ"ה חללק חיות חוביח טוחאה ולכן הולך טרדה הפרס יצ"ה הטוחאה, וגדולה חו חללק להכנס וחבתי דו"ל שחיאלו לייחס גם חיותה לאדה"ר כחטאו לכך (אולי חוטעם בעל ילקוט חרש שהדי עשה תשובה), ואמרן ב"ב ע"ה עמוד א', א"ל הקב"ה לחירס חלק לור נך כסתכלמי וגודמי חיותה על אדה"ר וכו', וכמכאר הדבר ביותר כנלדאית דכס פ' ט' (ובילקוט שחינוגי דרוו ט"ו). אשר אני כותן היום בזה העמקת כל האומר שס. ר' חוזה בר הניכל אחר דלוי הים אדה"ר שלא יטעום טעם חיותה כו' אלא לפה הקב"ה שכנודכלר חוירס חלק לור עתידק לעשות עצמן אלהים לפיכך נקנסו בו חיותה, הדא הוא דכתיב כו', אחר לו ר' יוכנא א"כ יגזור חיותה על הרשעים ואל יגזור חיותה על הצדיקים, אלא שלא יהיו הרשעים עושים תשובה של דחיות ובלא יהיה חוורים כלום כצדיקים חיים אלא ש"ן חסנלן את חולות וחועים טובים אף אלו כו' כחצא עשייתה שלא לשמה. ר' יוחנן אחר חופני חוס

הדבור אל מקום אחר, ונצרף זה עם שארי דברים מועילים, ונעשה מהם שער א' קטן כעיה"ב, ושם אראה שיש מיתה בלא חטא באופן אחר, גם שלא מתו הדורות בעין אדם הראשון, א"כ סמיה שהוכחתי נראה זכו', ובוה נשלם הנוגע לנו:

ג

בציון ב' מחלק שני מספרו תגמולו הנפש המכאר מהות השכר והעונש, הגן עדן והגהינם, בתוך דבריו, מחקר נכבד מאד במיני החלוקים שנחלקים בהם דרו"ל בעלו התלמוד, זה לשונו:

ואני מרם שאתחיל להוכיח מדברי רבותינו ז"ל ודברי הפסוקים על דרך האמת והצדק כמו שאפרש, אקדים לך הקדמה אהת קטנה תשיג ממנה שתי תועלות —! האחת שאתה תשיג ממנה אמיחת אלה העניינים המפוארים, אם יהיה לך לכ לדעת מופשט מקנאה ותאוה רעה —! השנית שאתה תדינני לכף זכות אם אחיה חכם וצדיק ותקבל דברי כנפש טובת וצניירם בשכלך, רק השטר לך שלא תהיה סכת החולקים על האמת

גנורה חיתה על הדשעים אלא כל וזון שהדשעים חיים הם ונכשעים להקב"ה הלא הוא דכתיב (וילאכי ג' י"ז) הונעתם את יי' בדרכיכם, כיון ששם חופים פוסקים ונלכשעים להקב"ה סכאחד (ליוב ג' י"ז) הם דשעים חדלו רוגו הם חדלו ונלכשעים להקב"ה, ונפני מה גנורה חיתה על הדשעים אלא כל וזון שהדשעים חיים הם כלחמים עם יזון כיון ששם חמים הן נחין הלא הוא דכתיב (סס) ושם ינחו יניעי כח דייכו ויה שניצנו, ורשכ"ל חור ליתן שבר לאלו ככפלים כו' לדשעים שלא היה דאום לטעום טעם חיתה וקבלו עליהם טעם חיתה לפיכך לכן בארצם חשכה ידשו (ישעים ס"א ז'), ולהפריע זון הדשעים שלא היו דשעים לטעום טעם חיתה וכשילם קבלו עליהם חיתה לפיכך חשכה שדון ידשו, יצ"כ דברי ח"ל הם אשר מרעה חוסם שחורו שגם ארש"ל לא היה דאוי לחיתה כחטאו לכך אם לא בנידוף טעמים אחרים, ובחבת ונכחת יצ"כ כי כל א' ודבתיכו ז"ל הבאים לייחס טעמי חיתה לדשעים ולדשעים שחייבונו כזה להיות חיתה כללית בעון ארש"ל, ורק שסוף לדורות לכל א' חוסם לפי טעמו ונלכשעי חטאו, הדלתיך כזה קורא נעים שאין דעת החשכר החסיד הזה וזה כל כך יגם הפינוך כדחו"ב כדאית ההקטפה אף שהיא כנגד החוסם החונח בנידו, ואין ספק לפני כי החשכר הדשם הגדול הזה במורה וחכמה קצן כצחיר גורמה ודחו"ל לחוק דעתו ודכדו ודכדש חוסם כדכדו, ושם החל יוצא דבריו כזה ויתגלו לאור אם יהיו ככוכים וחוקים כדאיות חווקטו, והיה בהם כדי חוק הד"ת, כי צי"ז יהי כנגד ונפסך אשיות כל היסוד לחאחויים דנים וזלמינו, וגם אני יכולתי להוסיף לחוק הדבר, אשר חונם אחשוק ידי חוס, כי לא אבוא לא לקרב ולא לדחק דבר שהוא כנגד החוסם החונח חוסם בלכ כדאיות, אשר חוסם ונחוסם ונחוסם הוא מה ששערם בלכנס אללם לתורה שלימה, אף אם יהיה כנגד המורה והחכמה חלת יי', והחשכיל ידום. וכאלי כצורה זו לאחבת המורה והחכמה, ולכנגד הדשם הגדול החשכר, (ואף כי אחריות דאחריכי לא קבילכא), וסיודע וחשכות זכות בני אדם וזון אומות יחשוב לי לדקס:

האמת ככוונת רעה כדי להחשב חכם בעיני הרואים ולהאשים זולתך^{*)}, ואם תעשה כן השית"כ יהיה ער ודיין עליך ואני ארח נפשי הצלתי, אבל אם תראה בהם שום שגיאה אחר שתדקדק בהם היטיב ותיישר אותה על האמת כמתון וכנהיר זאת תהיה מלאכת שמים, וכבר כתבתי בתחלת חבורי כי אני תלמידך בזה, ואקבל דבריך כמים קרים על נפש עיפה ושכרך הרבה מאד:

דע כי כל דברי רבותינו ז"ל נחלקים לששה חלקים:
החלק הראשון הוא דברים כפשוטם כלי חסר יותר —!

השני הוא ענין משל ותורה מורה על כינורה מפוארות —!
השלישי הוא קבוץ מאמרים דומים לנבואה באה להם בחלום או בהקיץ מאת השית"כ באמצעות השכל הפועל והם דברי עתידות נאמרים במשל כמו דברי דניאל ושאר נביאים —!

הרביעי דברי אגרות ודרשות המוניות שהיו דורשים בשבתות וימים טובים להמון אנשים ונשים וטף כדי להמשיך לכם לתורה ולמצות ולאמצם כעבודת ה'כורא יתב' וזה החלק הוא טוב מאד ומועיל לישראל —!

החמישי הוא קבוץ דברי בדיחותא כדי לשמח הלב ולהרחיבו אחר שיגע החכם בעיון דק ובלמוד ההלכות החמורות והשטות העמוקות —!

הששי הוא ספור הנסים שהיה הקב"ה עושה בעולם לכבוד הצדיקים כדור חכמי התלמיד והנפלאות הגדולות שהיה מראה בזכותם כמו שהיה עושה בימי הנביאים ומשנה כעבור סדרי הטבע:

הדמיון על חלק הראשון שהוא כולל דברים כפשוטם הוא כל מה שמצאנו בדבריהם כמשנה

בתלמוד בהלכות בספרא וספרי מן המצוות ופירושיהם ומן המדות שהתורה נדרשת בהם בקלים וחמורים וכבנין אב וכגזרות שוות וכל כיוצא בהם שהם פירושי תורה ודברי סיפורים שיש בהם מצוות כל

אלה הרי הם כפשוטם, והוכה על כל איש מישראל לקבלם כמות שהם נאמרים ובלשון שאמרום ע"ה כלי חסר וכלי יתר ועליהם אין להוסיף ומתם אין לגרוע, ואין להרהר אחריהם ולא להסתפק בהם

ולא לחת להם משל ולא להוציאם מן הכונה המפורשת בהם כדי לסבכם אל פנים אחרים כעבור שכולם נאמרו מפי מרע"ה מפי הנבזרה, ועליהם אמרו רז"ל (אבות פרק ו' משנה ה') שהתורה נקנית באטומת חכמים, וכל מי שיהרהר אחריהם להכניס שלא

כפשוטם

*) אמר הוועמיק ווקרה היל בנד סיס לעולמים דכיס שמו, וזה שסיס כול שסיס דכיס ישמו, וסיס שגמרה לנו ולאכנסינו בכל דור ודור לסרוך נדר סעולם ולכנות כבוד סמו"ק וסכנוס, ע"י מרכות סכסס כללה ווסס וססססס וססססס סידנו ככל עת, וד"ש עקל ורע וחר כיותר כדור סלך סתורה סכנס ססר דין גרנוס סססססס סורה סיסססל ס"ו, ווסס דנס ססרלס סולס כוסכנוס זס, ס' כרסונו יסכיס כל דע סעולסו:

כפשוטם וכפירושם שפירשו רז"ל הרי הוא מין גמור ואפיקורם ומקצץ בנטיעות ואין לו חלק לעוה"ב, שהרי כתב מרע"ה על פי הגבורה, כי עפ"י הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל* ופירשו רז"ל (גיטין ס' עמוד ב') שהקב"ה כרת ברית עם ישראל על המשנה ר"ל תורה שבע"פ, ואמר החכם ברוח הקודש ויותר מחמה בני הזהר, ופירשו (ערוכין כ"א ע"ב) הוי זהיר בדברי סופרים יותר מבדברי תורה וכו'. עוד דרשו (ע"ז ל"ה ע"א ושהש"ד א' ב') כי טובים דודיק מיון, הביכין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וכל זה בעבור שפירושי התורה הם הם תפארתה וכרתה המודיעים מעלתה ובלעדיהם לא תידע מעלתה ולא ידע אנוש ערכה, ולכן אין להבינם בדרך משל כדי לפטור את עצמו מפשוטי המצוה המפורשת בהם ולומר מצוה פלונית כונה לכך ודי לי בהביני בה הכונה לבד ואיני צריך לקיימה ככתבה, כל האומר כן אינו מעדת ישראל ולא מכת מרע"ה ואסור לדבר עמו וה' ירחיקנו מעלינו, ולזה כוון שלמה החכם באמרו (משלי א' ו') להכין משל ומליצה דברי חכמים וחירותם, כלומר צריך להכין ד"ת ע"ד המליצה ככתבה ואין די רק במשל וכן צריך לעשות בדברי חכמים לעשותם כדכריהם ואחר כך לסמוך להם משל או חידה, אבל המשל וחידה בלא המליצה עצמה ובלא הדברים עצמם אינו מספיק, אבל לחת טעם ראוי והגון למצות, כלומר יי' יחב' צוה מצוה פלונית בעבור סבה פלונית ויאמר כן כדי לפאר המצות שלא תהיה דבר רק, זה הענין הוא מלאכת שמים וכבוד הכורא וכבוד ישראל* (*). ובחנאי שתמיד יקיימנה ככתבה וכלשונה ולא יחשבנה למשל, וכן מצאנו לרבותינו ע"ה

(* ציוני ודאס חוקס הסבוקים הוא אך לזוטר אחרי אשר כל סיון לסס גדמ"ל נחוקוס, וזסס ידאס הדואס :

* * * גיין פ' הששכיות להדמ"ס לחס' סכסדרין וזס הסקרים סס דיש ס' חלק וכו' ו' כס' וז"כ כי הוקדש סכסוד (דברים ד' ו'), וסודתס וססימס כי הוס הכוונתס וכינתתס לעיני העמים אשר יסוענו את כל הסקיס סללס וסודו דק עס חכס וככו וכו', יודס סיוס להסעות טעמים, ודאימי וי- סהעיד עליו וזס סדרשו רז"ל ע"ז (סנת ע"ס א') וזכין סעזס לחסוב תקוסות וזולות סכסוד וסודתס וכו'. סיוס חכמס וכינס סכוס לעיני סעמים הוי סודר וז סיסוב תקוסות וזולות, וסדי דק וזן וזיס וז לבד כסוד ולס וססרי סעזס, סכל ככדלס סדין עס סדוכ"ס ז"ל, ודו"ל סוס חתלתל הוקדס וזסען סדוכ"ס וסוק הוקדס אשר יסוענו את כל הסקיס סללס וסודו דק עס חכס וכו', וסוד סעידו עליו ססדי כסוד לרז"ל סכסדרין כ"א ב' וססי ווס לס כתנלו טעמי תודס וכו', ולדבריו סדי יסיו גלויס גס לעיני סעמים, ולדעמי גס נזס לס זדקו עליו, וסדי סודו רז"ל (ססחיס קי"ט א') וסי ולווכסס עתיק ס"ד זס סעגלס דכדיס סכסס עתיק יונון וסי ניכסו טעמי תודס, וסרגיס סס סוסדס"ס כח"ס כוקונו ססין וזס סתידס לרז"ל סכסדרין סס ססודו וס"ח לס כתנלו טעמי תודס, ססס סכוסס לחס סללס כתנלו ע"י סקב"ס כתודס כי וזס יוכל לכוס לידי ווכסול, סכל לס ווכוסס טעמו כתודס, וזס סיסמו סכסויס טעס לס יכוס לידי ווכסול, כי סוק סוק יוכל לסיות יגוד סעמיס סכדיס ככד ולס יוכל אדס לססוד ס"ג וזן ססזיס ע"י כיסול טעס זס גס כן :

ע"ה שהרכו כמה וכמה בטעמי פרה (מ"ר כמדבר י"ט*) , ומצות
 ד' מינים שכלולב (סוכה ל"ד א') ומצות שופר (ר"ה ט"ו א') ומצות
 ציצית (מנחות מ"ג ב') ואין זה רק טוב ולא רע , גם פירשו (גדה
 ל"א ב') ו' ליוולדה זכר וי"ד לנקבה בעבור שכזכר הכל שמחים
 מתחרטת לסוף ו' ונקבה שאין הכל שמחים בה מתחרטת לסוף
 י"ד , גם פירשו (שם) סכה מילדה לשמונה בעבור שלא יהא אביו
 ואמו עצבים וכל העולם שמחים , וכן מצאנו בכמה מצות אחרות
 (ראש השנה שם ובכ"מ) , והמצורה שלא נוכל להשיג סבתם נניחם
 עד שיבוא אליה ויגלה טעמם , ראה כי אפילו מרע"ה נתן
 טעם לאכילת מצה ולישיבת סוכה :

אמנם החלק השני שהוא רוב הדרשורה והאגרות שנראים

דברים של חימה או פירושי פטוקים שפי'
 רחוק מאד ואין שום ענין של מצוה תלוי בהם , כמו שור שהקריב
 אדם הראשון קרניו קודמות לפירסותיו שדרשו כן (חולין ס' ע"א)
 ממקרין מ"פריס , שבדאי אין הענין כן כפשוטו בשום אופן , וכל
 דומה לזה שהם דברים זרים ורחוקים מאד מן הפירוש שפירשו בו ,
 אותם ודאי יש להם להבינם במשל והם תפוזי זהב במשכיות כסף
 על הדרך שפי' רבינו משה ע"ה , והיו אומרים אותם כמלות זרות
 כדי שיהא הנגלה מהם דרשה להחמין העם והנסתר שהוא המכוון
 בהם יהיה אוצר נחמד לאנשי הסגולה החכמים השרידים אשר קרא
 יי' , וזרורה הענין הנראה מפשוטיהם היה כדי להסתיר הסוד מן
 החמין שאין כח בשכלם החלוש להבינו כמו שנא' (משלי כ"ז כ"ו)
 כבשים ללכישך* , ואמר הכב אחד דברי השי"כ הם עמוקים
 ונחמנו לכני אדם למען יפעלו ונעלמו ונכסו למען יכדו ונפתחו למען
 יהיו חיינו ומעמדינו , וזה החלק מדבריהם הוא ארוך עד מאד
 ולא אוכל לפרט לך כל חלקיו אבל נתתי לך דבור א' קצר להיות לך
 אופן לדוגמא עליו , ובמצאך בדבריהם דברים הולכים ע"ז הדרך
 תקחם על צד משל ולא כפשוטו , וכל מי שיכנס בפשוטם
 הוא אצלי חסיד שיטה :

אמנם החלק השלישי שהוא מאמרים דומה לנבואה הוא רוב

אותם הדברים שאמרו בדרך מעשה

שהיה

* לא ידעתי וקום סדננו בו בטעם סרה אדומה ורק כח"ר כמדבר י"ט ע"ס
 מה שאתנו לחד הקב"ה תבוא סרה תכפר על חטאת עגל , אבל כפיך אחר (יחזק י"ד
 א' וכנה ס"ה) אחר טלחה על כל כחמה כולה יצדתי ופרסה של סרה אדומה וכו'
 אחרתי לחכמה והיא רחוקה ווחי , וס' שיגור על כל טעמי החולות , וזוהי גם כן
 וסעין לדברי בסערה הקדומת :

* * * ורדשו חז"ל ע"ז חנינה ג"ג א' אחר שכנסו דברים אסס ככפוני של עולם יסין
 תחת לכושך ;

שהיה כלומר הגרת ספורים חסוהים מאד שתמצא בדבריהם כמו
מעשה א' - מעשה בר' פלוני, פעם א' היה כך וכך ודומה לזה מן
הספורים הנפלאים הרחוקים מחאמין שהיו כך כמו שהם כתובים
ושאי אפשר היותם בן כשום צד וכשום ענין אם לא בנס מכטל
סדרי הטבע, והנס אין לו צורך שם לא לפי העת ולא לפי המקום
ולא לפי האיש, וידוע שלא יעשה נס מכטל סדרי הבריאה אם
לא לצורך גדול מאד מאד ולא כאשר יודמן כדי לשמה בו בני
חאדם, ואלה המאמרים הם כמו לדידי חזי לי (כ"ב ע"ה א'),
ידומה להם שעניינם הוא כמו מקל שקד אני רואה (ירמיה א' י"א),
כן הוא לדידי חזי לי ר"ל היה נראה שהיה כך וכך שכל אלה
הם עניינים שהיו כאים להם במראה הנכואה והיה נאצל עליהם
רות"ק בחלום או בהקיץ ורואים ענינים מורים על העתידות ועל
הנסתרות במדרגה דומה למדרגת הנביאים הראשונים ואולי יותר
מהמה, וזו אמונתי בכל אותם המאמרים ודומיהם עכ"פ והיא
אמונה נכבדה ומהדרת חכמינו ע"ה הרכה יותר ויותר מאמונת
החסידים השוטים שכהמין עמינו שלוקחים המאמרים ההם כפשוטם
וככתבם ומייחסים בזה לחכמי התלמוד דברי הכל וענינים נמנעים
אין בהם מועיל: **אמנם בחלק הרביעי** שהוא דברי אנרות
המוניות הם אותם הדברים שהיו דורשים להמון העם והנשים והטף
כשבתות כחדשים ובימים טובים כדי להמשיך להם לתורה ולמצוות
והיו אומרים להם הררשות פעם בלשון איום ונזום כדי ליראה למען
ישמרו מחטוא, ופעם בלשון כשורות ויעודים מנחמיה כדי להזק
הלכות התלמידים הלומדים תורה מעוני ומרוחק כדי שלא יהא
הלמוד לטורח עליהם ויונחתו, וזה החלק נחתיו רבים מהם יעודים
לצדיקים לע"ל, כמו עתידין ישראל שיחיה להם כך וכך, עתידה ארץ
ישראל שתוציא כך וכך, ושחומות ירושלים יהיו כך וכך (כ"ב ע"ה
ע"א ועמוד ב') וכמו אמרם (ברכות ו' ב') כמי שרגיל לבוא בכה"כ
ובכה"מ"ד ולא בא יום א' הקב"ה שואל עליו שנאמר מי בכס ירא
ח' שומע בקול עברו ונו', וכמו אמרם (שבת קי"ט ב') כל העונה אמן
יהא שמירה רכה בכל כחו אפילו יש בו שמץ ע"ז מוחלין לו, וכן
אמרו (שם קי"ה ב') אלו שמרו ישראל שבת א' כהלכה מיר
גנאלים וכו' שנאמר לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, כל אלה
הם דברים שהרחיבו בהם מאד, כי ידוע שמי שעובר ע"ז לא ישמור
את השבת, ועוד אמרו בטקום אחר גדולה ע"ז שכל הכופר בה
כטורה בכל התורה כולה יכן להיפך (חולין ה' א'), הוריות ח' א',
קדושין מ' ע"א), א"כ אותו המאמר מהמשמר שבת א' אפילו הוא
עובר ע"ז מוחלין לו איננו אמיתי כפשוטו, אלא אם תנרום עבר
ולא

ולא עוכר, וכמו אמרם בצחות (כרכות י"ז א') גדולה הבטחה שהבטיח
הקב"ה ארץ הנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה
וגו' — עידן יש מזה החלק דברי הנהגות אנושית שיתנהג בהם האדם
עם כ"ב ועם שאר אנשים ומצאו עליהם פסוקים צחים נראים כעונים
ומסכימים על חלקי הדברים והם כמו אמרם (שם ד' ע"ב) קשה
חרבות רעה בכיתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג שנאמר ה' מה
רבו צרי וגו', וכמו אמרם (כ"ט נ"ט א') לעולם יהא אדם זהיר
בחבואה שאין מריבה בכיתו של אדם אלא על החבואה שנאמר השם
גבולך שלום חלב חטים ישביעך, ואמרו (שם) כד משלים שערי מכרא
נקיש ואתי חגרא, וכמו אמרם (כרכות ס"ג א') לעולם אל ימנה
אדם אפטרופוס בחוך ביתו מנלן מיוסף וכו', וכמו אמרם (שם) אל
ירבה אדם רעים בחוך ביתו כו', וכמו אמרם (שם ד' ע"ב) מנלן
דשמא גרים דכתיב אשר שם שמור בארץ וגו', אלה ודומיהם הם
דברי מוסרים להנהגות ונתינת סדרים אנושים ראויים במין האנושי,
והשיבו הפסוקים עליהם כאלו יענו ע"כ, ואעפ"י שאינם עונים ע"כ ולא
מכוונים לכך, אמנם אמרו כן כדי שינעמו הדברים על שומעיהם
ויקבלום כחפץ מזומן, ומהם שהם דברי אזהרות על עניינים שאסור
לעשותם וגם אלו הסכימו בצחורה על קצת פסוקים וסבבו הפסוקים
עליהם ואעפ"י שאין הפסוק מכוון לכך כאמרם (יבמות י"ד א') לא
תתגודרו לא תעשו אגודות אגודות, וכמו אמרם (נדרים ל"ב א') מי
שאינו מנחש מכניסין אותו למחיצה שאפילו מלאכי השרת אינם נכנסים
בה שנאמר כי לא נחש ביעקב וגו' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה
פעל אל, וכמו דרשתי (כרכות ו' ב') גזלת העני בכתיכם על השבת
שלום אדם לחבירו, וכיוצא באלו רבים מאד. ומהם הספורים שספרו
במה שקרה לחסידים מן הטוב כמו מעשה בחסיד א' שעשה מצוה
פלוגית והקב"ה שלם לו כך וכך ואלה רבים בחלמוד וטוב להבינם
כמות שהם רק שלא יהיה הדבר מכה הנמנעים לגמרי, וזה החלק
הד' הוא חלק טוב ומועיל לישראל לקרבם לעבודת השם שמתוך שלא
לשמה יבואו לשמה וכל כוונת רז"ל היתה לשם שמים: **אמנם**
החלק החמישי שהוא כמו דברי כדירותא מקצתו כמו אחרונא
לפחמין ארקייעו לזהבים כו' (עירובין נ"ג ב') וכמו פלוני ופלוני הוי
משחעי לשון הוכמתא כמו עלה נקבת בכרא ידאון נשריא לקינתון,
ועלו בנערה אחרונה עירנית חננית* (שם) וכל דומה כזה שיש
רבים ממנו בחלמוד אל תחשוב שהוא ענין בטל אבל הוא דבר מועיל
בעבור כי היה כוונתם בזה לשמה חלב ולהרחיבו כדי שלא ישחש

ולא

* ושם הכונסא להרוכית אחרית עירכית.

ולא יחלש שכלם מרוב היגיעה הגדולה שהיו יגיעים בלמוד התורה ובהלכות החמורות כדי להוציא המסקנא על אמתה, וכי הוה חלשי מגורסתם היו משככים רתיחתם ומפיגים עצמם במילי דכדיחותא למען יתחדש כח שכלם ויזדכך מוחם כשיובם אל העסק והיו צריכים לכך כמו שאמרו (שבת ל' ע"ב) אין השכינה שורה מתוך עצבות ומתוך עצלות אלא מתוך דבר שמחה. וכן (ערוכין ס"ה א') שמעתתא בעי צילוחא כיומא דאסתנא, וכן קחו לי מנגן וגו' (מלכים ב' ג' ט"ו) ובעבור שלא היו רוצים להפסיק שיחתם בדברי בטלה היו מדברים בלשון תורה על צד טיול וכל זה היה לש"ש להגדיל תורתם ולהאדירה או לעורר לב התלמידים ולזרום על השמיעה כמו אותו החכם שהיה דורש לצבור ונתנמנמו ובקש לעוררם ואמר מה ראתה אסתר שתטלוק על קכ"ז מדינות כו' (רבה בראשית נ"ח), וכוה החלק החמישי נכנסים דברי רפואות שהם חיי דברייתא בקצרה מהם אעפ"י שרובם דברי זקנים וזקנות, גם דברי גוזמור נכללים כוה החלק כמו אותו חכם שהיה קובר מתים ומצא גולגלת א' שלימה ונכנס בגלגל עינה עד חוטמו (נדה כ"ד ב') וכמו שהיה רץ אחר הצבי ונכנס בקוליר של מת ורץ אחר הצבי ג' פרסאות וקולית לא כלתה (שם), וכמו ביעתא דבר יוכני (כבורות נ"ז ב') וכל דומה לזה שהם רבים עד מאד שהם גוזמות ואין כמו צורך ולא תועלת, ואעפ"י שאמרו שאותה קוליר היסה של עוג מלך הכשן וגלגל העין של אבשלום חשבו בזה להקטין הגוזמא והגדילות ולזה העניינים אין ראוי לייחד להם חלק: **אמנם החלק הששי** שהוא ספור ניסים ונפלאות שהיה הקב"ה עושה ע"י החכמים הצדיקים הוא כמו שמצאנו לקצרה מרבתינו חכמי התלמוד דענשי וקטלי (שבס ל"ג ב', חגיגה ג' ב', תענית ט' א', כ"ק קי"ז ב', מעילה י"ז ב') ומחיים מתים (ב"ק שם, ע"ז י"ד א') ומורידים גשמים (תענית כ"ד ב') ומולידים הר' לשעתו או שנראה כאלו נולד שם הר' (חולין ז' ב'), ועניני נחום איש גם זו (תענית כ"א א') וחוני המעגל (שם כ"ג א') וכל הספורים הדומים לאלו שהם רבים עד מאד ולא יכולם קונטרס שהם מעשה נפלאות נעשים בכח השית"ב לכבוד הצדיקים, אלה יש לנו להאמין כולם כפשוטם וככתבו ושחיו לגמרי על אותו הדרך שנכתבו כדי לקיים רצון יראוי יעשה וגדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת כאשר כתבתי למעלה, וכל הכופר באלו הדברים או מלעיג עליהם הרי הוא אפיקורס כי הם כולם אמת, וכתנאי שאותו חנם המבטל סדרי הטבע היה צריך שיעשה כעת שנעשה בו או לצורך הצלת הדור או להטיל אימת הצדיקים על בני דורם למען לא ימרו בהם או כדי לנקום נקמת הצדיק מן הרשע או כדי להפיק הצדיקים בדבר ראוי, אבל להאמין היוור אלה הנפלאות לריק ולחנם כאשר

יודטן במקרה בלי אחת מן התועלות והצרכים שהזכרתי או דומיהם ,
 זאת האמונה אינה חובה אבל היא פתוחה ועל המאמינה נאמר פתי
 יאמין לכל דבר , כי הספורים שאינמו על התנאים הללו שכתבתי
 הרי הם ספורי מויטורה ודברי הכאי ואין ראוי לחוש עליהם ולא
 להאמינם גם אם כתובים בספר ודיו , ואיני יכול לפרט אותם רק
 כתבתי מהן דמיונות לבד , ובאלה הדברים הארכתי מאד בס' שכתבתי
 הנקרא מאמר הדרכון , וחקדמתי לך ככאן זאת ההקדמה לצורך
 אותם שתי התועלת שכתבתי בתחלה , ומעתה לא תחמה עלי בתותי
 לך משל על כל דרש או פסוק הנראה כמורה היות שלומי הנפש
 גשמיים בשכר ובעונש כי כל מה שתמצא בדבריהם מזה הענין מורה
 ע"ד גשמי הויה נכנס תחת אחת משלשה החלקים מן הששה ר"ל
 השני השלישי והרביעי ולא יובן כפשוטו בשום אופן , והנני מתחיל
 להזכירך ראשי פרקים בקצרה מאותם דברים שימצא אותן הטוען יד
 למעון עלינו מדרז"ל כדי לחזק טענותיו , ומה שראוי להשיב עליו
 ולפרש אותם דברים מרכותינו שיחשוב להעזר מהם , ואתה כאיש
 מבין תקח לך ככל מה שדברו כזה ממה שלא כתבתי הנח על הדרך
 שאפרש כל הנכתב הנח כי לא אוכל לפרט כל דבריהם , ואלה יהיה
 לך כללים נותנים דמיון על הפרטים :

תם המאמר

מכתב המיוחס למרן חרמב"ם ונודע בשם מגילת סתרים*

התלמיד הנעים החשוב ר' יוסף בר' יהודה נ"ע .

ישכינך ה' כמשכן החיים והחכמה ויישרך כדרך הישרה והנפלאה ,
 ויתן לך לב לדעת המשלים הנבואים אשר באו והיעודים
 הנפשים שנבראו על יסודי הדעת האלקים והשמות הקדושים הגרמוים

בקצת

(* המכתב הזה זונק וזכרנו מוסר"ח פלשקד בהשגותיו על ס' האמונות לר' שם טוב, וזה
 דבריו שם, בלתי לכתוב לשון רבינו הרב סרמב"ם שכתב בחגילת סתרים
 לתלמידו החשוב בענינים עמוקים, כתב דביתו הרב בחגילה סוף. ובמי האהבה הנחלת
 אשר כהייתה ביני ובינך וכן אבותיך הקדושים כי רוב זמני הייתי כנוד בחקירת החלוקות
 ולדעת חובן אמתה כשי הכולל חזר חקירת הפילוסופיה ודרכי חושפיהם וכדאם שמה ששיגו
 הפילוסופים בלתי נודק עכ"ס כי ויה שמתבאר אללס מההכחמה לא בל החופת על סומרו
 אללס בדרכים הגיונים חטורידים בשכל בו' (כפי האזור לפלסה בוחמתניו כאן) עד דע לך
 חתי כי השמות הקדושים רבו וחלפסוד, ואחריו הכיאו העתקת הדברים הללו הרב יש"ר
 דילמדויו וקאלדיאה בספרו נוגלת מכוה, (ולכתי אעיד את הקורא לעיין בזה הלום
 בהעמקתינו השודות הללו ויראו עיניו כוהה השועט דברים יש כאן וחטרון הדבס חלות,
 אשר כל המוזן בדבריו נשחח ע"י העדרס), גם הקטן דח"י פולקי בספרו שם פנדליס

בקצת פסוקי הנבואה, כי ביריעת הכללים אלו תנחל הירושה העולמית הנצחית אשר לא תפול חחת גכול ההעדר, ותעלה למעלת החכמה הנפלאה ותדמה נפשך במלאכים קדושי עליון, וינשאו דרכיך ויגבהו מדרכי המון העם ערלי לב, ותכדיל ידיעתך מיריעת הסכלים אטומי אוון משמוע, וכי ידעתך אוהב חכמה הקבלת ואמרך לה אחותי היא, והיא גם היא אמרה אחי הוא, מצורף מדה שהגית לפני מחכמת החכונה ומקצת הערות נפלאות שעוררתך בהם בענין הקבלה חכמה איומה ונפלאה, ראיתי להנחילך עוד נחלת מושכליה ולהשלימך בשורש אחד שכל עיקריה ומעיפיה תלוים בה, ובציוף השורש הזה המונח בדרך שתלך בה תהיה מיודעי דעת העליון ותשקוטנה תאוותך ויתחזק כח שכלך ויתעורר עליך החפץ האלוקי ותהיה מכת השלמים, גם השיג כלל מכושףך ובלבר שיהיו דרושים נכבדים משלימי נפשך הטהורה ולא השוטט מחשבתך לחפץ גשמי נפרד מצד תמונתו ועצמותו מטביע החפץ האלוקי ורצון הבחירי במצולות ים, גם תנהיג נפשך במעלות ופתיקון המדינה וכני חבירך ובאנשי ביתך ובתנועתך הנפשיות והגופניות ותשאר בחירתך בידך מושלת בכל מה שהוא נגד לשכלך וזולת אל הפעולות הנכבדות והיקרות נרצעות אל אהבת הכבוד הנפשי, ובחי האהבה הנמרצת אשר היתה כיני לכינך ובין אבותיך הקדושים, כי רוב זמני הייתי נבוכ בחקירת הנמצאים לדעת תוכן אמתתם כפי האפשר בחק החשנה האנושית, ינעתי ומצאתי מקצת האמת אך באמונה, לא מצאתי כאמתת הכולל מצד החקירה הפילוסופית וכדרכי מופתיהם, לא שאומר כמה שהשיגו הם בלתי צודק אבל עכ"פ צודק הוא כי מה שנחבאר אצלם מן החכמה לא בא המופת על סותרו,

אלא

והכיר את הנוגילת סתרים הזאת, ו"ל שם "ולפי דברי ווהלמ"ו הנו" ימכן שנסוף ימיו ויה שנסק הוא בשנוש ליה סוות הקודש ככדלה וווגילת סתרים שויתסס אותה להדוונ"ס והוכירה ווהר"ו אלשקר סיוון קי"ו, אך לתימי בספר שושן סודות ב"ב שווסתסק ככתב הנו" אל סו"ס ווהדוונ"ס, עכ"ד, וככדלה חלו הנו"ס האחרונים לאו רלו וידעו וווגוף הווכתב סוה רק וווגה שוכד ווונכו להרב ווהר"ו אלשקר, וכן ווולקו ליה ימדיס ווהכרס ווככי עמיכו שכווסכו זה אחד זה לדון עפי"י דברים אחרים הוכוכיס, על גוף הווכתב ווה שלא דלווה עינייהם כי אל וווגה שוכד ווונכו לוולתם, ואחרון על עפר קס דרויכו אחד ווכבלי סווכקריס, ולדנה דברים כס' ככורי העימיס לשנת תקל"א והגדיג תלוכותיו וילא לדון כגד אנונת ווה שווייתסס הווגילה הזאת להדוונ"ס, (וגם קאיש הזו בל לדון על ווה שלא רלו עיניו, כי כל ככי ווושעני יסודותי להכתיס אנונית זאת ידרו כוולכות ליניכי הוולתה העמקת כל דברי וווגילת סתרים הזאת). ועל כן כלשד ככני יוצרי וכל לידי בן שארי העמקות כתי יד אשר ככני בהם גם העמקת הדברים הללו בשליוותן, כש אכי רוח לבכי למת דברי ווגילת סתרים הזאת ווההל ועד כלה לאור הדפוס, ואככי איני כל לא לקרב ולא לרקק אנונית היחוס הזה, כי לא אדון אני בדבר לחייב כל וולתי להיות כושך אחד דעתי, רק ישפטו הסופטים כענת וושפט נדק על ווה שגיניהס רלוות העמק שלס מן הדברים האנומיס, ולא ידכו עפי"י השערות שרוכן כוונות, ואככי אונס לא ווכעמי וולהכיב בזה גם ליוני הערות וווגה שחכני החונן לאדם דעת להעיר את הקורא על הווקויות הכוולאסיס בו להדוונ"ס וווי שקדם לו הראב"ג דברים ווכווכיס ודוומיס לדברי הווגילה הזאת, ואכי לעצמי אשבו לושפט כי עשימי הטוב והישר כספיני דברי סווגילה הזאת לאור עולם, ואלו על שכני וושפט נדק אדון כל כעלס.

אלא שהם לא מצאו הררכים מיוחדים בחקירת טבעית כללי הנמצאות
 זולתי עמל שכלי אלא כדרכים הגיונות מטרודים את השכל ומכלבלים
 אותו. אך אצל חכמת הקבלה אמתה הדרכים מסוקלים מאכני המכשול
 נודעו בה בקלות הנמרץ כל מה שיפול תחת ההשגה האנושית, וכדרך
 זה דרכו הנביאים והשיגו כל מה שהשיגו מהודעת העתידות ופעלו
 פעולות זרות יוצאות מהמנהג הטבעי, ומקצת דרכיהם לקחתי גם אני
 בדיעה טבעי הנמצאות, ונודעו לי הספיקות העצומות שנסתפקתי בהם
 ונפתחו לפני כל דלתי המכוכות ונמסרו בידי מפתחות החכמה והכאור
 על כל נעלם ממני, והנני משביעך שלא חגלה סודות האלה ברכים
 וההערות הנפלאים אלא למי שהוא דק בטבע ונקי במעשיו ונודרכו
 רעיוניו והולך כדרכי הלמוד והידיעה:

דע לך אחי כפי מה שהתבאר בספרי חכמי הקבלה כי השמורה
 האלקים הקדושים רבו מלספור ומורים כולם על מהות המלאכים
 והולכים מעלה אחר מעלה ומדריגה אחר מדריגה ועלה אחת פשוטה
 עליהם, שאינו גוף ולא כח בגוף ולא תוך גוף, ואל שלש
 שלילות רמו הנביא לתואר העלה הכללית בשלש תארים סוד הקדושה,
 ויחסה עם שאר העלות המתיוחסות ממנה כיחס המלך עם השופטים
 ותחת השופטים השוטרים ותחת השוטרים השמשים ותחת השמשים
 הרצים יוצאים כולם רחופים כדבר המלך והשמות הם כחות מתהוות
 מן המלאכים לעשות רצון קונם (*), ויניחו אלו הכחות בעולם השפל
 בגזירת בוראם כמו שיבוקש מהם לטובה ולברכה ואיך שיהיה כאשר
 יזכור אותו (המבקש) בשם המורה על אמתה בקשתו, ומי שישג
 ענין אלו השמורה הקדושים ויזכירם בקדושה ובטהרה ויכלול בקשתו
 עם השמות ההם ויהיו לאחרים בידו בדרישה אחר (אחת?) ישג
 ממנו איזה מעלה שירצה ויהיה עמו כרכור רוחש ובקול דקה שישמע

ממנו

(* כפי הענינים כפי יד להראש"ב אשר תחת ידי וזאתי בו דברים אלו בשם אריסטו,
 ו"ל סס. וכבר אורו יגל שם אריסטו שאמר דבר זה, וזה כפשוטו, אונס השמות האלקיים
 שהם הכחות הסגולות וזכה שזומתי אשר הם השכלים והכחות השגוייניים וסודרים ויעלה תחת
 מיעלה כחלק והשופט וזה שמתתי מהשטרים וזה שמתה השוטרים כו' עד השלמות כל
 הדברים האנושיים בענין זה כפי וסיום דבריו ע"ז וכבר אירע כזה לרוב של כניאים על מי
 זריכה וכבר רומתי לך זה בסמוך ודברתם אל הסלבי, ואונס הרואה יראה כפי' מרגליות
 טובה הכולל ג' פירושים לפירוש הראש"ב על המורה וס' יולא בפירוש המוטט לפ'
 משפטים ע"פ הכה אכבי שולח וולאך לפניך, ונפ' בהעלותך ע"פ הראשי נא את כבודך
 כפירוש וקוד חיים העמקת כל דברי הראש"ב ע"ז ונפ' קבלוים הנו' עם הוספת דברים
 באדוכה גם מהרמב"ם בענין השמות והשכל הפועל וכנזאת הכניאים, גם יראה הרואה כפי'
 חקת שם ע"פ ודברתם אל הסלבי כחפדשו שם מה שיש בו די בענין הדברים הנו'. וכן
 כפי מרומה בענין הכרובים, ונפ' כי תשק ע"פ הנדיינגי נא את לרובך, וע"פ ודעתך נשם,
 ובענין הכנזאה, וכנזאה ע"י וולאך, וכל פדטיהן. וכן כפי' בהר בענין השניעיות, ונפ'
 בלך ע"פ שבע וזבחות וגו', וגם ישא עין כפי' מורה נבוכים לאדוויכו הרמב"ם, בחלק א'
 בספק ה' ובספק כ"ד, ובחלק ב' בו בספק ו"ג ובספק ו"ה, ובחלק ג' בספק ו"ג ובספק
 ט"ה, ובחלק ד' וקיונות ו' בספרו ו' אחת הכה זלמת הכה, ונזוא יולא סקולד דוני דברים
 ובענינים אקמוזים במגילה זאת, ודי כהערה זו לכל דברי הספרים האלו:

ממנו מבלי הגרה, ויבין ממנו רמזים כאותם הענינים אשר ידרוש ממנו והוראת ענינים המבוקשים ועצרת מרחוק יבואו לו להוציאו ממבוכותיו יעורר אותם בדברים עמוקים יפורש לו באמתת מבלי שום ספק, וכשיודמן מפני הטרדות ההמוניות שיחלכלל דעתו ויהיה נכוד כמכיכה מרה או מפני העדר הקדושה וטהרה אז יותרו לו ספיקותיו בקושי גדול, ורכן של נביאים יוכיח במי מריכה, ולכן אחי אורך ואאלפך חכמה כי בענין ידיעת היצר הנעלם מן החכמה צריך אתה שתכוון עצמך אל הקדושה וטהרה ככל מה דאפשר ומנכול הפה ומחוש המישוש תהיה מזהר ומרוחק מאד ותכוין נפשך תמיד אל חמדע האלוקי ותשכיל מן מוצא הדברים כי איש חמודות אתה:

אחר הדברים האלה לך לדעת כי כפסוק (שמות כ"ה כ"ב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרוכים אשר על ארון העדות את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל, ימצא בו כ"ב מלות שרמז בהם בעל ס' יצירה באומרו, כ"ב אותות חקוק לחצבן המירן צרפן וצר בהם כל היצור וכל הנפש העתיד לצור והם כ"ב אותיות פשוטות, ורצה בו כי כל מה שכרא מרוחניות המלאכים אל הנפשות החיצוניות יחקקו באלה הכ"ב מלות ויהיה לאדם דעה בעולם, ויזכור מה ששנח בדברים האפשרים, ודע כי משה רבינו ע"ה כוללי השגותיו היו בהודעת הכמוס האלה מסודר מכלל שמורת המלאכים בהודעו עמהם תמיד, ואל זה רמז כאמרו בכל ביתי נאמן הוא, ויצא מכלל הפסוק הזה שבעה שמות מן שבעה מלאכי השבעה רקיעים שהם שצ"ם ח"נכל, (שבתאי צדק מאדים חמה נונה כוכב לבנה), וכנגדם בקרבנות ז' פרים וכנגדם כמועדים כולם הולכים כדרך השביעית גם כשבע שביעית בשני היובל שבע שני אשמיטה ומשבעה חדשים ראש השנה ומשבעה שבועות מתן תורה ומשבעה ימים שבת, כנגד זה בנה בלק ז' מוכחות, והזאת יום ז' לסמאים, וכבר ידעת ממה שקראת עמי בחכמת התכונה כי הירח ישוב למול הפכי לו ליום השביעי למאורע אל תשתנה השפעתה בעולם השפל, וזה כולו רמז והערר אל מה שיושפע בכאן ממניעי אלו השבעה כוכבי לכת, והנה לך סדר שבעה שמורת מפסוק הנזכר, ושורה ראשונה מראשי תיבותיו, והשנייה מסופי תיבותיו ונקודים כנקוד הכתוב לפנים ולאחור, ואלו הם השמות:

ול"ש וא"ם חמ"ש חע"א אה"א כא"א אאכ"י
 יכ"ם יכ"ל חנ"י מר"ל נת"ת לר"ת כל"ל:

ודרך השתמשות בענין זה ככה הוא, יתענה כיום ר' שהוא יום כוכב ומחלקו החכמה וידיעת נעלמות, וינחוג עצמו בתכלית הטהרה וכושפת

הפנים מכל הכריות, ובלכתו לשכב בשעה ראשונה מהלילה ירחץ ראשו וכל כשרו במים וילבש חלוק ומכנסים טהורים ונקיים ושכב יחיד ויאמר הפסוק הנו' בכוונה עצומה ובלב טהור וברוח נמוכה ואח"כ יזכור השמות הקדושים הנזכרים ולבו לשמים תמיד וכן תעשה ז' פעמים כלומר שתקרא פסוק הנו' ואחריו ז' שמות מן המלאכים ויסדר אותם כפיו, אחר הרמיון השלם ומחשבותיו פנויה הספק אשר יהיה בידו על אותו הענין מאיזו שיהיה יישן אחרי כן בצידו השמאלי ותמצא באמצע שנתך יחיל עליך רוח אלהין קדישין יסמר שערך בשרך כנפל חרדימת הכהלה והפחד על רעיונך כחלום לילה תראה מראות האיש אשר יעוררך משנתך יקום למשפט אתך ויגיד לך תעלומות חכמה וכפלים לתושיה או יתראה כמתוכח עמך מורה אליך מקום שנסתפקת בו, וכל אשר יהיה התכודרתך חזק ונוהגת במשפט המעשה הנורא הזה יתבאר אליך הספק כאור אמתי וצודק ויטהר רקיע שכלך בספיקות הגדולות בזקוק נמרץ עד אשר לא ישאר מקום ספק בעניני מבוקשך, וראה לך אחי חביבי כי על רוב יתבאר לך הכאור האמיתי במשל וזכירה, ובכחינה זאת שיהיה כח השכל חזק לחבין משל ומליצה דברי השפעת המלאך המליץ וחירותיו, ואין זה פלא כי אף בנבואות האמתיות שנתנבאו בה הנביאים וזאת משה רבינו ע"ה כל מה שהגידו ותעלומות נבואתן היה על צד המשל כמו שאמר הקב"ה (במדבר י"ב ו') אם יהיה נביאכם יי במראה אליו אתודע, כמו שבארתי בספר אשר חברתיו לך, וקראתיו "מורה נבוכים", ובאורו בחלק השני:

והתבונן אחרי התלמיד החשוב בשבעה שמות הנזכרים אין ימצא בהם מהאותיות בכל אחד מהם מלבד השם השביעי, וזה כי הששה אשר למעלה ימצא לכל אחד מהם ר"ל המלאכים שיורו עליהם טבעים שלשה, מטבע העולם העליון לפי שהם שכלים נבדלים, ומטבע העולם האמצעי לפי שמכל ציור אחד מהם יתחייב גלגלו המיוחד לו, ומטבע העולם השפל לפי הסדור המיוחד לו בעולם השפל, אך שם המלאך הטמונה על גלגל לבנה ימצא בו מהאותיות לפי שלימיתו הגלגל יכלו הגלגלים כולם, ומקערירותיו ולמטה מצד המרכז נמשכו ד' יסודות פשוטים, ופקח עינד הבן יקיר איך יודעו אליך תעלומות וסתרי החכמה האלקות וכל מה שנסתפקת מביאורי התורה ופירושיה יתבארו כדרך אשר גליתי אליך טעמה יארז גדלה ואת ידה החזקה ע"י הקבלה מהאותיות, ונצטרקו נסיונותי עליך בה ברוב ספיקות, ולאחבתי אותך תהיה לך לכרך ואין לורים אתך אם לא לאותם שחננם האל יתברך דעה, ועליך ועל הדומים לך אמר הנביא סוד ה' ליראיו ובריותו להודיעם:

סוד אחר, ולמען היותך קרוב אצל המלכות ושתהא נושא חן לפניו
 מכל חכמי הזמן להיות כח אלוה דבוק כך לעמוד בהיכלו ומשרתיו
 שואלים ומבקשים פניך, ראיתי להועילך בענין אחד מקובל ומעולה ויקר
 במציאותו וכי תעלה למדרגה יותר גדולה וינשאוך המלכים וכל שופטי
 הארץ יכבדוך וסרים יהיו למשמעתך לכל אשר תשאל מהם ותהיה
 מכת יועציהם ומנהיגיהם יבחרו בעצתך ויסקלו בעצת זולתך יחזיקוך
 כמלאך מליץ יבקשו דבר מפיך כמפי נביא ושואלים באורים ותומים.
תמצא בפ' ואלה שמות (ג' כ"א) פסוק שאמר השם יתברך
 לאיש החשוב שבמין האדם בהכתיחו לישראל שישאו חן
 בעיני מצרים באמרו, ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי
 תלכו לא תלכו ריקם. אשכילך בני כי כהפסוק הזה מהסודות
 האלקיים לא ישוערו מרוב מעלתם כי חלה על הרכבת המזלות כולם
 מן ההשפעה האלקית חלק גדול וכו' י"ג תיבות כנגד י"ג מדות מהבורא
 יתברך שנרמו בפסוק ויעבור ה' על פניו, וכבר ידעת רמז שרמזתי
 לך פנים בפנים מחכמת י"ג מדות וגליתי לך טעמים וסודם במה שנכללו
 חוך זה המספר ולא במספר אחר ולא אצטרך לכפול במאמר כי
 דעתי שמדבר אני באוזן שומעת, ועוד תמצא שאותיות הפסוק הזה
 הם מ"ו וסכום מניניו רמזו באות ראשונה מהפסוק ובהאחרונה, והנה
 אין בה לאלפא ביתא שתי אותיות מוכפלות במבטא כי אם כמ"ם
 והו"ו יורה על פשוטות חומרם והם קרובים ומתדמים לפשוטות מה
 שירוחק יותר מהג' שמות (*). ועוד תמצא בו כי הו"ו במכתבו יעלה
 י"ב שהוא רמז לי"ב מזלות שהרמו בהם לי"ב אבני חן שכל עניני
 העוה"ז תלויים בהם, והנה המ"ם במכתבו יעלה שמונים אשר הוא
 מספר מוכפל ארבעים ואל ד' אותיות השם המפורש בעשרה עם
 כפל (**). וזה רמז אל הגלגל העשירי אשר הוא קודש הלולים לוי:
ועתה שמע בני איעצך ויהי אלקים עמך אלמדך כדרך זו תלך בקבלה
 הנפלאה הזאת, וזה מעשיהו, תקח קולמס מכסף צרוף כיום
 ה' שבו יום צדק ושמרהו, ותעשה דיו ממימי וורד וכרכום כיום ד'
 יומו של כוכב הממונה על החכמה וחו, ותעשה קלף שיהא תכלית
 עבודו

(* כדלעיל כוונתו על האותיות האחרות שהם מוכפלים חוץ ג' אותיות, וכונן גם בדבריו
 לחיובם ככאלו דבריו ס' יצירה, כ"ב אותיות חקוק כו', כאלו ע"ו, ולזה בו
 כי כל מה שברא כו' יחקקו באלה הכ"ב חולות. ואפשר הוא יצן כי כל אות כלול חן
 ג' אותיות בהכרתו (כחו אלף שהוא כלול בהכרתו חן אלף לח"ד פי"א) ע"כ יקראם בשם
 חולות ג"כ, וינן שבהחלק כל אות הכלול חן ג' אותיות לאותיותיו כונן בכל אחד מהם
 בהכרתו שהוא כלול ג"כ לעצמו חן ג' אותיות ע"כ יתאדם כלן היומם והג' שוות, וזה
 הכדלעיל לי לעכ"ד, אשר לא אוכל לווד קבלו דעתי:

(** כוונת דבריו אולי הוא חוטם ההשתלשלת אשר הוא לדעתו בין העשרה שכלים העליונים
 עם העולם השפל המקבל השפעתו על ידם, ולכלם יגיע השפעה ע"י השם המפורש
 בן ד' אותיות וזה הוא הטעם לכסול כל אות ולו חוטם, כעשרה עם כפל, שהוא עשירי
 לכל אות:

עבודו כיום א' שהוא יומו של חמה הממונה על השולטנות, וכאשר יהיה הכל מתוקן לפניך תחל כתיבתו יום ב' בשעה ראשונה מן היום, ואותו היום תתענה ותתנהג בקדושה וטהרה. וכן יעשה ישרטט בקלף ויכתוב עליו תיבה אחת כיום אחד בשערה ראשונה, וכן יעשה מדי תיבה כתיבה עד תשלום כל הפסוק י"ג תיבות רצופות, ואחר השלימך תשאהו עליך תמיד, אך הזהר בני שכל עוד שתחזיקהו עליך השמר מכל דבר במעשה ובמחשבה כי אז יחלש כח הנשפעות אליו מהגרמים השמימים ויבטלו, ואף גם אתה תשא חטאתך ותענש ובמקום תועלת השגתו היית משיג בהיפך חלילה לך, לכן שמור ושמעת, ומשום הן לחכם ויחכם עוד אעריך כי יוסף הצדיק נשא הן בעיני אדוניו בסבה מרה טאלה הסכורה שאין ראוי להאריך כי חכם אתה, וגם אסתר המלכה לפני המלך באמרו ותשא הן וחסד לפניו, ובו השגתי אני מה שהשגתי בעיני מלכי הערב במצרים ואלכסנדריוא וכולם היו מזה המין, וראה כי רמותי לך סודות סתומים וחתומים שמרם על לוח לבך קשרם על גרגרותיך ותקבלם במשפט הראוי ואלקים יהיה עמך, וכי ירעתיד רודף ודורך באהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך אוהב שלום ורודף שלום וכי תתום דרכיך בקדושה ובטהרה וביראת כוראך ובחקירת טבע הנמצאים והסודות הנמצאים והנשפעים מעולם העליון ע"ד הקבלה נתתי דרך עולך ראיתי להיירשירך על שתי ההיישורות האלו הנכבדות הכוללות הרבה מהתחלת הקבלה הנבואית והרכבנית והמעשיית יוכלו אותך אל ההגעה כנעלם ובמסופק אצלך ואהבת כל הבריות וביחוד בפני המלכים והשרים, וזה בהוראה שנית אשר הוריתך ובהוראה ראשונה בגלוי הנעלם ובמסופק, ועם שתי ההשגות האלה חשיג חיי הנפש הנצחית ותתענג מזיו ההשפעה האלקית הדבקה כדכקים בו כאמרו ואתם הדכקים ב"י אלקיכם וגו', ובו גם תשיג חיי העולם הזה באהבה ושלום עם כללי הנהגותיך המדינות והמחשבות, ותחי שמור בכל דרכיך דרכי נועם וכל נתיבותיך שלום. יצרפך השם במצרף החכמה וידריכך בארח נכונה ויושיבך באהל שלם והשלום כנפש המחפלת בשלומך אנ"ס:

חם

מאמר במהות הנפש לאבונצר אלפרבי (*).

אמר ורחיה בן יצחק הספרדי, אחרי השלימי מהעריק מספרי אריסטו ספר הנפש, וספר השמע הטבעי, וספר מרה שאחר

הטבע

(* דקיתי אכי וכתתי אל לבי לקנות החתימה בחשוד על הנפש כמחברתי ואת חייני

הטבע מבאור כן רשד, וספר השמים והעולם פירוש טימסטיוס, כפי אשר מצאה ידי בהם, על כן ראיתי להעתיק גם כן ספר מהות הנפש לאלפרכי, כי הוא כספר הנפש קצר כי זכר בו כל אלו הענינים אשר זכר אריסטו בספר הנפש אלא שקצר מאד אבונצר אלפראכי וקראו מהות הנפש, על כן ישמע חכם ויוסף לקח ונכון תחבולות

יקנה מהות האדם, וזוהו דברי חזקוני וזוהו דברי חזקוני

בשם ה' עליון קונה שמים וארץ וזוהו דברי חזקוני

מאמר לאבונצר אלפראכי כמהות הנפש וזוהו דברי חזקוני

אמר אבונצר, ידיעה העניינים בכללם ועל אמתתם וושנו בחמשה ענינים, הראשון אם הוא, והשני

מה הוא, והשלישי אי זה הוא, והרביעי אך הוא, והחמישי

למה הוא, ואנו נרצה שנקבל הנפש בעצמה וקיומה על אמתתה ונקדים בזה מה שראוי להקדימו. ונאמר אם הנפש נמצאת או לא

נמצאת, ואם יאמר החולק היא בלתי נמצאת, נאמר לו כי החוש והתנועה והחכמה והידיעה הנמצאים באדם הם או מפעולת הנפש או

מהגוף, ואם יאמר המכחד לנפש היא מפעולת הגוף ואין שם אלא הגוף לכדו החייב שיהיה כל גוף בעל הרגשה ותנועה וחכמה וידיעה

ולא יהיה גוף א' יותר ראוי לזה מגוף אחר אלא למקרה נכנס עליו מזולתה, ואחר כן נאמר לו אם יהיה זה מן הגוף לא תמלט אותה

הפעולה מהיותה טבע לו או מקרה עליו, ואם יהיה טבע לו החייב שיהיה כל גשם מרגיש מתנועע בעל ידיעה בהכרח, ואין אנו רואים

זה כן אלא קצת הגשמים הם נחים וקצתם הם מתנועעים וקצתם בעלי רצון וחכמה, ויתבאר מזה כי החוש והתנועה והחכמה והידיעה וכל

המדות הטובות והרעות מקרה בגוף, והמקרה פעולה בנקרה והיא פעולה מפועל והעושה פועל והנפעל בו מתפעל, אם כן הגוף נפעל

לפועל והפועל בו החוש והתנועה והם מפעולת הנפש, וזה מה שרצינו לכארו, ואי אפשר שיהיה הפועל גשם כי היה מחויב בו מה שיתחייב

לגשם האחר שלפניו ויהיה משפטו כמשפטו שזה בשוה: וזוהו דברי חזקוני

ואם יאמר אומר כי הגשם המתנועע והגשם המרגיש מניעו הוא גשם אחר ולאחר אחר, נאמר לו תכלית או

כוולתי תכלית, ואם יאמר בתכלית נאמר לו הגשם הראשון אשר הוא המתנועע הראשון באמר הגשמי בו עלת התנועה או זולתי

הגשמי, ואם יאמר הגשמי החייב שיהיה כל גשם מתנועע לעצמו ובטל דברו הראשון, ואם יאמר כולתי תכלית החייב שיהיה באחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

וזאחר

האחר גופור כלתי תכלית ותנועות אין תכלית להם וזה שקר ואי אפשר, והתחייב מזה גם כן שלא תהיה תנועה לעולם ושהדבר יניע עצמו וזה שקר כי לולא לא יתנועע מהם גשם עד שיתנועע אשר קודם לא יהיה מתנועע מהם אחד.

המשל בזה אלו יאמר אומר לא יכנס שום אדם בזה הבית עד שיכנס בו אדם אחר לעולם לא יהיה נכנס בו שם אדם, אם כן אין ספק לתנועה כהכרח מתחילה ומן מניע הראשון יניע ולא יתנועע ומן מניע שיניעהו ויניע הוא זולתו וממניע שיכלה אליו כתנועה ולא יניע הוא שום דבר, הנה יצא מזה הכלל שהוא לא ירגיש ולא יתנועע ולא ידע בעצמו שום דבר, אבל בדבר אחר שאין גוף ואותו הדבר נקרא נפש, הנה התקיים מציאת הנפש, ושהיא זולתי הגשם.

ונאמר מה היא, כיון שכל נמצא לא ימלט מהיותו עצם או מקרה והעצם הוא הקיים בעצמו הנושא לרבו ולשינוי הוא אחד במספר ואם הנפש תהיה מקרה יהיה לה נושא מאחר שהמקרה לא יעמוד בעצמו אם כן אין יעמוד זולתי, וכבר אמרנו שהתנועה והחוש והחכמה והמחשבה והכבוד וההכנה והרעה וכל המדות הטובות והרעות נשואות על הנפש, והנפש אחת לא חשתנה והיא עצם כלתי מורגש והמקרים הנזכרים כלתי מורגשים גם כן וישאום עצם שאינו מורגש אשר הוא הנפש והמקרים המורגשים כמו השחרות והלוכן והאודם ודומיהם ישאום עצם מורגש והוא הגשם, וכמו שלא יהיה הנפש שחור ולא לבן כן לא יהיה הגוף חכם ולא פתי כי החכמה והפתיות מקרים שאינם מורגשים וכך גשם שאין בו נפש מדברת לא תשא עמו שום דבר מן המקרים שאינם מורגשים כמו החכמה והכבוד והמחשבה ודומיהם, הנה התקיים שהנפש נושאה להם ושהיא עצם כלתי מורגש אחד במספר.

ונאמר אי זה משני העצמים היא מאחר שהעצם שני עצמים פשוט ומורכב ואם תהיה הנפש עצם מורכב לה מורכב וההרכבה תנועה והתנועה הפעלות וכל נופל תחת התנועה היא נופל תחת הזמן וכל נופל תחת התנועה והזמן הוא בעל חומר, וכבר אמרנו שהנפש עלת כל התנועות וכל אשר הוא עלה לתנועה הוא למעלה מהזמן והפועל וההפעלות כי כל מורכב אמנם יפול תחת הפועל.

משל זה הכסא והמטה אשר הם עצם מורכב החומר וצורה, החומר יהיה העצם והצורה תהיה צורת הכסא והמטה והוא נופל תחת תנועת הנגר עשאו אם כן לא נשאר לגמרי אלא שהוא עצם פשוט, וכאן אי זה מן העצמים הפשוטים הוא כי העצם הפשוט שני עצמים היולי וצורה ותהיה הצורה פשוטה כי היא אין צורה לה ולא

היולי, ואלו היתה הצורה צורה הייתה מצוירת לא צורה אם כן היא אחת מופרדת אינה נכראת משום דבר אבל נמצאת המצאה והיא עיקר כל הצורות, וכן ההיולי גם כן אין היולי לה והיא בעצמו היולי, ואלו היה לה היולי לא תהיה היולי והייתה עצם מורכב, ואם הייתה היולי טונה להפעלות וכל טונה להפעלות נופל תחת התנועה וכל נופל תחת התנועה נופל תחת הזמן והנפש עלת התנועה ומה שאין נפש לו אין תנועה לו והעלה למעלה מהעלול והנפש למעלה מהתנועה וההיולי תחת התנועה אם כן נראה מזה שהנפש אינו היולי אבל היא צורה, וזה יותר ראוי בה כיון שהיא מקום הצורה הכללית והיא המניעה לה והמראה לכל צורה בהיולי, ועושה אותה ומקיפה בכולה וההיולי נופל תחת הצורה והצורה נשואה עליה והנפש תצויר הענינים במה שסודר אותה הכורא יתכרך מן המעשרה לה ומי שמצויר הדבר הוא יותר עליון מסנו והוא מקום לו, וכמו שמקום הגשמי מקום המקומות בו הצורה אשר חבלה אליה, והנפש למעלה הימנה צורה והיא צורת הצורות כלומר צורת כל צורה, הנה בארתי מזה כלו פי הנפש

צורה כהכרח • וזהו חסדו של רבינו חנניאל

ונבאר איזו צורה היא, כיון שהצורה שתי צורות חושיות ושכליות החותם ורומיהם והפיתוח והמטבע, והשכלית היא אשר הכדילה העניינים קצתם מקצתם והעמידה עצמותם, כאמרנו באדם מדבר, והדיבור הוא אשר הכדילו מן הבהמות ושניהם חיים מפני שהיא צורה שכלית כמו שהוכדלה צורת הפשוט מצורת המטבע ושניהם כסף, ואם הייתה הנפש צורה מתוארת חושיות הירד מחויב שתהיה צורה האדם המתוארת החושיות עלת החוש והתנועה, ונתחייב מזה ג' ענינים, האחד מהם שיהיה החוש והתנועה בכל מה שיש לו תמונה ותואר והיה עץ או נחושת או תואר מכותב ואין אנו מוצאים זה כזה כי אנו נמצא המת בצורתו החושיות המוכתבת אין לו חיים ולא חוש ולא ידיעה, והיה ראוי גם כן שיהיה כל מה שישתנה מצורת האדם הנראית שום דבר שהנפש תפסד כיון שהיא אותה הצורה ואין אנו מוצאים זה כן ונמצא האדם התי במחשבה אלו חתכו ידיו ורגליו ואזניו ונקרו עיניו ושניה כלל תמונתו ותארו לא הירד מונעו זה מן הידיעה והחוש והתנועה, אם כן הנפש כמופת התכאר שאינה צורה תאריית, ושהיא צורה שכלית היא עלת התנועה לפי מה שזכרנו, ונבאר איזה צורה שכלית היא כי הצורה השכלית נחלקת לשני חלקים, דבקה להיולי כלחי נבדלת לה, ונבדלת להיולי נשאר בעצמותה, ונאמר כי הצורה השכלית היא אשר הכדילה הענינים קצתם מקצתם והעמידה עצמיותהם, וההושויר הכדילה העצם והפדושו ממה שאין

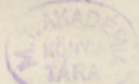
בו גדול כמו הנקפאים וזולתם והחושיות הכבילה הגדל והפרושה בינו
 ובין מה שאין חיים לו כמו הצמחים, והנפש המדברת הכבילה החי
 ושמה ממנו מדבר מבאר ומכדיל ממה שאין ביאור לו ולא הכבילה
 מבעלי חיים זולתו. ונבאר איזה צורה הוא כאלו הדבקות לעצמותם
 הנבדלות להיולי, ונתחיל בהכרך הראשון אשר חלק העצם והיא הצורה
 הגשמית, ונאמר כי הצורה הגשמית גדרה אורך ורוחב ועומק, והוא
 שיעור יכנס קצתו לקצתו אלא תראה האורך אורך דבר אחר, והאורך
 אורך כי הוא בעל אורך כי אם לא זהית בעל אורך לא יהיה אורך
 כיון שהאורך אורך דבר אחר, וכן העומק והעמקות, והרוחב ההתרחכות,
 והעומק הרחב בעל היולי, והרוחב והעומק והאורך לא ימצאו אלא
 בהיולי, ומופת אחר, והוא שיאמר כל גשם אורך רחב עמוק, וכל
 אורך רחב עמוק גשם, אם כן אין אורך ואין רוחב ואין עומק אלא
 לבעל היולי, והאורך והרוחב והעומק לא ימצאו אלא בבעלי חומר
 בהכרח, וזה מה שרצינו לבאר, ונאמר גם כן שהנפש המגדלת
 צורה אחרת נכנסת על זאת הצורה הראשונה כמו שנכנסת צורת
 המזון על צורת המדבר והיא שיעור הגשם הגדל והוא כח תאוני יוון
 לגשם מוסיף באדכו רחבו ועמקו שומר אותו, כי הגשם אשר הוא
 בו מקבל ההפסד וההתכה כאחד מן הזמנים, ושמה החכמה האלקות
 הנפש הצומחת ושומרת לגוף מחליפה מה שיחסר מערימה לעצמותה,
 ואין לאבנים זרזי הכח כי הם גשמים קשים אינם מקבלים ההפסד
 אלא התקון, וזוהי שמה זאת הצומחת להשלימה הגוף ולהתם צורתו
 ושמירתו ואין פעולה לה תתפרר בה בעצמותה כי אם לא יהיה הפסד
 ולא התכה ולא תהיה תאוה מפרנסת ואם לא היה גשם לא היה גירול
 כיון שכל גדל מתפרנסת גשם וכל נפסד ניהך גשם ואם לא היה
 גשם לא תהיה נפש גדלה בהכרח אם כן הנפש הגדלה בהכרח בלת
 נבדלת מחומר, וזה מה שרצינו לבאר, ונאמר עוד שהנפש החיונית
 לה שלמותה לגוף תכנס הגדול כמו שתכנס צורה ה' לוק על המזון
 והחיות גדרו התנועה והחוש וההעתק, כי אנו אלו שמנו גדר החיות
 התנועה לא דבר אחר, היה לפי זה כל מתנועע בכל המטים חיותו
 במין תנועה, והיה נכנס בו הצומח וזולתו, וכשאנו אימרים נעתק
 יצא הצומח מזה הגדר כיון שאין לו העתק ונכנס בו המיני כיון שהוא
 דבר נעתק וכן האויר גם כן, וכשאמרנו מרגיש יצא ממנו כל דבר
 אלא מדי, שהוא בעל חיים מעתיק, ונאמר כל מתנועע מרגיש, וכל
 מרגיש מתנועע, ונאמר גם כן בתנועה והעתק ונגלה עליהם לפי
 האמת בגשמים כי אם לא היה גשם לא הייתה תנועה ולא העתק,
 ואם לא תהיה תנועה התנועה והעתק שהם מין לחיות לא יהיו אלא
 בגשם בהכרח, והחוש יחלק לחמשה חלקים, חוש הראות, וחוש

השמע, וחוש הרית, וחוש הטעם, וחוש המשוש, ואם לא היה גשם
 לא היה דבור, ואם לא היה עין והיא כלי חושי לא היה ראות אם
 כן אין מציאות לכח הרואה אלא כהיולי וכן השמיעה אם לא היה
 קול לא היה נשמע, והקול חיכוך הגשמים ואם לא היה גשם לא היה
 קול ואם לא היה חיתוך הכלי המרגיש לקול והוא האוזן לא היה חושי,
 אם כן אין מציאות לכח המרגיש אלא כהיולי, והמורה גם כן גשם
 ואם לא היה גשם לא היה ריח, וכן המוטעם והממושש כי כל חם
 וקר ולח ויבש גשם וכל מרגיש גשם, הנה התכאר שהנפש החיונית
 אין מציאות לה אלא כהיולי כיון שאין פעולה לה חתפרה בה בעצמותה,
 כי התנועה לחי אמנם היא לבקש הטוון בהירותו נעתק ממקום אל
 מקום ובחיתו ממנה שזיקנו ויהיה נעתק ממקום ההיזק אל מקום
 החועלת, כיון שלא יסכול עצמותו לעמוד במקום אחר כמו הצומח
 והראות לראות הענינים אשר יזיקו לו קודם שיגיעו לו ויניחם ומה
 שיהיה מועיל לו יכוון אליו, והשמיעה כמו כן ישמעו בהם הקולות
 ויורה בו על האישים הנופנים אשר לא יראם ראותו ויורה בו על מה
 שיהיה מזיקו ועל מה שיהיה ניאורו לו מן הנאהב אצלו ומה שיהיה
 שמירה לגופו, והריחה לרעה הרוחניים אשר יורהו על מה שיפרנס
 אותו ויהיה טוב לו להעמיד גופו, והטעם למען ידע מה שניאור
 לטבעו ומה שיכרח ממנו טבעו, והמישוש לחיור נזהר על הדברים
 המזיקים לו והחליים וישמר בזה כי הוא אם לא יהיה ממשש לא
 היה חולה ואלו לא היה חולה לא נשלטה לו יצירה, והנפש החיונית
 אין פעולה לה ולא הראות אלא כהיולי והיא מעשרה הצורה הנאופה
 להיולי, והנפש החיונית שיעור לגשם דק אורתי. והנפש הצומחת
 שיעור לגשם עבה ארצי, והגשם האורתי הדק מקום לגשם הנם,
 ותחלה הנפש החיונית כגשם הדק אשר הוא ההוח המקיף ובתנועתה
 תהיה פועלת והגשם מתפעל ויצא לחוץ, המשל בזה אשר בפועל
 ובאור והוא הרוח להמשל אשר ככת הנשקע בגוף ויהיה סוכב הדק
 סכיב הקשה בתנועה ויתואר הגשם ותחראה הצורה ויצא לחוץ ההמשל
 לעין, ויהיה ההמשל הנשקע אשר כגשם והיא הנפש הצומחת לגשם
 נוסף בו להיות לו חוג ושיעור ופורטא ותהיינה הנפש והרוח מקום
 נושא קינה מניע, ותהיינה הקפת הצומחת בתוך הגוף והחיונית מחוצה
 לו המאחרת לה קנין והשימוש, והאחרת לה היצורה והציור, וכולא
 התפשטת הפנימית לנראית ודבקותה יחד לא נשלמה צורת הגשם,
 וכן התמשל ההווה אשר כגרעינה מהאילן כי צורת האילן נשקעת בה
 ולא תוכל אותה הגרעינה להראות הצורה הגשמית ולא הצורה הפנימית
 הנשקעת באותה הגרעינה אלא בעזרת הזמן והנהגת הזורע. והרוח
 בלעז אישפריט ירחמך השם היא תכלית הגשם ושלמותו הפסקתו

ואין אחר הרוח הנשם והכן זה. ומדרגות הגשם עשרה, האבן, והעפר, והמיט, והמים, והעשן, והאיד, והרוח, והאיר, והנשיבה, והריוח, והנפש המחצית תלויה ביותר קשה, והצומחת ביותר ממוצע, והנפש החיונית ביותר דק אשר היא הרוח והיא תכלית ההיולי ושלמותו, והנפש החיונית מתדבקת מבחוץ מקיפה בו והיא מקום לו כמו שהצומחת נשקעת בתוך הגשם והיא המשל בו והכן, והראיה על שהצומחת לא תרע אלא הגשם ולא תמצא אלא בו מרוב צרכו לו כי הכלי חיים והצומח מפני היות בהם שתי אלו הנפשות אינם יכולים לעמוד בכל זמן זולתי פרנסת הגשמים כי הם לא וודיעו אלא הגשמים לתאומם להשאר כי אין להם השארות אלא בהשארתו והוא ניגה ניתך והוצרכה תאות המשארות להתליף מה שנחסר כדי שלא יתוך בהתוך הגשם ואלו היה לה השארת זולתו לא היה משיגה בו, אבל שם הכורא זה מדרגה וחכמה לשלמות הנפש המדברת ושלמותה בהיולי ומפני זה תהיה זאת הנפש הדבקה לנוף משרת אותה ואמנם שתי אלו הנפשות עם הנפש המדברת כמו המלך בבית מלכותו עם עבדיו, העבדים יתקנו חכית ומושבו למלך וישגיחו בשמירתו אין להם מדרגה אלא זאת ולא תועלה, והמלך יעמוד במושבו אחר השלמו ותיקונו ופיושטו ויתראה בו משפט המלך ומצותו ואין למלך לראות בשמירת המושב ולהשגיח בו ולכבדו, אבל הושם להראות בו חוקיו ומצותיו, וכן הנפש החיונית והנפש הצומחת אמנם הושמו להשלמת הגשם ותיקונו ועמידתו והראות הנפש המדברת עניינה בו. ומפני היות הנפש הצומחת נשקעת בגוף כמו שאמרנו אינה יכולה לעמוד מהפרנסה כגשמים וכן החיונית נשקעת ברוח שהיא חומר שלה אינה יכולה לעמוד בלתי פישוט זמן תמיד. ומפני היות האיש פריטו אחרים מדרגות ההיולי והנפש החיונית שקועה בו ואין למעלה מהרוח מדרגה לגשם ותהיה הנפש המדברת למעלה מהחיונית במדרגה, התבאר בהכרח שהיא אין היולי לה אלא שהיא דבקה בהיולי מבחוץ, ומפני היותה הדבקה בגוף ניתלה בו במדרגה האחרונה בו והכן זה ובהיותה שלמה ושבה שכל גמור בפועל לא דבקה בו מכפנים ולא מבחוץ כמו השכל ואינה נתלה בו ואף ע"פ שיפרד ממנו ולא ימצא ג"כ לנפש הצומחת ולא לחיונית פעולה תהיה נפרדת בו חוץ מן הגשם ולא לה טבע חוץ מן הגשמים, וכן הצומחת והחיונית אין לה אלא שמירת הגשם כתאווה ובהעתק לבקש המזון וכל אשר קרא הגשם אליו ברצונו בזמנו אשר יקראנו, ומצאנו הנפש המדברת הפך זה לפעולת נגדלות ותהיה נפרדת כהם מהגוף כחכמה כמנין אשר לא התמשל, ויריעת עלות ענינים ולבקש הנעלמות ולהכדיל הספיקורה והענינים אשר סרו מהמשל להראות הענינים הדקים, ואין אלו

מצד הגוף ולא לבעליה תועלת ולא היוק, ונמצא הנפש המדברת בעת
 השנייה אינה צריכה להיולי ותעזוב מעשה הגוף ותתפרד בעצמה והגיד
 כזה צורת העניינים מושכלים כלתי מורגשים מופשטים מהיולי והגשמות
 מתחומת למעלה מזה כולו, והורנו זה על שמדרגתה למעלה מהיולי
 וההגשמה ואלו היתה נשקעת לא היית מוצא בעצמה צורה אין היולי
 לה כמו שלא תמצא נפשות הבהמור שהם אינם משכילות העניינים
 הרוחנים ולא ישיגום ואין להם השארור בעצמותם בהמשלים, אבל
 תהיינה נפשות הבהמות סכלות מפני היותן נשקעות בהיולי ופישוטם
 וצרכם לגסור הגשם ועיבוי וחשיכתו, והשכל לא יסכול שום דבר
 בחילופו כיון שאין היולי לו ימצאנו וישמח וייתב לו לראות העניינים
 והוא מוסר מהגשם כלתי מתפשט בו אורו מקיף כמה שתחתיו בנפשות
 ובגופות וזולת זה. ועוד שהנפש המדברת תחת השכל בידיעה, שהוא
 תחתיו במדרגה והיא נדבקת עם ההיולי והיא מקום לו והוא הרוח
 והחיונית נשקעת בו כלומר בגשם שממלאה ונטבע בה כהטביע הצורה
 כפורמא, והצומחת חשובה אין ידיעה לה כי הגשם אשר הוא בו גם
 ועב וקשה מאד רחוק מתדקות האור. ולנפש המדברת טבע תהיה
 נפרדת בו מהגשם ותנגדהו כפעולתו, כי הגשם והנפש העיונית והנפש
 הצומחת קוראים גילוי מרה כתאוה מתאוה הגשם כמו האכילה
 והשתיה ותשמיש המטה והשחוק וזולת זה מן התאוות הגופניות הבהמות
 שהם מטבע הגוף והנפש הצומחת, ונמצא הנפש המדברת תמנע זה
 ותאסרנו ותשלוט על התאוה ותהפכנה ותמחנה, ואם היא רוצה
 תחירנה ותוסיף בה ואם תרצה תכטלנו ויש לה הבחירה כזה, ואין
 לנפש הצומחת ולא לחיונית זה היכולת כי שניהם לא יקרימו שום
 דבר ולא יאחרוהו, ויורה זה על שטבע הנפש המדברת יוצאת מטבעת
 מרומם ועליון למלך עליה והשופט על הדבר הוא יותר מעולה ממנו
 יותר עליון, ונמצא בנפשות המדברות מי שנצח תאוותו על שכלו
 ושמו שופט עליו, וזה ליצירה מכוארת, והעלה כזה מפני היות הנפש
 חשכלית נשקעת כגוף מוקפת בו מעליון העליונים עד השפל שבשפלים
 מקום התאוה ועולמה ומקום החושך ומנוחתה והייתה הנפש המדברת
 מוטה כזה המקום ונפסקה מעולמה ויורה על קצת חלקיה מחליו
 התאוה מקרה ממקריה ולולי כח עצמותה ומה שהמשיך הכורא ית'
 לזה מן הפעולה והשמירה כמעט שאמרה. ה' א"ת ס"ה

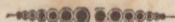
וראיה אחרת על הנפש המדברת יוצאת מן ההיולי שאנו נמצא
 הגוף ינדל ויכלה אל תכלית אחד ואחר כן ירד ויתך, ונמצא
 הנפש הצומחת תוסיף ותחזק כתחלת הגידול והגשם, ואחר כן יחלש
 כחה עד שתמה בהמחות הגוף וכן תעשה הנפש החיונית שוה, ואנו
 מוצאים הנפש המדברת בפועל הפך זה כשתשלם בהכמה וכידיעה

ובאמר ותקבל מוסרים טיבים ומעשים נעים מרוצים לנפשו בנידול
 ובתוספת ותקנה אורה וכח ובהירות והשיגרה דקות העניינים והגיעה
 לדעת הנסתרות וכל שכן בדקדוקי השכל והברילה העניינים וחלקיה
 בין הספיקות ותסיב עליהם. ואנו רואים הגוף והכח החיונית ממנו
 ושהוא אחריתה עד המהות, והנפש המדברת הפך זה כי אשר יחסר
 הגשם היא תהיה שלמה ותתרחב, והתירה המסך מפני חסרון הגוף
 ושפלותו ותהיה היא והנפש החיונית והצומחת שתי קצוות בחסרון
 ובעילוי. וידענו מזה כילו שהעולם שני עולמית פשיט ורוחני אוריי
 שכלי נח למעלה מהתניעה והזמן והוא עלת התניעה והזמן בעל צורות
 שכליות וענייני חכמה רוחנים פשיטם ישאם בעצמו, וזה העולם ממנו
 הנפש המדברת, ועולם גשמי אבל חי מתנועע נופל תחת התנועה
 והזמן והבלייה בעל צורות גשמיות היואלנית מורכבות ישאם בעצמו,
 וממנו גופיתינו החיים, והשלמת זה המורכב בפשיט והשלמת הפשוט
 במורכב, והאחד זה העולם והשני העולם הבא והיתר ראשון נשתמר
 ולו הופקד המורכב אל עצמו לא התקיים ולא נשתזר כלל כו ולא
 נעבר והיה נפסד בלא זמן והייתה נחה צורתו וכמלה תנועתו ואבד
 סדרו, יתברך המנהיג להם כולם אשר קשר הרך בקשה וחיבר הכבד
 בנקל עד שהעולם היה מתואר וקשור ונראה בו הסדר, כן הכורא
 יתעלה ויתב' שמו יפעל מה שירצה.

נשלם המאמר במהות הנפש לאבונצר אלפרבי,
 ת"ל יתב' אשר חסד לאלפים לשומרי מצותיו נוצר

ובזה תם המחברת בעזרת האל אשר לו התחלה והתפארת.

(המאמר כחובת המעתיקים אשר יעדתי בהקדמתי לתיתי כאחרית
 החוברת הזאת, הניעני רפיון גווי כעת עד כי בלתי אפשרית הוא לי
 לחת לו מקום פה, וגם כי נחפו הגני ללכת למסעי לקביץ הגרול
 כעת בעיר לייפציג לעשות מה לטיבת מכירת החבורים שלי אשר
 יצאו לאור ע"י עד כה).

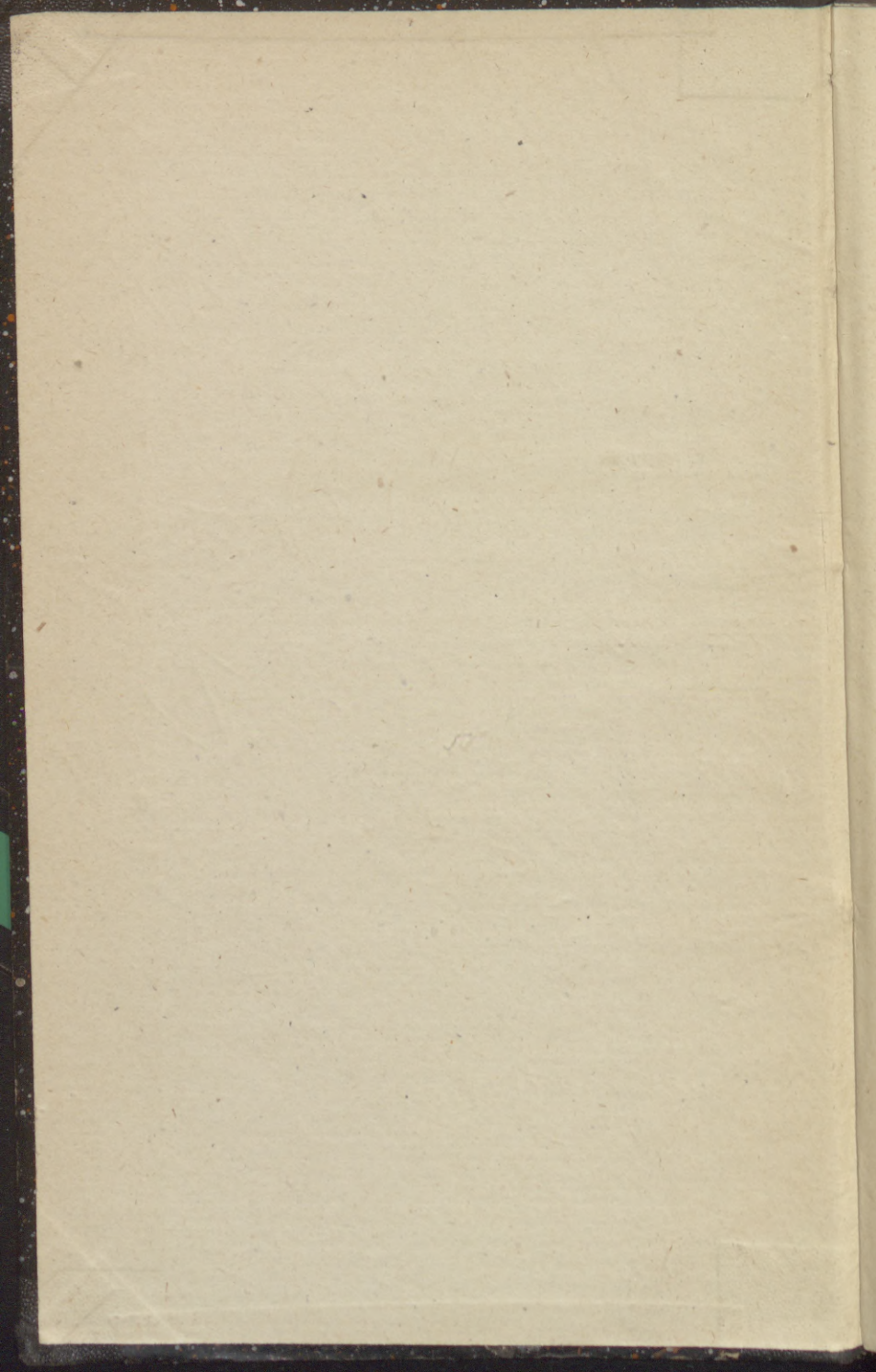
...למנוח ...

מורעא

כל החכורים אשר יצאו לאור עולם על ידי, ער היום, ימצאו להשיגם, אצל ביכהאנדרלונג א. אשער עט קאמפניא ברלין אונטר ריא לינרען נומ. 20.

...למנוח ...

B

291.

五
卷
三
十
三
卷
三
十
三